W. SOMERSET-
MOMS
DIENVIDJŪRAS
SAPNIS

Grāmatu Drauga

i z d e v u m i

J. Dravnieks	**Angliski-latviska vārdnīca**
Aīda Niedra	**Miera ielas cepurniece,** romāns
T. Zeltiņš	**Rīgas ģimnazisti,** romāns
V. Somersets-Moms	**Dienvidjūras sapnis,** romāns
Vald. Kārkliņš	**Vēstule no dzimtenes,** romāns
E. Doreda	**Zeme man ir apaļa**
E. M. Remarks	**Trīs draugi,** romāns
Auni Nuolivāra	**Diena un vakars,** romāns
Johans Bojers	**Lofotu zvejnieki,** romāns
Anšlavs Eglītis	**Karuselis,** ikdienas tēlojumi ar autora zīmējumiem
Aīda Niedra	**Melnā magone,** romāns
E. M. Remarks	**Triumfa arka,** romāns
A. Gailits	**Levijas kundzes grēksūdze,** romāns
Auni Nuolivara	**Saimnieks un saimniece,** romāns
Nik. Kalniņš	**Rijas zēnu rota,** godalgots jaunatnes romāns
Anšlavs Eglītis	**Misters Sorrijs,** romāns
E. H. Tamsāre	**Karīnas mīlestība,** romāns
Aīda Niedra	**Piektais bauslis,** romāns
Andr. Johansons	**Leoparda āda,** esejas
Tomass Hardijs	**Skaidra sieviete,** romāns
Anšlavs Eglītis	**Es nebiju varonis,** romāns
Mariss Vētra	**Rīga toreiz...,** atmiņu grāmata
Vilh. Mobergs	**Jaunajā zemē,** romāns
Aida Niedra	**Pilsēta pie Daugavas,** romāns
Irma Grebzde	**Ikdiena,** noveļu krājums

(Turpinājums uz otra atloka)

V. SAMERSETS MOMS

DIENVIDJŪRAS SAPNIS

ROMĀNS

No angļu valodas tulkojis
VALDEMĀRS KĀRKLIŅŠ

GRĀMATU DRAUGS

W. SOMERSET MAUGHAM

—

THE MOON AND SIXPENCE

I

Atzīstos, ka toreiz, kad iepazinos ar Čārlzu Striklendu, man ne prātā nenāca to turēt par neparastu cilvēku. Taču tagad reti kāds gribēs noliegt viņa diženumu. Es nerunāju par to diženumu, ko sasniedz laimīgs politiķis vai veiksmīgs karavīrs: tas ir gods, kas vairāk attiecas uz ieņemamo vietu nekā uz pašu cilvēku; un apstākļu maiņa to samazina līdz visai pieticīgiem samēriem. Bijušais ministru prezidents bieži vien neliekas nekas vairāk kā iedomīgs retoriķis, un ģenerālis bez armijas ir tikai nekaitīgs mazpilsētas varonis. Čārlza Striklenda diženums bij autentisks. Iespējams, ka jums viņa māksla nepatīk, bet nekādā ziņā jūs tai nevarēsiet bez intereses paiet garām. Viņš satrauc un valdzina. Tie laiki pagājuši, kad par viņu zobojās; viņu aizstāvēt vairs neskaitās ekscentriski, un viņu cildināt — perversi. Viņa kļūdas pieņem kā viņa nopelnu nepieciešamo papildinājumu. Par viņa vietu mākslā gan var strīdēties, un viņa dievinātāju glaimi varbūt ir ne mazāk kaprisi kā viņa nievātāju paļājumi; bet par vienu lietu nevar būt nekādu šaubu — par to, ka viņš ir ģenials. Pēc manām domām visinteresantākais mākslā ir mākslinieka personība; un ja tā īpatnēja, esmu ar mieru piedot tūkstoš kļūdas. Ticu, ka Velaskess bija labāks gleznotājs nekā El Greko, bet viņu apbrīnot ir pārāk parasta lieta; krētietis, sensuals un tragisks, izstaro savas dvēseles noslēpumu kā mūžīga ziedokļa uguns. Mākslinieks, gleznotājs, dzejnieks vai mūziķis, ar savu darbu, cēlu vai skaistu, apmierina estetisko izjūtu; bet tā ir rada seksualajam instinktam un dalās šā instinkta barbarismā: tā viņš jums atdod lielāko daļu sevis paša. Viņa noslēpuma izsekošana

valdzina kā detektīvu romāns. Tā ir mīkla, kurai nav atbildes, tāpat kā visuma mūžīgajiem jautājumiem. Pat visneievērojamākais Striklenda darbs apliecina personību, un tā ir savāda, nemiera pilna un sarežģīta; droši vien tieši tādēļ pret viņa gleznām nevar palikt vienaldzīgi pat tie, kam tās nepatīk; tādēļ radusies tik liela interese par viņa dzīvi un raksturu.

Tikai četrus gadus pēc Čārlza Striklenda nāves Moriss Irè publicēja laikrakstā „Mercure de France" zinamo rakstu, kas nepazīstamo gleznotāju glāba no aizmirstības un iemina ceļu, pa kuru tam vēlāk, vairāk vai mazāk paklausīgi, sekoja citi rakstnieki. Ilgu laiku Francijā nevienam kritiķim nebija bijusi tik neapšaubama autoritate, un bija neiespējami viņa prasības neievērot; tās šķita ekstravagantas; bet vēlākie spriedumi apstiprināja viņa vērtējumu, un Čārlza Striklenda reputacija tagad cieši nostiprinājusies viņa nospraustajās linijās. Šīs slavas dzimšana ir viens no romantiskākiem atgadijumiem mākslas vēsturē. Bet par Striklenda darbu es gribu rakstīt tikai tikdaudz, cik tam sakars ar viņa raksturu. Nevaru piekrist tiem gleznotājiem, kas iedomīgi apgalvo, ka lajs mākslā nekā nevar saprast, un ka savu atzinību tas vislabāk var izrādīt ar klusēšanu un čeku grāmatiņu. Tas ir dīvains pārpratums, mākslā redzēt tikai specialista darbu, ko pilnīgi spēj saprast vienīgi specialists: māksla ir emociju izpausme, un jūtas runā valodā, kas saprotama visiem. Bet es piekrītu, ka kritiķis, kam nav praktisku zināšanu attiecīgā teknikā, reti kad pateiks kādu tiešām vērtīgu slēdzienu par to, un es gleznicības lietās esmu pilnīgs nepraša. Par laimi, man nekas nav jāriskē, jo mans draugs Edvards Legets, apdāvināts rakstnieks un reizē arī apbrīnojams gleznotājs, izsmeļoši iztirzājis Čārlza Striklenda darbu mazā grāmatā, kas ir jauks stila paraugs, kādi Anglijā retāk atrodami nekā Francijā.

Moriss Irè savā slavenajā rakstā sniedza īsu Čārlza Striklenda dzīves aprakstu, kas bija kā radīts, lai modinātu pētīšanas interesi. Nesavtīgajā mākslas kaislībā viņš juta patiesu dziņu šādā kārtā vērst uzmanību uz talantu, kas

bij augstākā mērā oriģināls; bet viņš bija pārāk labs žurnālists, lai nezinātu, ka „cilvēciskā interese" tam palīdzēs vieglāk sasniegt šo mērķi. Un kad tie, kas kādreiz saskārušies ar Striklendu, rakstnieki, kas to bija Londonā pazinuši, gleznotāji, kas to bija satikuši Monmartras kafejnīcās, pārsteigti dabūja zināt, ka tas, ko viņi bija turējuši par gluži parastu nesekmīgu un neatzītu mākslinieku, bija bijis īsts ģenijs, Francijas un Amerikas žurnalos sāka parādīties rakstu virkne, gan atmiņu, gan vērtējumu veidā, kas vairoja Striklenda slavu un baroja publikas ziņkārību, nespēdama to apmierināt. Temats bija pateicīgs, un čaklais Veitbrechts-Rotholcs savā impozantajā monografijā jau varēja sniegt garu autoritatu sarakstu.

Tieksme pēc mītiem cilvēcei iedzimta. Tā kāri piekeras katram pārsteidzošam vai noslēpumainam atgadījumam to cilvēku karjerā, kas šā vai tā izcēlušies starp sev līdzīgiem, un izdomā leģendu, kurai tad piekeras fanatiskā ticībā. Tas ir romantikas protests pret dzīves vienmuļo ikdienu. Leģendas epizodes varonim kļūst par drošāko pasi uz nemirstību. Ironiskais filozofs ar smaidu vēro, ka sers Volters Rolijs labāk iespiedies ļaužu atmiņā ar to, ka tas paklājis savu mēteli Jaunavīgajai Karalienei, lai tā ietu pār to, nekā tādēļ, ka viņš aiznesis Anglijas vārdu neatrastās zemēs. Čārlzs Striklends dzīvoja nepazīts. Viņš ieguva vairāk ienaidnieku nekā draugu. Tādēļ nav brīnums, ka tie, kas par viņu rakstījuši, ar dzīvu fantaziju papildinājuši savas trūcīgās atmiņas, un ir skaidrs, ka tai mazumā, kas par viņu bija zināms, bija diezgan tādu lietu, kas radīja izdevības romantiskajiem spalvas meistariem; viņa dzīvē bija daudz dīvaina un drausmīga, viņa raksturā kaut kas atbaidoši straujš, un viņa liktenī nebij it nekā romantiska. Tādēļ radās tik plaša un grūti noliedzama leģenda, ka gudrs vēsturnieks vilcinātos tai uzbrukt.

Bet mācītājs Roberts Striklends ir tiešs pretstats gudram vēsturniekam. Viņš pats atzīstas, ka rakstījis biografiju, lai „novērstu zināmus pārpratumus, kas ieviesušies" par viņa tēva mūža pēdējo posmu, un kas „sagādājuši lielas nepatikšanas vēl dzīvajiem piederīgiem". Skaidrs,

ka vispār pieņemtajā Striklenda dzīves attēlojumā bija daudz tādu lietu, kas varēja mulsināt cienījamu ģimeni. Šo darbu lasot krietni izsmējos, un tā bija mana laime, jo citādi tas bezkrāsains un garlaicīgs. Striklenda kungs zīmējis teicama vīra un tēva ģīmetni, vīru ar laipnu, labu raksturu, strādīgu dabu un moralām tieksmēm. Modernais garīdznieks, studēdams zinātni, ko latīkam sauc par eksegezi, ieguvis pārsteidzošu veiklību izskaidrot vispretrunīgākās lietas, un atjautība, ar kādu mācītājs Roberts Striklends „izskaidrojis" visus tos faktus sava tēva dzīvē, ko apzinīgam dēlam nebija patīkami atcerēties, viņu pēcgalā droši vien novedīs līdz augstam baznīcas amatam. Es viņa muskuļainos kāju ikrus jau redzu ejam bīskapa ceļus. Tas bija bīstams, arī savā ziņā drošsirdīgs pasākums, jo droši var teikt, ka vispār pieņemtai leģendai bija diezgan liela loma Striklenda slavas nodibināšanā un vairošanā; jo daudzus viņa mākslai pievilka tieši nicināšana, ko tie juta pret viņa raksturu, vai līdzjūtība viņa nāvei; un dēla labi domātie pūliņi savādā kārtā atvēsināja tēva apbrīnotājus. Tā nebija nejaušība, ja par vienu no viņa ievērojamākiem darbiem, „Samarieti"*), ko pārdeva Kristija salonā īsi pēc diskusijām, kas sekoja Striklenda biografijas iznākšanai, dabūja 235 sterliņu mārciņas mazāk, nekā priekš deviņiem mēnešiem bija samaksājis pats cienijamais kolekcionars, kura pēkšņā nāve gleznu atkal bija novedusi izsolē. Diezin vai būtu pieticis ar Čārlza Striklenda spēku un īpatnību, lai pagrieztu skalu, ja ļaužu mitopeiskā spēja nebūtu ar nepacietību aizslaucijusi sānis stāstu, kas pievīla visas viņu ilgas pēc neparastā. Un tad Dr. Veitbrechts-Rotholcs publicēja darbu, kas galīgi nomierināja visu mākslas cienītāju ļaunās jausmas.

Dr. Veitbrechts-Rotholcs pieder pie tās vēsturnieku skolas, kas domā, ka cilvēka daba ir nevien tik ļauna, cik

*) Kristija katalogā tā bij aprakstīta sekojoši: „Kaila sieviete, Sabiedrības salu iedzimtā, guļ zemē pie strauta. Aizmugurē tropu ainava ar palmām, bananiem un t. t. 60 reiz 48 collas. Autora piez.

tā drīkst būt, bet daudz ļaunāka; nu protams, interesantāk lasīt šos autorus nekā tos, kas lielos romantisko mitu varoņus ļaunā priekā attēlo kā mājas tikumu paraugus. Man, piemēram, būtu žēl domāt, ka Antonijam ar Kleopatru bijušas tikai veikaliskas attiecības; un pavisam grūti būtu mani pārliecināt, ka Tiberijs bijis tikpat nevainojams valdnieks kā karalis Džordžs V. Dr. Veitbrechts-Rotholcs Roberta Striklenda nevainīgo biografiju apstrādā tādiem vārdiem, ka rodas zinama līdzjūtība pret nelaimīgo mācītāju. Viņa pieklājīgā atturība apzīmēta par liekulību, viņa izvairība no pieskaršanās riskantām lietām nosaukta vienkārši par meliem, viņa noklusējumi pazemoti par nodevību. Un šo mazo grēku dēļ, kas pārmetami autoram, bet piedodami dēlam, visa angļu-sakšu rase apvainota klīrībā, blēdībā, iedomībā, krāpšanā, viltībā un melībā. Pēc manām domām Striklenda kungs rīkojās pārsteidzīgi, kad tas, gribēdams atspēkot ieviesušos uzskatu par zinamām nesaskaņām viņa mātes un tēva starpā, apliecināja, ka Čārlzs Striklends kādā no Parīzes rakstītā vēstulē to apzīmējis par „krietnu sievieti", jo Dr. Veitbrechts-Rotholcs šo vēstuli varēja iespiest faksimilā, un liekas, ka attiecīgā vieta īstenībā skan tā: „Velns lai parauj manu sievu. Viņa ir krietna sieviete. Vēlos, kaut viņa būtu ellē." Baznīca labprāt nepiemin faktus, kas tai nav patīkami.

Dr. Veitbrechts-Rotholcs bij jūsmīgs Čārlza Striklenda apbrīnotājs, un nebij jābaidas, ka viņš to pūlēsies mazgāt baltu. Ar nemaldīgu aci viņš saskatija zemākos nolūkus pat rīcībā, kas ārēji likās nevainīga. Viņš bija vienādi labs psihopatologs un mākslas pētnieks, un zemapziņā tam nebija gandrīz nekādu noslēpumu. Neviens mistiķis nav saskatijis dziļāku nozīmi parastās lietās. Mistiķis redz neizteicamo, un psihopatologs — vārdos neminamo. Ir savāds valdzinājums vērot dedzību, kādā mācītais autors dzen pēdas katram apstāklim, kas vien var diskreditēt viņa varoni. Viņam sirds iesilst pret to, kad izdodas celt gaismā kādu nežēlības vai nekrietnības piemēru, un viņš gavilē kā inkvizitors pie ķecera sārta, ja

tas ar kādu piemirstu nostāstu var apkaunot mācītāja Roberta Striklenda dēla mīlestību. Viņa uzcītība ir pārsteidzoša. Nevienu sīkumu tas nav palaidis neievērotu: ja Čārlzs Strīklends atstājis nesamaksātu kādu veļas mazgātavas rēķinu, tad varat būt droši, ka viņš to pievedīs vārdu pa vārdam, un ja tas laikā nav atdevis aizņemtu puskronu, šis darījums būs atstāstīts visos sīkumos.

II

Ja par Čārlzu Striklendu jau tikdaudz rakstīts, varētu likties lieki, ka es par to vēl rakstu. Gleznotāja piemineklis ir viņa darbs. Tiesa, ka es viņu pazinu tuvāk nekā lielākā tiesa citu viņa laika biedru: pirmo reiz viņu satiku, kad tas vēl nebija kļuvis gleznotājs, un diezgan bieži to satiku grūtajos gados, ko tas pavadija Parīzē; bet man liekas, es tomēr nebūtu ķēries pie savu atmiņu uzrakstīšanas, ja kara nejaušības mani nebūtu novedušas Tahiti salā. Kā zināms, tur viņš pavadija sava mūža pēdējos gadus; un tur es satikos ar cilvēkiem, kas tam bija tuvi. Varu mest gaismu tieši tai viņa traģiskās dzīves daļā, kas palikusi vistumšākā. Ja tiesa tiem, kas tic Striklenda diženumam, tad viņa personīgo paziņu atmiņu stāsti nekad nevar būt lieki. Ko mēs nedotu par tāda cilvēka atmiņām, kas būtu bijis tik tuvās attiecībās ar El Greko, kā es ar Striklendu?

Bet es negribu aizbildināties šādiem ieganstiem. Esmu aizmirsis, kas cilvēkiem viņu pašu labā ieteicis ikdienas darīt divas nepatīkamas lietas, bet tas bijis gudrs vīrs, un es apzinīgi klausu viņa priekšrakstam; jo es ikdienas pieceļos un eju gulēt. Bet manā dabā ir tieksme uz asketismu, un es savu miesu iknedēļas pakļauju vēl bargākai spīdzināšanai. Katru nedēļu lasu laikraksta „The Times" literaro pielikumu. Ir pamācoši vērot milzīgo skaitu grāmatu, kuras saraksta, veltīgās cerības, ar kādām autori redz tās iznākam, un likteni, kas tās sagaida. Kāda tur cerība, ka kāda grāmata izlauzīs ceļu

šai pūlī? Un panākumi, ja grāmata tos gūst, ir tikai vienas sezonas panākumi. Tikai debess zina, kādas mokas, kādus rūgtus pārdzīvojumus un sirdssāpes autors izcietis, lai sagādātu dažu stundu atpūtu nejaušam lasītājam vai palīdzētu tam aizdzīt garlaicību kādā ceļojumā. Un, cik varu spriest pēc atsauksmēm, daudzas no šīm grāmatām labi un rūpīgi sarakstītas; viņu sacerēšana prasījusi daudz domu; dažām atdotas pat vesela mūža čaklās pūles. Pamācība, ko no tā smeļos, ir tā, ka rakstniekam jāmeklē atalgojums darba priekā un atraisijumā no domu sloga; autoram jābūt vienaldzīgam pret visu citu, un gluži nevērīgam pret uzslavām vai paļājumiem, neveiksmi vai panākumiem.

Tad nāca karš un atnesa jaunu nostādni. Jaunatne piegriezās dieviem, ko mēs, agrāko gadu ļaudis, nepazīnām, un ir jau iespējams paredzēt, kurp dosies tie, kas nāks pēc mums. Jaunākā paaudze, trokšņaini strauja un savu spēku apzinādamās, vairs neklauvēja pie durvīm; tā ieskrēja un apsēdās mūsu krēslos. Gaiss dreb viņu kliedzienos. Daži no vecākajiem, jaunības nelgas atdarinādami, cenšas sevi pārliecināt, ka viņu laiks vēl nav garām; tie kliedz līdz visstraujākajiem, bet kaujas saucieniem viņu mutē tukša skaņa; viņi ir kā nožēlojamas kārībnieces, kas ar krāsuļiem, smiņķi un pūderi, ar spalgu jautrību mēģina atgūt aizgājušā ziedoņa iluziju. Gudrākie atturīgā cieņā iet savu ceļu. Viņu skaidrajā smaidā ir iecietīga zobgalība. Tie atceras, ka arī viņi samina piesātinātu, notrulinātu paaudzi, ar tādu pašu brēku un tādu pašu nicināšanu, un paredz, ka šie varonīgie lāpu nesēji drīz tāpat atdos savu vietu. Pēdējā vārda nav. Jaunais evaņģelijs bija vecs, kad Ninive cēla debesīs savu diženumu. Šie drosmīgie vārdi, kas liekas tik jauni tiem, kas to izrunā, ar tikko manamu akcenta maiņu teikti jau simtām reižu. Pulksteņa svārsts svārstās uz priekšu un atpakaļ. Loks arvien sākas no gala.

Cilvēks reizēm pārdzīvo ievērojamu laika posmu no laikmeta, kurā tam bijusi vieta, līdz nākamajam, kas tam svešs, un tad ziņkārīgajam paveras viena no dīvainākām

cilvēciskās komedijas ainām. Piemēram, kas tagad vairs domā par Džordžu Krebu? Savā laikā viņš bija slavens dzejnieks, un pasaule viņa ģeniju atzina tādā vienprātībā, kas modernajā, komplicētajā dzīvē kļuvusi reta. Savu mākslu viņš bija mācījies Aleksandra Poupa skolā; viņš rakstīja pamācošus stāstiņus kupletos ar atskaņām. Domāju, ka viņš būs lasījis to jauniešu dzejas, kas pasaulē sacēla tādu trauksmi, un man šķiet, viņam tās būs likušās gluži nevērtīgas. Tiešām, lielākā tiesa tādas arī bija. Bet Kītsa un Vērdzverta odas, pāris Koulridža, nedaudz vairāk Šellija dzejoļu atklāja plašas gara valstis, ko neviens līdz tam nebij izpētījis. Misters Krebs bija beigts kā jēra cepetis, bet misters Krebs joprojām rakstīja pamācošus stāstiņus kupletos ar atskaņām. Esmu šad un tad palasījis jaunākās paaudzes rakstus. Iespējams, ka starp tiem kāds vēl dedzīgāks Kītss, vēl eteriskāks Šellijs jau publicējis darbus, ko pasaule labprāt atcerēsies. Nezinu teikt. Apbrīnoju viņu slīpējumu — viņi jau jaunībā sasnieguši tādu formas gatavību, ka liekas absurds runāt par „nākotnes cerībām" —, es brīnos par viņu laimīgo stilu; bet ar visu savu daudzvārdību (pēc viņu vārdu krājuma var domāt, ka tie jau šūpulī zinājuši no galvas Rožeja „Tezauru") viņi man nekā nepasaka: pēc mana prāta, viņi pārlieku daudz zina un pārāk skaidri jūt; man neiet pie sirds tā sirsnība, ar kādu tie man sit uz pleca, un aizkustinājums, ar kādu tie krīt man ap kaklu; viņu kaislības man liekas drusku bālasinīgas un viņu sapņi mazliet garlaicīgi. Man viņi nepatīk. Esmu atstumts pie malas. Es joprojām rakstīšu pamācošus stāstus kupletos ar atskaņām. Bet es būtu trīskārtīgs nelga, ja to darītu kā cita, ne vienīgi sava prieka un laika kavēkļa dēļ.

III

Bet tas tikai garāmejot.

Biju ļoti jauns, kad uzrakstiju savu pirmo grāmatu. Pateicoties laimīgam gadījumam, tā modināja ievērību, un daudzi vēlējās ar mani iepazīties.

Man uzmācas vieglas skumjas klejojot pa atmiņām par Londonas literatu pasauli tai laikā, kad es, kaunīgs, bet dedzīgs jauneklis, spēru tur pirmos soļus. Nu jau ilgs laiks, kopš tur vairs neeju, un ja patiesi tie romāni, kas apraksta šīs pasaules tagadējās īpatnības, tad tur daudz kas mainijies. Darbības vieta ir cita. Čilsija un Blumsberija ieņēmušas Hempstidas, Notinghil-Geitas un Kensingtonas Haistrītas vietu. Toreiz tā bij ievērojama lieta, ja kāds bij jaunāks par četrdesmit gadiem, tagad iesācējs rakstnieks, kas vecāks par divdesmit pieciem, jau ir absurds. Man liekas, toreiz mēs drusku kautrējāmies savu jūtu, un bailes kļūt smieklīgam mīkstināja iedomības redzamākās formas. Neticu, ka šī smalkā bohema būtu sevišķi nodevusies šķīstības kultam, bet neatceros tik rupju sajaukšanos, kādai, kā liekas, bohemieši nododas mūsu dienās. Mums tā nebija liekulība, ja savas jūtas slēpām aiz pieklājīgas klusēšanas aizkara. Lietas ikreiz nesauca īstajā vārdā. Sieviete vēl nebija pilnīgi emancipējusies.

Dzīvoju Viktorijas stacijas tuvumā, un atceros ilgus braucienus autobusā līdz viesmīlīgajām literatu mājām. Savā kautrībā staigāju šurp un turp pa ielu, kamēr sakrāju drosmi pavilkt zvanu; tad, gluži nevarīgu aiz bailēm, mani ieveda pārpildītā istabā bez gaisa. Mani iepazīstināja ar vienu slavenību pēc otras, un laipnie vārdi, ko šīs ievērojamās personas teica par manu grāmatu, mani ārkārtīgi mulsināja. Jutu, ka visi no manis sagaidija atjautīgus vārdus, bet tie man ienāca prātā tikai tad, kad viesības bija beigušās. Mēģināju slēpt samulsumu, iznēsādams tējas tases un diezgan neveikli sagrieztas sviestmaizes. Vēlējos, kaut neviens mani neievērotu, lai es varētu pēc patikas novērot šos slavenos ļaudis un klausīties viņu atjautībās un gudrajos vārdos.

Atceros lielas, enerģiskas sievietes lieliem deguniem un plēsīgu putnu acīm, kas savas drēbes valkāja it kā tās būtu bruņas; un mazas, pelēm līdzīgas vecmeitas ar maigām balsīm un viltīgi gudriem skatieniem. Vienmēr mani interesēja viņu neatlaidība sviestā ceptas maizītes ēst ar

cimdiem rokās, un es ar apbrīnošanu vēroju vienaldzību, kādā tās slaucija pirkstus pie krēsla, kad domāja, ka neviens neskatas. Mēbelēm tas droši vien nenāca par labu, bet man liekas, ka namamāte atriebās savu draudzeņu mēbelēm, kad savukārt gāja viesos. Dažas no viņām bij eleganti ģērbušās un teica, ka nevarot saprast, kāpēc sievietei, ja tā sarakstijusi romānu, jāģērbjas nevīžīgi un nemoderni; ja kādai glīts augums, tad nav jācenšas to slēpt, un neviens izdevējs vēl nav atraidijis darbu tādēļ vien, ka rakstniecei mazajās kājiņās elegantas kurpes. Bet citām tas likās bezgaumīgi un tās valkāja „mākslas audumus" un barbariskas rotas. Vīrieši ārēji reti kad bij ekscentriski. Tie centās cik vien iespējams neizskatīties pēc rakstniekiem. Viņi gribēja, lai tos tur par sabiedrības cilvēkiem, un ikviens tos būtu noturējis par kāda lielāka uzņēmuma atbildīgiem darbiniekiem. Viņi vienmēr izskatījās mazliet noguruši. Agrāk nebiju rakstniekus redzējis un tie man likās ļoti savādi, bet nekad tie man nav likušies gluži īsti.

Atceros, ka viņu sarunas man likās spīdošas un es ar izbrīnu klausijos dzēlīgajā humorā, ar kādu tie plosija gabalos katru kolegu, tiklīdz tas pagrieza muguru. Salīdzinot ar citiem, māksliniekam tā priekšrocība, ka tas var zoboties nevien par savu draugu izskatu un raksturu, bet arī par viņu darbu. Biju izmisis, ka nepratu tik saturīgi un tekoši runāt. Tanīs laikos tērzēšana bij izkopta līdz sevišķai mākslai; jauku atbildi vērtēja augstāk nekā ērkšķu sprēgāšanu zem katla; un epigrama, kas vēl nebija kļuvusi par mekanisku palīglīdzekli, ar kuru garlaicīgie var izlikties atjautīgi, pilsētnieku tērzēšanai piešķīra dzīvību. Žēl, ka nevaru atcerēties nekā no visa šā mirdzuma. Bet man šķiet, vislabāk saruna ritēja, kad tā piegriezās veikaliskajiem sīkumiem, kas bija mūsu koptās mākslas otrā puse. Kad bijām pārrunājuši jaunākās grāmatas labās īpašības, gluži dabiski bij jājautā, cik lielā eksemplaru skaitā tā pārdota, cik lielu avansu autors dabūjis un cik tas par grāmatu pavisam saņems. Tad runājām par vienu izdevēju un otru, salīdzinādami viena

devību ar otra skopumu; apspriedām, vai labāk iet pie tāda, kas maksāja labu honoraru, vai tāda, kas grāmatu „ieveda tautā" par visu tās vērtību. Daži prata labi reklamēt, daži vāji. Citi bija moderni, citi vecmodīgi. Tad runājām par aģentiem un piedāvājumiem, ko tie mums bija izgādājuši; par redaktoriem un par to, kāda veida līdzdarbību tie pieņēma, cik tie maksāja par tūkstoš vārdiem, un vai tie maksāja tūliņ, vai vēlāk. Man tas viss likās ļoti romantiski. Man bija tāda sajūta, ka es būtu kādas mistiskas brālības loceklis.

IV

Neviens tai laikā pret mani nebija tik laipns kā Roze Voterforda. Viņā apvienojās vīrieša prāts ar sievietes perversitati, un romāni, ko viņa rakstija, bija oriģinali un mulsināja lasītājus. Viņas mājā es kādu dienu satiku Čārlza Striklenda sievu. Miss Voterforda rīkoja tējas vakaru, un viņas mazā viesistaba bija pilnāka nekā parasti. Likās, visi sarunājās, un es, klusu sēdēdams, jutos neveikli; bet es biju pārāk kautrīgs, lai iejauktos kādā grupā, kas visas likās iegrimušas savu lietu pārrunās. Miss Voterforda bija laba namamāte; redzēdama manu samulsumu, tā pienāca man klāt.

„Parunājieties ar Striklenda kundzi," viņa teica. „Viņa jūsmo par jūsu grāmatu."

„Ko viņa dara?" es jautāju.

Labi apzinājos savu nezināšanu, un ja Striklenda kundze bija pazīstama rakstniece, tad man likās derīgi šo faktu noskaidrot, iekām ar viņu runāju.

Roze Voterforda nopietni nolaida acis, lai atbilde darītu lielāku iespaidu.

„Viņa rīko mazus azaidus. Jums tikai drusku jāparūc, un viņa ielūgs arī jūs."

Roze Voterforda bija ciniķe. Dzīvi tā uzskatija par romānu rakstīšanas izdevību un publiku par savu jēlvielu. Šad un tad viņa tās pārstāvjus ielūdza pie sevis, ja tie

prata cienīt viņas talantu, un tad tos izšķērdīgi pacienāja. Vārguļus viņa labvēlīgā nicināšanā turēja par lauvām, bet ar cieņu tēloja tiem savu ievērojamas rakstnieces lomu.

Mani aizveda pie Striklenda kundzes, un mēs desmit minūtes sarunājāmies. Ievēroju tikai to, ka viņai bija patīkama balss. Viņai bija dzīvoklis Vestminsterā, ar izredzi uz nepabeigto katedrali, un tā kā mēs dzīvojām kaimiņos, starp mums tūliņ radās draudzīgs noskaņojums. Armijas un flotes noliktavas ir vienotājas saites visiem tiem, kas dzīvo starp upi un Sent-Džēmsa parku. Striklenda kundze palūdza manu adresi, un pēc dažām dienām saņēmu ielūgumu azaidā.

Man bija maz sabiedrisko pienākumu, tādēļ ar prieku to pieņēmu. Kad aizgāju — mazliet par vēlu, jo bailēs ierasties par agru biju trīs reizes apgājis ap katedrali, viesi jau bij ieradušies pilnā skaitā. Tur bija miss Voterforda un misis Džeja, Ričards Tvanings un Džordžs Rouds. Mēs visi bijām rakstnieki. Bij jauka diena, agrā pavasarī, un mēs visi bijām labā omā. Runājām par simt dažādām lietām. Miss Voterforda, ceļa jūtīs starp agrās jaunības estetismu, kad tā mēdza iet viesībās zalviju zaļās drēbēs, ar narcisu rokā, un brieduma gadu spilgto skaļumu, kas tiecās pēc augstiem papēžiem un Parīzes ģērbiem, valkāja jaunu cepuri. Tādēļ viņa bij jautrā omā. Nekad nebiju to dzirdējis tik nicīgi runājam par mūsu kopējiem draugiem. Misis Džeja, labi zināmā, ka nepieklājība ir asprātības dvēsele, čukstošā balsī izteica piezīmes, par kuŗām pat sniegbaltajam galdautam būtu bijis jānosarkst. Ričards Tvainings kūsāja pāri ar vecmodīgām muļķībām, un Džordžs Rouds, apzinādamies, ka tam vairs nav jāaizrāda sava mirdzošā tērzētāja prasme, kas gandrīz jau bija kļuvusi par parunu, muti atvēra tikai ēšanai. Misis Striklenda daudz nerunāja, bet viņa patīkamā kārtā prata uzturēt vispārēju sarunu; un kad iestājās klusuma brīdis, viņa iemeta tieši īsto piezīmi, lai saruna atkal ritētu tālāk. Tā bija trīsdesmit septiņus gadus veca sieviete, patukla un neveikla, taču viņu nevarēja saukt par

resnu; viņa nebija skaista, bet viņai bija tīkama seja, varbūt galvenā kārtā viņas laipno brūno acu dēļ. Viņas āda bij iedzelteni bāla, tumšie mati rūpīgi sasukāti. Viņa bija vienīgā sieviete no visām trim, kuras sejā neredzēja smiņķa, un pretstatā citām tā likās vienkārša un nemākslota.

Ēdamistaba bij iekārtota tālaika labākā gaumē. Tā bija ļoti solida un nopietna. Tur bij augsta balta koka bufete un zaļas tapetes, uz kurām karājās Vislera asējumi glītos melnos rāmjos. Zaļie aizkari ar pāvu rakstiem krita taisnās līnijās un zaļais paklājs ar rakstu, kur bāli trusīši lēkāja starp lapainiem kokiem, atgādināja Viljama Morisa ietekmi. Uz kamīna dzegas bija Delftas māla trauki. Tai laikā Londonā droši bija pieci simti tieši tāpat iekārtotu ēdamistabu. Tā bija tīra, mākslinieciska un garlaicīga.

Projām gāju reizē ar miss Voterfordu, un jaukā diena un viņas jaunā cepure mūs pamudināja pastaigāties pa parku.

„Tas bija ļoti jauks azaids," es teicu.

„Vai domājat, ka ēdiens bija labs? Es viņai teicu, ja viņa grib redzēt pie sevis rakstniekus, viņai tie labi jābaro."

„Lielisks padoms," atbildēju. „Bet kādēļ viņa tos grib?"

Miss Voterforda paraustija plecus.

„Viņai tie liekas interesanti. Viņa grib iet laikam līdzi. Man liekas, viņa, nabadzīte, diezgan vientiesīga, un domā, ka mēs visi esam brīnišķīgi. Galu galā, viņai patīk lūgt mūs azaidā, un mūs tas neapvaino. Tai ziņā man viņa patīk."

Atskatoties man liekas, ka misis Striklenda bija nevainīgākā no visām tām lauvu medniecēm, kas dzenā savu medijumu no Hempstidas dzidrajiem augstumiem līdz Čein-Vokas viszemākajām darbnīcām. Viņa bija pavadijusi ļoti klusu jaunību laukos, un grāmatas, kas tai pienāca no Mjūdija grāmatnīcas, atnesa līdzi nevien savu, bet arī Londonas romantiku. Viņa bija tiešām kaislīga

lasītāja (retums starp viņai līdzīgām sievietēm, kas parasti vairāk interesējās par autoru nekā par viņa grāmatu, vairāk par gleznotāju nekā viņa gleznu), un viņa sev radija fantazijas valsti ar tādu brīvību, kādu tā ikdienas dzīvē nekad nevarēja sasniegt. Kad viņa iepazinās ar rakstniekiem, tā viņai bij it kā iziešana skatuvē, ko tā līdz tam bija pazinusi tikai no rampas otras puses. Viņa tos redzēja dramatiski, un tiešām iedomājās, ka dzīvoja plašāku, bagātāku dzīvi, tos pacienādama un apmeklēdama tos viņu cietokšņos. Viņa pieņēma mākslinieku dzīves likumus kā tādus, kas attiecas uz viņiem, bet ne mirkli neiedomājās tiem pieskaņot arī pati savu izturēšanos. Viņu ekscentriskā morale, tāpat viņu apģērba dīvainības, viņu neprātīgās teorijas un paradoksi bij interesants laika kavēklis, kas tai sagādāja prieku, bet tam nebija ne mazākā iespaida uz viņas pārliecību.

„Vai viņai ir arī vīrs?" es jautāju.

„Kā nē; viņš strādā kaut kur Sitijā. Liekas, viņš ir biržas makleris. Ļoti garlaicīgs cilvēks."

„Vai viņi labi satiek?"

„Viņi dievina viens otru. Jūs viņu satiksiet, ja kādreiz aiziesiet vakariņās. Bet viņa reti kad ielūdz viesus vakariņās. Viņš ir ļoti lēnas dabas. Viņam nav ne mazākās intereses ne par mākslu, ne par rakstniecību."

„Kādēļ skaistas sievietes prec garlaicīgus vīriešus?"

„Tādēļ, ka neviens gudrs vīrietis neprecētu skaistu sievieti."

Nevarēju izdomāt, ko lai uz to atbildu, tādēļ jautāju, vai Striklenda kundzei ir bērni.

„Jā; viņai ir zēns un meitene. Abi iet skolā."

Temats bij izsmelts un mēs sākām runāt par citām lietām.

V

Vasarā diezgan bieži satiku Striklenda kundzi. Šad un tad aizgāju viņas dzīvoklī uz tīkamiem azaidiem un daudz nejaukākiem tējas vakariem. Mēs jutām simpa-

tijas viens pret otru. Biju ļoti jauns, un viņai varbūt patika iedoma, ka tā vadija manus pirmos soļus grūtajā literaturas ceļā; man savukārt patika, ka man bija kāds, pie kā varēju griezties ar sīkajām rūpēm, būdams pārliecināts, ka mani uzmanīgi uzklausīs un dos man prātīgu padomu. Striklenda kundzei bija sevišķas simpatiju dāvanas. Tā ir jauka īpašība, bet to pārāk bieži izlieto nevietā: jo ir kaut kas demonisks tai kārē, ar kuru ļaudis rakņājas savu draugu nelaimē, lai parādītu savu veiklību. Tā tek kā eļļas avots, un simpatizētāji izlej savas simpatijas tādā pārpilnībā, ka viņu upuri reizēm jūtas neērti. Ir krūtis, pie kurām liets tik daudz asaru, ka es tās vairs nevaru slacīt ar savām. Striklenda kundze savas priekšrocības izlietoja smalkjūtīgi. Bija tāda sajūta, ka jūs viņu pagodinat, viņas simpatijas pieņemot. Kad es savā jaunības jūsmībā par to ieminējos Rozei Voterfordai, tā teica:

„Piens ir ļoti garšīgs, sevišķi ar mazu degvīna piedevu, bet slaucamā govs ir laimīga, ka tiek no tā vaļā. Pilns tesmenis ļoti nepatīkams."

Rozei Voterfordai bija dzēlīga mēle. Neviens neprata teikt tik skarbus vārdus; nō otras puses, neviens neprata teikt arī tik jaukus vārdus.

Bija vēl kāda lieta, kas man pie Striklenda kundzes patika. Viņa ļoti eleganti prata iekārtot savu apkārtni. Viņas dzīvoklis bija vienmēr tīrs un gaišs, puķes tam piešķīra jautru izskatu, un mēbeļu drāna dzīvojamā istabā, nevērojot stingri nopietno zīmējumu, bija spodra un glīta. Brokastis mazajā mākslinieciskajā ēdamistabā bija patīkamas; galds bija glīti klāts, abas kalpones tīrīgas un gaumīgi ģērbtas, ēdieni labi pagatavoti. Neiespējami bija neredzēt, ka Striklenda kundze lieliska saimniece. Un radās pārliecība, ka viņa bij arī teicama māte. Salonā bija viņas dēla un meitas fotografijas. Dēls — vārdā Roberts — bija sešpadsmit gadus vecs zēns un mācījās Ragbijā; viņu varēja redzēt gan flaneļa biksēs un kriketa cepurē, gan melnos svārkos ar stāvu apkakli.

Viņam bija mātes kautrīgā seja un jaukās, domīgās acis. Viņš izskatījās tīrs, veselīgs un normals.

„Nezinu, vai viņš sevišķi gudrs," viņa kādu dienu teica, kad skatījos fotografijā, „bet zinu, ka viņš ir labs. Viņam jauks raksturs."

Meitai bija četrpadsmit gadi. Viņas mati, biezi un tumši kā mātei, jaukā kuplumā krita pār pleciem, un viņai bija tā pati laipnā sejas izteiksme, tās pašas mierīgās, nesatrauktās acis.

„Viņi abi ir pilnīgi jūsu attēli," es teicu.

„Jā, man liekas, viņi vairāk līdzinas man nekā tēvam."

„Kādēļ jūs mani nekad ar viņu neiepazīstinat?" es jautāju.

„Vai jūs to vēlētos?"

Viņa pasmaidija, viņas smaids tiešām bija ļoti mīļš, un viņa drusku nosarka; bija savādi, ka sieviete viņas gados varēja tik ātri nosarkt. Varbūt viņas naivums bija viņas lielākā burvība.

„Zinat, viņš nemaz nav literats," viņa teica. „Viņš ir īsts mietpilsonis."

Viņa to neteica nicinoši, bet drīzāk mīļā sirsnībā, it kā tā, pati pateikdama visļaunāko, gribētu savu vīru pasargāt no draugu paļājumiem.

„Viņš strādā biržā, viņš ir tipisks makleris. Domāju, jums ar viņu būs bezgalīgi garlaicīgi."

„Vai jums ar viņu ir garlaicīgi?" es jautāju.

„Redzat, lieta tā, ka esmu viņa sieva. Es viņu ļoti mīlu."

Viņa pasmaidija, lai slēptu kautrību; man likās, viņa baidījās, ka es atbildēšu ar tādu pašu izsmieklu, kādu šī atzīšanās droši vien būtu izvilinājusi Rozei Voterfordai. Viņa mirkli vilcinājās. Viņas acis kļuva maigas.

„Viņš sevi netur par ģenialu cilvēku. Viņš pat nepelna biržā sevišķi daudz naudas. Bet viņš ir briesmīgi labs un laipns."

„Man liekas, viņš man ļoti patiktu."

„Ielūgšu jūs kādreiz pie mums klusās vakariņās, bet ievērojat, ka jūs nākat uz savu atbildību; nepārmetat man, ja vakars jums liekas ļoti garlaicīgs."

VI

Bet kad beidzot satiku Čārlzu Striklendu, tas notika tādos apstākļos, ka es varēju ar viņu tikai pavirši iepazīties. Kādu rītu Striklenda kundze man atsūtija zīmīti ar paziņojumu, ka viņa vakarā rīkojot viesības, un viens viņas viesis atteicies. Viņa lūdza mani aizpildīt tā vietu. Viņa rakstīja:

> „Būs tikai pieklājīgi jūs brīdināt, ka jūs līdz nāvei garlaikosieties. Jau iepriekš paredzams, ka viesības būs garlaicīgas, bet es jums būšu ļoti pateicīga, ja atnāksiet. Mēs varēsim drusku patērzēt."

Ielūgumu pieņemt bija mans kaimiņa pienākums.

Kad Striklenda kundze mani iepazīstināja ar savu vīru, viņš man diezgan vienaldzīgi pasniedza roku. Jautri pagriezdamās pret viņu, Striklenda kundze mēģināja jokot:

„Es viņu ielūdzu, lai parādītu, ka man tiešām ir vīrs. Man liekas, viņš par to jau sāka šaubīties."

Striklends īsi, pieklājīgi iesmējās, kā mēdz smieties par joku, kurā nav nekā smieklīga, bet par kuru pieklājības dēļ tomēr jāsmejas. Jauni atnācēji saistija namatēva uzmanību un es paliku viens. Kad beidzot visi bij ieradušies un gaidija aicinājumu pie galda, es tērzēju ar dāmu, kas bija nodota manā ziņā, un klusībā pārdomāju, cik dīvainā kārtā civilizēts cilvēks savu īso dzīvi izšķiež garlaicīgās nodarbībās. Tās bija tādas viesības, kur jābrīnās, kādēļ namamāte pūlējusies viesus ielūgt un kādēļ viesi pūlējušies atnākt. Tur bija desmit cilvēku. Viņi vienaldzīgi satikās, un viņi aizies ar atvieglinājumu. Šīs

viesības tiešām bija tīri sabiedriska funkcija. Striklendi „bija parādā" viesības zinamam skaitam paziņu, par kuriem tiem nebija nekādas intereses, un viņi bija tos ielūguši; šie ļaudis bija pieņēmuši ielūgumu. Kādēļ? Lai izvairītos no garlaicīgām vakariņām divatā, lai dotu kalpotājiem atpūtu, tādēļ ka nebij iemesla atteikties, tādēļ ka Striklendi viņiem bija „parādā" vakariņas.

Ēdamistaba bija pārpildīta. Tur bija kāds tieslietu padomnieks ar sievu, kāds valdības ierēdnis ar sievu, Striklenda kundzes māsa ar savu vīru, pulkvedis Makendrjū un kāda parlamenta locekļa kundze. Parlamenta loceklis nebija varējis ierasties, tādēļ es biju ielūgts viņa vietā. Viesības bija briesmīgi cienīgas. Sievietes bija pārāk skaistas, lai labi ģērbtos, un pārāk drošas savā stāvoklī, lai būtu interesantas. Vīrieši bija solidi. Viņi visi izdvesa pašapmierinātu labklājību.

Visi runāja mazliet skaļāk, nekā parasti, instinktīvā centībā darīt vakariņas jautras, un telpā bija liels troksnis. Bet nebija vispārējas sarunas. Katrs runāja ar savu kaimiņu; zupas un zivs laikā ar kaimiņu pa labi, cepeša un saldēdiena laikā ar kaimiņu pa kreisi. Viņi runāja par politisko stāvokli un golfu, par saviem bērniem un jaunāko lugu, par gleznām Karaliskajā akadēmijā, par laiku un par saviem brīvdienu nodomiem. Runātāji ne mirkli neapklusa un troksnis kļuva arvien skaļāks. Striklenda kundze varēja sev vēlēt laimes, ka viesības izdevušās. Viņas vīrs ar cieņu tēloja savu lomu. Varbūt viņš nerunāja sevišķi daudz, un man likās, ka uz beigām to sieviešu sejās, kas sēdēja viņam blakus, parādījās garlaicības izteiksme. Viņš tām likās smagnējs. Vienu vai divas reizes Striklenda kundzes acis rūpēs apstājās pie viņa.

Beidzot viņa piecēlās un izvadīja dāmas no ēdamistabas. Striklends aizvēra durvis aiz viņas un, galda otrā galā aizgājis, apsēdās starp tieslietu padomnieku un valdības ierēdni. Viņš atkal laida apkārt portvīnu un pasniedza mums cigārus. Tieslietu padomnieks uzslavēja vīna labās īpašības, un Striklends mums pastāstija, kur

viņš to dabūjis. Mēs sākām par vīna ražām un tabaku. Padomnieks mums stāstija par kādu lietu, ko tas veda, un pulkvedis runāja par polo. Man nekā nebija ko teikt, tādēļ sēdēju un klusēju, cenzdamies izrādīt pieklājīgu interesi par sarunām; zinādams, ka nevienam par mani nebija ne mazākās intereses, netraucēts novēroju Striklendu. Viņš bija lielāka auguma, nekā biju sagaidijis: nezin kādēļ biju viņu iedomājies tievu un neizskatīgu, bet īstenībā viņš bija plats un smags, lielām rokām un kājām, un vakara uzvalkā izskatijās neveikls. Diezin kādēļ viņš man atgādināja svinīgam gadijumam frakā apģērbtu ormani. Viņš bija vīrs četrdesmitos gados, nevisai glīts, bet arī par neglītu to nevarēja saukt, jo viņa vaibsti bija diezgan pareizi; bet viss viņā bija mazliet lielāks par normālo, un kopiespaids bija neveikls. Viņš bija gludi skuvies un viņa platā seja izskatijās nepatīkami kaila. Mati viņam bija iesarkani, ļoti īsi apgriezti, un acis mazas, zilas vai pelēkas. Viņš izskatijās parasts un ikdienišķs. Es vairs nebrīnijos, ka Striklenda kundze viņa dēļ jutās mazliet neērti; diezin vai viņš bija īstais vīrs sievietei, kas gribēja nodibināt sev stāvokli mākslas un rakstniecības pasaulē. Skaidri bija redzams, ka viņam trūka sabiedrisku dāvanu, bet vīrietis var bez tām iztikt; viņam nebija nekādu neparastu īpašību, kas to paceltu pāri parastajam pūlim; viņš bija tikai labs, garlaicīgs, godīgs, vienkāršs vīrs. Varēja apbrīnot viņa labās īpašības, bet nebij iemesla par viņu interesēties. Viņš nebija nekas. Varbūt viņš bija vērtīgs sabiedrības ioceklis, labs vīrs un tēvs, godīgs makleris; bet viņa dēļ nebija vērts kavēt laiku.

VII

Sezona tuvojās putekļainajām beigām, un visi, ko pazinu, gatavojās aizbraukt. Striklenda kundze ar ģimeni brauca uz Norfolkas jūrmalu, lai bērni varētu padzīvot pie jūras un vīrs spēlēt golfu. Mēs atvadijāmies un norunājām rudenī atkal satikties. Bet pēdējā dienā,

ko pavadiju pilsētā, no Armijas veikala iznākdams satiku viņu ar dēlu un meitu; tāpat kā es, viņa pirms aizbraukšanas no Londonas bija gājusi iepirkties, un mēs abi bijām sakarsuši un noguruši. Es viņu uzaicināju parkā ēst saldējumu.

Man liekas, Striklenda kundze priecājās, ka varēja man parādīt bērnus, un viņa ar prieku pieņēma manu uzaicinājumu. Tie bija vēl pievilcīgāki, nekā varēja spriest, pēc fotografijām, un viņai bij iemesls ar tiem lepoties. Biju diezgan jauns, lai tie manā klātbūtnē nejustos neveikli, un viņi jautri čaloja par šo un to. Tie bija neparasti skaisti, veselīgi bērni. Zem kokiem bija ļoti patīkami.

Kad viņi pēc stundas iekāpa ormanī un aizbrauca mājā, es slinki soļoju uz klubu. Varbūt jutos mazliet vientuļš un mani pārņēma tāda kā skaudība, domājot par tīkamo mājas dzīvi, kurā biju ieskatijies. Viņu starpā valdija vismaigākā sirsnība. Viņi teica viens otram sevišķus jokus, kas citiem nebija saprotami, bet viņiem pašiem sagādāja milzīgu jautrību. Varbūt Čārlzs Striklends bija garlaicīgs tur, kur par visu augstāk vērteja sarunas mirdzumu; bet viņa inteliģence bija pieskaņota viņa apkārtnei, un tā ir pase nevien uz panākumiem, bet arī uz dzīves laimi. Striklenda kundze bija valdzinoša sieviete, un viņa to mīlēja. Es iztēlojos viņu dzīvi, ko nesatrauca nekādas neparedzētas dēkas, tā bija godīga un pieklājīga, un pateicoties šiem diviem jaukajiem bērniem, tā acīmredzot turpinās viņu cilts un stāvokļa normālās tradicijas. Viņi nemanot kļūs veci; viņi redzēs, kā dēls un meita nāk prāta gados, īstajā laikā aprecas — viens ar glītu jaunavu, veselīgu bērnu nākamo māti; otra ar glītu, vīrišķīgu jaunekli, droši vien karavīru: un beidzot, laimīgi savā cieņas pilnajā vecumā, pēcnācēju mīlēti, pēc laimīgas, sabiedrībai derīgas dzīves tie ilga mūža galā mierīgi iegrims kapā.

Tāds ir neskaitamu pāru mūža stāsts, un šim dzīves veidam ir mājīga piemīlība. Tas atgādina lēnu strautiņu, kas klusi lokas starp zaļām ganībām un ēnainiem kokiem,

līdz beidzot ietek plašajā jūrā; bet jūra ir tik rāma, tik klusa un vienaldzīga, ka mani pēkšņi pārņem savāda neomulība. Varbūt tas tikai savāds mezgls manā dabā, kas jau toreiz bija savilcies, bet šādā dzīvē, kā dzīvo cilvēku lielākā tiesa, es jutu kādu trūkumu. Es atzinu tās sabiedrisko vērtību, redzēju tās mierīgo laimi, bet drudžains nemiers manās asinīs ilgojās pēc straujāka plūduma. Es nojautu neminamas briesmas šādos pārāk vieglos priekos. Mana sirds ilgojās bīstamākas dzīves. Biju gatavs sastapties ar robainām klintīm un viltīgiem sēkļiem, ja tikai nāktu pārmaiņas — pārmaiņas un neparedzētā satraukums.

VIII

Pārlasot to, ko esmu uzrakstijis par Striklendiem, es labi zinu, ka lasītājam tie liksies miglaini. Es nevarēju tiem piešķirt nevienas no tām raksturīgajām īpašībām, kas grāmatas personām liek dzīvot reālu, īpatnēju dzīvi; un pētīdams, vai tā man kļūda, es lauziju galvu, lai atcerētos kādu idiosinkraziju, kas tiem piešķirtu dzīvību. Jūtu, ka uzsverot kādu valodas vai izturēšanās dīvainību es varētu viņus labāk, uzskatamāk raksturot. Tagad tie atgādina figuras vecā tapešu audumā; viņi neatdalas no fona un iztālim skatoties pat zaudē konturas, tā ka var redzēt tikai patīkamu krāsas plankumu. Mans vienīgais attaisnojums tas, ka tieši tāds bij iespaids, ko tie man atstāja. Viņi bija tieši tik miglaini kā visi cilvēki, kuru dzīve ir sociala organisma daļa un kas eksistē vienīgi šai organismā. Tie ir kā šūniņas ķermenī, svarīgas, bet, kamēr tās veselas, nemanamas un saplūdušas ar svarīgo visumu. Striklendi bija vidējas šķiras caurmēra ģimene. Patīkama, viesmīlīga sieva ar nevainīgu vājību pret mazajiem literaro salonu lauvām; diezgan garlaicīgs vīrs, kas pildīja savu pienākumu tai dzīves vietā, kur žēlīgs liktenis to bija novietojis; divi skaisti, veselīgi bērni. Nekā parastāka nevarēja iedomāties. Nezinu, vai viņos bija kaut kas tāds, kas varētu saistīt ziņkārīgo uzmanību.

Kad apdomāju visu, kas vēlāk notika, man jājautā, vai esmu bijis akls, ka neesmu Čārlzā Striklendā saskatījis itnekā neparasta. Varbūt. Domāju, ka šajos gados, kas pagājuši kopš tā laika, esmu mācijies labāk pazīt cilvēkus, bet pat tad, ja toreiz, kad iepazinos ar Striklendiem, man būtu bijuši tagadējie piedzīvojumi, nevaru iedomāties, ka būtu par viņiem citādi spriedis. Bet tā kā šobrīd zinu, ka cilvēku rīcību nekad nevar iepriekš paredzēt, tagad mani vairs tik ļoti nepārsteigtu tā jaunā ziņa, kas mani aizsniedza, kad togad agrā rudenī pārbraucu Londonā.

Nepagāja ne divdesmit četras stundas, kad Džerminielā satiku Rozi Voterfordu.

„Jūs izskatāties ļoti jautra un rosīga," es teicu. „Kas noticis?"

Viņa pasmaidīja un viņas acīs atspīdēja ļaunais prieks, ko es jau pazinu. Tas nozīmēja, ka viņa dzirdējusi kaut ko skandalozu par kādu no saviem draugiem, un viņā bija pamodies literarās sievietes instinkts.

„Jūs taču iepazināties ar Čarlzu Striklendu, vai nē?"

Nevien viņas seja, arī viss viņas augums pauda jautru satraukumu. Es pamāju ar galvu. Domās sev jautāju, vai nabaga vīrs būs biržā bankrotējis, vai paskrējis zem autobusa.

„Vai tas nav briesmīgi? Viņš aizbēdzis no sievas."

Miss Voterforda droši vien juta, ka Džerminielas stūrī tā nevarēja pienācīgi apstrādāt savu tematu, tādēļ tā līdzīgi māksliniekam pateica tikai kailo faktu un piezīmēja, ka nekā tuvāka nezinot. Tā būtu bijusi netaisnība pret viņu, ja es būtu domājis, ka tik niecīgs apstāklis viņai liedz plašāk izstrādāt tematu, — bet viņa palika nelokama.

„Es jums saku, es nekā nezinu," viņa teica, atbildēdama maniem satrauktajiem jautājumiem, un nenoteikti plecus noraustijusi piebilda: „Cik zinu, kāda jauna sieviete Sitijas tējnīcā atstājusi vietu."

Viņa man uzsmaidīja un raiti aizgāja, aizbildinādamās ar zobārstu. Biju vairāk ieinteresēts nekā apbēdi-

nāts. Tanīs dienās mani tiešie piedzīvojumi bija ļoti šauri, un es jutos satraukts, kad savu paziņu dzīvē novēroju kādu atgadijumu, kas atgādināja grāmatās aprakstītos notikumus. Jāatzīstas, ka ar laiku esmu pieradis pie šādiem atgadijumiem savu paziņu vidū. Bet biju arī pārsteigts. Striklendam droši bija četrdesmit gadi, un man likās bezgaumīgi, ka vīrietis viņa vecumā vēl varēja aizrauties ar sirdslietām. Savas zaļās jaunības iedomībā domāju, ka trīsdesmit pieci gadi ir visaugstākā robeža, kad vīrietis var iemīlēties, nekļūdams smieklīgs. Bez tam, šī ziņa drusku mulsināja mani arī personīgi, jo biju no laukiem rakstījis Striklenda kundzei par savu atgriešanos; vēstulē biju piebildis, ka aiziešu pie tās uz tasi tējas, ja viņa man iepriekš nepaziņos, ka nevar mani pieņemt. Tam vajadzēja notikt todien, un es no Striklenda kundzes nebiju saņēmis ne raksta gala. Vai viņa vēlas mani redzēt, vai nē? Viegli varēja būt, ka šo brīžu uztraukumā viņa bij aizmirsusi manu vēstuli. Varbūt prātīgāk būtu neiet. No otras puses, viņa droši vien nevēlējās sacelt troksni ap notikušo, un no manas puses būtu ļoti nepieklājīgi, ja es izrādītu, ka mani jau aizsniegusi šī savādā ziņa. Svārstijos starp bailēm aizkart jaukas sievietes jūtas un bailēm to traucēt. Jutu, ka viņa cieta, un es negribēju redzēt sāpes, kurās nevarēju palīdzēt; bet manā sirdī bija kāda vēlēšanās, par kuru pats kaunējos: redzēt, kā viņa to uzņēma. Es nezināju, ko darīt.

Beidzot nolēmu iet pie viņas, it kā nekas nebūtu noticis, un iesūtīt kalponi pie Striklenda kundzes ar jautājumu, vai viņa vēlas mani redzēt. Tā viņai būs izdevība mani sūtīt projām. Bet jutos tik neveikli, teikdams kalponei iepriekš apdomāto frazi un tumšajā koridorā atbildi gaidīdams, ka man bij jāsaņem visi spēki, lai neaizbēgtu. Kalpone iznāca atpakaļ. Savā satrauktajā fantazijā pēc viņas izturēšanās spriedu, ka viss mājas posts tai bija zināms.

„Lūdzu, nāciet šeit, kungs," viņa teica.

Es viņai sekoju salonā. Aizkari bija līdz pusei nolaisti, lai telpu darītu tumšāku, un Striklenda kundze sēdēja

ar muguru pret gaismu. Viņas svainis pulkvedis Makendrjū stāvēja pie kamīna un sildija muguru pie neiekurtas uguns. Mana ienākšana man pašam likās ārkārtīgi neveikla. Iedomājos, ka mana ierašanās tos pārsteidza, un Striklenda kundze man ļāva ienākt tikai tādēļ, ka bij aizmirsusi mani aizraidīt. Domāju, ka pulkvedis juta nepatīkamu traucējumu.

„Nebiju pārliecināts, ka mani gaidat," es teicu, pūlēdamies izlikties bezrūpīgs.

„Protams, gaidiju. Anna tūliņ ienesīs tēju."

Pat krēslainajā telpā man gribot negribot bij jāredz, ka Striklenda kundzes seja bij uztūkusi no asarām. Viņas ādas krāsa, kas nekad neizskatijās sevišķi veselīga, tagad bija zemes pelēkumā.

„Jūs taču atceraties manu svaini?" viņa jautāja. „Jūs viņu satikāt šeit vakariņās, pirms brīvdienām."

Mēs sasveicinājāmies. Biju tik samulsis, ka nezināju ko teikt, bet Striklenda kundze man palīdzēja. Viņa man jautāja, ko es esot vasarā darijis, un pateicoties šai palīdzībai es kaut kā uzturēju sarunu līdz tam brīdim, kad ienesa tēju. Pulkvedis palūdza viskiju un sodu.

„Iedzer tu arī glāzi, Emij," viņš teica.

„Nē. Labāk dzeršu tēju."

Tie bija pirmie vārdi, kas liecināja, ka noticis kaut kas neparasts. Es tos neievēroju un dariju ko varēju, lai saistītu Striklenda kundzi sarunā. Pulkvedis, arvien vēl stāvēdams pie kamīna, neteica ne vārda. Apdomāju, kad varēšu pieklājīgi pazust, un klusībā sev jautāju, kāda velna dēļ Striklenda kundze man ļāvusi ienākt. Istabā nebija puķu, un dažādie greznuma priekšmeti, kā vasaras laikā noglabāti, vēl nebija nolikti savās vietās; šai telpā, kas man vienmēr bija likusies tik patīkama un laipna, valdīja savādas skumjas un saltums; mani pārņēma savāda sajūta, itkā blakus istabā aiz sienas gulētu mironis. Es beidzu dzert tēju.

„Vai vēlaties cigareti?" Striklenda kundze jautāja.

Viņa paskatijās apkārt, ar skatienu meklēdama kārbu, bet tās nekur neredzēja.

„Baidos, ka cigarešu nebūs."

Pēkšņi viņa sāka raudāt un izskrēja no istabas.

Es apjuku. Tagad saprotu, ka trūkstot cigaretēm, kuras parasti atnesa viņas vīrs, Striklenda kundze bija spiesta to atcerēties, un juzdama ierasto sīko ērtību trūkumu, viņa pēkšņi vēl sāpīgāk pārdzīvoja notikušo. Viņa saprata, ka vecā dzīve bija pagājusi un beigusies. Un viņa vairs nespēja saglabāt ārējo pieklājību.

„Domāju, labāk būs, ja tagad iešu," es teicu pulkvedim un piecēlos.

„Jūs taču būsiet dzirdējuši, ka tas nelietis viņu atstājis?" viņš eksplodēja.

Es vilcinājos.

„Jūs zinat, kā ļaudis tenko," es atbildēju. „Dzirdēju, ka kaut kas neesot kārtībā."

„Viņš ir aizbēdzis. Aizlaidies uz Parīzi ar kādu sievieti. Atstājis Emiju bez penija."

„Man ļoti žēl," es teicu, nezinādams, ko citu lai saku.

Pulkvedis izdzēra viskija glāzi. Tas bija kalsens, liela auguma vīrs piecdesmit gadu vecumā, uz leju noslīdējušām ūsām un sirmiem matiem. Viņam bija bāli zilas acis un gļēva mute. No iepriekšējās satikšanās atcerējos, ka viņam bija muļķīga seja un viņš lepojās, ka desmit gadus pirms izstāšanās no armijas trīs reizes nedēļā spēlējis polo.

„Nedomāju, ka Striklenda kundze tagad vēlēsies ar mani runāt," es teicu. „Vai jūs neizteiktu viņai manu līdzjūtību? Ja es varētu kaut kā palīdzēt, es to ar prieku darīšu."

Viņš nemaz neklausijās manī.

„Nezinu, kas ar viņu notiks. Un tad — bērni. Vai tie var dzīvot no svaiga gaisa? septiņpadsmit gadi."

„Kādi septiņpadsmit gadi?"

„Kopš viņi precējušies," viņš atkliedza. „Man viņš nekad nav paticis. Protams, viņš bija mans svainis, un es pūlējos izturēties pēc iespējas pieklājīgi. Vai domājat, ka viņš ir džentlmenis? Kaut viņa nekad nebūtu ar to apprecējusies."

„Vai tur vairs nekā nevar darīt?“

„Viņai atliek tikai viens, un tas ir — šķirties no viņa. Tieši tā es viņai teicu, kad jūs ienācāt. Iesniedz sūdzību, mīļā Emij, es teicu. Tas tev jādara tevis pašas un bērnu dēļ. — Labāk lai viņš nerādas manās acīs. Es viņu iepērtu pirmajā acumirklī.“

Negribot man bij jādomā, ka pulkvedim Makendrjū būtu diezgan grūti to izdarīt, jo Striklends bija spēcīgs vīrs, bet es nekā neteicu. Vienmēr ir skumji vērot, ka apvainotai morālei trūkst spēka, lai pārmācītu grēcinieku. Jau gatavojos atkal mēģināt tikt projām, kad ienāca Striklenda kundze. Viņa bija noslaucijusi asaras un nopūderējusi degunu.

„Piedodiet, ka nepratu savaldīties,“ viņa teica. „Priecājos, ka neesat aizgājuši.“

Viņa apsēdās. Es tiešām nezināju, ko teikt. Kautrība man liedza pieskarties lietām, gar kurām man nebija nekādas daļas. Toreiz vēl nepazinu sievietes neatvairāmo grēku, viņas kaislību izklāstīt savas personīgās lietas katram, kas vēlas klausīties. Striklenda kundze ar pūlēm saņēmās.

„Vai ļaudis par to runā?“ viņa jautāja.

Mani pārsteidza viņas pārliecība, ka viņas nelaime man jau zināma.

„Es tikai šodien pārbraucu. Neesmu saticis neviena, atskaitot Rozi Voterfordu.“

Striklenda kundze sažņaudza rokas.

„Izstāstiet man visu, ko viņa teica.“

Un kad vilcinājos, viņa neatlaidās.

„Es to sevišķi vēlos zināt.“

„Jūs jau zinat, kā ļaudis mēdz tenkot. Viņa nav sevišķi uzticama tādās lietās, vai nē? Viņa teica, ka vīrs jūs atstājis.“

„Vai tas viss?“

Negribēju atkārtot Rozes Voterfordas pēdējos vārdus par meiteni no tējnīcas. Es meloju.

„Vai viņa neteica, ar ko viņš aizbēdzis?“

„Nē.“

„Tas viss, ko gribēju zināt."

Biju drusku pārsteigts, bet lai būtu kā būdams, es sapratu, ka nu varēju atvadīties. Striklenda kundzei roku spiezdams teicu, ka labprāt darīšu viņas labā visu, ko varēšu. Viņa bāli pasmaidīja.

„Ļoti pateicos. Nezinu, ko man kāds cilvēks varētu palīdzēt."

Aiz kautrības nevarēdams izteikt līdzjūtību un simpatijas, pagriezos, lai atvadītos no pulkveža. Tas man nedeva roku.

„Es arī iešu. Ja iesiet pa Viktorijas ielu, varu jūs kādu gabalu pavadīt."

„Labi," es teicu. „Nāciet."

IX

„Cik briesmīga lieta," viņš teica tai brīdī, kad izgājām ielā.

Sapratu, ka viņš bija nācis man līdzi, lai vēlreiz pārrunātu to pašu, ko tas stundām ilgi jau bija pārrunājis ar savu svainieni.

„Redzat, mēs nezinam, kas ir šī sieviete," viņš teica. „Mēs zinam tikai to, ka viņš aizbraucis uz Parīzi."

„Domāju, ka viņi ļoti labi satika."

„Tā arī bija. Tieši pirms jūsu ienākšanas Emija pati teica, ka visā laulības dzīves laikā viņi ne reizes neesot ķildojušies. Jūs pazīstat Emiju. Pasaulē nav labākas sievietes par viņu."

Dzirdot šos vaļsirdīgos vārdus, iedrošinājos izteikt dažus jautājumus.

„Vai gribat teikt, ka viņai nebija nekādu aizdomu?"

„It nekādu. Augustu viņš pavadīja Norfolkā pie viņas un bērniem. Viņš bija gluži tāds pats kā vienmēr. Mēs ar sievu dažas dienas ciemojāmies pie viņiem, un mēs ar viņu spēlējām golfu. Viņš septembrī atgriezās pilsētā atlaist savu veikala līdzdalībnieku, un Emija vēl palika laukos. Māju viņi bija noīrējuši uz sešām nedēļām, un

līgumam notekot, viņa tam aizrakstija, kad tā nodomājusi atgriezties Londonā. Viņš atbildēja no Parīzes. Viņš rakstija, ka vairs nedomājot dzīvot kopā ar viņu."

„Ko viņš paskaidroja?"

„Mīļais draugs, viņš nekā nepaskaidroja. Es lasiju vēstuli. Tur nebija vairāk par desmit rindām."

„Bet tas taču savādi."

Tai brīdī mēs gājām pāri ielai, un satiksmes troksnis mums liedza sarunāties. Tas, ko pulkvedis Makendrjū teica, man likās neticami; man bija aizdomas, ka Striklenda kundze personīgu iemeslu dēļ tam bija slēpusi dažus faktus. Bija skaidrs, ka vīrs pēc septiņpadsmit laulībā pavadītiem gadiem nevarēja atstāt sievu tā, ka tai nebūtu ne mazākās jausmas, ka laulības dzīvē kaut kas nav kārtībā. Pulkvedis mani panāca.

„Protams, viņš jau arī nevarēja nekā paskaidrot, atskaitot to, ka tas aizbēdzis ar citu sievieti. Man liekas, viņš domā, ka to viņa pati dabūs zināt. Tāds cilvēks viņš bija."

„Ko Striklenda kundze darīs?"

„Nu, mums vispirms jādabū pierādījumi. Es pats braukšu uz Parīzi."

„Un kā paliek ar viņa veikalu lietām?"

„Te jūs redzat, cik viltīgs viņš bijis. Visu pēdējo gadu viņš ievilcis ragus."

„Vai viņš teicis savam līdzdalībniekam, ka nodomājis to atstāt?"

„Ne vārda."

Pulkvedim Makendrjū bija ļoti paviršas zināšanas veikalu lietās un man nebija nekādu, tādēļ lāgā nesaprotu, kādos apstākļos Striklends bij atstājis savu pasākumu. Sapratu tikai to, ka viņa līdzdalībnieks bija ļoti noskaities un draudēja to iesūdzēt. Likās, ka visu nokārtojot tam nācās zaudēt četri vai pieci simt mārciņas.

„Laime vēl, ka dzīvokļa iekārta uz Emijas vārda. Vismaz tā viņai paliks."

„Vai par to jūs domājāt, kad teicāt, ka viņa palikusi bez penija?"

„Protams, Viņai nav vairāk kā divi vai trīs simti mārciņu un mēbeles."

„Bet kā viņa tagad dzīvos?"

„Dievs to zina."

Lieta kļuva arvien sarežģītāka, un pulkvedis ar saviem lāstiem un savu sašutumu visu drīzāk sajauca nekā noskaidroja. Priecājos, kad tas, Armijas un flotes noliktavu pulkstenī paskatijies, atcerējās norunu ar kāršu spēles partneriem savā klubā un atstāja mani, aiziedams cauri Sent-Džemsa parkam.

X

Pēc pāris dienām Striklenda kundze man atsūtija zīmīti ar jautājumu, vai es nevarētu tovakar pēc vakariņām aiziet pie viņas. Viņa bija viena. Viņas melnais ģērbs savā nopietnajā vienkāršībā labi saderējās ar viņas stāvokli, un es savā naivumā biju pārsteigts, ka viņa, nevērojot patiesās jūtas, tomēr bija spējīga tēlot savu lomu saskaņā ar pieklājības noteikumiem.

„Jūs teicāt, ka jūs man labprāt palīdzētu, ja vien varētu manā labā kaut ko darīt," viņa teica.

„Tas tiesa."

„Vai jūs neaizbrauktu uz Parīzi pie Čarlija?"

„Es?"

Biju ļoti apjucis. Apdomāju, ka tikai vienu reizi esmu viņu redzējis. Nezināju, ko viņa no manis sagaidija.

„Freds nodomājis braukt turp... Freds bija pulkvedis Makendrjū. „Bet es zinu, ka viņš nav piemērots šim uzdevumam. Viņš tikai visu sabojās. Nezinu neviena cita, kam varētu izlūgties šo pakalpojumu."

Viņas balss drusku drebēja, un es jutu, ka pat vilcināšanās būtu rupjība.

„Bet neesmu ne desmit vārdu runājis ar jūsu vīru. Viņš mani nepazīst. Droši vien viņš man teiks, lai vācos pie joda."

„Tas jūs neapvainos," Striklenda kundze smaidīdama teica.

„Un ko jūs vēlaties, ko lai es daru?"

Viņa neatbildēja tieši.

„Domāju, tā jūsu priekšrocība, ka viņš jūs nepazīst. Redzat, Fredu viņš nekad nav lāgā ieredzējis; viņš to tur par muļķi; viņš nesaprot karavīrus. Freds iekaistu, sāktos ķilda, viss kļūtu tikai ļaunāk, ne labāk. Ja jūs ierastos manā uzdevumā, viņš nevarētu atteikties jūs uzklausīt."

„Pazīstu jūs tikai neilgu laiku," es atbildēju. „Nezinu, kā lai ķeros pie lietas, ko nepārzinu visos sīkumos. Negribu iejaukties tādās lietās, kas uz mani neattiecas. Kādēļ jūs pati nebraucat pie viņa?"

„Jūs aizmirstat, ka viņš nav viens."

Es iekodu mēlē. Domās jau redzēju, kā ierados pie Čārlza Striklenda un liku tam nodot savu vizītkarti; redzēju, kā viņš ienāca istabā, turēdams to pirkstos:

„Kam man jāpateicas par šo godu?"

„Nāku ar jums runāt jūsu kundzes uzdevumā."

„Tiešām. Kad būsiet drusku vecāks, jūs zināsiet, cik labi ir, ja cilvēks nebāž degunu citu darīšanās. Esiet tik laipni un drusku pagrieziet galvu pa kreisi, jūs tur redzēsiet durvis. Ar labvakaru."

Paredzēju, ka man būtu grūti aiziet ar cieņu, un no visas sirds vēlējos, kaut nebūtu pārbraucis Londonā, kamēr Striklenda kundze nebija nokārtojusi savas lietas. Slepšus paskatijos viņā. Viņa bija nogrimusi domās. Tad viņa paskatijās manī, grūti nopūtās un pasmaidija.

„Tas viss nāca tik negaidot," viņa teica. „Bijām nodzīvojuši laulībā septiņpadsmit gadus. Ne sapnī nevarēju iedomāties, ka Čarlijs varētu tā pazaudēt galvu. Mēs vienmēr ļoti labi satikām. Protams, man bija daudz tādu interešu, kurās viņš nedalijās ar mani."

„Vai jums zinams —" es lāgā nezināju, kā izteikties, — „kas ir tā sieviete, ar kuru viņš aizbēdzis?"

„Nē. Liekas, par to nevienam nav ne jausmas. Tas ir tik savādi. Parasti, ja vīrietis kādā iemīlas, ļaudis tos redz kopā, vakariņās vai citur, un draugi vienmēr nāk un pastāsta sievai. Es neesmu dzirdējusi neviena brīdinā-

juma — nekā. Viņa vēstule man nāca kā pērkona spēriens. Es domāju, ka viņš bija gluži laimīgs."

Viņa sāka raudāt, nabadzīte, un man tās bija ļoti žēl. Bet pēc maza brīža viņa nomierinājās.

„Nav vērts tik muļķīgi izturēties," viņa teica slaucīdama acis. „Man atliek tikai izšķirties, ko labāk darīt."

Viņa turpināja, runādama kaut ko uz labu laimi, gan par neseno pagātni, gan par viņu pirmo iepazīšanos un kāzām; bet tagad man jau sāka veidoties sakarīga viņu dzīves aina; un man likās, ka manas aizdomas nebija nepareizas. Striklenda kundzes tēvs bij Indijas ierēdnis, kas pēc izstāšanās no vietas bij apmeties tālu laukos, bet viņam bija paradums katru gadu augustā vest ģimeni uz Īstbornu, gaisa pārmaiņas dēļ; un tur viņa divdesmit gadu vecumā satika Čārlzu Striklendu. Viņam bija divdesmit trīs gadi. Viņi kopā spēlēja tenisu, kopā pastaigājās, kopā klausijās nēģeru dziedātājus; un viņa bija nolēmusi pie tā iet jau nedēļu pirms tam, kad viņš to bildināja. Viņi dzīvoja Londonā, sākumā Hempstidā, un tad, vīra turībai vairojoties, pilsētā. Viņiem piedzima divi bērni.

„Likās, ka viņš tos vienmēr ļoti mīlēja. Pat ja es viņam būtu apnikusi, brīnos, kā sirds tam atļāva atstāt bērnus. Tas viss tik neticami. Pat tagad gandrīz nespēju ticēt, ka tas tiesa."

Beidzot viņa man parādija vīra rakstīto vēstuli. Biju ziņkārīgs to redzēt, bet nebiju iedrošinājies jautāt.

„Mīļā Emij!

„Ceru, ka dzīvoklī visu atradīsi kārtībā. Pateicu Annai tavus rīkojumus; kad atbrauksiet, pusdiena tev un bērniem būs gatava. Es nebūšu mājā. Esmu nolēmis dzīvot šķirti ar tevi, un šodien aizbraucu uz Parīzi. Šo vēstuli nodošu pastā, kad jau būšu tur. Es nebraukšu atpakaļ. Mans lēmums negrozams.

Tavs

Čārlzs Striklends."

„Neviena nožēlu vai paskaidrojuma vārda. Vai jums tas neliekas necilvēcīgi?"

„Šais apstākļos tā ļoti dīvaina vēstule," es atbildēju.

„Ir tikai viens izskaidrojums — ka viņš vairs nav tas pats cilvēks. Nezinu, kas ir sieviete, kas to sagrābusi savā varā, bet viņa to padarijusi par citu cilvēku. Acīmredzot, tas turpinājies jau ilgu laiku."

„Kādēļ jūs tā domājat?"

„Freds to izzinājis. Vīrs man teica, ka trīs vai četrus vakarus nedēļā ejot klubā bridžu spēlēt. Freds pazīst kādu viņa kluba biedru. Viņš tam teicis kaut ko par Čārlzu kā lielu bridža spēlmani. Tas cilvēks bijis pārsteigts. Viņš Čārlzu nekad neesot redzējis kāršu istabā. Skaidrs, ka tad, kad domāju, ka Čārlzs klubā spēlē kārtis, viņš bija pie viņas."

Brīdi klusēju. Tad iedomājos par bērniem.

„Būs grūti Robertam to izskaidrot," es teicu.

„Ai, es viņiem neesmu teikusi ne vārda. Redziet, mēs atbraucām pilsētā tikai dienu pirms skolas sākuma — viņi tūliņ aizgāja internatā. Biju tik saprātīga un pateicu, ka tēvs aizbraucis veikala darīšanās."

Nevarēja būt viegli izturēties pret bērniem jautri un bezrūpīgi ar šo negaidīto noslēpumu sirdī, tāpat rūpēties par visām lietām, kas bija kārtojamas bērniem aizbraucot. Striklenda kundzes balss atkal aizlūza.

„Un kas ar viņiem, nabadziņiem, notiks? Kā tie dzīvos?"

Viņa pūlējās savaldīties, es redzēju, kā viņa drudžaini sažņaudza un atlaida rokas. Bija ļoti sāpīgi noskatīties.

„Protams, es braukšu uz Parīzi, ja domājat, ka varu ko palīdzēt, bet tad jums man skaidri jāpasaka, ko vēlaties."

„Gribu, lai viņš nāk atpakaļ."

„Pulkvedis Makendrjū teica, ka jūs esot nolēmusi no viņa šķirties."

„Es no viņa nekad nešķiršos," viņa atbildēja pēkšņā straujumā. „Sakiet viņam to no manis. Viņš nekad neva-

rēs apprecēt šo sievieti. Esmu tikpat spītīga kā viņš, es nekad no viņa nešķiršos. Man jādomā par bērniem."

Domāju, viņa to piebilda, lai paskaidrotu man savu izturēšanos, bet man likās, ka tā drīzāk bij izskaidrojama ar ļoti dabisku greizsirdību, nekā ar mātes rūpēm.

„Vai jūs viņu vēl mīlat?"

„Nezinu. Gribu, lai viņš nāk atpakaļ. Ja viņš to darīs, mēs aizmirsīsim bijušo. Galu galā mēs taču esam septiņpadsmit gadus nodzīvojuši laulībā. Esmu sieviete ar brīviem uzskatiem. Es nebūtu interesējusies, ko viņš dara, kamēr man nekas nebūtu zināms. Viņam jāzina, ka viņa aizraušanās nebūs mūžīga. Ja viņš tūliņ atgriezīsies, tenkas apklusīs un neviens nekā nezinās."

Tas, ka Striklenda kundze domāja par ļaužu tenkām, mani drusku atvēsināja, jo toreiz vēl nezināju, cik liela loma sievietes dzīvē pieder citu spriedumam. Tas met neīstuma ēnu pat viņu dziļākajās jūtās.

Striklenda apmešanās vieta bija zināma. Viņa līdzdalībnieks niknā vēstulē, ko tas bija nosūtījis viņa bankai, bij apvainojis Striklendu dzīves vietas slēpšanā; un Striklends ciniskā un zobgalīgā atbildē bija savam līdzdalībniekam skaidri pateicis, kur dzīvoja. Viņš bij apmeties kādā viesnīcā.

„Es tādas nekad neesmu dzirdējusi," Striklenda kundze teica. „Bet Freds to labi zinot. Viņš saka, tā esot ļoti dārga."

Viņa tumši pietvīka. Iedomājos, ka viņa savu vīru iztēlojās greznā apartamentā, kā tas ēda vakariņas smalkos restorānos, kā tas dienas pavadija hipodromā un vakarus izpriecās.

„Viņa vecumā tas nevar ilgi turpināties," viņa teica. „Galu galā, viņam taču četrdesmit gadi. Es saprastu, ja tā rīkotos jauns vīrietis, bet ja tā dara vīrs viņa gados, kam jau lieli bērni, tad tas ir riebīgi. Viņa veselība to neizturēs."

Viņas krūtīs mokas cīnijās ar bēdām.

„Sakiet viņam, ka mūsu māja viņu sauc atpakaļ. Viss ir gluži tāpat, un tomēr viss ir citādi. Es nevaru dzīvot

bez viņa. Drīzāk darīšu sev galu. Atgādiniet viņam mūsu kopīgo pagātni. Ko lai saku bērniem, kad tie jautās par viņu? Viņa istaba ir tāda pati kā tai dienā, kad viņš to atstāja. Tā viņu gaida. Mēs visi viņu gaidam."

Tad viņa man sīki izstāstija, ko lai saku. Viņa man deva apdomātas atbildes katram iebildumam no viņa puses.

„Jūs darīsiet manā labā visu, ko varēsiet?" viņa lūgdamās jautāja. „Sakiet viņam, kādā stāvoklī esmu."

Redzēju, ka viņa gribēja, lai visiem līdzekļiem, kas manos spēkos, cenšos pamodināt viņa līdzjūtību. Viņa nekautrēdamās raudāja. Biju ārkārtīgi aizkustināts. Sašutu par Striklenda auksto nežēlību un apsolijos darīt visu, lai atvestu viņu atpakaļ. Dzīros jau parīt braukt uz Parīzi un palikt tur, kamēr būšu ko izdarijis. Tad, tā kā bij jau vēls un aizkustinājums mūs abus bija nogurdinājis, es atvadijos un gāju projām.

XI

Ceļojuma laikā ar ļaunām jausmām apdomāju savu uzdevumu. Tagad, vairs neredzēdams Striklenda kundzes bēdas, varēju visu mierīgāk apsvērt. Viņas pretrunīgā izturēšanās man uzdeva grūti atrisināmu mīklu. Viņa bija ļoti nelaimīga, bet lai modinātu manu līdzjūtību, viņa varēja man ar nolūku izrādīt savas bēdas. Acīmredzot viņa bija sagatavojusies raudāt, jo bij apgādājusies ar vairākiem lakatiņiem; apbrīnoju viņas apdomību, bet tagad, to atceroties, šī apdomība drusku mazināja asaru aizkustinošo iespaidu. Nevarēja izšķirties, vai viņa vēlējās vīra atgriešanos tādēļ, ka to mīlēja, vai arī tādēļ, ka baidijās no tenkotāju mēlēm; un mani satrauca aizdomas, ka nonicinātās mīlestības mokas viņas lauztajā sirdī jaucās kopā ar aizvainotas pašmīlības sāpēm, kas man likās netīras. Toreiz vēl nezināju, cik pretrunīga cilvēka daba; nezināju, cik daudz pozas patiesā sirsnībā, cik daudz zemiskuma cēlumā, un cik daudz laba nosodamajā.

Bet manā ceļojumā bija kaut kas no dēkas, un Parīzei tuvojoties jutos pacilāts. Nu es arī sevi redzēju no dramatiskā viedokļa un labprāt gribēju tēlot uzticamo draugu, kas pārved nomaldijušos vīru pie piedodošās sievas. Nolēmu iet pie Striklenda nākamā vakarā, jo instinktivi jutu, ka apmeklējuma stunda jāizraugas smalkjūtīgi. Jūtu aizkustināšanas mēģinājums diezin vai sekmētos priekš launaga. Manas paša domas toreiz pastāvīgi kavējās pie mīlestības, bet laulības svētlaimes mirkļus es nekad nevarēju iedomāties pirms pēcpusdienas tējas.

Viesnīcā apjautājos par to viesnīcu, kur bij apmeties Čārlzs Striklends. Tās nosaukums bija „Beļģijas viesnīca" Man par brīnumu izrādijās, ka šveicars tādas nekad nebija dzirdējis. Pēc Striklenda kundzes vārdiem nopratu, ka tā liela un grezna viesnīca Rivoli ielas galā. Paskatijāmies adresu grāmatā. Vienīgā viesnīca ar tādu vārdu atradās Mūku ielā. Iecirknis nebij elegants; tas pat nebij īsti pieklājīgs. Es pakratiju galvu.

„Tā nevar būt īstā," es teicu.

Šveicars paraustija plecus. Otras viesnīcas ar tādu nosaukumu Parīzē nebija. Nopratu, ka Striklends laikam tomēr slēpa savu īsto adresi. Uzdodams līdzdalībniekam to, ko zināju, viņš varbūt bija gribējis to izjokot. Nezin kādēļ man bija tāda nojauta, ka būtu īsti Striklenda garā — atvilināt aizkaitinātu biržas makleri Parīzē ar nepareizu adresi un likt tam sevi izmeklēties pa viesnīcām ar nelabu slavu kādā nabadzīgā ielā. Tomēr domāju drošības dēļ aizbraukt un paskatīties. Nākamā dienā ap sešiem paņēmu ormani un liku braukt uz Mūku ielu, bet pie stūra ormani atlaidu, jo gribēju pirms ieiešanas viesnīcu apskatīt no ārpuses. Tā bij iela ar maziem veikaliem, kas apkalpoja nabaga ļaužu vajadzības, un apmēram tās vidū, kreisā pusē, ieraudziju Beļģijas viesnīcu. Mana viesnīca jau bija diezgan vienkārša, bet salīdzinot ar šo tā bija grezna. Tā bija liela, netīra, kopš gadiem nekrāsota ēka ar tik noplukušu izskatu, ka nami tai blakus izskatijās glīti un tīri. Netīrie logi visi bija

ciet. Te nebija vieta, kur Čārlzs Striklends varētu noziedzīgā greznībā baudīt dzīvi ar nepazīstamo valdzinātāju, kuŗas dēļ tas bij aizmirsis godu un pienākumu. Biju vīlies, jo jutos piemuļķots, un daudz netrūka, ka neapjautājies būtu aizgājis atpakaļ. Gāju iekšā tikai tādēļ, lai varētu Striklenda kundzei teikt, ka esmu darijis visu iespējamo.

Durvis bija blakus kādam veikalam. Tās stāvēja vaļā, un taisni pretī bij uzraksts: „Kantoris I stāvā." Kāpu augšā pa šaurām kāpnēm, un to galā atradu kaut ko līdzīgu stikla kastei ar rakstāmgaldu un pāris krēsliem. Ārpusē bija sols, uz kura šveicars laikam pavadija grūtās nakts stundas. Tagad tur neviena nebija, bet zem elektriskā zvana pogas redzēju uzrakstu: „Viesmīlis." Piezvaniju, un pēc brīža parādijās viesmīlis. Tas bij jauns vīrietis zaglīgām acīm un īgnu skatienu. Viņš bija kreklos, mīkstām tupelēm kājās.

Nezin kādēļ pūlējos viņu izjautāt pēc iespējas nevērīgā balsī.

„Vai te nedzīvo kāds misters Striklends?" es jautāju.

„Trīsdesmit otrā numurā. Sestā stāvā."

Biju tik pārsteigts, ka pirmajā mirklī nevarēju atbildēt."

„Vai viņš mājā?"

Viesmīlis paskatijās uz dēli kantora istabiņā.

„Atslēga nav atstāta. Uzkāpiet un paskatieties."

Man likās derīgi izteikt vēl kādu jautājumu.

„Madame est là?"

„Monsieur est seul."*)

Viesmīlis aizdomīgi noskatijās manī, kad devos augšā pa kāpnēm. Kāpņu telpā bija tumšs, gaiss bija sasmacis. Oda pēc netīrumiem un pelējuma. Trīs puskāpnes augstāk kāda sieviete rīta ģērbā, izspurušiem matiem, pavēra durvis un noskatijās, kā es pagāju garām. Beidzot sasniedzu sesto stāvu un pieklauvēju pie trīsdesmit otrā numura durvīm. Iekšā kāds atsaucās, un durvis līdz pusei

*) Vai kundze mājā? — Kungs ir viens.

pavērās. Manā priekšā stāvēja Čārlzs Striklends. Viņš neteica ne vārda. Acīmredzot, viņš mani nepazina.

Pateicu savu vārdu. Pūlējos izturēties cik vien iespējams droši un bezrūpīgi.

„Jūs mani neatceraties. Jūlijā man bija gods pie jums ēst vakariņas."

„Nāciet iekšā," viņš jautri teica. „Priecājos jūs redzēt. Sēžaties."

Es iegāju. Tā bija ļoti maza istaba, piebāzta mēbelēm tai stilā, ko franči pieraksta Luija Filipa laikmetam. Tur bija liela koka gulta ar sarkanu viļņainu zosu dūnu segu, tur bija liels drēbju skapis, apaļš galds, ļoti mazs mazgājamais galdiņš un divi mīksti, ar sarkanu ripsu apvilkti krēsli. Viss bija netīrs un noplucis. Ne vēsts no tās izšķērdīgās greznības, ko pulkvedis Makendrjū mums bij attēlojis. Striklends nometa uz grīdas drēbes, ar kurām bij apkrauts viens no krēsliem, un es apsēdos.

„Ar ko varu jums pakalpot?" viņš jautāja.

Šai mazajā istabā viņš izskatījās vēl lielāks, nekā to atcerējos. Viņš valkāja vecus Norfolkas svārkus un dažas dienas nebija skuvis bārdu. Kad to pēdējo reiz redzēju, viņš bija diezgan tīrs, bet ne gluži laimīgs: tagad, netīrs un izspuris, viņš izskatijās pilnīgi apmierināts ar sevi un pasauli. Nezināju, kā viņš uzņems teikumu, ko biju sagatavojis.

„Nācu pie jums jūsu kundzes uzdevumā."

„Es nupat gribēju iziet un pirms vakariņām kaut ko iedzert. Jūs varētu nākt līdzi. Vai jums garšo absints?"

„Varu to dzert."

„Tad nāciet."

Viņš uzlika apaļu cepuri, kas sen ilgojās pēc sukas.

„Varam kopā paēst vakariņas. Jūs taču man esat vakariņas parādā, vai nē?"

„Pareizi. Vai esat viens?"

Glaimoju sev, ka tik viegli un dabiski biju ievadijis nopietno lietu.

„Jā. Patiesībā kopš trim dienām neesmu ne ar vienu

runājis. Manas franču valodas zināšanas nav diez' cik spīdošas."

Viņam pa priekšu lejā iedams domāju, kas gan noticis ar dāmiņu no tējnīcas. Vai viņi jau saķildojušies, vai viņa aizraušanās pārgājusi? Grūti ticēt, jo viņš taču kādu gadu bija gatavojies šim izmisuma solim. Aizgājām līdz Klišī avenijai un apsēdāmies pie galdiņa kādas lielas kafejnīcas priekšā.

XII

Klišī avenija bija pilna ļaudīm, un dzīva fantazija garāmgājējos varēja iztēloties daža laba romāna personas. Tur bija ierēdņi un pārdevējas; veci vīri, kas likās kā no Onorè de Balzaka lapas pusēm izkāpuši; vīrieši un sievietes, kas par savu profesiju bij izraudzijušies citu cilvēku vājību izmantošanu. Parīzes nabadzīgāko iecirkņu ielās valda drūzmaina dzīvība, kas satrauc asinis un sagatavo dvēseli negaidītājam.

„Vai labi pazīstat Parīzi?" es jautāju.

„Nē. Mēs te pavadījām medus mēnesi. Kopš tā laika neesmu te bijis."

„Kā jūs atradāt tādu viesnīcu?"

„Man to ieteica. Meklēju lētu apmešanās vietu."

Atnesa absintu, un mēs ar pienācīgo cieņu lējām ūdeni uz kūstošā cukura.

„Domāju, labāk būs, ja jums tūliņ pateikšu, kādēļ atbraucu šurp," es diezgan samulsis iesāku.

Viņa acis iezibējās.

„Es jau domāju, ka agri vai vēlu kāds atbrauks. Esmu saņēmis neskaitamas vēstules no Emijas."

„Tad jau jūs gluži labi zinat, kas man sakams."

„Neesmu tās lasijis."

Aizkūpināju cigareti, lai iegūtu laiku apdomāties. Lāgā nezināju, kā ķerties pie sava uzdevuma. Daiļrunīgās, patetiskās vai sašutuma pilnās frazes, ko biju izdomājis, Klišī avenijā likās gluži nevietā. Pēkšņi viņš klusi iesmējās.

„Jums sasodīti grūts uzdevums, vai nē?“

„Ak, es nezinu,“ es atbildēju.

„Nu, nekas, mēs tiksim tam pāri un tad mums būs jautrs vakars.“

Es vilcinājos.

„Vai jums nekad nav nācis prātā, ka jūsu sieva ļoti nelaimīga?“

„Viņa to pārcietīs.“

Nespēju aprakstīt ārkārtīgo nejūtību, kādā viņš man atbildēja. Šī nejūtība mani mulsināja, bet es centos to neizrādīt. Pūlējos runāt tādā tonī, kādu pieņēma tēvocis Henrijs, mācītājs, kad tas no radiem vāca ziedojumus palīgmācītāju labdarības biedrībai.

„Vai jūs neļaunosieties, ja runāšu ar jums vaļsirdīgi?“

Viņš smaidīdams papurināja galvu.

„Vai viņa pelnijusi, ka jūs pret viņu tā izturaties?“

„Nē.“

„Vai varat viņai ko pārmest?“

„Nekā.“

„Vai tad nav briesmīgi viņu tā atstāt, pēc septiņpadsmit laulībā pavadītiem gadiem, bez kādas vainas viņas pusē?“

„Ir briesmīgi.“

Pārsteigts paskatijos viņā. Striklenda vaļsirdīgā piekrišana visam, ko teicu, man izsita pamatu zem kājām. Tas manu stāvokli darija sarežģītu, lai neteiktu komisku. Biju sagatavojies runāt pārliecinoši, aizkustinoši un pamācoši, gribēju brīdināt un norāt, vajadzības gadījumā pat nosodīt, runāt ar sašutumu un izsmieklu; bet pie velna, ko lai dara atgriezējs, ja grēcinieks nekautrēdamies pats izstāsta savus grēkus? Šai ziņā man nebija piedzīvojumu, jo pats arvien mēdzu visu noliegt.

„Nu, un tālāk?“ Striklends jautāja.

Mēģināju uzmest lūpu.

„Nu, ja jūs to atzīstat, tad vairs nav daudz ko teikt.“

„Man arī tā liekas.“

Jutu, ka nebiju savu uzdevumu veicis tik veikli, kā vajadzēja. Biju ļoti noskaities.

„Pie velna, tā taču nevar sievieti atstāt bez graša naudas."

„Kādēļ nē?"

„Kā lai viņa dzīvo?"

„Septiņpadsmit gadus esmu to uzturējis. Kādēļ viņa pārmaiņas dēļ tagad nevarētu pati sevi uzturēt?"

„Viņa nevar."

„Lai pamēģina."

Protams, ka uz to varēja dažādi atbildēt. Es varēju runāt par sievietes stāvokli saimnieciskajā dzīvē, par pienākumiem, pašsaprotamiem un acīmredzamiem, kurus vīrietis precoties uzņemas, un vēl par daudz ko; bet jutu, ka īsti svarīgs bija tikai viens punkts.

„Vai viņa jums pilnīgi vienaldzīga?"

„Pilnīgi," viņš atbildēja.

Lieta bija ārkārtīgi nopietna mums visiem, bet viņa atbildē bija tik daudz jautras nekaunības, ka man bij jākož lūpā, lai nesmietos. Domās sev atgādināju, ka vina izturēšanās bija briesmīgi nekrietna. Centos atbildēt vislielākajā morālā sašutumā.

„Pie vela, jums taču jādomā par jūsu bērniem. Tie jums nav nekā launa darijuši. Viņi jūs nelūdza, lai jūs tos laižat pasaulē. Ja jūs viņus tā pametīsiet, tos izmetīs uz ielas."

„Viņi ilgus gadus dzīvojuši ērtībās. Viņi dabūjuši vairāk nekā mūsu dienās dabū bērnu lielākā tiesa. Bez tam, gan jau atradīsies laudis, kas par tiem gādās. Ja līdz tam nonāks, pulkvedis Makendrjū samaksās tiem skolas naudu."

„Bet vai jūs tos nemīlat? Tie ir tik jauki bērni. Vai gribat teikt, ka nevēlaties par tiem nekā zināt?"

„Es viņus tiešām mīlēju, kad tie bija mazi, bet tagad, viņiem pieaugot, es pret tiem vairs nekā sevišķa nejūtu."

„Tas ir necilvēcīgi."

„Varbūt gan."

„Liekas, jūs par to nemaz nekaunaties."

„Nē."

Izmēģināju citu toni.

„Katrs domās, ka esat īsts cūka."

„Lai domā."

„Vai tas jums nekā nenozīmē, ka ļaudis jūs lād un nicina?"

„Nē."

Viņa īsā atbilde bija tik vienaldzīga un nevērīga, ka tā manu gluži dabisko jautājumu darija par absurdu. Pāris minūtes es apdomājos.

„Brīnos, vai cilvēks var dzīvot gluži omulīgi, apzinādamies, ka citi, draugi un paziņas, to nosoda? Vai esat pārliecināti, ka vienmēr jutīsieties tik labi? Katram cilvēkam ir kaut kas līdzīgs sirdsapziņai, un agri vai vēlu tā jūs atradīs. Pieņemsim, ka jūsu sieva nomirtu, vai tad jūs nemocītu nožēlas?"

Viņš neatbildēja, un es brīdi gaidiju, ka tas sāks runāt. Beidzot man cits nekas neatlika, kā pašam pārtraukt klusumu.

„Ko jūs par to sakat?"

„Tikai to, ka jūs esat sasodīts muļķis."

„Lai nu kā, jūs var piespiest uzturēt sievu un bērnus," drusku aizskarts atbildēju. „Man šķiet, likums viņiem paredz zinamu aizsardzību."

„Vai likums var izspiest asinis no akmeņiem? Man nav naudas. Man ir tikai kādas simt mārciņas."

Tas mani pārsteidza vēl vairāk nekā viss iepriekšējais. Tiesa, viņa viesnīca norādīja uz ļoti šauriem apstākļiem.

„Ko jūs darīsiet, kad būsiet tās izdevuši?"

„Pelnīšu."

Viņš bija pilnīgi aukstasinīgs un viņa acīs zibēja zobgalīgs smīns, kas darija aušīgu visu, ko teicu. Brīdi klusēju, lai apdomātu, ko vēl teikt. Bet šoreiz viņš ierunājās pirmais.

„Kādēļ Emija nevar otrreiz apprecēties? Viņa vēl samērā jauna, un viņa ir diezgan pievilcīga sieviete. Varu viņu ieteikt kā priekšzīmīgu sievu. Ja viņa vēlas šķirties, es labprāt došu tai vajadzīgos pierādījumus."

Nu bija mana kārta smīnēt. Viņš bija ļoti gudrs, un skaidri varēja redzēt, ka tas bija viņa mērķis. Viņam bija

kāds iemesls slēpt faktu, ka viņš bij aizbēdzis ar citu sievieti, un viņš lietoja visus piesardzības līdzekļus, lai slēptu šīs sievietes dzīves vietu. Atbildēju ļoti noteikti.

„Jūsu kundze saka, jūs varot darīt ko darīdami, nekad viņa nepiekritīšot laulības šķiršanai. Tai ziņā viņas lēmums pilnīgi noteikts. Šīs cerības labāk izmetiet no galvas."

Viņš paskatījās manī ar izbrīnu, kas nevarēja būt liekuļota. Smaids izdzisa uz viņa lūpām, un viņš runāja ļoti nopietnā balsī.

„Bet, mīļais draugs, man tas gluži vienalga. Manis dēļ viņa var darīt, ko grib, šķirties vai nešķirties."

Es iesmējos.

„Ak, lai nu paliek; neturiet mūs par tādiem muļķiem. Mēs gluži labi zinam, ka jūs atbraucāt šurp ar kādu sievieti."

Viņš drusku satrūkās, tad pēkšņi sāka skaļi smieties. Viņš smējās tik trokšņaini, ka ļaudis, kas sēdēja ap mums, sāka skatīties un daži jau smējās līdzi.

„Es tur neredzu nekā jocīga."

„Nabaga Emija," viņš norūca.

Tad viņa seja sastinga rūgtā vienaldzībā.

„Cik nožēlojams sieviešu prāts! Mīlestība. Vienmēr tikai mīlestība. Sieviete domā, ka vīrietis to var atstāt tikai tādēļ, ka grib kādu citu. Vai jūs mani turat par tādu muļķi, ka es to būtu darijis sievietes dēļ?"

„Vai gribat teikt, ka neesat sievu atstājis citas sievietes dēļ?"

„Protams, nē."

„Goda vārds?"

Nezinu, kādēļ to jautāju. Tas bija ļoti naivi no manas puses.

„Goda vārds."

„Dieva dēļ, kāpēc tad jūs viņu atstājāt?"

„Gribu gleznot."

Ilgu brīdi skatijos viņā. Es nesapratu. Domāju, ka viņš sajucis prātā. Jāievēro, ka biju ļoti jauns un raudzi-

jos uz viņu kā uz vīru vidējos gados. Aizmirsīšu visu, atskaitot savu izbrīnu.

„Bet jums taču četrdesmit gadi."

„Tieši tādēļ domāju, ka man pēdējais laiks sākt."

„Vai kādreiz esat gleznojuši?"

„Zēna gados vēlējos kļūt par gleznotāju, bet tēvs mani mācīja par veikalnieku, viņš teica, ka ar mākslu nevarot naudu pelnīt. Tikai priekš gada sāku drusku gleznot. Pēdējā gadā gāju vakara kursos."

„Vai tas bija tai laikā, kad jūsu kundze domāja, ka jūs klubā spēlējat bridžu?"

„Jā."

„Kādēļ jūs viņai to neteicāt?"

„Gribēju to visu paturēt sev."

„Vai protat gleznot?"

„Vēl nē. Bet es pratīšu. Tādēļ jau braucu šurp. Londonā nevarēju sasniegt ko gribēju. Varbūt to šeit varēšu."

„Vai jūs ticat, ka cilvēks, kas sāk jūsu vecumā, vēl var sasniegt ko labu? Lielākā tiesa sāk gleznot astoņpadsmit gadu vecumā."

„Tagad varu daudz ko iemācīties ātrāk, nekā būtu varējis astoņpadsmit gadu vecumā."

„Kādēļ jūs domājat, ka jums ir talants?"

Brīdi viņš neatbildēja. Viņa skatiens kavējās garamgājēju drūzmā, bet man likās, viņš to nemaz neredzēja. Viņa atbilde nebija atbilde.

„Man jāglezno."

„Vai jūsu pasākums nav bez cerībām?"

Tad viņš paskatijās manī. Skatiens viņa acīs bija tik savāds, ka jutos neveikli.

„Cik Jums gadu? Divdesmit trīs?"

Man likās, ka šis jautājums bija nevietā. Ja es mēģinātu laimi, tas būtu gluži dabiski; bet viņš bija vīrs, kura jaunība bija pagājusi, biržas maklers ar cienijamu stāvokli, sievu un diviem bērniem. Pasākums, kas man būtu bijis gluži dabisks, viņa apstākļos bija neiedomājams absurds. Gribēju runāt gluži vaļsirdīgi.

„Protams, var jau notikt brīnums un jūs varat kļūt par lielu gleznotāju, bet jums jāatzīst, ka jūsu izredžu samērs ir viens pret miljonu. Tā jums būs briesmīga vilšanās, ja beigās redzēsiet, ka esat uzskrējuši sēklī."

„Man jāglezno," viņš atkārtoja.

„Pieņemsim, ka jūs kļūsiet tikai par trešās šķiras gleznotāju — vai domājat, tādēļ vērts atsacīties no visa un sākt dzīvi no gala? Jūs zinat, katra cita cilvēka darbā tas nav nekas, ja trūkst izcilu spēju: gluži labi var dzīvot, ja pietiekoši labi prot savu darbu; bet mākslā ir pavisam citādi."

„Jūs esat sasodīts muļķis," viņš teica.

„Nezinu, kas jūs pamudina tā domāt."

„Es jums saku, man jāglezno. Es tur nekā nevaru darīt. Ja cilvēks iekrīt ūdenī, tad nav svarīgi, kā tas prot peldēt, labi vai vāji: viņam jātiek krastā, vai arī tam jānogrimst."

Viņa balsī izskanēja patiesa kaislība, un par spīti visam tā man darija iespaidu. Jutu kādu kaislīgu spēku, kas viņā cīnījās; jutu kaut ko ļoti spēcīgu, neatvairamu, kas to bija sagrābis savā varā pret viņa paša gribu. Nevarēju saprast. Viņš tiešām likās kā velna apsēsts, un tomēr viņš izskatijās gluži ikdienišķs. Mans skatiens, kas to ziņkārīgi pētija, viņu nemaz nesamulsināja. Domāju, par ko gan nezinātājs viņu būtu noturējis, redzot to šeit sēžam vecajos Norfolkas svārkos un noputējušā cepurē; viņa bikses bija ceļgalos izspiedušās, rokas nebija tīras; un seja ar sarkanajiem neskūtās bārdas rugājiem, mazajām acīm un lielo, agresivo degunu bija rupja un neveikla. Viņa mute bija liela, lūpas biezas un jutekliskas; es nebūtu varējis noteikt viņa sabiedrisko stāvokli.

„Jūs neiesiet atpakaļ pie sievas?" es beidzot jautāju.

„Nekad."

„Viņa ir ar mieru visu notikušo aizmirst un sākt jaunu dzīvi. Viņa jums nekā nepārmetīs."

„Lai viņa iet ellē."

„Vai tas jūs neinteresē, ka ļaudis jūs tur par nelieti? Vai tas jūs neinteresē, ka jūsu bērniem jāubago maize?“

„Nē.“

Brīdi klusēju, lai piešķirtu saviem vārdiem lielāku svaru. Runāju tik vienaldzīgi, cik vien varēju.

„Jūs esat lielākais nelga, kādu esmu redzējis.“

„Nu, kad esat izkratijuši sirdi, varam mierīgi iet vakariņās.“

XIII

Atzīstos, mans pienākums varbūt bij atraidīt viņa uzaicinājumu. Domāju, tā es būtu varējis izrādīt sašutumu, ko tiešām jutu, un esmu pārliecināts, ka pulkvedis Makendrjū būtu mani uzslavējis, ja es tam būtu varējis pastāstīt, ka esmu ar nicināšanu atteicies sēdēt pie viena galda ar tāda rakstura cilvēku. Bet es vienmēr esmu kautrējies nostāties moralista pozā, baidīdamies, ka nespēšu to ar pienācīgo cieņu izturēt līdz galam. Un šai gadījumā, labi zinot, ka manas jūtas Striklendu neietekmēs ne vismazākā mērā, man bija sevišķi grūti tās izrādīt. Vienīgi dzejnieks vai svētais var laistīt ar ūdeni asfalta bruģi cerībā, ka viņa pūles atalgos liliju ziedi. Samaksāju par dzērieniem un mēs gājām uz kādu lētu, pārpildītu un jautru restoranu, kur ar prieku paēdām vakariņas. Man bij jaunības un viņam nocietinātas sirdsapziņas labā ēstgriba. Tad gājām uz kādu krodziņu dzert kafeju un liķierus.

Biju izteicis visu, kas bija sakams tai lietā, kuras dēļ biju atbraucis Parīzē, un kaut arī tā man likās gandrīz nodevība pret Striklenda kundzi, ka tālāk vairs nepūlējos, es tiešām vairs nespēju cīnīties ar viņa vienaldzību. Vajadzīgs sievietes temperaments, lai ar mazinātu dedzību trīs reizes no vietas atkārtotu vienu un to pašu. Mierinājos ar domām, ka būs derīgi izzināt kaut ko tuvāku par Striklenda noskaņojumu un nodomiem. Tas mani arī daudz vairāk interesēja. Bet tas nebija viegls uzdevums, jo Striklends nebija nekāds veiklais runātājs.

Likās, viņš tikai ar pūlēm izteica savas domas, it kā vārdi nebūtu īstais izpausmes līdzeklis viņa garam; klausītājam, kas gribēja izprast viņa domas un jūtas, bij jāprot iztulkot nodrāzti teikumi, īpatnējas izloksnes vārdi un nenoteiktas, nenoapaļotas kustības. Lai gan viņš nekā sakarīga nepateica, viņa personībā tomēr bija kaut kas tāds, kā dēļ ar viņu nekad nebija garlaicīgi. Varbūt tā bija viņa vaļsirdība. Likās, viņš daudz neinteresējās par Parīzi, ko tas pirmo reiz redzēja (es neskaitu viņa pirmo apmeklējumu kopā ar sievu), un skatus, kas katram būtu likušies neparasti, viņš uzņēma bez izbrīnas. Es simtu reižu esmu bijis Parīzē, un tomēr tā mani vēl arvien savādi uztrauc; nekad nevaru staigāt pa šīs pilsētas ielām, nejuzdams savādu, dīkainu satraukumu, Striklends palika gluži mierīgs. Tagad, to atceroties, domāju, ka viņš bij akls pret visu, atskaitot uztraucošo viziju savā dvēselē.

Mums gadijās diezgan muļķīgs piedzīvojums. Krodziņā bija dažas bārdāmas: citas sēdēja pie viesiem, citas bija vienas; nejauši ievēroju, ka kāda no pēdējām skatijās uz mums. Striklenda skatienu uztvērusi, viņa pasmaidija. Nedomāju, ka viņš to redzēja. Uz īsu brīdi viņa izgāja ārā, bet pēc mirkļa atgriezās un, mūsu galdam garām iedama, ļoti pieklājīgi palūdza, vai mēs tai neizmaksātu kādu glāzi. Viņa apsēdās un es sāku ar to sarunāties; taču bija skaidrs, viņa interesējās vienīgi par Striklendu. Paskaidroju, ka viņš tikai pāris vārdu prot franciski. Viņa mēģināja ar to sarunāties, pa daļai zīmēm, pa daļai lauzītā matrožu izloksnē, par kuru tā nezin kādēļ domāja, ka tā viņam būs saprotamāka; bez tam viņa prata pusduci teikumu angļu valodā. Viņa man lika pārtulkot to, ko varēja izteikt tikai savā valodā, un dedzīgi jautāja viņa atbilžu nozīmi. Viņš bija labā omā, drusku uzjautrināts, bet viņa vienaldzība bij acīmredzama.

„Man liekas, jums te paredzama viegla uzvara," es iesmējos.

„Tas man neglaimo."

Es viņa vietā būtu juties neveiklāk, un es arī nebūtu varējis palikt tik vienaldzīgs. Viņai bija smaidošas acis un valdzinošas lūpas. Viņa bij jauna. Brīnijos, kas viņai Striklendā likās tik pievilcīgs. Viņa neslēpa savas vēlēšanās un lūdza mani tās pārtulkot.

„Viņa vēlas, lai jūs ejot tai līdzi."

„Nenāk ne prātā," viņš atbildēja.

Pārtulkoju viņa atbildi cik pieklājīgi varēdams. Man likās drusku nepieklājīgi tik skarbā veidā atraidīt šādu uzaicinājumu, tādēļ teicu, ka Striklends aizbildinas ar naudas trūkumu.

„Bet viņš man patīk," viņa teica. „Sakiet viņam, ka man naudas nevajag."

Kad pārtulkoju šos vārdus, Striklends nepacietīgi paraustija plecus.

„Sakiet, lai viņa iet ellē," viņš teica.

Atbildes nozīme bija pilnīgi skaidra arī valodas nepratējam, un meitene strauji atmeta galvu. Varbūt viņa pat nosarka zem smiņķa. Viņa piecēlās.

„Monsieur n'est pas poli,"*) viņa teica.

Viņa izgāja no istabas. Biju drusku apjucis.

„Tiešām nesaprotu, kādēļ jums vajadzēja viņu tā apvainot," es teicu. „Galu galā, viņa taču jums glaimoja ar savu uzmanību."

„Man riebjas tādas lietas," viņš skarbi atteica.

Ziņkārīgi paskatijos viņā. Viņa seja pauda nelieku-ļotu riebumu, un tomēr tā bija rupja un jutekliska vīrieša seja. Man šķiet, tieši tas bija pievilcis bārdāmu.

„Sieviešu es arī Londonā varēju dabūt, cik gribēju. Tādēļ man nebij jābrauc šurp."

XIV

Atceļā uz Angliju daudz domāju par Striklendu. Apsvēru, ko teikt viņa sievai. Nekā nebiju panācis un nevarēju iedomāties, ka viņa būs ar mani apmierināta; pats

*) Kungs nav pieklājīgs.

nebiju ar sevi apmierināts. Striklends mani pārsteidza. Nevarēju saprast viņa rīcības iemeslus. Kad tam jautāju, kas viņu pamudinājis kļūt par gleznotāju, viņš man to negribēja teikt. Pats to nevarēju izdomāt. Mēģināju sevi pārliecināt, ka viņa gausajā prātā pamazam guvušas virsroku tumšas sacelšanās jūtas, bet tam pretī nostājās neapšaubamais fakts, ka viņš nekad nebij izrādijis nepacietību un nemieru ar dzīves vienmuļību. Ja viņš, neciešamas garlaicības mocīts, būtu nolēmis kļūt par gleznotāju tādēļ vien, lai sarautu nepatīkamas saites, tad tas būtu saprotami un diezgan parasti; bet es skaidri sajutu, ka viņa tieksme nebija tik banala. Beidzot, romantisks jauneklis būdams, atradu izskaidrojumu, kas man gan likās diezgan neticams, bet tas bija vienīgais, kas mani apmierināja. Tas bija šāds: es sev jautāju, vai viņa dvēselē nebija dziļi slēpts radīšanas instinkts, ko dzīves apstākļi bija nomākuši, bet kas bija nemitīgi audzis, kā vēzis aug dzīvos miesas audos, kamēr beidzot tas bija pārņēmis visu viņa būtni un neatvairami spiedis to darboties. Dzeguze dēj olas cita putna ligzdā, un kad dzeguzēns izperēts, tas izgrūž savus audžu brāļus pār malu un beidzot salauž ligzdu, kur pats atradis patvērumu.

Bet cik savādi tas bija, ka radītāja dziņa bija nākusi pār šo garlaicīgo biržas makleri, varbūt viņam pašam par postu un par nelaimi visiem tiem, kas bija no viņa atkarīgi; tas bija gluži tāpat, kā svētais gars reizēm pārņem varenus un bagātus cilvēkus un neatlaidīgi skubina tos, kamēr tie, beidzot uzvarēti, atsakas no pasaules priekiem un sieviešu mīlestības asketiskās klostera dzīves labā. Konversija var nākt pa dažādiem ceļiem un tā var piepildīties dažādos veidos. Dažiem cilvēkiem vajadzīgi pali, kā klintis var salauzt ūdens krituma straujums; bet dažiem tā nāk pakāpeniski, tāpat kā akmeni pamazām sagrauž nemitīgi krītošs ūdens piliens. Striklendam piemita fanatiķa nelokamība un apustuļa nesaudzība.

Bet mans praktiskais prāts vēl gribēja noskatīties, vai viņa darbi attaisnos kaislību, kas to bija pārņēmusi. Kad tam jautāju, ko citi kursanti vakara kursos, ko tas

Londonā bij apmeklējis, teikuši par viņa gleznām, viņš smīnēdams atbildēja:

„Viņi tās turēja par muļķīgu joku."

„Vai esat šeit sākuši strādāt kādā darbnīcā?"

„Jā. Meistars šorīt apstaigāja audzēkņus; manu zīmējumu redzot viņš tikai savilka uzacis un aizgāja tālāk."

Striklends klusi iesmējās. Likās, viņš nebija zaudējis drosmi. Viņš bija gluži vienaldzīgs pret savu biedru spriedumu.

Un tieši tas mani visvairāk pārsteidza sarunās ar viņu. Ja cilvēki saka, ka tie neinteresējas par citu domām, tad tie parasti krāpj paši sevi. Parasti viņi tikai domā, ka var darīt, ko paši grib, pārliecībā, ka nevienam citam gar to nav daļas; vai arī tie rīkojas pret vairuma uzskatiem tādēļ, ka tos atbalsta kaimiņu vai tuvāko draugu atzinība. Nav grūti spītēt pasaules konvencijām, ja spītība nav nekas cits kā jūsu pašu un jūsu draugu konvencija. Tas tikai vairo pašcieņu. Tā cilvēki gūst drosmes gandarījumu bez nepatīkamās briesmu apziņas. Bet tieksme pēc atzinības varbūt ir civilizētās pasaules cilvēku visdziļākais instinkts. Neviens tik steidzīgi netraucas atpakaļ sabiedriskās cieņas aizsardzībā kā sieviete, kas spītējusi konvencijām un ļāvusies ļaužu sašutuma cilpām un bultām. Neticu cilvēkiem, kas apgalvo, ka citu spriedums tiem pilnīgi vienaldzīgs. Tā ir tikai nezināšanas drosme. Viņi tikai domā, ka nebīstas pārmetumu par sīkiem grēkiem, kurus tie cer pasaulei noslēpt.

Bet te nu bija vīrs, kas tiešām nelikās zinot par ļaužu spriedumu, un pār kuru konvencijām tiešām nebija varas; viņš līdzinājās cīnītājam, kas savu ķermeni ieziedis ar eļļu; to nevar ne satvert, ne noturēt; tas viņam piešķīra izaicinošu brīvību. Atceros, ka viņam teicu:

„Apdomājiet, ja visi darītu tā, kā jūs, pasaule aizietu bojā."

„Tas ļoti muļķīgs uzskats. Katrs negribēs rīkoties kā es. Lielākais vairums pilnīgi samierinas ar parasto dzīvi."

Vienreiz izmēģināju zobgalību:

„Acīmredzot, jūs neticat maksimai: Rīkojoties tā, lai katru jūsu darbu varētu saskaņot ar universalo likumu."

„Nekad neesmu to dzirdējis, bet tas man liekas vislielākais absurds."

„Tie Kanta vārdi."

„Vienalga; tas ir absurds."

Tādu cilvēku nevarēja ietekmēt, aizkustinot viņa sirdsapziņu. Tikpat labi varētu meklēt atspulgu bez spoguļa. Man šķiet, ka sirdsapziņa individā ir to likumu sargs, ko vispārība izveidojusi savai aizsardzībai. Sirdsapziņa ir policists mūsu sirdī, nolikts tur par sargu, lai mēs nepārkāptu vispārības likumus. Tā ir spiegs mūsu es cietoksnī. Cilvēka tieksme pēc līdzcilvēku atzinības tik stipra, bailes no viņu nosodījuma tik lielas, ka viņš pats ielaidis ienaidnieku pa sava cietokšņa vārtiem; un tas viņu sarga, modri vērodams sava kunga slepenās tieksmes aizbēgt no bara. Tas viņam liek celt sabiedrības intereses pāri pašlabumam. Tas ir ļoti stiprs ķēdes loceklis, kas individu saista pie visuma. Un cilvēks, padevīgs šīm interesēm, kuras tas vērtē augstāk nekā savas personīgās, pats sevi padara par sava cietumsarga vergu. Viņš to nosēdina goda krēslā. Beidzot, līdzīgi galminiekam, kas lokās zem karaļa zižļa, viņš pats lepojas ar savas sirdsapziņas jūtīgumu. Tad tam nekādi vārdi nav par bargu, lai nosodītu cilvēkus, kas neatzīst sirdsapziņas varu; jo, sabiedrības loceklis būdams, viņš ļoti skaidri zina, ka pret tādu tas ir nevarīgs. Kad redzēju, ka Striklends tiešām bija vienaldzīgs pret nosodījumu, kādu viņa rīcībai vajadzēja izsaukt, es varētu tikai šausmās no viņa atkāpties kā no briesmoņa, kurā nebija gandrīz nekā cilvēciska.

Pēdējie vārdi, ko Striklends man teica, kad no tā atvadījos, bija šādi:

„Sakiet Emijai, lai viņa nebrauc šurp, bez tam, es drīz pāriešu citā viesnīcā, lai viņa mani nevarētu atrast."

„Pēc manām domām labi vien ir, ka viņa tikusi no jums vaļā," es teicu.

„Mīļais draugs, ceru, ka jūs pratīsiet arī viņai to ieskaidrot. Bet sievietes ir ļoti nesapratīgas."

XV

Londonā iebraucis atradu steidzīgu uzaicinājumu iet pie Striklenda kundzes cik ātri vien iespējams, tūliņ pēc vakariņām. Pie viņas bija pulkvedis Makendrjū ar savu sievu. Striklenda kundzes māsa bija vecāka par viņu, diezgan līdzīga tai, bet vairāk novītusi; viņai bija tik cienīgs izskats, kā kad tā nestu kabatā visu Britu imperiju; šāda cienība augstāku virsnieku sievām rodas no pārliecības, ka tās pieder pie augstākas kastas. Viņas izturēšanās bija valdonīgi strauja, un viņas labā audzināšana tikko spēja slēpt viņas pārliecību, ka cilvēks, kas nav virsnieks, nav it nekas. Viņa ienīda gvardus, kas tai likās iedomīgi, un labprāt nerunāja par viņu dāmām, kas bija tik kūtras viesos nācējas. Viņas ģērbs bija vecmodīgs un dārgs.

Striklenda kundze izskatījās ļoti nervoza.

„Nu, stāstiet, ko izdarijāt," viņa teica.

„Satiku jūsu vīru. Baidos, ka viņš nenāks atpakaļ." Es brīdi klusēju. „Viņš grib gleznot."

„Ko jūs sakat?" Striklenda kundze ārkārtīgi pārsteigta iesaucās.

„Vai nekad neesat ievērojusi, ka viņš interesējas par tādām lietām?"

„Viņš laikam galīgi sajucis prātā," iesaucās pulkvedis.

Striklenda kundze viegli savilka uzacis. Viņa pārcilāja atmiņas.

„Atceros, ka pirms mūsu kāzām viņš mēdza niekoties ar krāsu kasti. Bet viņa triepumi bija tik nemākulīgi, kādus nekad nebiju redzējusi. Mēs viņu zobojām. Viņam nebija apsoluti nekādu gleznotāju dāvanu."

„Protams, tā tikai aizbildināšanās," Makendrjū kundze noteica.

Striklenda kundze uz brīdi iegrima domās. Bija skaidrs, ka viņa nezināja, ko domāt par manu paziņojumu. Viņa nu bija kaut cik iekārtojusi salonu, nama mātes instinkts bija pārvarējis viņas rūpes un raizes; istaba vairs

neizskatijās tik kaila, tik līdzīga mēbelētai istabai, kurā ilgu laiku neviens nav dzīvojis, kādu es to biju redzējis savā pirmajā apmeklējumā pēc katastrofas. Bet tagad, kad Striklendu biju redzējis Parīzē, man bija grūti viņu iedomāties šai apkārtnē. Man likās nesaprotami, kā gan viņi Striklendā nebij ievērojuši nekā neparasta.

„Bet ja viņš gribēja kļūt par mākslinieku, kādēļ viņš man nekā neteica?" Striklenda kundze beidzot jautāja. „Man liekas, es taču būtu pēdējais cilvēks, kas tādas tieksmes nosodītu."

Makendrjū kundze saknieba lūpas. Var iedomāties, ka viņai nekad nebija patikušas simpatijas, ko viņas māsa juta pret mākslinieciem un rakstniekiem. „Kultūras" vārdu viņa izrunāja ar vislielāko ironiju.

Striklenda kundze turpināja:

„Galu galā, ja vien viņam būtu kaut cik talanta, es pirmā būtu viņu uzmudinājusi. Nebūtu baidijusies nekādu upuru. Es taču daudz labāk vēlētos būt mākslinieka nekā biržas maklera sieva. Ja es raizētos, tad vienīgi bērnu dēļ. Es pati būtu tikpat laimīga nabadzīgā Čilsijas darbnīcā kā šai dzīvoklī."

„Mīļā, man tiešām pietrūkst pacietības ar tevi," iesaucās Makendrjū kundze. „Tu taču negribi teikt, ka tu tici šīm muļķībām?"

„Man tomēr liekas, ka tas tiesa," es saudzīgi iebildu.

Viņa paskatijās manī ar iecietīgu izsmieklu.

„Neviens vīrietis nepametīs ienesīgu vietu un neatstās sievu un bērnus, lai četrdesmit gadu vecumā kļūtu par gleznotāju, ja tur nebūs iejaukta kāda sieviete. Man liekas, viņš būs saticis kādu no tavām draudzenēm — mākslinieciem, un tā viņam būs sagrozijusi galvu."

Striklenda kundzes bālie vaigi pēkšņi pietvīka.

„Kāda viņa izskatas?"

Brīdi vilcinājos. Zināju, ka mani vārdi atstās bumbas sprādziena iespaidu.

„Tur nav nevienas sievietes."

Pulkvedis Makendrjū ar sievu izteica šaubas, vai tas varētu būt tiesa, un Striklenda kundze uzlēca kājās.

„Jūs gribat teikt, ka pie viņa nevienas neredzējāt?“

„Nav ko redzēt. Viņš ir gluži viens.“

„Neticama lieta,“ iesaucās Makendrjū kundze.

„Es jau teicu, ka man pašam jābrauc turp,“ sacija pulkvedis. „Varu saderēt uz jūsu zābakiem, ka es viņu būtu atradis.“

„Vēlos, kaut jūs būtu aizbraukuši,“ es diezgan skarbi atbildēju. „Tad jūs būtu redzējuši, ka visas jūsu iedomas nepareizas. Viņš nedzīvo lepnā viesnīcā. Viņš dzīvo vienā šaurā istabiņā, vislielākajā netīrībā. Ja viņš atstājis māju, tad ne jautras dzīves dēļ. Viņam gandrīz nemaz nav naudas.“

„Vai jums neliekas, ka viņš izdarijis kaut ko tādu, ko mēs nezinam, un tagad bēg no policijas?“

Šī iedoma viņiem visiem krūtīs meta cerības staru, bet es par to negribēju ne dzirdēt.

„Ja tā būtu, tad viņš nerīkotos tik muļķīgi un neuzdotu līdzdalībniekam savu adresi,“ es asi atcirtu. „Lai nu kā, noteikti zinu vismaz to, ka viņš nav aizbēdzis ar sievieti. Viņš nav iemīlējies. Tādas domas viņam bezgalīgi tāļas.“

Iestājās klusuma brīdis, kamēr viņi apdomāja manus vārdus.

„Nu, ja tas tiesa, ko jūs sakat,“ Makendrjū kundze beidzot ierunājās, „tad jau vēl nav tik ļauni.“

Striklenda kundze paskatijās viņā, bet nekā neteica. Tagad viņa bija ļoti bāla un viņas gleznā piere likās drūma un satumsusi. Nevarēju saprast viņas sejas izteiksmi. Makendrjū kundze turpināja:

„Tā tikai aušība, tas pāries.“

„Kādēļ tu negribi braukt pie viņa, Emij?“ pulkvedis ieminējās. „Neredzu iemesla, kādēļ tu nevarētu kādu gadu padzīvot pie viņa Parīzē. Mēs pieskatītu bērnus. Gan jau viņš aplauzīs ragus. Agri vai vēlu viņš pats gribēs atgriezties Londonā, un nekāda liela nelaime nebūs notikusi.“

„Es to nedarītu,“ Makendrjū kundze teica. „Es viņam dotu brīvību, ko tas vēlas. Viņš pats nāktu atpakaļ,

kā suns ar ierautu asti, un viss atkal būtu kārtībā." Makendrjū kundze vēsi paskatijās māsā. „Varbūt tu neesi diezin cik gudri izturējusies pret viņu. Vīrieši ir dīvaini radijumi, ar tiem jāprot apietes."

Makendrjū kundze piekrita vispārējam sava dzimuma pārstāvju ieskatam, ka vīrietis savā nekrietnībā vienmēr gatavs atstāt sievieti, kas tam pieķērusies, bet ka sieviete pati vainīga, ja viņš to tiešām izdara. Le coeur a ses raisons que la raison ne connaît pas.*)

Striklenda kundze pārmaiņus uzlūkoja mūs visus.

„Viņš nekad nenāks atpakaļ," viņa teica.

„Ai mīļā, atceries, ko nupat dzirdējām. Viņš ir pieradis pie ērtībām un sievas gādības. Kā tu domā, cik ilgi viņš izcietīs nožēlojamas viesnīcas netīrā istabā? Bez tam, viņam neesot naudas. Viņam jānāk atpakaļ."

„Kamēr domāju, ka viņš aizbēdzis ar kādu sievieti, man vēl bija cerība. Neticu, ka tādas lietas viņa dabā. Triju mēnešu laikā viņa tam apriebtos līdz nāvei. Bet ja viņš nav aizgājis mīlestības dēļ, tad visam beigas."

„Ak, man tas viss liekas pārāk smalki," pulkvedis teica, ielikdams šai vārdā visu nicināšanu, ko tas juta pret šo viņa aroda tradicijām tik svešo īpašību. „Neticiet tam. Viņš nāks atpakaļ un, kā Dorotija saka, tas neko nekaitēs, ka viņš būs drusku iztrakojies."

„Bet es negribu viņu atpakaļ," teica Striklenda kundze.

„Emij!"

Striklenda kundzi bija pārņēmušas dusmas, viņas seja bija nobālējusi saltā un pēkšņā niknumā. Viņa runāja ātri, īsiem grūdieniem.

„Es viņam būtu piedevusi, ja viņš būtu neprātīgi kādā iemīlējies un ar to aizbēdzis. Man tas būtu licies dabiski. Es viņu tiešām nebūtu nosodijusi. Tad es būtu domājusi, ka viņš aizvests. Vīrieši ir tik nevarīgi un sievietes tik patvaļīgas. Bet tā cita lieta. Es viņu ienīstu. Nu es viņam nekad nepiedošu."

---

*) Sirdij ir savi iemesli, ko prāts nepazīst.

Pulkvedis Makendrjū ar sievu sāka sarunāties savā starpā. Viņi bij ārkārtīgi pārsteigti, tie teica, ka viņa sajukusi prātā. Striklenda kundze izmisumā pagriezās pret mani.

„Vai jūs arī nesaprotat?" viņa iesaucās.

„Lāgā nezinu. Vai gribat teikt, ka jūs tam būtu piedevusi, ja viņš jūs būtu atstājis kādas sievietes dēļ, bet nevarat piedot, ka viņš to darijis idejas dēļ? Vai domājat, ka ar sievieti jūs varētu cīnīties, bet pret ideju esat nevarīga?"

Striklenda kundze man uzmeta ne visai draudzīgu skatienu, bet nekā neatbildēja. Varbūt biju to aizkāris vārīgā vietā. Viņa turpināja klusā un drebošā balsī:

„Nezināju, ka varēšu kādu tā ienīst, kā viņu tagad ienīstu. Vai zinat, es visu laiku mierinājos domām, ka, lai viņa aizraušanās būtu cik ilga būdama, beidzot viņš tomēr nāks atpakaļ pie manis. Zināju, ka vismaz savā nāves stundā viņš sūtītu pēc manis, un es ietu; es viņu koptu kā māte, un beidzot es viņam teiktu, ka nekas nav zaudēts, ka vienmēr esmu viņu mīlējusi un tam visu piedodu."

Mani vienmēr mulsinājusi sieviešu tieksme skaisti izturēties pie mīlamo cilvēku nāves gultas. Reizēm liekas, ka viņas tiem pat nenovēl ilgu mūžu, kas arvien tālāk atbīda šādas efektīgas scenas izdevību.

„Bet tagad — tagad visam beigas. Viņš man tikpat vienaldzīgs kā katrs svešs cilvēks. Vēlētos, kaut viņš mirtu nožēlojamā nabadzībā, trūkumā, bez neviena drauga. Ceru, ka viņš sapūs ar kādu riebīgu slimību. Negribu par viņu vairs nekā dzirdēt."

Tad man likās derīgi paziņot, ko Striklends vēl bija teicis.

„Ja vēlaties no viņa šķirties, viņš no savas puses labprāt centīšoties jums šķiršanos atvieglināt."

„Kādēļ man viņam jādod brīvība?"

„Nedomāju, ka viņš to vēlas. Viņš tikai domāja, ka jums tā būtu labāk."

Striklenda kundze nepacietīgi paraustija plecus. Li-

kās, ka biju viņā mazliet vīlies. Toreiz gribēju, lai cilvēki būtu vienga balainā ki, nekā tie patiesībā ir, un biju noskumis redzot tik jaukā būtnē tik lielu atriebības kāri. Toreiz es vēl nezināju, cik dažādas īpašības apvienotas cilvēka būtnē. Tagad gan zinu, ka maziskums un diženums, ļaunprātība un labsirdība, naids un mīlestība gluži labi var sadzīvot kopā viena cilvēka sirdī.

Domāju, ko es varētu pateikt, lai atvieglinātu rūgto pazemojuma sajūtu, kas patlaban mocija Striklenda kundzi. Gribēju mēģināt.

„Ziniet, es domāju, ka jūsu vīrs skaidri neapzinas, ko dara. Viņš vairs nav tas pats cilvēks. Man liekas, viņu pārņēmusi kāda vara, kas to izlieto savos nolūkos, un kuras saitēs viņš tikpat nevarīgs kā muša zirnekļa tīklā. Liekas, ka kāds viņu apbūris. Esmu dzirdējis dīvainus nostāstus par to, ka cilvēkā kādreiz ieejot cita dvēsele, pilnīgi pārversdama tā raksturu. Dvēsele nav cieši saistīta ar ķermeni, tā spējīga noslēpumainā kārtā pārveidoties. Senos laikos ļaudis šādā gadījumā būtu teikuši, ka Čārlzs Striklends velna apsēsts."

Makendrjū kundze nogludināja ģērbu pār klēpi, un zelta aproces viņai noslīdēja pār roku locītavām.

„Tās man liekas pārāk gudras lietas," viņa dzēlīgi noteica. „Nenoliedzu, ka Emija varbūt bijusi pārāk droša par savu vīru. Ja viņa nebūtu tikdaudz nodarbojusies savām lietām, man liekas, viņai jau sen būtu radušās kādas aizdomas. Nevaru iedomāties, ka Aleksam varētu ienākt prātā tamlīdzīgas lietas un es to skaidri nezinātu."

Pulkvedis skatijās tālumā, un es domāju, vai cilvēks tiešām varēja būt tik nevainīgs, kāds viņš izskatijās.

„Tas viss tomēr negroza faktu, ka Čārlzs Striklends ir cilvēks bez sirds." Viņa bargi paskatijās manī. „Varu jums pateikt, kādēļ viņš atstājis sievu — aiz tīrās pašmīlības, cita iemesla nav."

„Protams, tas visvienkāršākais izskaidrojums," es teicu, bet domāju, ka tas nekā neizskaidroja.

Kad aizbildinājos ar nogurumu un piecēlos, lai ietu projām, Striklenda kundze nemēģināja mani aizturēt.

XVI

Turpmākais pierādija, ka Striklenda kundze bija sieviete ar raksturu. Lai viņa cieta kādas sāpes ciezdama, viņa tās neizrādīja. Viņa skaidri zināja, ka pasaulei ātri apnīk klausīties bēdu stāstos un tā labprāt nevēlas redzēt skumjas. Ja viņa izgāja no mājas — un draudzenes savā līdzjūtībā un ziņkārībā to bieži ielūdza pie sevis —, viņa prata nevainojami izturēties. Viņa bija drošsirdīga un jautra, bet nebija nekautrīga; viņa izlikās, ka tai vairāk interesēja klausīties draudzeņu rūpju stāstus, nekā stāstīt par savām raizēm. Par savu vīru viņa runāja tikai ar nožēlošanu. Sākumā viņas izturēšanās pret Striklendu mani pārsteidza. Kādu dienu viņa man teica:

„Ziniet, esmu pārliecināta, ka esat maldijušies domādami, ka Čārlzs ir viens. No citiem avotiem man zināms, ka viņš Angliju nav atstājis viens."

„Tādā gadījumā viņš ģeniali pratis slēpt savas pēdas."

Viņa novērsa skatienu un viegli pietvīka.

„Es tikai gribēju teikt, ja kāds ar jums par to runā, lūdzu, nenoliedziet, ka viņš aizbēdzis ar kādu sievieti."

„Protams, nē."

Viņa mainija sarunas priekšmetu it kā šī lieta tai būtu gluži nesvarīga. Drīz vien novēroju, ka starp viņas paziņām klīda savādas baumas. Tie runāja, ka Čārlzs Striklends esot iemīlējies kādā franču dejotājā, ko tas pirmo reiz redzējis baleta izrādē Empaira teatrī, un aizbraucis tai līdzi uz Parīzi. Nevarēju izdibināt, kur šīs baumas bija radušās, bet savādā kārtā tās radija simpatijas pret Striklenda kundzi un reizē pat vairoja viņas cieņu. Tam bija sava nozīme darbā, ko viņa bij izraudzijusies. Pulkvedis Makendrjū nekā nebija pārspīlējis, teikdams, ka viņa palikusi gluži bez līdzekļiem un tai būs jāsāk cik ātri vien iespējams pašai pelnīt uzturu. Viņa nolēma izmantot savu pazīšanos ar tik daudziem rakstniekiem un laiku nekavēdama sāka mācīties stenografiju un mašīnrakstu. Pateicoties savai izglītībai, viņa varēja būt spējīgāka par caurmēra stenotipistēm, un nelaimes stāsts

modināja ievērību pret viņu. Draugi un draudzenes solijās tai sūtīt savus darbus un ieteikt viņu visiem paziņām.

Makendrjū pāris, kam nebija bērnu un kas dzīvoja labos apstākļos, uzņēmās rūpes par bērniem, un Striklenda kundzei atlika gādāt tikai par sevi. Viņa atlaida dzīvokli un pārdeva mēbeles. Tad viņa apmetās divās mazās istabiņās Vestminsterā un sāka dzīvi no jauna. Viņa bija tik spējīga un čakla, ka par viņas pasākuma izdošanos nebij iemesla šaubīties.

XVII

Pēc pieciem gadiem nolēmu kādu laiku padzīvot Parīzē. Londona man bij apnikusi. Man vairs nepatika katru dienu darīt vienu un to pašu. Mani draugi turpināja darbu bez sevišķiem notikumiem; man tie vairs nespēja sagādāt nekādus pārsteigumus, un kad tos satiku, es gluži skaidri zināju, ko tie man teiks: pat viņu mīlas dēkas bija banalas un garlaicīgas. Mēs līdzinājāmies tramvaja vagoniem, kas ripo pa sliedēm no piestātnes uz piestātni, — bija pat iespējams diezgan noteikti aprēķināt, cik pasažieru tie vedīs. Dzīve bija pārāk patīkami iekārtota. Mani pārņēma vārdos neizteicams nemiers. Atlaidu savu mazo dzīvokli, pārdevu nedaudzās mantas un nolēmu sākt jaunu dzīvi.

Pirms aizbraukšanas apciemoju Striklenda kundzi. Kādu laiku nebiju viņu redzējis; ievēroju, ka tā bija pārvērtusies: viņa bija nevien vecāka, vājāka un kalsenāka, man likās, arī viņas raksturs bija pārveidojies. Darbā viņai bija panākumi, tagad tā turēja kantori Čānseri ielā; pati viņa maz rakstīja, lielāko tiesu laika tā pavadija koriģējot savu četru kantoristu darbus. Viņa prata to padarīt sevišķi smalku un daudz lietoja zilu un sarkanu tinti; norakstus viņa iesēja rupjā papīrā, kas atgādināja caurspīdīgu zīdu, dažādās bālās krāsās; viņa jau bij ieguvusi labu slavu ar savu glīto un rūpīgo darbu. Viņa labi pelnīja. Taču viņa netika pāri iedomai, ka maizes pelnīšana

bija viņas necienīga; viņa visiem centās atgādināt, ka bija dzimusi dāma. Varbūt pret savu gribu viņa sarunās arvien pieminēja savu paziņu vārdus, kas liecināja, ka viņa nebija grimusi sabiedriskā stāvokļa ziņā. Viņa drusku kaunējās par savu darba mīlestību un veikalnieces spējām, bet lepojās ar to, ka rītvakar ies viesībās pie karaļa padomnieka, kas dzīvoja Dienvid-Kensingtonā, viņa ar patiku stāstija ļaudīm, ka viņas dēls mācijās Kembridžā, un tīksmīgi iesmiedamās piebilda kādā dejas vakarā bij ielūgta viņas meita, kura nesen bija beigusi skolu. Liekas, es izteicu ļoti muļķīgu jautājumu.

„Vai viņa strādās pie jums kantorī?" es jautāju.

„Ai nē; to es viņai neatļautu," Striklenda kundze atbildēja. „Viņa ir tik glīta. Esmu pārliecināta, ka viņa labi apprecēsies."

„Es tikai domāju, ka viņa varētu jums palīdzēt."

„Daudzi paziņas man teikuši, ka viņai vajadzētu kļūt par aktrisi, bet tam es, protams, nevaru piekrist. Pazīstu visus ievērojamākos dramatiķus un varētu viņai jau rīt izgādāt lomu, bet es nevēlos, ka viņa satiekas ar tādiem ļaudīm."

Striklenda kundzes lepnība mani drusku atsvešināja.

„Vai esat kaut ko dzirdējusi par savu vīru?"

„Nē; nekā neesmu dzirdējusi. Iespējams pat, ka viņš miris."

„Var gadīties, ka viņu Parīzē satieku. Vai vēlaties par viņu kaut ko zināt?"

Viņa mirkli vilcinājās.

„Ja viņš tiešām cieš trūkumu, varu tam drusku palīdzēt. Aizsūtīšu jums nelielu naudas summu, varat viņam to izsniegt pa daļām, kad viņam tā vajadzīga."

„Jūs esat ļoti laipna," es teicu.

Bet es zināju, ka viņas piedāvājuma pamatā nebija labsirdība. Nav tiesa, ka ciešanas darot raksturu cēlāku; laime gan to dažkārt dara, bet ciešanas cilvēkus lielāko tiesu dara maziskus un atriebīgus.

XVIII

Un tiešām, vēl nebiju divas nedēļas nodzīvojis Parīzē, kad satiku Striklendu.

Drīz atradu sev mazu dzīvoklīti kāda nama piektā stāvā, Dāmu ielā, un par pāris simt frankiem nopirku lietotas mēbeles, ar kurām gluži labi varēju to iekārtot. Durvju sarga sieva man apsolījās rītos uzvārīt kafeju un turēt manu dzīvokli tīru. Kad tas bija nokārtots, gāju apciemot savu draugu Dērku Strūvi.

Dērks Strūve bija viens no tiem cilvēkiem, par kuru, atkarībā no rakstura, ļaudis vai nu smējās locīdamies, vai arī īgni paraustija plecus. Daba viņu bija darijusi par ākstu. Viņš bija gleznotājs, bet ļoti slikts; biju viņu saticis Romā un vēl labi atcerējos viņa gleznas. Viņš varēja patiesi jūsmot par visbanalākajām lietām. Dvēselei mākslas mīlestībā trīcot viņš gleznoja modeļus, kas slaistījās uz Bernīni kāpnēm Spānijas laukumā, un viņu nemaz neatbaidija šo modeļu pārlieku „gleznainais" izskats; viņa darbnīca bija pilna audekliem, kuros varēja redzēt ūsainus zemniekus ar lielām acīm, smailās cepurēs, nerātnus bērnus labi pieskaņotās skrandās un sievietes spilgtos apakšsvārkos. Reizēm tie sēdēja uz baznīcas kāpnēm, reizēm stāvēja starp cipresēm ar zilām debesīm aizmugurē; citā gleznā tie mīļi apskāvušies sēdēja pie kādas renesanses akas, citreiz atkal soļoja pa Kampaņu blakus vēršu pajūgam. Tie bija rūpīgi zīmēti un tikpat rūpīgi gleznoti. Pat fotografs nebūtu varējis tos pareizāk attēlot. Viens no Mediči pils gleznotājiem viņu bija nosaucis par „šokolādes kārbu meistaru". Viņa gleznās raugoties varēja nodomāt, ka Monè, Manè un pārējie impresionisti nekad nav dzīvojuši.

„Neesmu iedomīgs, neturu sevi par lielu gleznotāju," viņš teica. „Neesmu nekāds Mikelandželo, bet arī es kaut ko varu. Es pārdodu savas gleznas. Es ienesu romantiku dažādu ļaužu mājās. Vai zinat, manas gleznas pērk nevien Holandē, bet arī Norveģijā, Zviedrijā un Dānijā. Pircēji parasti ir tirgoņi un bagāti veikalnieki. Jūs ne-

varat iedomāties, kādas ir ziemas šais zemēs, tik garas un tumšas un aukstas. Viņiem patīk iedomāties, ka Itālija ir tāda, kādu to redz manās gleznās. Tieši to viņi sagaida. Tādu arī es iedomājos Itāliju, kamēr vēl nebiju atbraucis šurp."

Un man liekas, šo viziju viņš bija saglabājis visu mūžu; tā apžilbināja viņa acis, tā ka viņš nevarēja redzēt patiesību; un par spīti brutālajai īstenībai, viņš gara acīm joprojām redzēja tikai romantisko laupītāju un gleznaino drupu Itāliju. Tas, ko viņš gleznoja, bij ideals — nabadzīgs, parasts un lēts, bet tomēr ideals; un tas viņa raksturam piešķīra nenoliedzamu pievilcību.

Tādēļ Dērks Strūve man nelikās tik smieklīgs kā citiem. Viņa draugi gleznotāji neslēpa nicināšanu pret viņa darbu, bet viņš pelnīja diezgan daudz naudas, un tie nekautrējās gluži brīvi izmantot viņa maku. Viņš bija devīgs, un nekaunīgie draugi, smiedamies par viņa naivumu, ar kādu tas ticēja viņu bēdu stāstiem, nekaunīgi aizņēmās no viņa naudu, ko tie nekad neatdeva. Viņš bija ļoti jūtīgas dabas, taču viņa jūtās, ko tik viegli bij aizkustināt, slēpās savāda vientiesība, tā ka varēja izmantot viņa laipnību un tomēr nejust pateicību. Aizņemšanās no viņa līdzinājās bērna aplaupīšanai, un aizņēmējs viņu vēl nicināja par viņa muļķību. Varu iedomāties, ka kabatas zaglis, kas lepojas ar savu pirkstu veiklību, droši vien tāpat jūt sašutumu pret nevērīgu sievieti, kas atstāj ormanī rokas somiņu ar visām savām dārglietām. Daba viņu bija darījusi par mērķi, bet nebija tam piešķīrusi nejūtību. Viņš sāpīgi sarāvās dzirdot zobgalības, kas pastāvīgi bira pār viņu, un tomēr savādā spītībā nekad nemēģināja vairīties no tām. Viņu pastāvīgi ievainoja, un tomēr viņa labsirdība bija tik liela, ka tas ne uz vienu nespēja ļaunu prātu turēt; odze varēja viņu sadzelt, bet viņš nekad nemācijās no piedzīvojumiem, un drīz vien viņš to atkal maigi glauda sev pie krūtīm. Viņa dzīve bija sekla farsa vārdiem rakstīta traģedija. Viņš bija man pateicīgs, ka es par to nesmējos, un mēdza izmantot manas simpatijas, gari un plaši izklāstīdams savas bēdas. Vis-

bēdīgākais bija tas, ka klausītājam tās likās smieklīgas, un jo patetiskāk viņš stāstija, jo grūtāk bija valdīt smieklus.

Kaut arī Strūve pats bija vājš gleznotājs, viņam bija ļoti smalka mākslas izjūta, un kopā ar viņu apstaigat gleznu galerijas bija rets baudījums. Viņa sajūsma bija patiesa un kritika ļoti asprātīga. Viņš bija katolis. Viņš nevien prata novērtēt vecos meistarus, bet juta simpatijas arī pret modernistiem. Viņš ātri atklāja talantu, un viņa cildinājumi bij augstsirdīgi. Nezinu neviena cilvēka, kam būtu tik drošs un pareizs spriedums mākslas jautājumos. Un viņam bija labāka izglītība nekā gleznotāju lielākai tiesai. Viņš nebija nepraša citās mākslas nozarēs, kā tie, un viņa muzikas un literaturas gaume piešķīra dziļumu un dažādību viņa gleznieciības izpratnei. Jaunam cilvēkam, kā man, viņa padomi un norādījumi bija neizteicami vērtīgi.

Pēc aizbraukšanas no Romas mēs ar viņu sarakstijāmies; ik divus mēnešus saņēmu no viņa pa garai vēstulei dīvainā angļu valodā; tās lasot varēju dzīvi iztēloties viņa skaļo un neskaidro, jūsmīgo un žestiem bagāto sarunas veidu. Pirms manas apmešanās Parīzē viņš bij apprecējis kādu anglieti un iekārtojis darbnīcu Monmartrā. Četrus gadus nebiju ar viņu saticies, un nekad nebiju redzējis viņa sievu.

XIX

Par savu ierašanos Strūvem nekā nebiju ziņojis, un kad pavilku zvanu pie viņa darbnīcas durvīm un viņš pats tās atvēra, viņš pirmajā mirklī mani nepazina. Tad viņš priecīgā pārsteigumā iekliedzās un vilka mani iekšā. Bija tik jauki vērot, cik lielu prieku tam sagādāja mans apmeklējums. Viņa sieva sēdēja pie krāsns un šuva; man ienākot tā piecēlās. Viņš mūs iepazīstināja.

„Vai atceries?“ viņš tai teica. „Bieži esmu tev par viņu stāstijis.“ Un tad, man: „Bet kādēļ jūs man nekā neziņojāt, kad brauksiet? Cik ilgi jau esat šeit? Cik ilgi

paliksiet? Kādēļ neatnācāt stundu agrāk, tad mēs būtu varējuši kopā paēst vakariņas?"

Viņš mani bombardēja jautājumiem, apsēdināja krēslā, glaudija mani kā spilvenu, uzspieda man cigārus, cepumus, vīnu. Viņš ne mirkli nevarēja mani atstāt vienu. Viņš bij izmisis, ka tam mājā nebija viskija. Viņš gribēja man vārīt kafeju, lauzija galvu, ko vēl varētu manā labā darīt, staroja un smējās un prieka pārpilnībā svīda ar katru ādas poru.

„Jūs nemaz neesat pārvērtušies," es teicu, ar smaidu viņā lūkodamies.

Viņam bija tas pats muļķīgais izskats, kādu atcerējos. Viņš bija maza auguma, īsām kājām, vēl jauns — ne vecāks par trīsdesmit gadiem — bet jau kailu galvu. Viņa seja bija pilnīgi apaļa, ļoti spilgtām krāsām, baltu pieri, sārtiem vaigiem un sarkanām lūpām. Acis bija zilas un gluži apaļas; viņš valkāja lielas zelta brilles, un viņa uzacis un skropstas bija tik gaišas, ka tās nevarēja redzēt. Viņš atgādināja tos jautros, tuklos tirgoņus, ko Rubenss tik labprāt mēdza gleznot.

Kad pastāstiju, ka esmu nodomājis kādu laiku dzīvot Parīzē un jau esmu saņēmis dzīvokli, viņš man dedzīgi pārmeta, ka nebiju viņam par to nekā ziņojis. Viņš pats būtu man atradis dzīvokli un aizdevis mēbeles — vai es tiešām esot bijis tik neprātīgs un tās pircis? Tāpat viņš būtu palīdzējis man iekārtoties. Viņš tiešām jutās apvainots, ka nebiju tam ļāvis izdevību man palīdzēt. Tamēr Strūves kundze mierīgi sēdēja ar adīkli klēpī un ne vārda neteikdama ar smaidu uz lūpām noklausijās, ko viņš teica.

„Kā redzat, esmu precējies," viņš teica; „ko jūs sakat par manu sievu?"

Viņš to uzlūkoja starojošām acīm un pabīdīja brilles augstāk uz deguna. Deguns bija tik nosvīdis, ka tās pastāvīgi slīdēja lejup.

„Kā jūs domājat, ko lai jums uz to atbildu?" es smējos.

„Dērk, ko tu runā," Strūves kundze smaidīdama iebilda.

„Bet vai viņa nav brīnišķīga? Es jums saku, manu zēn, nekavējiet laiku, precaties cik drīz vien varat. Esmu laimīgākais cilvēks pasaulē. Redziet, kā viņa tur sēd. Vai tā nav glezna? Šardens, vai nē? Esmu redzējis pasaules visskaistākās sievietes; bet nezinu nevienas skaistākas par Dērka Strūves kundzi."

„Dērk, ja tu neliksies mierā, es iešu ārā."

„Mon petit choux,*)" viņš čukstēja.

Viņa drusku nosarka, sakaunējusies par kaislību viņa balsī. Zināju jau no viņa vēstulēm, ka viņš ļoti mīlēja savu sievu, un tagad redzēju, ka viņš nemaz nespēja atraut skatiena no tās. Nevarēju pateikt, vai arī viņa to mīl. Nabaga nelga, viņš nebija vīrietis, kas spēj modināt mīlestību, bet smaids viņas acīs bija ļoti sirsnīgs, un varbūt aiz viņas atturības slēpās ļoti dziļas jūtas. Viņa gan nebija gluži tas burvīgais radījums, ko Dērks redzēja savā mīlētāja fantazijā, taču viņa savā nopietnībā bija ļoti pievilcīga. Viņa bija diezgan liela auguma, un viņas pelēkais, vienkāršais, bet labi pašūtais ģērbs neslēpa, ka viņai bija skaists augums. Tā bija figura, kas vairāk varēja interesēt tēlnieku, nekā drēbnieku. Brūnie un kuplie mati bija vienkārši sasukāti, seja ļoti bāla un vaibsti pareizi, kaut arī ne sevišķi skaisti. Viņai bija mierīgas pelēkas acis. Viņa nebija skaista, pat ne sevišķi glīta, bet ja Strūve pieminēja Šardenu, tad tam bija savs pamats, un viņa man tiešām savādā kārtā atgādināja jauko namamāti rīta aubē un priekšautā, ko lielais g'eznotājs darijis nemirstīgu. Varēju viņu iedomāties mierīgi darbojamies ar katliem un pannām, darot saimniecības darbus tādā svinībā, ka tie ieguva gandrīz vai rituala nozīmi; nedomāju, ka viņa bija ļoti gudra vai interesanta, bet viņas nopietnajā uzcītībā bija kaut kas pievilcīgs, kas saistija manu interesi. Viņas atturība likās mazliet noslēpumaina. Domās sev jautāju, kādēļ viņa gājusi pie Dērka

*) Manu mīlulīt.

Strūves. Lai gan viņa bij angliete, nevarēju droši noteikt tās piederību; nebija skaidri redzams, kādai sabiedrības šķirai tā piederēja, kā bij audzināta un kā bija dzīvojusi pirms laulības. Viņa bija ļoti klusa, bet kad runāja, viņas balsī bija patīkami klausīties, un viņas izturēšanās bija dabiska.

Apjautājos Strūvem, vai viņš strādā.

„Strādāju? Es tagad gleznoju tik labi, kā vēl nekad neesmu gleznojis."

Mēs sēdējām darbnīcā, un viņš pamāja ar roku uz molbertu ar nepabeigtu gleznu. Es drusku satrūkos: viņš gleznoja italiešu zemnieku grupu, kas Kampaņas ģērbos sēdēja uz kādas Romas baznīcas kāpnēm.

„Vai to jūs tagad gleznojat?" es jautāju.

„Jā. Modeļus te varu dabūt tikpat viegli kā Romā."

„Vai glezna nav brīnišķīgi skaista?" jautāja Strūves kundze.

„Šī aušīgā sieviete domā, ka esmu liels mākslinieks," viņš teica.

Viņš iesmējās it kā aizbildinādamies, bet nespēja noslēpt prieku par šiem vārdiem. Viņa skatiens kavējās pie gleznas. Bija savādi, ka viņa kritiskais prāts, kas tik smalki un pareizi sprieda par citu mākslinieku darbu, paša gleznās varēja samierināties ar tik neticamu un vulgaru pliekanību.

„Parādi viņam arī citas gleznas," viņa teica.

„Vai gribat?"

Lai gan viņš tik bieži bija no draugiem dzirdējis tikai izsmieklu, Dērks Strūve uzslavu kārē un naivā pieticībā nekad neapnika rādīt savus darbus. Viņš atnesa audeklu ar diviem sprogainiem italiešu nerātņiem, kas spēlēja kauliņus.

„Vai tie nav jauki?" teica Strūves kundze.

Tad viņš man rādīja vēl citus darbus. Redzēju, ka Parīzē viņš bija gleznojis tieši tās pašas pliekanās, sekli gleznainās lietas, ko priekš gadiem Romā. Viss bija neīsts, nepatiess, nevērtīgs; un tomēr es nezinu neviena

godīgāka, nopietnāka un sirdsskaidrāka gleznotāja par Dērku Strūvi. Kas varēja atrisināt šo pretrunu?

Nezinu, kas mani pamudināja izteikt jautājumu:

„Sakiet, vai jums nav gadijies iepazīties ar kādu gleznotāju vārdā Čārlzu Striklendu?"

„Vai gribat teikt, ka arī jūs viņu pazīstat?" Strūve iesaucās.

„Lops," viņa sieva teica.

Strūve iesmējās.

„Nabaga sieviņa!" Viņš piegāja klāt un noskūpstīja tai abas rokas. „Viņa to nevar ciest. Cik savādi, ka jūs pazīstat Striklendu!"

„Man nepatīk rupji cilvēki," Strūves kundze teica.

Dērks, vēl arvien smiedamies, pagriezās, lai man to paskaidrotu.

„Redziet, es viņu kādreiz palūdzu atnākt šurp un apskatīt manas gleznas. Nu, viņš atnāca un es tam parādiju visu, kas man bija." Strūve samulsis brīdi vilcinājās. Nezinu, kādēļ tas bija sācis šo stāstu, kas tam nemaz neglaimoja; viņš to nobeidza ļoti neveikli. „Striklends skatijās manās gleznās un neteica nekā. Domāju, ka viņš taupa spriedumu beigām. Beidzot teicu: Lūk, tas nu ir viss! — Viņš atbildēja: Atnācu palūgt, vai nevarat man aizdot divdesmit frankus."

„Un Dērks viņam tos tiešām iedeva," viņa sieva sašutusi piebilda.

„Biju tik pārsteigts. Man nepatīk atraidīt lūgumus. Viņš iebāza naudu kabatā, pamāja ar galvu, pateica paldies un aizgāja."

To stāstot Dērka Strūves apaļajā, mulķīgajā sejā bija tāda neizpratnes un izbrīnas izteiksme, ka bija gandrīz neiespējami nesmieties.

„Nebūtu ļaunojies, ja viņš būtu teicis, ka manas gleznas sliktas, bet viņš neteica nekā — nekā."

„Un tu vēl to stāsti, Dērk," sieva pārmeta.

Bija nožēlojami, ka klausītājs šai gadijumā skaidrāk izjuta nelaimīgā holandieša smieklīgo stāvokli nekā Striklenda rupjo izturēšanos pret viņu.

„Ceru, ka man viņš nekad vairs nebūs jāredz," Strūves kundze noteica.

Strūve pasmaidija un paraustija plecus. Viņš jau bij atguvis labo omu.

„Nenoliedzams tomēr paliek fakts, ka viņš liels mākslinieks. Ļoti liels mākslinieks."

„Striklends?" es iesaucos. „Tas nevar būt tas cilvēks, par ko runāju."

„Liela auguma vīrs ar sarkanu bārdu. Čārlzs Striklends. Anglis."

„Kad viņu pazinu, tam nebija bārdas, bet ja viņš to uzaudzējis, tad tā var gan būt sarkana. Tas cilvēks, par kuru runāju, tikai priekš pieciem gadiem sāka gleznot."

„Tā ir. Viņš ir liels mākslinieks."

„Nevar būt."

„Vai es kādreiz esmu kļūdijies?" Dērks man jautāja. „Es jums saku, viņš ir ģenials. Esmu par to pārliecināts. Ja pēc simts gadiem kāds vēl pieminēs mani un jūs, tad tikai tādēļ, ka esam pazinuši Čārlzu Striklendu."

Biju pārsteigts un reizē ļoti ieinteresēts. Pēkšņi atcerējos savu pēdējo sarunu ar viņu.

„Kur var redzēt viņa darbus?" es jautāju. „Vai viņam ir panākumi? Kur viņš dzīvo?"

„Nē; viņam nav panākumu. Man liekas, viņš nav pārdevis nevienas gleznas. Ja kādam par viņu ieminas, visi tikai smejas. Bet es zinu, ka viņš ir liels mākslinieks. Par Manè arī tāpat smējās. Koro nepārdeva nevienas gleznas. Nezinu, kur viņš dzīvo, bet varu jūs aizvest pie viņa. Katru vakaru ap septiņiem viņš sēd kādā kafejnīcā Klišì avenijā. Ja vēlaties, varam rīt aiziet."

„Es gan nezinu, vai viņš vēlas mani redzēt. Domāju, es viņam atgādinātu laiku, ko tas droši vien vēlas aizmirst. Bet es tomēr iešu. Vai būtu iespējams redzēt dažas viņa gleznas?"

„Pie viņa nē. Viņš jums nekā nerādīs. Bet es pazīstu kādu mazu tirgotāju, kam ir divi vai trīs viņa darbi. Tikai neejiet bez manis; jūs nekā nesapratīsiet. Es jums visu izskaidrošu."

„Dērk, tu mani kaitini," Strūves kundze teica. „Kā tu vari tā runāt par viņa gleznām, ja viņš pret tevi tā izturas?" Viņa pagriezās pret mani. „Vai zinat, kad daži holandieši atnāca šurp pirkt Dērka gleznas, viņš mēģināja tos pierunāt, lai tie pērk Striklenda darbus! Viņš pat uzstāja, lai tos atnes šurp un parāda."

„Ko jūs par tiem domājat?" es viņai jautāju un pasmaidiju.

„Tie ir briesmīgi."

„Ai mīļā, tu nesaproti."

„Nu, tavi holandieši arī bija noskaitušies. Viņi domāja, ka tu par tiem zobojies."

Dērks Strūve noņēma brilles un noslaucīja stiklus. Viņa sarkanā seja satraukumā spīdēja.

„Kādēļ tu domā, ka daiļumam, kas ir visdārgākā lieta pasaulē, jāmētājas kā akmenim krastmalā, lai katrs garāmgājējs to varētu pacelt? Daiļums ir kaut kas brīnišķīgs un savāds, ko mākslinieks savas dvēseles mokās veido no pasaules haosa. Un kad viņš to izveidojis, ne visiem ļauts to saprast. Lai saprastu daiļumu, jāatkārto mākslinieka noietais ceļš. Tā ir it kā melodija, ko mākslinieks dzied, un lai tā atbalsotos tavā sirdī, tev vajadzīgas zināšanas, jūtība un fantazija."

„Bet kādēļ es vienmēr zinu, ka tavas gleznas skaistas? Es tās apbrīnoju, tiklīdz tās pirmo reiz ieraudzīju."

Strūves lūpas viegli nodrebēja.

„Ej gulēt, dārgā. Es pavadīšu mūsu draugu, tad nākšu atpakaļ."

XX

Dērks Strūve apsolījās nākamā vakarā atnākt pie manis un aizvest mani kafejnīcā, kur varēja satikt Čārlzu Striklendu. Interesanti, ka tā bija tā pati kafejnīca, kur mēs ar Striklendu bijām dzēruši absintu, kad biju atbraucis Parīzē ar viņu runāt. Fakts, ka viņš to nebija mainijis, man liecināja par kūtrību ieradumos, kas tam likās raksturīga.

„Tur viņš sēd," Strūve teica, kad sasniedzām kafejnīcu.

Lai gan bija oktobris, vakars bija silts, un pie visiem galdiem kafejnīcas priekšā sēdēja ļaudis. Pārlaidu tiem acis, bet Striklenda neredzēju.

„Skatieties. Tur pāri, stūrī. Viņš spēlē šachu."

Ieraudziju kādu pār šacha galdiņu noliekušos vīru, bet varēju saskatīt tikai lielu filca platmali un sarkanu bārdu. Spiedāmies caur drūzmu starp galdiņiem, kamēr tikām pie viņa.

„Striklend!"

Viņš pacēla acis.

„Sveiki, resnīt. Ko gribat?"

„Atvedu kādu vecu draugu, kas vēlējās jūs redzēt."

Striklends paskatijās uz mani, bet acīmredzot mani nepazina. Tad viņš atkal visu uzmanību pievērsa šacha galdiņam.

„Sēžaties un netrokšņojiet," viņš teica.

Viņš pacēla kādu figuru un tūliņ atkal iegrima spēlē. Nabaga Strūve noskumis paskatijās manī, bet mani tāds nieks vēl neuztrauca. Pasūtiju kaut ko dzeramu un mierīgi gaidiju, kad Striklends beigs. Priecājos par izdevību netraucēti novērot Striklendu. Bija skaidrs, ka es viņu nebūtu pazinis. Pirmkārt, sarkanā, pinkainā un neapcirptā bārda aizsedza viņa sejas lielāko daļu, arī mati bija gari; bet visvairāk mani pārsteidza viņa ārkārtīgais vājums. Viņa lielais deguns sejā izcēlās vēl spītīgāk; vaigu kauli bij izspiedušies; acis likās platākas. Deniņos viņam bija dziļi dobumi. Viss viņa ķermenis atgādināja līķi. Viņš valkāja to pašu uzvalku, kurā to biju redzējis priekš pieciem gadiem; tas bija novalkāts un netīrs, izdilis līdz metiem un kļuvis tik vaļīgs, kā kad būtu šūts citam cilvēkam. Ievēroju, ka viņa rokas bija netīras, gariem nagiem: tās bija lieļas un spēcīgas, lai gan tanīs bija tikai kauli un dzīslas; pavisam biju aizmirsis, ka viņam tik labi veidotas rokas. Tā sēdēdams, spēlē iegrimis, viņš man darija dīvainu iespaidu — tas

bija liela spēka iespaids; nezin kādēļ viņa ārkārtīgais vājums šo spēka iespaidu vēl pasvītroja.

Tad, kādu figuru pārvietojis, viņš saslējās un ziņkārīgā uzmanībā paskatijās uz savu pretnieku. Tas bija tukls, bārdains francūzis. Francūzis apsvēra stāvokli, tad pēkšņi sāka jautri lādēties un nepacietīgām rokām grāba figuras un meta tās kārbā. Viņš jautri lamāja Striklendu, tad pasauca viesmīli, samaksāja par dzērieniem un aizgāja. Strūve pievilka krēslu tuvāk galdam.

„Ceru, ka tagad varēsim runāt," viņš teica.

Striklenda acis vēroja viņu, un tanīs bija ļauns spīdums. Nojautu, ka viņš meklēja kādu zobgalību, bet nekā nevarēja izdomāt un tādēļ klusēja.

„Atvedu kādu vecu draugu, kas vēlējās jūs redzēt," Strūve jautrībā starodams atkārtoja.

Striklends kādu minūti domīgi noskatijās manī. Viņš nerunāja.

„Nekad neesmu viņa redzējis," viņš tad teica.

Nezinu, kādēļ viņš tā sacija, jo skaidri redzēju viņa acīs savādu atspīdumu, kas liecināja, ka viņš mani bija pazinis. Tagad mani vairs nevarēja tik viegli samulsināt kā priekš dažiem gadiem.

„Aizvakar satiku jūsu sievu," es teicu. „Domāju, ka gribēsiet par viņu kaut ko zināt."

Viņš īsi iesmējās. Viņa acis iezibējās.

„Mēs kādreiz pavadījām jautru vakaru," viņš teica. „Kad tas īsti bija?"

„Priekš pieciem gadiem."

Viņš pasauca otru glāzi absinta. Strūve ar lokanu mēli stāstija, kā bijām satikušies un cik nejauši bij atklājies, ka abi pazinām Striklendu. Nezinu, vai Striklends klausijās. Viņš vienu vai divas reizes domīgi paskatijās manī, bet lielāko tiesu šķita aizņemts savām domām; bija skaidrs, ka bez Strūves pļāpības saruna nebūtu tikusi uz priekšu. Pēc pusstundas holandietis paskatijās pulkstenī un paziņoja, ka ilgāk nevarot palikt. Viņš jautāja, vai es arī iešot tam līdzi Domāju, ka di-

vatā drīzāk varēšu kaut ko izdabūt no Striklenda, tādēļ atbildēju, ka palikšu.

Kad resnais vīrelis bij aizgājis, es teicu:

„Dērks Strūve saka, ka jūs esot liels mākslinieks."

„Kāda man tur daļa?"

„Vai jūs man neparādītu savas gleznas?"

„Kādēļ man tas jādara?"

„Varbūt es gribētu kādu nopirkt."

„Diezin vai es gribētu jums kādu pārdot."

„Vai jūs labi dzīvojat?" es jautāju un pasmīnēju.

Viņš klusi iesmējās.

„Vai es tāds izskatos?"

„Jūs izskataties badā pamiris."

„Esmu badā pamiris."

„Tad nāciet, paēdīsim vakariņas."

„Kādēļ jūs mani uzaicinat?"

„Ne jau aiz žēlsirdības," es vēsi atbildēju. „Man gluži vienalga, vai badojaties, vai nē."

Viņa acis atkal iezibējās.

„Tad nāciet," viņš teica un piecēlās. „Labprāt vēlos paēst pieklājīgas vakariņas."

XXI

Ļāvu viņam pašam izvēlēties restorānu, kurp iet, bet pa ceļam nopirku avīzi. Kad bijām pasūtījuši vakariņas, es to atbalstiju pret Sen-Galmjè pudeli un sāku lasīt. Ēdām klusēdami. Jutu, ka viņš šad tad paskatijās uz mani, bet es to neievēroju. Gribēju viņu piespiest sākt sarunu.

„Vai avīzē kas interesants?" viņš teica, kad klusās vakariņas tuvojās beigām.

Man likās, ka viņa balsī ieskanējās viegls sapīkums.

„Mēdzu ikdienas lasīt teatra kritikas," es teicu.

Saloci ju laikrakstu un nolieku to sānis.

„Vakariņas man labi garšoja," viņš piebilda.

„Domāju, mēs varētu tepat dzert arī kafeju, vai nē?"

„Jā."

Aizkūpinājām cigārus. Es klusēdams smēķēju. Ievēroju, ka viņa acis šad tad ar vieglu ironisku smaidu kavējas pie manis. Es pacietīgi gaidiju.

„Ko jūs darijāt, kopš neesam satikušies?" viņš beidzot jautāja.

Man nebija daudz ko teikt. Tas bija stāsts par grūtu darbu un retām dēkām; par mēģinājumiem gan vienā, gan otrā virzienā; par to, kā pamazām biju mācijies pazīt grāmatas un cilvēkus. Sargājos Striklendam jautāt, ko viņš pats darijis. Neizrādiju nekādu interesi par viņu, un beidzot saņēmu atalgojumu. Viņš sāka runāt par sevi. Bet ar saviem trūcīgajiem izteiksmes līdzekļiem viņš deva tikai nenoteiktus norādijumus par to, ko bija pārdzīvojis, un manai fantazijai bij jāizpilda tukšās vietas. Bija mocoši dzirdēt tikai paviršus norādijumus par raksturu, kas mani tik ļoti interesēja. Jutos kā saplosītu manuskriptu lasot. Neskaidri varēju iedomāties dzīvi, kas bija tikai nikna cīņa ar dažādām grūtībām; bet sapratu, ka viņš bija vienaldzīgs pret daudz ko, kas cilvēku lielākai tiesai likās briesmīgs. Striklends atšķīrās no angļu lielākā vairuma ar savu pilnīgo vienaldzību pret ērtībām; viņš neuztraucās, ka tam vienmēr bij jādzīvo vienā pašā nabadzīgā istabā; viņš neilgojās, lai ap to būtu skaistas lietas. Man liekas, viņš pat nebij ievērojis, cik netīras bija tapetes pie tās istabas sienām, kur viņu biju saticis savā pirmajā apmeklējumā. Viņam ne ajadzēja atzveltnes krēslu, kur sēdēt; daudz ērtāk viņš jutās virtuves krēslā sēdot. Viņš ēda ar labu apetīti, bet viņam bija vienalga, ko tas ēda; ēdiens viņam bija tikai barība, ko tas aprija, lai remdētu izsalkuma sāpes; un ja barības nebija, likās, viņš varēja iztikt arī bez tās. Dzirdēju, ka viņš sešus mēnešus izticis ar maizes riecienu un piena pudeli dienā. Viņš bija juteklisks vīrietis, un tomēr vienaldzīgs pret visu juteklisko. Atteikšanās un trūkums viņam nesagādāja nekādas grūtības. Negribot bij jājūt cienība pret viņa tīri garīgo dzīves veidu.

Kad mazā naudas summa, ko tas bij paņēmis līdzi

no Londonas, sāka izsīkt, viņš nebij uztraucies. Viņš nepārdeva gleznas; man liekas, viņš nemaz nemēģināja tās pārdot; viņš pamekļēja kādu darbu, lai nopelnītu drusku naudas. Ar rūgtu humoru viņš man stāstīja, kā tas kādu laiku gājis par gidu angļu turistiem, kas vēlas iepazīties ar Parīzi naktī; šī nodarbošanās labi saderējās ar viņa sardonisko temperamentu; un viņš nezin kā bija labi iepazinies ar pilsētas vistumšākajiem iecirkņiem. Viņš man stāstija, kā tas ilgas stundas staigājis pa Madlēnas bulvari, meklēdams angļus, kas vēlētos redzēt likumā aizliegtas lietas. Ja laimējās, viņš nopelnija glītu summiņu; bet viņa noplukušās drēbes pēdējā laikā atbaidija ziņkārīgos turistus, un viņš vairs nevarēja atrast ļaudis, kas būtu ar mieru tam uzticēties. Tad viņam gadijās darbs, kur tam bij jātulko reklāmas par medicīniskiem patentlīdzekļiem, ko kāda firma gribēja izplatīt starp angļu ārstiem. Kādu laiku viņš bija strādājis par sienu krāsotāju.

Tai pašā laikā viņš bija nepārtraukti gleznojis; bet ātri apnicis darbnīcas, viņš drīz strādāja pilnīgi viens. Viņš nekad nebija tik nabazīgs, ka nevarētu nopirkt aueklu un krāsas, un vairāk tam nekā nevajadzēja. Cik nopratu, viņš gleznoja ar lielām grūtībām, un negribēdams ne no viena pieņemt palīdzību un padomus, zaudēja daudz laika, kamēr pats saviem spēkiem atrada dažādu tehnisku problemu atrisinājumu, kuras iepriekšējās paaudzes jau bija citu pēc citas atrisinājušas. Viņš tiecās uz kaut ko, es nezināju, kas viņa mērķis, un diezin vai viņš pats to skaidri zināja; manī arvien vairāk nostiprinājās ieskats, ka šis cilvēks velna apsēsts. Viņš nebija gluži prātīgs. Likās, viņš man tādēļ negribēja rādīt savas gleznas, ka tās viņu tiešām neinteresēja. Viņš dzīvoja sapnī un īstenība viņam nebija nekas. Man bija tāda nojauta, ka viņš strādāja pie gleznas ar visu savas straujās personības spēku, aizmirsdams visu, pūlēdamies ietvert darbā to, ko redzēja viņa gara acis; un tad, beidzis — ne gleznu, jo man likās, viņš reti kad izveda kādu darbu līdz galam — bet degt darba kaislībā, viņš pazau-

dēja interesi par to. Viņš nekad nebij apmierināts ar padarīto: viņam likās, ka tam nebija nekādas līdzības ar viziju, kas to bij apmājusi.

„Kādēļ jūs nesūtat savus darbus izstādēs?" es jautāju. „Man liekas, jums taču būtu interesanti zināt, ko ļaudis par tiem saka."

„Jums tā liekas?"

Nevaru aprakstīt neizmērojamo izsmieklu, ko viņš ielika šais vārdos.

„Vai jūs neilgojaties slavas? Pret to taču neviens mākslinieks nav vienaldzīgs."

„Bērni. Kāda man daļa gar pūļa domam, ja man pilnīgi vienaldzīgs individa spriedums."

„Visi nav tik prātīgi," es iesmējos.

„Kas rada slavu? Kritiķi, rakstnieki, makleri, sievietes."

„Vai jums nebūtu patīkami apzināties, ka cilvēki, ko nepazīstat, un nekad neesat redzējuši, no jūsu roku darba gūst cēlas un dedzīgas izjūtas? Visi mīl varu. Nevaru iedomāties brīnišķīgāku varas izpausmi par to, ja mākslinieks dvēselēm liek iesilt līdzjūtībā un drebēt bailēs."

„Melodrama."

„Kādēļ jūs interesējaties, vai gleznojat labi, vai vāji?"

„Es neinteresējos. Gribu tikai gleznot to, ko redzu."

„Diezin vai es varētu rakstīt vientuļā salā, skaidri zinādams, ka bez manis neviens neredzēs, ko esmu uzrakstijis."

Striklends ilgu brīdi nerunāja, bet viņa acis savādi mirdzēja, it kā tas redzētu kādu viziju, kas viņa dvēseli iededzinātu ekstazē.

„Reizēm es domāju par bezgalīgā jūrā pazudušu salu, kur es varētu dzīvot kādā paslēptā ielejā, starp dīvainiem kokiem, klusumā. Man liekas, tur es atrastu to, ko gribu."

Viņš to neizteica gluži tādos vārdos. Viņš lietoja žestus apzīmējumu vietā, un bieži apklusa teikuma vidū. Man pašam bij jāatrod vārdi tam, ko viņš gribēja izteikt.

„Vai domājat, ka bija vērts tā darīt, kad atskatāties uz pieciem pagājušiem gadiem?" es jautāju.

Viņš paskatījās manī, un es redzēju, ka viņš nesaprata, ko es domāju. Es paskaidroju.

„Jūs atteicāties no ērtas mājas un vidēji laimīgas dzīves. Jūs baudījāt labklājību. Liekas, Parīzē jums klājies ļoti grūti. Ja jūs varētu visu sākt no gala, vai jūs darītu tāpat?"

„Un kā vēl!"

„Vai zinat, ka neesat nekā jautājuši par savu sievu un bērniem? Vai jūs par tiem nekad nedomājat?"

„Nē."

„Es vēlētos, kaut jūs nebūtu tik sasodīti mazrunīgs. Vai ne mirkli neesat nožēlojuši visu to nelaimi, ko esat tiem nodarijuši?"

Viņa lūpas savilkās smīnā un viņš pakratija galvu.

„Man liekas, reizēm jums taču pret savu gribu bij jādomā par pagātni. Nedomāju to pagātni, priekš septiņiem vai astoņiem gadiem, bet senāko, kad pirmo reiz satikāt savu sievu, kad to mīlējāt un apprecējāt. Vai neatceraties prieku, ar kādu to pirmo reiz turējāt savās rokās?"

„Es nedomāju par pagātni. Man svarīga tikai mūžīgā tagadne."

Mirkli apdomāju viņa atbildi. Tā varbūt bija tumša, bet man likās, ka neskaidri nopratu tās nozīmi.

„Vai esat laimīgs?"

„Jā."

Es klusēju un domīgi noskatijos viņā. Viņš izturēja manu skatienu un viņa acīs iedega sardoniska uguntiņa.

„Bīstos, ka jūs mani nosodat?"

„Muļķības," es attraucu; „es nenosodu žņaudzēju čūsku; gluži pretēji, es interesējos par tās garīgajiem procesiem."

„Tā tad jums par mani ir tīri arodnieciska interese?"

„Tīri arodnieciska."

„Tas pareizi, ka mani nenosodat. Jums nejauks raksturs.“

„Varbūt tādēļ jūs ar mani tik labi saprotaties,“ es atcirtu.

Viņš sausi pasmaidija, bet nekā neteica. Vēlos, kaut es varētu aprakstīt šo smaidu. Nezinu, vai tas bija pievilcīgs, bet tas apgaismoja viņa seju, mainīdams izteiksmi, kas parasti bija drūma, un piešķīra tai ne pārāk ļaunprātīgu šķelmību. Tas bija lēns smaids, kas sākās un reizēm beidzās acīs; tas bija ļoti juteklisks, bez nežēlības un labsirdības, un drīzāk atgādināja satira prieku, kurā nebija nekā cilvēciska. Šis smaids man lika jautāt:

„Vai esat kādreiz iemīlējušies, kamēr dzīvojat Parīzē?“

„Man nav bijis laika tādām muļķībām. Dzīve par īsu mākslai un mīlestībai.“

„Jūs neizskatāties pēc svēta vientuļa.“

„Man riebjas tādas lietas.“

„Viss cilvēciskais ir riebīgs, vai nē?“ es jautāju.

„Kādēļ jūs man mēģinat iekost?“

„Tādēļ, ka es jums neticu.“

„Jūs esat sasodīts muļķis.“

Es klusēju un pētoši noskatijos viņā.

„Kādēļ jūs izliekaties?“ es jautāju.

„Nesaprotu, ko jūs gribat teikt.“

Es pasmaidiju.

„Atļaujiet paskaidrot. Iedomājos, ka jums tas mēnešiem ilgi neienāk prātā un jūs cenšaties sevi pārliecināt, ka tam beigas uz visiem laikiem. Jūs baudat brīvību un jūtat, ka beidzot varat dzīvot pats savu dzīvi. Liekas, jūs staigājat ar galvu starp zvaigznēm. Un tad, gluži nejauši, jūs vairs neizciešat un pamanat, ka jūsu kājas visu laiku bridušas pa dubļiem. Un jūs gribat tanīs ievelties. Jūs uzmeklējat kādu sievieti, rupju un zemu un vulgaru, kādu kustonisku radijumu, kam piemīt viss dzimuma riebums, un to sagrābjat kā zvērs. Jūs dzerat, kamēr kļūstat akls aiz kaislības un niknuma.“

Viņš skatijās manī un nepakustējās. Es izturēju viņa skatienu. Runāju ļoti lēni.

„Jums liekas savādi un nesaprotami, ka tad, kad esat tam tikuši pāri, jūs jūtaties tik ārkārtīgi skaidrs. Jūs jūtaties kā gars bez miesas, atbrīvojies no zemes smaguma; jums liekas, ka varat pieskarties daiļumam, it kā tā būtu rokām tverama lieta; un jūs jūtat dziļu iekšēju sakaru ar vēju, ar plaukstošiem kokiem, ar upes mirdzumu. Jūs jūtaties kā Dievs. Vai jūs man varat to izskaidrot?"

Viņš acis nenolaizdams skatijās manī, kamēr runāju, tad viņš novērsa skatienu. Viņa seja izskatijās savāda; man likās, tāds varētu izskatīties cilvēks, kas mirst lielās mokās. Viņš klusēja. Sapratu, ka mūsu saruna bija galā.

XXII

Iekārtojos Parīzē un sāku rakstīt kādu lugu. Dzīvoju ļoti kārtīgu dzīvi, rītos strādāju un pēcpusdienās staigāju pa Luksemburgas dārzu vai klejoju pa ielām. Ilgas stundas pavadiju Luvrā, šai vislaipnākajā un pārdomām visvairāk piemērotā galerijā; vai arī klaiņoju gar Sēnas krastiem, šķirstīdams vecas grāmatas, kuras nedomāju pirkt. Šur un tur izlasiju pa kādai lapas pusei un tā iepazinos ar ļoti daudziem autoriem, ar kuriem man nebija vajadzības tuvāk iepazīties. Vakaros gāju apciemot savus draugus. Bieži iegriezos pie Strūvēm, un reizēm piedalījos viņu vienkāršajās vakariņās. Dērks lepojās ar savu prasmi pagatavot italiešu ēdienus, un man jāatzīst, ka viņa makaroni bija daudz labāki nekā viņa gleznas. Tās bija karaliskas vakariņas, kad tos viņš cēla galdā, lielā bļodā, sulīgas, ar tomātiem, un mēs tos ēdām, piekozdami labu mājas maizi un piedzerdami sarkanvīnu. Iedraudzējos ar Blanšu Strūvi, un man liekas, viņa priecājās par maniem apciemojumiem, jo es taču biju anglis un viņa Parīzē pazina ļoti maz tautiešu. Viņa bija laipna un vienkārša, bet vienmēr diezgan klusa, un nezin kādēļ

man radās iespaids, ka tā kaut ko slēpa. Bet es nodomāju, varbūt tā bija tikai dabiska atturība, ko sevišķi pasvītroja viņas vīra pļāpīgās vaļsirdības pretstats. Dērks nekad nekā neslēpa. Visintimākās lietas viņš pārrunāja bez kādas kautrības. Reizēm pat viņa sievai bija neērti klausīties, un vienīgo reizi, kad tā manā klātbūtnē zaudēja savaldīšanos, viņš bija sācis stāstīt par to, kā tas iedzēris caurejas zāles, attēlodams dažādus realistiskus sīkumus. Naīva nopietnība, kādā viņš stāstīja savas likstas, man lika locīties smieklos, un tas vēl vairāk aizkaitināja Strūves kundzi.

„Liekas, tev patīk, ka par tevi smejas," viņa teica.

Viņa apaļās acis kļuva vēl apaļākas un viņa piere savilkās izbaiļu grumbās, sievas dusmas redzot.

„Mīļā, vai es tevi apvainoju? Tad es nekad vairs nedzeršu caurejas zāles. Es tiešām nejūtos labi. Es pārāk daudz sēdu istabā. Man vajadzētu vairāk kustēties. Trīs dienas nebiju..."

„Dieva dēļ, valdi mēli," viņa pārtrauca, dusmu asarām acīs.

Viņa seja apmācās, viņš uzmeta lūpas kā izbārts bērns. Viņš paskatijās manī, palīdzības lūgdamies, it kā es to varētu glābt, bet es nevarēju valdīties un vēl arvien smējos locīdamies.

Kādu dienu devāmies pie gleznu tirgotāja, kur Strūve man cerēja beidzot parādīt vienu vai divas Striklenda gleznas, bet kad aizgājām, mums pateica, ka Striklends tās paņēmis atpakaļ. Tirgonis nezināja, kādēļ viņš to darijis.

„Bet neiedomājaties, ka man to žēl. Es tās pieņēmu tikai, lai pakalpotu Strūves kungam, un teicu, ka mēģināšu tās pārdot, ja varēšu, bet tiešām —" Viņš paraustija plecus. „Es interesējos par jauniem māksliniekiem, bet sakiet paši, Strūves kungs, jūs taču nedomājat, ka šim cilvēkam ir talants."

„Dodu jums goda vārdu, mūsu dienās nav neviena gleznotāja, par kura talantu es būtu tik noteikti pārliecināts. Ticiet man, jūs esat daudz zaudējuši." Kādu

dienu šīs gleznas būs vairāk vērts nekā viss cits, kas jums veikalā. Atcerieties Monè, kas par savām gleznām nevarēja dabūt ne simt franku. Un cik tās tagad vērtas?"

„Tiesa. Bet toreiz bija simtiem labu gleznotāju, kas tāpat kā Monè nevarēja pārdot savas gleznas, un tomēr tām arī tagad nav nekādas vērtības. Kā to var zināt? Vai pietiek ar talantu, lai gūtu panākumus? Neticiet tam. Bez tam, nemaz nav zinams, ka jūsu draugam talants. To saka vienīgi Strūves kungs."

„Kā tad jūs pazīstat, kam talants, kam nē?" Dērks jautāja dusmās pietvīkušu seju.

„Ir tikai viena droša pazīme — panākumi."

„Mietpilsonis," Dērks iesaucās.

„Bet atcerieties lielos pagātnes māksliniekus — Rafaelu, Mikel-Andželo, Engru, Delakruà — tiem visiem bija panākumi."

„Iesim projām," Strūve man teica, „citādi es nositīšu šo cilvēku."

XXIII

Diezgan bieži satiku Striklendu un šad un tad spēlēju ar viņu šachu. Viņa oma bija nenoteikta. Reizēm viņš sēdēja kluss un domās nogrimis, neviena neievērodams; citreiz, labā omā būdams, viņš mēdza gausi runāt. Viņš nepateica nekā asprātīga, bet viņa runai piemita brutāls sarkasms, kas arvien darija iespaidu, un viņš vienmēr teica tieši to, ko domāja. Viņš bija vienaldzīgs pret citu jūtelību un tikai smējās, kad tie jutās apvainoti. Dērku Strūvi viņš vienmēr tik nežēlīgi apvainoja, ka tas skrēja projām, zvērēdams ar viņu nekad vairs nerunāt; bet Striklendā bija kāds spēks, kas holandieti pievilka pret paša gribu, un viņš nāca atpakaļ, luncinādamies kā neveikls suns, lai gan labi zināja, ka Striklends to atkal saņems ar kājas spērienu, no kā tas baidijās.

Nezinu, kādēļ Striklendam patika ar mani satikties.

Mūsu attiecības bija īpatnējas. Kādu dienu viņš palūdza, lai es tam aizdodot piecdesmit frankus.

„Nenāk ne prātā," es atbildēju.

„Kādēļ nē?"

„Man tas nesagādā nekāda prieka."

„Ziniet, man patlaban klājas ļoti grūti."

„Kāda man tur daļa?"

„Jums vienalga, ka es ciešu badu?"

„Protams, vienalga," es atbildēju.

Viņš pāris minūtes noskatijās manī, netīro bārdu plūkādams. Es smaidiju.

„Par ko jūs smejaties?" viņš teica un viņa acis dusmās iezibējās.

„Jūs esat tik vientiesīgs. Ja jūs neatzīstat nekādu pienākumu, tad arī pret jums nevienam nav pienākumu."

„Vai jūs nejustos neērti, ja es pakārtos tādēļ, ka nevaru samaksāt īri un mani izmestu no dzīvokļa?"

„It nemaz."

Viņš klusi iesmējās.

„Jūs lielaties. Ja es to tiešām izdarītu, jūs to ļoti nožēlotu."

„Pamēģiniet, tad redzēsim," es atcirtu.

Viņš atkal pasmaidīja un klusēdams dzēra absintu.

„Vai vēlaties spēlēt šachu?" es jautāju.

„Labprāt."

Mēs uzstādījām figuras, un kad tās bija kārtībā, viņš ar gandarījumu noskatijās tanīs. Vienmēr ir īpatnējs prieks redzēt cīņai sagatavotu spēku.

„Vai jūs tiešām domājat, ka jums aizdošu naudu?" es jautāju.

„Nesaprotu, kādēļ jūs to nevarat darīt?"

„Jūs mani pārsteidzat."

„Kādēļ?"

„Jūtos vīlies redzot, ka sirds dziļumos esat tik sentimentāls. Jūs man būtu labāk patikuši, ja jūs nebūtu mēģinājuši modināt manas simpatijas."

„Es jūs būtu nicinājis, ja mans lūgums jūs būtu aizkustinājis," viņš atbildēja.

„Tas man jau labāk patīk," es iesmējos.

Sākām spēlēt. Abi pilnīgi iedziļinājāmies spēlē. Kad beidzām, es viņam teicu:

„Klausieties, ja jums klājas grūti, parādiet man savas gleznas. Ja tās būs labas, es kādu nopirkšu."

„Ejiet ellē," viņš atbildēja.

Viņš piecēlās un gribēja aiziet. Es viņu aizturēju.

„Jūs neesat samaksājuši par savu absintu," es teicu un pasmaidiju.

Viņš izgrūda lāstu, nometa naudu uz galda un aizskrēja.

Pēc tam dažas dienas viņu neredzēju, bet kādu vakaru, kad sēdēju kafejnīcā un lasiju avīzi, viņš pienāca klāt un apsēdās man blakus.

„Tā tad jūs tomēr neesat pakārušies," es teicu.

„Nē, kungs, dabūju darbu. Gleznoju kāda bijušā svina strādnieka ģīmetni par divi simt frankiem."

„Kā jums tas izdevās?"

„Maizniece, pie kuras parasti pērku maizi, mani viņam ieteica. Viņš tai bija teicis, ka meklējot mākslinieku, kas to varētu uzgleznot. Man viņai par to jādod divdesmit franki."

„Kāds viņš izskatas?"

„Lielisks. Viņam ir plata sarkana seja kā jēra gurns un uz labā vaiga milzīga dzimumzīme ar gariem matiem."

Striklends bija labā omā, un kad Dērks Strūve pienāca klāt un apsēdās pie mums, viņš tam uzbruka ar nežēlīgu izsmieklu. Neticamā veiklībā, kādu no viņa nekad nebiju sagaidijis, viņš prata atrast nelaimīgā holandieša visvārīgākās vietas. Striklends tam neuzbruka ar izsmiekla rapieri, bet ar apvainojumu rungu. Uzbrukums bija tik negaidīts un nepelnīts, ka Strūve apjukumā nemaz neprata aizstāvēties. Viņš atgādināja izbiedētu aitu, kas bez mērķa skraida šurp un turp. Viņš bij apjucis un pārsteigts. Beidzot viņam saskrēja asaras acīs. Visļaunākais šai ainā bija tas, ka par spīti naidam, ko jutu pret Striklendu par viņa nekrietno izturēšanos, es tomēr nevarēju nesmieties. Dērks Strūve piederēja pie tiem ne-

laimīgajiem cilvēkiem, kuru vispatiesākās jūtas ir vissmieklīgākās.

Tomēr, ja atceros šo Parīzē pavadīto dienu, manas patīkamākās atmiņas saistās ar Dērku Strūvi. Viņa mazajam dzīvoklim piemita vārdos neizteicams valdzinājums. Viņa sieva atgādināja gleznu, pie kuras labprāt kavējās domas, un vīra vientiesīgajā mīlestībā bij īpatnējs, vienkāršs skaistums. Viņš bija nelga, bet viņa neliekuļotās jūtas modināja simpatijas. Sāku saprast, ko viņa sieva pret to juta, un priecājos, ka viņas sirsnība bija tik maiga. Ja viņai būtu bijusi humora sajūta, viņai būtu jāsmejas par to, kādā pjedestalā viņš to bija cēlis, lai to pielūgtu; bet arī smejoties viņa jutās patīkami aizkustināta. Viņš bija pastāvīgais mīlētājs, un kaut arī tā palika vecāka, zaudēja apaļās līnijas un graciju, es zināju, ka viņa acīs tā nekad nepārvērtīsies. Viņam tā vienmēr būs visskaistākā sieviete pasaulē. Viņu dzīves mierīgajā plūdumā bij īpatnējs jaukums. Viņiem bija tikai darbnīca, guļamistaba un maza virtuvīte. Strūves kundze pati darija visus mājas darbus; un kamēr Dērks gleznoja sliktas gleznas, viņa gāja tirgū iepirkties, vārija pusdienu, šuva, visu dienu kustējās kā čakla skudra; un vakarā sēdēja darbnīcā, atkal šūdama, kamēr Dērks atskaņoja mūziku, no kuras tā droši vien nekā nesaprata. Viņš spēlēja ar gaumi, bet ielika muzikā vairāk jūtu nekā vajadzēja — viņš muzikā izteica visu savu godīgo, sentimentālo, pāri plūstošo dvēseli.

Viņu dzīve bija savā ziņā idile, kurai netrūka īpatnēja skaistuma. Dērka Strūves absurdais raksturs tai piešķīra savādu noskaņu, it kā neizlīdzinātu disonanci, bet reizē darija to arī tuvāku, cilvēciskāku; līdzīgi rupjam jokam nopietnā ainā, tas vēl vairāk izcēla šīs dzīves nopietno skaistumu.

XXIV

Īsi pirms Ziemas svētkiem Dērks Strūve atnāca pie manis un ielūdza mani svētvakarā pie sevis. Sentimentāls būdams, viņš šo dienu gribēja pavadīt draugu vidū

ar attiecīgām ceremonijām. Neviens no mums pēdējās divās vai trijās nedēļās nebija redzējis Striklenda — es tādēļ, ka šo laiku biju pavadijis kopā ar Parīzē iebraukušiem draugiem, Strūve tādēļ, ka bij ar viņu saķildojies niknāk nekā parasti un beidzot bija nolēmis ar to vairs neiekaisties nekādās darīšanās. Striklends tiešām bija neiespējama rakstura cilvēks, un Dērks zvērēja ar to nekad vairs nerunāt. Bet ap šo laiku viņā pamodās maigākas jūtas, un viņam bija grūti iedomāties, ka Striklends Ziemas svētku vakarā būs viens; viņš tam pierakstija savas jūtas un nevarēja samierināties ar to, ka šai draudzības un izlīgšanas vakarā vientuļais gleznotājs būs atstāts savas melankolijas varā. Strūve bij ienesis eglīti darbnīcā, un man bij aizdomas, ka mēs tās zaros atradīsim mazas naīvas dāvanas; bet viņam trūka drosmes atkal iet pie Striklenda; bija drusku pazemojoši tik viegli piedot tik ļaunus apvainojumus, un viņš vēlējās, lai es būtu klāt viņu izlīguma brīdī.

Abi kopā aizgājām līdz Klišì avenijai, bet kafejnīcā Striklenda nebija. Bija pārāk auksts, lai sēdētu ārā, un mēs apsēdāmies ādas dīvānos kafejnīcas iekštelpās. Tur bija karsts un saspiests, piesmēķēts gaiss. Striklends neatnāca, bet mēs ieraudzijām franču gleznotāju, kas reizēm mēdza ar viņu spēlēt šachu. Biju ar to pavirši iepazinies, un viņš apsēdās pie mūsu galda. Strūve jautāja, vai tas neesot redzējis Striklendu.

„Striklends slims," viņš teica. „Vai jūs nezinājāt?"

„Nopietni?"

„Cik man zināms, ļoti nopietni."

Strūves seja nobālēja.

„Kadēļ viņš man neatrakstija un to nepaziņoja? Cik muļķīgi, ka es ar viņu ķildojos un turēju uz to ļaunu prātu! Mums tūlīt jāiet pie viņa. Varbūt nav neviena, kas to kopj. Kur viņš dzīvo?"

„Man nav ne jausmas," francūzis atbildēja.

Izrādijās, ka mēs nezinājām, kur viņu atrast. Strūve noskuma arvien vairāk.

„Viņš var nomirt, un neviens par to nekā nezinās.

Tas ir briesmīgi. Nevaru paciest šo domu. Mums viņš tūdaļ jāatrod."

Mēģināju Strūvem ieskaidrot, ka nebūtu nekādas jēgas bez mērķa skraidīt pa Parīzi. Mums vispirms vajadzēja izdomāt kādu plānu.

„Jā; bet varbūt viņš jau mirst, un kad aiziesim, būs jau par vēlu."

„Palieciet mierā. Apdomāsim, ko darīt," es nepacietīgi teicu.

Zināju vienīgi Beļģijas viesnīcas adresi, bet Striklends šo viesnīcu sen bij atstājis, un tur viņu droši vien neatcerēsies. Tā kā viņam toreiz bija radusies dīvainā iedoma slēpt savu dzīves vietu, nebija domājams, ka aizejot viņš viesnīcā būtu atstājis savu jauno adresi. Bez tam kopš tā laika bija pagājuši vairāk kā pieci gadi. Man tomēr bija droša nojauta, ka tālu viņš nebūs aizgājis. Viņš mēdza apmeklēt to pašu kafejnīcu, ko toreiz, kad dzīvoja viesnīcā, droši vien tādēļ, ka tā bija vistuvākā. Pēkšņi atcerējos, ka viņš bija dabūjis ģīmetnes pasūtījumu ar tās maiznieces starpniecību, pie kuras tas pirka maizi, un man ienāca prātā doma, ka tur varētu izzināt viņa adresi. Liku atnest adresu grāmatu un uzmeklēju maiznieku. Kafejnīcas tuvākajā apkaimē bija piecas maiznīcas, un mums nekas cits neatlika, kā tās apstaigāt. Strūve mani pavadija bez sevišķa prieka. Viņa plāns bija skraidīt pa ielām, kas izveda uz Klišī aveniju un katrā namā apjautāties, vai Striklends tur nedzīvoja. Mans vienkāršais plāns tomēr bija pareizāks, jo otrajā maiznīcā, kur iegriezāmies, sieviete aiz letes teica, ka pazīstot Striklendu. Viņa skaidri nezināja, kur tas dzīvoja, bet norādija uz trim namiem ielas otrā pusē. Mums smaidija laime, un jau pirmajā namā sētniece mums pateica, ka mēs to atradīšot augšstāvā.

„Liekas, ka viņš slims," Strūve teica.

„Varbūt gan," sētniece vienaldzīgi atbildēja. „Tiešām, dažas dienas neesmu viņa redzējusi".

Strūve man pa priekšu uzskrēja augšā pa kāpnēm, un kad sasniedzu augšstāvu, viņš jau runāja ar kādu

strādnieku, kas bij atvēris durvis, pie kurām Strūve bija pieklauvējis. Tas rādija kādas citas durvis. Viņš domāja, ka cilvēks, kas tur dzīvojot, esot gleznotājs. Kādu nedēļu viņš to neesot redzējis. Strūve jau gribēja pieklauvēt, bet tad ar nevarīgu žestu pagriezās pret mani. Redzēju, ka viņš bija ļoti izbijies.

„Bet ja nu viņš miris?"

„Viņš? Nē," es teicu.

Pieklauvēju pie durvīm. Neviens neatbildēja. Nospiedu rokturi, durvis nebij aizslēgtas. Gāju iekšā, un Strūve man sekoja. Istabā bija tumšs. Varēju redzēt tikai to, ka tā bija bēniņu istaba ar slīpiem griestiem; no debesīm iespīdēja vājš atspīdums, tikko gaišāks par nakts tumsu.

„Striklend," es saucu.

Atbildes nebija. Ap mums valdija noslēpumains klusums, un man likās, ka Strūve man aiz muguras stāvot drebēja līdz papēžiem. Vienu mirkli vilcinājos iedegt gaismu. Neskaidri saskatiju kaktā gultu un domāju, ko gan gaisma mums parādīs, slimnieku vai nedzīvu ķermeni.

„Muļķi, vai jums nav sērkociņu?"

Tā bija Striklenda balss, kas atskanēja no tumsas; es satrūkos.

Strūve iekliedzās.

„Ak Dievs, es domāju, ka esat miris."

Uzvilku sērkociņu un skatijos apkārt, meklēdams sveci. Ātrā acu uzmetienā ieraudzīju mazu dzīvoklīti, pusē guļamistabu, pusē darbnīcu, kur vairāk nekā nebija, kā tikai gulta, audekli ar apgleznoto pusi pret sienu, molberts, galds un viens krēsls. Uz grīdas nebija paklāja. Istabā nebija ne kamīna, ne krāsns. Uz gal'da, starp krāsu tūbiņām, paletēm, nažiem un dažādiem juku jukām samestiem priekšmetiem ieraudziju sveces galu. Aizdedzināju to. Striklends gulēja gultā, neērtā stāvoklī, jo gulta tam bija par mazu, apsedzies visām drēbēm, lai būtu siltāk. Tūliņ bija redzams, ka viņam bija liels drudzis.

Strūve piesteidzās tam klāt un viņa balss aizkustinājumā drebēja.

„Ai, nabaga draugs, kas jums kait? Man nebija ne jausmas, ka esat slims. Kādēļ jūs man nekā neziņojāt? Jūs taču zinat, es jūsu labā būtu darijis visu, kas manos spēkos. Vai jūs vēl nevarat aizmirst, ko toreiz teicu? Es tik ļauni nedomāju. Es pārpratu. Biju muļķis, ka apvainojos."

„Ejiet ellē," Striklends teica.

„Nu, esiet prātīgi, ļaujiet palīdzēt. Vai jums nav neviena, kas jūs kopj?"

Viņš bailīgi paskatijās apkārt netīrajā jumta istabiņā. Viņš mēģināja sakārtot gultas drēbes. Striklends grūti elpodams klusēja un valdija dusmas. Reizēm viņš nikni paskatijās manī. Es stāvēju nekustēdamies un vēroju viņu.

„Ja vēlaties kaut ko darīt manā labā, tad atnesiet pienu," viņš beidzot teica. „Divas dienas neesmu varējis iziet ārā."

Gultai blakus bija tukša piena pudele un avīžu papīra lapa ar maizes druskām.

„Ko esat ēduši?" es jautāju.

„Nekā."

„Cik ilgi?" Strūve iesaucās. „Vai gribat teikt, ka divas dienas nekā neesat ēduši un dzēruši? Tas ir briesmīgi."

„Dzēru ūdeni."

Vina skatiens mirkli pakavējās pie lielas kannas, ko tas varēja aizsniegt, ja izstiepa roku.

„Tūlin iešu," Strūve teica. „Kā jūs domājat, ko vēl vajadzētu?"

Teicu, lai atnes termometru, drusku vīnogu un maizi. Priecādamies, ka varēja būt noderīgs, Strūve noskrēja lejā pa kāpnēm.

„Sasodītais nelga," Striklends norūca.

Aptaustiju viņa pulsu. Tas sita ātri un vāji. Izteicu vienu vai divus jautājumus, bet viņš negribēja atbildēt, un kad neatlaidos, viņš nikni pagrieza seju pret sie-

nu. Man atlika tikai klusēt un gaidīt. Pēc desmit minūtēm Strūve elsdams ieskrēja istabā. Bez visa jau minētā viņš atnesa vēl sveces, buljonu un spirta lampu. Viņš bija praktisks cilvēks un tūliņ ķērās pie ēdiena gatavošanas. Izmēriju Striklendam temperaturu. Termometrs rādija simt četrus gradus*). Acīmredzot, viņš bija ļoti slims.

XXV

Tad mēs viņu atstājām vienu. Dērks gāja mājā vakariņās un es dzīros uzmeklēt ārstu un aizvest to pie Striklenda; bet kad nokāpām ielā, svaigā gaisā, pēc smacīgās bēniņu istabiņas, holandietis lūdzās, lai es tūliņ ejot tam līdzi uz viņa darbnīcu. Viņam kaut kas bij ienācis prātā, ko tas negribēja man teikt, bet viņš centās mani pārliecināt, ka tam esot nepieciešama mana klātbūtne. Tā kā ārsts šai brīdī nevarēja darīt nekā vairāk par to, ko jau bijām darijuši, es padevos. Kad iegājām dzīvoklī, Blanša Strūve klāja vakariņu galdu. Dērks piegāja tai klāt un satvēra viņas rokas.

„Mīļā, gribu no tevis kaut ko izlūgties," viņš teica.

Blanša paskatijās uz viņu savā parastajā laipnajā nopietnībā, kas bija viņas pievilcīgākā īpašība. Viņa sarkanā seja bija tik nosvīdusi, ka spīdēja, un savā satraukumā viņš izskatijās komisks, bet viņa apaļās acis mirdzēja sirsnīgā dedzībā.

„Striklends ļoti slims. Varbūt viņš mirs. Viņš guļ viens netīrā bēniņu istabā, un nav neviena, kas par to rūpējas. Atļauj man atvest viņu šurp."

Viņa ātri atrāva rokas; nekad nebiju pie viņas novērojis tik strauju kustību; viņas vaigi pietvīka.

„Ai, nē."

„Mīļā, neliedz man to. Nespēju viņu atstāt vienu. Es nevarētu ne mirkli mierīgi gulēt aiz rūpēm par viņu."

„Manis dēļ, vari iet un viņu kopt."

*) Pēc Farenheita; 40° C.

Viņas balss bij auksta un vienaldzīga.

„Bet viņš nomirs."

„Lai mirst."

Strūve nopūtās. Viņš slaucija seju. Viņš pagriezās pret mani it kā palīdzības lūgdamies, bet es nezināju, ko teikt.

„Viņš ir liels mākslinieks."

„Kāda man daļa? Es viņu ienīstu."

„Ai, mīļā, dārgā, tu taču nopietni tā nedomā. Lūdzu tevi, ļauj man vest viņu šurp. Te viņam būs ērti. Varbūt mēs viņu varēsim glābt. Viņš tevi neapgrūtinās. Es pats darīšu visu. Uzklāsim viņam gultu darbnīcā. Mēs taču nevaram ļaut viņam mirt kā sunim. Tas būtu necilvēcīgi."

„Kādēļ viņš nevar iet slimnīcā?"

„Slimnīcā! Viņam vajadzīgas mīļas rokas. Ar viņu jāprot sma'kjūtīgi apieties."

Biju pārsteigts redzot Blanšas satraukumu. Viņa turpināja klāt galdu, bet viņas rokas drebēja.

„Man pietrūkst pacietības ar tevi. Kā tu domā, vai viņš pakustinātu pirkstu, lai tev palīdzētu, ja tu būtu slims?"

„Bet kas par to? Tu taču mani koptu. Tas nemaz nebūtu vajadzīgs. Bez tam, es esmu cits cilvēks; manai dzīvībai nav nekādas lie'as vērtības."

„Tev nav vairāk prāta kā k'aidonim sunim. Tu gulsties zemē un gaidi, lai ļaudis tevi bradā kājām."

Strūve īsi iesmējās; viņam likās, ka tas saprata sievas izturēšanās iemeslus.

„Ai mīļā, tu laikam vēl domā par to dienu, kad viņš atnāca šurp apskatīt manas gleznas? Kāda tam nozīme, ja viņš par tām nevarēja teikt nekā laba? Es biju muļķis, ka viņam tās rādiju. Man pašām arī liekas, ka tās nav labas."

Viņš skumji paskatijās apkārt darbnīcā. Uz molberta bija gandrīz pabeigta glezna ar smaidošu italiešu zemnieku, kas kārdināja tumšacainu meiteni ar vīnogu ķekaru.

„Pat ja viņam nepatika, viņš varēja izturēties pieklājīgāk. Viņam nevajadzēja tevi apvainot. Viņš tevi nicina, un tu viņam laizi rokas. Ai, kā es viņu ienīstu."

„Mīļais bērns, viņš ir ģeniāls. Tu zini, ka es sevi neturu par lielu mākslinieku. Vēlos, kaut es tāds būtu; bet ja redzu kāda cita mākslinieka ģeniālās spējas, es tās godinu no visas sirds. Ģenijs ir visbrīnišķīgākā lieta pasaulē. Tā ir liela nasta tiem, kas ar to apveltīti. Mums jābūt pret tiem ļoti iecietīgiem un ļoti saudzīgiem."

Stāvēju nomaļus, šī ģimenes scena mani nezin kādēļ mulsināja, un domās sev jautāju, kādēļ Strūve bija vēlējies, lai nāku tam līdzi. Redzēju, ka viņa sieva bija tuvu asarām.

„Bet es viņu gribu vest šurp nevien tādēļ, ka viņš ģeniāls mākslinieks; vēl vairāk tādēļ, ka viņš slims un nabadzīgs cilvēks, cietējs."

„Nekad negribu viņu redzēt savā mājā — nekad."

Strūve pagriezās pret mani.

„Sakiet viņai, ka no tā atkarājas viņa dzīvība vai nāve. Mēs nevaram viņu atstāt tai riebīgajā alā."

„Tiesa, šeit būtu daudz vieglāk viņu kopt," es teicu, „bet protams, tas būtu ļoti neērti. Man liekas, kādam vajadzētu dienu un nakti sēdēt pie viņa."

„Mīļā, tu taču nebaidīsies mazu neērtību?"

„Ja tu viņu atvedīsi šurp, es te nepalikšu," Strūves kundze asi teica.

„Es tevi vairs nepazīstu. Tu taču esi laba un laipna."

„Ai, Dieva dēļ, liec mani mierā. Tu mani dzen ārprātā."

Beidzot viņa vairs nespēja asaras valdīt. Viņa ieslīga krēslā un paslēpa seju rokās. Viņas pleci drudžaini raustijās. Nākamā mirklī Dērks nokrita ceļos tai blakus, apskāva un skūpstija to, sauca mīļos vārdos, un viņam pašam ritēja asaras pār vaigiem. Tad viņa atraisijās no vīra rokām un nosłaucija asaras.

„Atstāj mani vienu," viņa laipnā balsī teica; un tad tā pagriezās pret mani, censdamās smaidīt: „Ko gan jūs par mani domāsiet?"

Strūve vilcinājās un samulsis skatijās viņā. Viņa piere bija savilkusies grumbās, biezās lūpas uzmestas. Dīvainā kārtā viņš man atgādināja izbiedētu jūras cūciņu.

„Tad tu saki nē, mīļā?" viņš beidzot izteica.

Viņa gurdi atmeta ar roku. Viņa bija pagurusi.

„Darbnīca pieder tev. Viss pieder tev. Ja tu gribi viņu vest šurp — vai es tev varu to aizliegt?"

Viņa apaļajā sejā pēkšņi atmirdzēja smaids.

„Tad tu piekrīti? Es jau zināju, ka tu atļausi. Ai, mana dārgā!"

Pēkšņi viņa saņēmās un satrauktām acīm paskatijās vīrā. Viņa piespieda rokas pie sirds, it kā tā nevaldami pukstētu.

„Aī Dērk, kopš es tevi pazīstu, es tev nekā neesmu lūgusi."

„Tu zini, pasaulē nav nekā, ko es nedarītu tavā labā."

„Es tevi lūdzu, neved Striklendu šurp. Ved, ko vien gribi. Ved zagli, žūpu, klaidoni no ielas, un es tev apsolu, ka ar prieku darīšu viņa labā visu, ko varēšu. Bet es tevi lūdzu, neved šurp Striklendu."

„Bet kādēļ?"

„Man bailes no viņa. Nezinu kādēļ, bet kaut kas viņā mani biedē. Viņš mums atnesīs lielu ļaunumu. Es to zinu. Es to jūtu. Ja tu viņu atvedīsi šurp, tas beigsies ļauni."

„Cik tu aušīga!"

„Nē, nē. Zinu, ka tā ir. Notiks kaut kas briesmīgs."

„Tādēļ ka daram labu darbu?"

Viņa sāka elsot un viņas sejā atspoguļojās neizprotamas bailes. Nezinu, ko viņa domāja. Jutu, ka viņu bija pārņēmušas nenoteicamas šausmas, kas tai laupija savaldīšanos. Parasti viņa bija tik mierīga, tādēļ viņas pēkšņais satraukums mani ļoti pārsteidza. Strūve apjucis un izbrīnijies brīdi noskatijās viņā.

„Tu esi mana sieva; tu man esi dārgāka par visiem cilvēkiem pasaulē. Neviens nenāks šurp bez tavas pilnīgas piekrišanas."

Viņa uz mirkli aizvēra acis, un man likās, ka tā pa-

ģībs. Biju drusku sašutis un nepacietīgs; man nebija ne jausmas, ka viņa tik histeriska sieviete. Tad atkal dzirdēju Strūves balsi. Tā dīvaini pārtrauca klusumu.

„Vai tu nebiji lielā postā un bēdās, kad tev kāds cilvēks sniedza roku? Tu zini, ko tas nozīmē. Vai tu arī negribētu kādu glābt, ja tev būtu izdevība?"

Šais vārdos nebija nekā neparasta, un pēc mana prāta par šo naīvo pamācību varēja tikai smaidīt. Bet es biju pārsteigts redzot, kādu iespaidu šie vārdi darija Blanšai Strūvei. Viņa drusku satrūkās, tad ilgi uzlūkoja vīru. Viņš bija nodūris acis. Nezin kādēļ man likās, ka viņš bija ļoti samulsis. Viņa vaigos iezagās viegls sārtums, tad viņa seja nobālēja — tā bija spokaini bāla; asinis bij atplūdušas no visas viņa ķermeņa virspuses; pat viņa rokas bija bālas. Blanša nodrebēja. Klusums darbnīcā ieguva gandrīz taustamu veidu. Biju gluži apjucis.

„Dērk, ved Striklendu šurp. Darīšu viņa labā, ko varēšu."

„Mana dārgā," viņš pasmaidija.

Viņš gribēja to apskaut, bet viņa izvairījās.

„Neesi tik maigs svešu klātbūtnē, Dērk," viņa teica. „Tad es jūtos tik neveikli."

Viņas izturēšanās atkal bija gluži normala, un neviens nebūtu varējis pateikt, ka vēl mirkli iepriekš viņa bija pārdzīvojusi tik dziļu satraukumu.

XXVI

Nākamā dienā atvedām Striklendu. Bija vajadzīga liela noteiktība un vēl lielāka pacietība, lai viņu pārliecinātu, bet mūsu laime bija tā, ka viņš bija pārāk slims, lai spētu pretoties Strūves lūgumiem un maniem rīkojumiem. Mēs viņu apģērbām, kamēr tas mūs paklusām lādēja, novedām lejā pa kāpnēm, iesēdinājām ormanī un aizvedām Strūves darbnīcā. Kad bijām galā, viņš bija tik noguris, ka ne vārda neteikdams ļāvās apguldīties. Viņš slimoja sešas nedēļas. Reiz jau likās, ka viņš vairs

nedzīvos ilgāk par dažām stundām, un esmu pārliecināts, ka viņu izvilka tikai holandieša neatlaidība. Nekad neesmu redzējis tik nepatīkama pacienta. Viņš gan nebija neapmierināts un saīdzis; gluži pretēji, viņš nekad nežēlojās, nekā nevēlējās, viņš bija ļoti kluss; bet likās, ka viņš ienīda visus, kas par to rūpējās; ja kāds apjautājās, kā viņš jūtas un vai tam kā nevajag, Striklends atbildēja ar smīnu, izsmieklu vai lāstu. Man viņa izturēšanās likās riebīga, un tiklīdz tam vairs nedraudēja briesmas, es viņam to nekavējoties pateicu.

„Ejiet ellē," viņš īsi atbildēja.

Dērks Strūve, pilnīgi pārtraucis darbu, kopa Striklendu ar lielu maigumu un līdzjūtību. Viņš veikli prata to nomierināt, un dažādiem viltīgiem paņēmieniem, kādus es no tā nebūtu sagaidijis, mācēja slimniekam iedot ārsta parakstītās zāles. Nekādas rūpes viņam nebija par grūtu. Lai gan viņa līdzekļu pietika paša un sievas vajadzībām, viņam nebija liekas naudas; bet tagad viņš lielīgā izšķērdībā pirka dažādus dārgus gardumus, kas varēja iekairināt Striklenda kaprizo ēstgribu. Nekad neaizmirsīšu smalkjūtīgo pacietību, ar kādu tas Striklendu centās pierunāt ēst. Striklenda rupjības viņu nekad neatbaidija; ja tas bija saīdzis, viņš to nelikās manam; ja Striklends tam uzbruka, viņš tikai smējās. Kad Striklends atveseļodamies atguva labo omu un kavēja sev laiku zobodamies par viņu, Strūve ar noļūku teica dažādas muļķības, lai izvilinātu viņa izsmieklu. Tad viņš man uzmeta lepnus skatienus, lai es redzētu, ka viņa pacientam labāk. Strūve bija lielisks.

Bet visvairāk mani pārsteidza Blanša. Izrādijās, ka viņa bija nevien lietpratīga, bet arī centīga un rūpīga slimnieku kopēja. Nekas vairs neatgādināja, cik dedzīgi viņa bija cīnijusies ar vīra vēlēšanos vest Striklendu šurp. Viņa pati gribēja darīt savu tiesu slimnieka kopšanā. Viņa iekārtoja Striklenda gultu tā, ka palagus bij iespējams apmainīt viņu daudz netraucējot. Viņa to mazgāja. Kad brīnijos par viņas prasmi, Blanša man ar tīksmīgu smaidu teica, ka viņa kādu laiku esot strādājusi slimnīcā.

Ne ar ko viņa neizrādija, ka tā bezgalīgi ienīda Striklendu. Viņa ar to daudz nerunāja, bet ātri prata uzminēt viņa vēlēšanās. Divas nedēļas kādam vienmēr vajadzēja nakti palikt pie viņa gultas, un viņa šo pienākumu uzņēmās pārmaiņus ar vīru. Domās sev jautāju, par ko gan viņa domāja ilgās naktis pustumsā sēdēdama pie viņa gultas. Tā guļot Striklends izskatijās dīvains, vēl vājāks nekā parasti, pinkainu sarkanu bārdu un iekritušām acīm, kas drudžaini raudzijās tukšumā; slimība tās bija darijusi platākas un iededzinājusi tanīs nedabisku mirdzumu.

„Vai viņš ar jums naktīs runā?“ es tai kādreiz jautāju.

„Nē, nekad.“

„Vai jūs viņu vēl tā ienīstat, kā teicāt?“

„Vēl vairāk, ja iespējams.“

Viņa uzlūkoja mani savām mierīgajām, pelēkajām acīm. Viņas sejas izteiksme pauda tādu mieru, ka bija grūti ticēt, ka viņa spējīga uztraukties.

„Vai viņš jums kādreiz ir pateicies par to, ko viņa labā darat?“

„Nē,“ viņa pasmaidija.

„Viņš ir necilvēcīgs.“

„Viņš ir briesmīgs.“

Protams, Strūve par viņu priecājās. Viņš nevarēja vien beigt apliecināt prieku un pateicību par to sirsnību, ar kādu viņa bij uzņēmusies šo nastu. Bet viņu drusku mulsināja Blanšas un Striklenda attiecības.

„Vai zinat, esmu redzējis, ka viņi stundām ilgi sēd kopā un nerunā ne vārda.“

Kādreiz, kad Striklends jau bija tiktālu atveseļojies, ka pēc dažām dienām jau varēja celties, es sēdēju pie tiem darbnīcā. Mēs ar Dērku sarunājamies. Strūves kundze šuva, un es redzēju, ka krekls, ko tā lāpija, bija Striklenda. Viņš gulēja uz muguras un nerunāja ne vārda. Vienu brīdi redzēju, ka viņa acis kavējās pie Blanšas Strūves, un viņa skatienā bija savāda ironija. Viņas skatienu juzdama, tā pacēla acis un vienu mirkli tie uz-

lūkoja viens otru. Lāgā nesapratu viņas sejas izteiksmi. Viņas acīs bija savāds samulsums, un — bet kādēļ? — bailes. Pēc mirkļa Striklends novērsa acis un atkal slinki raudzijās griestos, bet viņa joprojām skatijās uz viņu, un tagad viņas skatiens bija gluži neizprotams.

Pēc dažām dienām Striklends sāka staigāt. Viņam bija tikai kauli un āda. Drēbes karājās kā lupatas uz putnu biedēkļa. Viņš izskatijās gandrīz baigs ar savu netīro bārdu, garajiem matiem un sejas vaibstiem, kas bija lielāki nekā citiem cilvēkiem, turklāt vēl slimība tos bij asāk iezīmējusi; taču savādi bija, ka viņš neizskatijās gluži neglīts. Viņa neveiklībā bija savāds diženums. Nezinu, kā lai izteicu iespaidu, ko tas man darija. Tas nebija gluži garīgs, kaut arī viņa miesas čaula likās gandrīz caurredzama, jo viņa sejā bij izaicinoša juteklība; bet — lai gan tas liksies absurds — pat viņa juteklība likās garīga. Viņā bija kaut kas primitivs, kaut kas no tiem tumšajiem dabas spēkiem, ko grieķi attēloja pusē cilvēku, pusē dzīvnieku formās, kā satirus un faunus. Atcerējos Marsiju, ko dievs nodīrāja par to, ka tas bij iedrošinājies ar viņu sacensties dziedāšanā. Likās, Striklends savā sirdī nesa dīvainas harmonijas un neredzētas formas, un es tam paredzēju moku un izmisuma pilnu galu. Man atkal uzmācās sajūta, ka viņu apsēdis velns; bet nevarēja noteikt, vai šis velns tiešām bija ļauns gars, vai kāds primitivs spēks, kas bija pastāvējis jau pirms laba un ļauna.

Viņš vēl bija par vāju, lai gleznotu, tādēļ tas klusēdams sēdēja darbnīcā, nododamies diezin kādiem sapņiem, un lasīdams. Grāmatas, kas viņam patika, bija dīvainas; reizēm viņu redzēja studējam Malarmè dzejas; viņš tās lasija kā bērns, lūpas līdzi kustinādams — domās sev jautāju, kādas savādas izjūtas tam varēja sniegt šo dzeju smalkais ritms un neskaidrie vārdi; un citreiz es viņu atradu Gaborio kriminalromānos iegrimušu. Man likās, ka viņa grāmatu izvēle skaidri parādija viņa fantastiskās dadas nesamierinamo dažādību. Bija savādi redzēt, ka pat ķermeņa vājuma stāvoklī viņš nedomāja par ērtībām.

Strūve cienija ērtības, un darbnīcā bija pāris smagu polstētu atzveltnes krēslu un liels dīvāns. Striklends tiem negāja ne tuvumā, nevis spītības vai stoisma dēļ, jo kādu dienu redzēju, ka viņš, darbnīcā viens palicis, sēdēja trijkāju krēslā, — bet tādēļ, ka tie viņam nepatika. Pārmaiņas dēļ viņš sēdēja virtuves krēslā bez parocēm. Tas man bieži kaitināja. Nekad nebiju redzējis cilvēku, kas būtu tik pilnīgi vienaldzīgs pret savu apkārtni.

XXVII

Pagāja divas vai trīs nedēļas. Kādu rītu, darba pārtraukuma laikā, gribēju sev piešķirt brīvdienu un aizgāju uz Luvru. Staigāju, raudzijos gleznās, ko tik labi pazinu, un ļāvos sajūtām, ko tās manī modināja. Klejodams iegriezos kādā garā galerijā un tur pēkšņi ieraudziju Strūvi. Pasmaidiju, jo viņa apaļais un rosīgais stāvs vienmēr izviļināja smaidu, bet tuvāk pieejot ievēroju, ka viņš bija neparasti noskumis. Viņš izskatijās bēdīgs un tomēr smieklīgs, kā cilvēks, kas ar visām drēbēm iekritis ūdenī un, no nāves izglābts, bet vēl baiļu varā, jūt tikai to, cik smieklīgs tas izskatas. Viņš pagriezās un paskatijās uz mani, bet es ievēroju, ka viņš mani tomēr neredzēja. Viņa apaļās, zilās acis aiz briļļu stikliem izskatijās izmocītas.

„Strūve," es teicu.

Viņš drusku satrūkās, tad pasmaidija, bet viņa smaids bija skumjš.

„Kādēļ jūs te slinkojat tik nosodamā veidā?" es jautri vaicāju.

„Sen neesmu bijis Luvrā. Domāju, jānāk paskatīties, vai nav kas jauns."

„Bet jūs teicāt, ka jums šonedeļ jābeidzot kāda glezna."

„Striklends glezno manā darbnīcā."

„Kā tā?"

„Es pats tā gribēju. Viņš vēl nav tik stiprs, lai at-

grieztos savā dzīvoklī. Domāju, ka varam abi strādāt manā darbnīcā. Daudzi mākslinieki šeit strādā kopīgās darbnīcās. Domāju, ka tā būs interesanti. Vienmēr esmu ilgojies pēc kāda, ar ko parunāties, kad acis nogurst darbā."

To visu viņš teica lēni, ar neveiklu klusumu atdalīdams teikumu no teikuma, un visu laiku raudzijās manī savām laipnajām nelgas acīm. Tās bija pilnas asarām.

„Es tiešām nešaprotu," es teicu.

„Striklends nevar strādāt, ja kāds darbnīcā."

„Pie joda, tā taču jūsu darbnīca. Lai viņš iet citur."

Viņš skumji paskatijās manī. Viņa lūpas drebēja.

„Kas noticis?" es diezgan skarbi jautāju.

Viņš vilcinājās un pietvīka. Viņš neveikli raudzijās gleznās pie sienas.

„Viņš negribēja man ļaut gleznot. Viņš teica, lai es ejot ārā."

„Bet kādēļ jūs viņu nedzināt projām?"

„Viņš mani izdzina ārā. Nevarēju ar viņu cīnīties. Viņš izsvieda mani, tad manu cepuri, un aizslēdza durvis."

Biju noskaities uz Striklendu un arī uz sevi, jo Dērks Strūve izskatijās tik aušīgs, ka man negribot bija jāsmejas.

„Un ko jūsu kundze saka?"

„Viņa aizgāja iepirkties."

„Vai viņš to laidīs iekšā?"

„Nezinu."

Apjucis uzlūkoju Strūvi. Viņš stāvēja kā skolnieks, kam skolotājs pārmet kļūdu.

„Vai vēlaties, lai jūs atbrīvoju no Striklenda?" es jautāju.

Viņš drusku satrūkās un viņa spīdīga seja ļoti piesarka.

„Nē. Labāk nedariet nekā."

Viņš pamāja man ar galvu un aizgāja. Skaidri jutu, viņam bija kāds iemesls, kādēļ tas negribēja ar mani runāt par šo lietu. Es nesapratu.

XXVIII

Izskaidrojums nāca pēc nedēļas. Pulkstens bija desmit vakarā; biju restoranā paēdis vakariņas un pārnācis savā mazajā dzīvoklī; sēdēju dzīvojamā istabā un lasiju. Tad izdzirdu zvanu, izgāju koridorā un atvēru durvis. Manā priekšā stāvēja Strūve.

„Vai drīkstu ieiet?" viņš jautāja.

Priekšnama krēslā es viņu skaidri neredzēju, bet kaut kas viņa balsī mani pārsteidza. Ja nebūtu zinājis, ka viņš ļoti maz dzēra, es būtu domājis, ka viņš piedzēries. Ievedu viņu dzīvojamā istabā un lūdzu apsēsties.

„Paldies Dievam, ka esat mājā," viņš teica.

„Kas noticis?" es jautāju, viņa dedzības pārsteigts.

Nu es labi varēju viņu redzēt. Parasti viņš bija glīti ģērbies, bet šoreiz viņa drēbes bija nekārtībā. Pēkšņi viņš izskatījās netīrs. Biju pārliecināts, ka viņš dzēris, un pasmaidīju. Daudz netrūka, ka būtu sācis par to zoboties.

„Nezināju, kur iet," viņš izmisis iesāka. „Reiz jau biju šeit, bet jūs nebijāt mājā."

„Es vēlu ēdu vakariņas."

Nu redzēju, ka viņa acīmredzamā satraukuma iemesls nebija skurbums. Viņa seja, parasti tik sārta, bija savādi plankumaina. Viņa rokas drebēja.

„Vai kas noticis?" es jautāju.

„Sieva mani atstājusi."

Viņš tikko varēja izteikt tos vārdus. Viņš nopūtās un asaras sāka ritēt pār viņa apaļajiem vaigiem. Nezināju, ko teikt. Pirmajā brīdī domāju, ka viņas pacietība būs beigusies un, Striklenda ciniskās izturēšanās pamudināta, tā būs uzstājusies, lai viņu met ārā. Zināju, ka viņa, par spīti savai lēnajai dabai, varēja noskaisties; un ja Strūve arī tad vēl atteicās, viņa viegli varēja izskriet no darbnīcas, zvērēdama nekad vairs nenākt atpakaļ. Bet mazais vīrelis bija tik izmisis, ka es nevarēju nesmaidīt.

„Mīļais draugs, nebēdājaties. Viņa nāks atpakaļ. Nav jātic visam, ko sievietes saka uztraukuma brīžos...

„Jūs nesaprotat. Viņa mīl Striklendu."

„Ko?"

Tas mani pārsteidza, bet šī iedoma man bija tik sveša, ka nemaz nevarēju tai ticēt.

„Kā jūs varat tik muļķīgi runāt? Vai gribat teikt, ka esat greizsirdīgs uz Striklendu?" Es gandrīz smējos. „Jūs taču labi zinat, ka viņai derdzas pat uz to paskatītaies."

„Jūs nesaprotat," viņš ievaidējās.

„Jūs esat histerisks ēzelis," es teicu drusku nepacietīgāk. „Iedzeriet glāzi viskija, tad jums paliks labāk."

Man likās, ka šāda vai tāda iemesla dēļ — un debess vien zina, ko vīrieši neizgudro, lai mocītu sevi — Dērks bija iedomājies, ka viņa sieva mīl Striklendu, un ģenials nelga būdams, viņš to droši vien bij apvainojis - tā, ka viņa varbūt dusmās bij apstiprinājusi viņa aizdomas.

„Klausieties," es teicu, „iesim uz jūsu darbnīcu. Ja jūs esat bijis tāds muļķis, tad jums jāpielūdzas. Nemaz nespēju iedomāties, ka jūsu sieva varētu lolot ļaunas domas."

„Kā es varu iet atpakaļ uz darbnīcu?" viņš izmisis iesaucās. „Viņi ir tur. Es to atstāju viņiem."

„Tad jau jūsu sieva nav atstājusi jūs; jūs esat atstājuši sievu."

„Dieva dēļ, nerunājiet ar mani tā."

Es vēl arvien nevarēju nopietni klausīties viņā. Ne mirkli neticēju tam, ko viņš man bija teicis. Bet viņš tiešām bija nelaimīgs.

„Nu labi, jūs atnācāt šurp parunāties. Tad labāk izstāstiet man visu no gala."

„Šovakar vairs nevarēju izciest. Gāju pie Striklenda un teicu tam, ka viņš nu vesels un var iet atpakaļ uz savu dzīvokli. Ka darbnīca man pašam vajadzīga."

„Nevienam, atskaitot Striklendu, tas nebūtu jāatgādina," es teicu. „Ko viņš atbildēja?"

„Viņš drusku iesmējās; jūs zinat, kā viņš smejas, ne

aiz prieka, bet lai otru apvainotu, — un teica, ka tūlīt iešot. Viņš sāka sakravāt savas lietas. Jūs atceraties, ka atnesu no viņa dzīvokļa nepieciešamās lietas. Viņš palūdza Blanšai papīru un auklu, lai sasietu saini."

Strūve apklusa un grūti elpoja; man likās, ka viņš paģībs. Tiešām nebiju sagaidijis to, ko viņš man stāstija.

„Viņa bija ļoti bāla, bet viņa atnesa papīru un saiti. Viņš nekā neteica. Viņš sēja saini un klusi svilpoja kādu meldiju. Viņš neievēroja neviena no mums. Viņa acis ironiski smaidija. Mana sirds bija smaga kā svins. Baidijos, ka kaut kas notiks, un vēlējos, kaut nebūtu sācis runāt. Viņš paskatijās apkārt, meklēdams cepuri. Tad viņa pēkšņi ierunājās:

— Dērk, es iešu Striklendam līdzi, — viņa teica. — Nevaru vairs palikt pie tevis.

Mēģināju runāt, bet man trūka vārdu. Striklends nekā neteica. Viņš tikai svilpoja, it kā tam visam neļūtu nekāda sakara ar viņu."

Strūve atkal apklusa un slaucija seju; es klusēju. Tagad es viņam ticēju, un biju apstulbis. Es vēl arvien nekā nesapratu.

Tad viņš man stāstija, drebošā balsī, asarām pār vaigiem ritot, kā gājis pie tās, mēģinājis to apskaut, bet viņa atrāvusies no tā un lūgusi tai nepieskarties. Viņš lūdzās, lai tā viņu neatstājot. Viņš teica, cik kaislīgi viņš to mīlot un apliecināja tai savu padevību. Viņš tai stāstija par viņu agrāko mīlas laimi. Viņš nedusmojās uz to. Viņš tai nekā nepārmeta.

„Lūdzu, atļauj man mierīgi aiziet, Dērk," viņa beidzot teica. „Vai tu nesaproti, ka es mīlu Striklendu? Kur viņš ies, tur arī es iešu."

„Bet tev jāzina, ka viņš tevi nekad nedarīs laimīgu. Tevis pašas dēļ lūdzu tevi — neej. Tu nezini, kas tevi sagaida."

„Tava paša vaina. Tu viņu atvedi šurp."

Viņš pagriezās pret Striklendu.

„Apžēlojaties par viņu," viņš lūdzās. „Jūs nevarat viņai atļaut tādas muļķības darīt."

„Viņa var darīt, ko pati vēlas," Striklends teica. „Neviens viņu nespiež nākt."

„Esmu jau izšķīrusies," viņa vienaldzīgā balsī teica.

Striklenda izaicinošais miers Strūvem laupija pēdējās savaldīšanās atliekas. Viņu pārņēma niknums, un nezinādams ko dara, viņš uzbruka Striklendam. Striklends pārsteigts sagrīļojās, bet arī pēc slimības vēl bija diezgan stiprs un — Strūve skaidri nezināja, kā tas notika, bet pēc mirkļa viņš atradās uz grīdas.

„Tu pintiķi," Striklends teica.

Strūve piecēlās. Viņš ievēroja, ka sieva bija palikusi gluži mierīga, un savā smieklīgajā stāvoklī jutās vēl vairāk pazemots tās priekšā. Cīņā viņam bija nokritušas brilles, un pirmajā brīdī viņš tās neatrada. Viņa pacēla brilles un klusēdama viņam tās pasniedza. Pēkšņi viņš apzinājās visu savu nevarību un pats zinādams, ka tā kļuva vēl smieklīgāks, sāka raudāt. Viņš paslēpa seju rokās. Striklends un Blanša ne vārda neteikdami, noskatījās viņā. Viņi nepakustējās no vietas, kur tie stāvēja.

„Ai mīļā," viņš beidzot ievaidējās, „kā tu vari būt tik nežēlīga?"

„Es tur nekā nevaru darīt, Dērk," viņa atbildēja.

„Es tevi dievināju, kā neviena sieviete vēl nav dievināta. Ja kādā ziņā neesmu pratis izdarīt tev pēc prāta, kādēļ tu man to neteici, es būtu labojies. Darīšu visu ko vien varēšu."

Viņa neatbildēja. Viņas seja bija vienaldzīga un viņš redzēja, ka viņa vārdi to tikai garlaikoja. Viņa uzvilka mēteli un uzlika cepuri. Viņa pagriezās uz durvju pusi un viņš redzēja, ka nākamā mirklī tā aizies. Viņš ātri to panāca un nokrita ceļos viņas priekšā, satverdams viņas rokas; viņš aizmirsa visu pašcieņu.

„Ai, neej, mīļā. Nevaru bez tevis dzīvot; es padarīšu sev galu. Ja esmu tevi kaut kā apvainojis, lūdzu, piedod man. Ļauj man izdevību pierādīt, ka gribu laboties. Es visiem spēkiem centīšos darīt tevi laimīgu."

„Celies, Dērk. Tu esi smieklīgs."

Viņš piecēlās kājās, bet vēl arvien negribēja to laist projām.

„Kur tu iesi?“ viņš dedzīgi teica. „Tu nezini, kāds ir Striklenda dzīvoklis. Tu nevari tur dzīvot. Tas būtu briesmīgi.

„Ja viņš tur var dzīvot, nesaprotu, kādēļ es nevaru.“

„Paliec vēl mirkli. Man jārunā. Galu galā tu taču nevari man to liegt.“

„Kāds tur labums? Esmu izšķīrusies. Tu vari teikt ko gribi, nekas negrozīs manu lēmumu.“

Viņš elsoja un piespieda roku pie sirds, lai valdītu tās neprātīgos pukstus.

„Negribu lūgt, lai tu grozi savu lēmumu, bet vēlos, lai tu mani vēl mirkli uzklausi. Tas mans pēdējais lūgums. Neliedz man to.“

Viņa apklusa, lūkodamās vīrā savām domīgajām acīm, kas tagad bija tik vienaldzīgas pret viņu. Viņa ienāca atpakaļ darbnīcā un atspiedās pie galda.

„Nu?“

Strūve ar lielām pūlēm saņēmās.

„Esi drusku prātīgāka. Tu taču nevari dzīvot no zila gaisa. Striklendam nav ne santima.“

„To es zinu.“

„Tev būs jācieš visbriesmīgākais trūkums. Tu zini, kādēļ viņš tik gausi atveseļojās. Viņš bija badā pamiris.“

„Es varu viņam pelnīt naudu.“

„Kā?“

„Nezinu. Gan izdomāšu.“

Holandietim ienāca prātā kāda briesmīga doma, un viņš nodrebēja.

„Liekas, tu esi prātu zaudējusi. Nezinu, kas tev noticis.“

Viņa paraustija plecus.

„Vai tagad varu iet?“

„Pagaidi vēl mirkli.“

Ar grūtu sirdi viņš paskatijās apkārt darbnīcā; viņš to bija mīlējis, jo viņas klātbūtne šo telpu bija darījusi gaišu un mājīgu; vienu mirkli viņš aizvēra acis; tad viņš

tai atkal uzmeta ilgu skatienu, it kā gribētu šīs istabas ainu dziļi uzņemt atmiņā. Viņš piecēlās un paņēma cepuri.

„Nē; es iešu."

„Tu?"

Viņa bija pārsteigta. Viņa nesaprata, ko Dērks gribēja teikt.

„Nespēju paciest domu, ka tev būs jādzīvo tai briesmīgajā, netīrajā bēniņu istabā. Galu galā šī taču ir tava māja, tāpat kā mana. Te tev būs ērti. Visļaunākais tev nebūs jācieš."

Viņš piegāja pie kumodes, kur tas glabāja naudu, un izņēma dažas naudas zīmes.

„Došu tev pusi no tā, ko esmu iekrājis."

Viņš nolika naudu uz galda. Ne Striklends, ne Blanša nerunāja.

Tad viņš atcerējās vēl ko.

„Vai tu sakravāsi manas drēbes un atstāsi tās lejā pie sētnieces? Rīt atnākšu tām pakaļ." Viņš mēģināja smaidīt. „Ardievu, mīļā. Esmu tev pateicīgs par laimi, ko tu man devi."

Viņš izgāja ārā un aizvēra durvis aiz sevis. Gara acīm redzēja, kā Striklends nometa cepuri uz galda un apsēdās, lai aizsmēķētu cigareti.

XXIX

Brīdi klusēju, domādams par Strūves stāstu. Nespēju saprast viņa gļēvumu, un viņš nojauta manu nosodijumu.

„Jūs taču zinat tik pat labi kā es, kā Striklends dzīvoja," viņš drebošā balsī teica. „Nevarēju viņai ļaut dzīvot tādos apstākļos, — vienkārši nevarēju."

„Tā jūsu darīšana," es atbildēju.

„Ko jūs manā vietā būtu darijuši?" viņš jautāja.

„Viņa gāja vaļējām acīm. Ja viņa uzņēmās zinamas neērtības, tad tā bija viņas pašas darīšana."

„Jā; bet redziet, jūs viņu nemīlat."

„Vai jūs viņu vēl mīlat?“

„Ai, vairāk kā jelkad. Striklends nav vīrietis, kas sievieti var darīt laimīgu. Tas nebūs ilgi. Gribu, lai viņa zina, ka es to nekad neatraidīšu.“

„Vai tas nozīmē, ka gribat viņu ņemt atpakaļ?“

„Es nevilcinātos ne mirkli. Tad taču viņa mani gribētu vēl vairāk nekā iepriekš. Ja viņa būtu viena un pazemota un salauzta — tas būtu briesmīgi, ja viņai nebūtu kur palikt.“

Likās, viņš nejuta nekāda naida. Gluži saprotami, ka mani kaitināja viņa pašcieņas trūkums. Varbūt viņš nojauta manas domas, jo viņš teica:

„Nevaru prasīt, lai viņa mani mīl tā, kā es to mīlu. Esmu āksts. Neesmu no tiem vīriešiem, kurus sievietes mīl. Vienmēr esmu to zinājis. Nevaru viņu nosodīt par to, ka viņa iemīlējusies Striklendā.“

„Neesmu redzējis neviena cilvēka, kam būtu tik maz pašmīlības, kā jums,“ es teicu.

„Mīlu viņu daudz vairāk nekā sevi. Man liekas, ja mīlestībā iezogas egoisms, tad tikai tādēļ, ka cilvēks īstenībā vairāk mīl pats sevi. Galu galā, ikdienas gadās, ka precējies vīrietis iemīlas citā sievietē; kad tas pārdzīvots, viņš atgriežas pie sievas, tā viņu ņem atpakaļ, un tas visiem liekas gluži dabiski. Kādēļ ar sievietēm nevar būt tāpat?“

„Loģiski tā gan būtu,“ es pasmaidiju. „Bet visi vīrieši tā nedomā un arī nevar domāt.“

Bet kamēr runāju ar Strūvi, man bij jādomā, cik pēkšņi tas viss bija noticis. Nevarēju iedomāties, ka viņš nekā nebija nojautis. Atcerējos savādo skatienu, ko biju redzējis Blanšas Strūves acīs; varbūt šis skatiens bij izskaidrojams ar to, ka viņa sāka neskaidri apzināties jaunās jūtas savā sirdī, kuras to pārsteidza un uztrauca.

„Vai jums līdz šai dienai nebija nekādu aizdomu, ka starp viņiem kaut kas sācies?“ es jautāju.

Viņš neatbildēja tūliņ. Uz galda bija zīmulis, un viņš neapzinīgi uzmeta kādu galvu uz sūcekļa papīra.

„Lūdzu, sakiet, ja jums nepatīk, ka jūs tā izjautāju," es teicu.

„Runāšana mani atvieglina. Ai, kaut jūs zinātu, kādas mokas un bailes jūtu savā sirdī." Viņš nometa zīmuli. „Jā, es to zināju jau kopš divām nedēļām. Zināju to pat agrāk nekā viņa."

„Dieva dēļ, kādēļ tad jūs nesūtijāt Striklendu projām?"

„Nevarēju tam ticēt. Tas likās tik neiespējami. Striklends viņai tā riebās, ka viņa nevarēja uz to ne paskatīties. Tas bija vairāk kā neticami; tas bija neiespējami. Domāju, ka tā tikai mana greizsirdība. Redziet, vienmēr esmu bijis greizsirdīgs, bet esmu iemācijies to neizrādīt; biju greizsirdīgs uz katru pazīstamu vīrieti; biju greizsirdīgs uz jums. Zināju, ka viņa mani nemīlēja tā, kā mīlēju viņu. Tas bija tikai dabiski, vai nē? Bet viņa man atļāva sevi mīlēt, un ar to pietika, lai mani darītu laimīgu. Piespiedu sevi veselas stundas pavadīt ārpus mājas un atstāt viņus vienus; tā gribēju sevi sodīt par aizdomām, kas neebija manis cienīgas; un kad pārnācu, es jutu, ka viņi mani negribēja — ne Striklends, viņam bija gluži vienalga, vai es tur biju, vai nē, — bet Blanša. Viņa nodrebēja, kad gribēju to noskūpstīt. Kad beidzot biju pārliecināts, es nezināju, ko darīt; ja es būtu cēlis skandalu, viņi būtu tikai smējušies par mani. Domāju, ja valdīšu mēli un nelikšos nekā redzam, viss no kārtosies pats. Nolēmu mierīgi, bez ķildošanās pierunāt viņu aiziet no mūsu dzīvokļa. Ai, kaut jūs zinātu, ko es izcietu!"

Tad viņš man atkal izstāstija, kā tas Striklendu lūdzis aiziet. Viņš ļoti smalkjūtīgi izraudzijās sarunas laiku un mēģināja lūgumu izteikt pēc iespējas mierīgi; bet viņš nespēja valdīt trīsas balsī un juta, ka vārdos, ko tas gribēja izteikt jautri un laipni, pret viņa gribu izskanēja greizsirdības rūgtums. Viņš nebija sagaidijis, ka Striklends pieķersies viņa vārdiem un gribēs aiziet uz vietas, tai pašā mirklī; un protams, viņš nebija sagaidijis, ka viņa sieva ies tam līdzi. Redzēju, ka tagad viņš no visas

sirds vēlējās, kaut nebūtu sācis runāt. Viņš labāk vēlējās ciest greizsirdības nekā šķiršanās mokas.

„Gribēju viņu nogalināt, bet kļuvu tikai smieklīgs."

Ilgu brīdi viņš klusēja, un tad izteica to, ko jau biju no viņa sagaidijis.

„Kaut es būtu nogaidijis, varbūt viss būtu nokārtojies. Man nevajadzēja būt tik nepacietīgam. Nabaga bērns, kādā postā esmu viņu iedzinis!"

Paraustiju plecus, bet nekā neteicu. Nejutu nekādu simpatiju pret Blanšu Strūvi, bet zināju, ka būtu tikai sāpinājis nabaga Dērku, ja būtu tam skaidri pateicis, ko domāju par viņa sievu.

Viņš bija sasniedzis to satraukuma pakāpi, kad tam bij jārunā bez pārtraukuma. Viņš atkal atkārtoja katru scenas vārdu. Te viņš atcerējās, ko tas vēl nebija man pateicis; te paskaidroja, ko iepriekšējā reizē nebija pratis skaidri izteikt; tad viņš atkal vaimanāja par savu aklumu. Viņš nožēloja, ka bija izdarijis tā un nosodija sevi, ka nebij izdarijis citādi. Jau bija vēls vakars, un beidzot es biju tikpat noguris kā viņš.

„Ko jūs tagad darīsiet?" es beidzot vaicāju.

„Ko es varu darīt? Gaidīšu, kad viņa mani sauks."

„Vai jūs nevarētu uz kādu laiku aizbraukt?"

„Nē, nē; man jābūt šeit, kad viņa mani gribēs."

Acumirklī viņš bija pilnīgā neziņā. Viņam nebija nekādu nākotnes plānu. Kad ieminējos, ka tam jāiet gulēt, viņš teica, ka nevarēšot aizmigt; viņš gribēja iet ārā un līdz rīta gaismai staigāt pa ielām. Bija skaidrs, ka šādā stāvoklī viņu nevarēja atstāt vienu. Pierunāju viņu tonakt palikt pie manis un apguldiju to savā gultā. Dzīvojamā istabā man bija dīvāns, kur es gluži labi varēju gulēt. Viņš bija tik nevarīgs, ka nespēja man pretoties. Iedevu tam pietiekošu devu veronala, lai tas varētu dažas stundas gulēt. Domāju, tas bija labākais pakalpojums, ko tam varēju izdarīt.

XXX

Bet gulta, ko sev uzklāju, bija pietiekoši neērta, lai nakti pavadītu nomodā, un es ilgi domāju par nelaimīgā holandieša stāstu. Blanšas Strūves rīcība mani sevišķi nepārsteidza, jo es tanī redzēju fiziskas tieksmes rezultātu. Nedomāju, ka viņa kādreiz bija patiesi mīlējusi savu vīru, un tas, ko biju noturējis par mīlestību, bija tikai sievišķīga pateicība par glāstiem un ērtībām, kas sieviešu lielākai tiesai ir mīlestības vietā. Tā ir pasīva sajūta, ko var modināt katrs objekts, tāpat kā vīns var augt uz katra koka; un pasaules gudrība atzīst šīs sajūtas spēku, kad tā spiež meiteni iet pie vīra, kas to grib, pārliecībā, ka mīlestība sekos. Šo sajūtu rada pārliecība par stāvokļa drošību, īpašuma lepnums, sievietes prieks, ka to iekāro, prieks par savu māju un saimniecību, un tā ir tikai naīva iedomība, ka sievietes šai sajūtai piešķir garīgu vērtību. Tā ir sajūta, kas pret kaislību gluži nevarīga. Man bij aizdomas, ka Blanšas Strūves naidā pret Striklendu īstenībā izpaudās dziļas fiziskas tieksmes sākums. Kas es esmu, lai izskaidrotu dzimuma attiecību noslēpumainos ceļus? Varbūt Strūves mīlestība nespēja apmierināt kādu viņas būtnes daļu, un viņa ienīda Striklendu, zinādama, ka viņš tai spēja dot to, kā viņai trūka. Domāju, viņa bija gluži patiesa, kad tā pretojās vīra gribai vest Striklendu viņu dzīvoklī. Man šķiet, viņa baidījās no tā, lai gan pati nezināja, kādēļ; atcerējos, ka viņa bija paredzējusi nelaimi. Domāju, ka riebums, ko tā juta pret viņu, dīvainā kārtā nebija nekas cits, kā riebums, ko viņa juta pret sevi, tādēļ ka viņš to tik savādi satrauca. Viņa izskats bija rupjš un neveikls; viņa acīs bija vienaldzība un lūpās juteklība; viņš bija liels un stiprs; viņš atstāja neremdināmas kaislības iespaidu; un varbūt viņa Striklendā sajuta arī kaut ko no tā pirmatnīgā dabas elementa, kas man atgādināja pasaules senvēstures mežonīgās būtnes, kas, vēl ciešā sakarā ar zemi būdamas, nebija zaudējušas tās spēku. Ja viņš to uztrauca, tad viņai neizbēgami vajadzēja to mīlēt vai ienīst. Viņa to ienīda.

Un tad, man likās, pastāvīgais tuvums ar slimnieku viņu savādā kārtā pārvērta. Viņa pacēla tā galvu, lai to ēdinātu, un viņa galva smagi atbalstijās pret viņas roku; kad viņa to bija paēdinājusi, viņa tam noslaucija jutekliskо muti un sarkano bārdu. Viņa mazgāja viņa locekļus; un kad tā slaucīja viņa rokas, tās pat savā nespēkā bija stipras un stiegrainas. Viņa pirksti bija gari; tie bija mākslinieka radošie, veidojošie pirksti; nezinu, kādas uztraucošas domas tie modināja viņā. Viņš gulēja ļoti mierīgi, nekustēdamies, tā ka to varēja noturēt par mirušu; viņš bija līdzīgs meža zvēram, kas atpūšas pēc ilga skrējiena; un viņa domāja, kādus dīvainus tēlus tas redzēja sapņos. Vai viņš sapņoja par nimfu, kas bēg pa Grieķijas mežiem, un par satiru, kas tai seko uz karstām pēdām? Viņa bēga ātrām kājām, baiļu nesta, bet viņš to panāca soli pēc soļa, kamēr tā sajuta viņa karsto elpu uz vaiga; vēl arvien viņa klusi bēga no tā, un klusi viņš tai sekoja, un kad tas viņu beidzot satvēra, vai viņas sirds nodrebēja bailēs vai svētlaimē?

Blanša Strūve bija savas iegribas varā. Varbūt viņa vēl ienīda Striklendu, bet viņa jau tiecās pēc tā, un visa viņas līdzšinējā dzīve sāka zaudēt vērtību. Viņa vairs nebija tā sieviete, kas tā līdz šim bija bijusi, sarežģītas dabas, laipna un īgna, apdomīga un strauja; viņa bija Menada. Viņa bija kaislība.

Bet varbūt tas viss bija tikai mana fantazija; varbūt vīrs viņai bija vienkārši apnicis un viņa trulā ziņkārībā tiecās pēc Striklenda. Varbūt viņai pret to nebija nekādu dziļāku jūtu, bet viņa tam padevās vienkārši aiz tuvuma vai garlaicības, nespēdama pretoties pašas iedomu varai. Kā es varēju zināt, kādas jūtas un domas mita aiz viņas mierīgās sejas un vēsajām pelēkajām acīm?

Bet ja nekā nevarēja droši zināt par tik nenoteicamiem radijumiem kā cilvēki, Blanšas Strūves izturēsanos vismaz varēja saprotamā veidā izskaidrot. No otras puses, Striklenda rīcība man bija pilnīgi nesaprotama. Dažādi lauzija galvu, bet nekā nevarēju izskaidrot rīcību, kas bija tik lielā pretstatā ar maniem uzskatiem par viņu.

Nebrīnijos, ka viņš tik cietsirdīgi bij izmantojis drauga uzticību, ka viņš nebija vilcinājies ļauties savai iegribai, labi zinādams, kādu nelaimi ar to sagādāja otram cilvēkam. Tas bija viņa raksturā. Viņš bija cilvēks, kam pilnīgi trūka pateicības jūtu. Viņam nebija līdzjūtības. Mums citiem tik parastās jūtas viņam vienkārši neeksistēja, un viņu par to nosodīt bija tāds pats absurds kā nosodīt tīģeri par viņa nežēlību un plēsoņas dabu. Vienīgais, ko es nevarēju saprast, bija pati viņa iegriba.

Nespēju ticēt, ka Striklends bij iemīlējies Blanšā Strūvē. Neticēju, ka viņš bija spējīgs mīlēt. Mīlestības galvenais elements ir maigums, bet Striklends nejuta maiguma ne pret sevi, ne pret citiem; mīlestībā ir vājuma sajūta, vēlēšanās aizsargāt, tieksme darīt labu un sagādāt prieku — ja tā nav nesavtība, tad katrā ziņā tāda savtība, kas brīnišķīgi prot slēpties; tai piemīt zināma bikla neuzticība. Tās visas bija īpašības, kādas Striklendā nespēju iedomāties. Mīlestība ir aizraujoša; tā mīlētājam liek aizmirst sevi; cilvēks ar visskaidrāko skatienu, lai gan zina, tomēr nespēj ticēt, ka viņa mīlestība kādreiz beigsies; tā piešķir taustamu formu iluzijai, un cilvēks, to zinādams, tomēr mīl šo iluziju vairāk nekā īstenību. Tā cilvēku dara bagātāku un reizē arī nabadzīgāku. Cilvēks, kas mīl, vairs nav tas pats cilvēks. Viņš vairs nav individs, bet lieta, rīks kāda viņa personībai sveša nolūka varā. Mīlestība nekad nav brīva no sentimentālām jūtām, un Striklends bija pēdējais cilvēks, kam varēju iedomāties šādu vājību. Nespēju ticēt, ka viņš ciestu tādu varas zaudējumu pār sevi, kas ir mīlestība; viņš nekad nebūtu varējis ciest svešu jūgu. Zināju, ka viņš bija spējīgs šādas jūtas izraut no savas sirds, kaut arī tas viņam sagādātu lielas sāpes un atstātu to satriektu un noasiņojušu, izraut visu, kas iedrošinātos nostāties starp viņu un to neizprotamo dziņu, kas viņu pastāvīgi skubināja nezin kur. Ja pilnīgi gribu attēlot sarežģīto iespaidu, ko Striklends man atstāja, tad nebūs pārspīlējums teikt, ka viņš man likās reizē par lielu un par mazu, lai mīlētu.

Bet man liekas, ka katra cilvēka kaislība veidota pēc

viņa sejas, un katram cilvēkam tā var būt citāda. Tāds cilvēks kā Striklends varēja mīlēt īpatnējā veidā. Viņa jūtas analizēt bija veltīgas pūles.

XXXI

Nākamā dienā Strūve mani atstāja, lai gan pūlējos to aizturēt. Piedāvājos atnest viņa mantas no darbnīcas, bet viņš gribēja iet pats; man liekas, viņš cerēja, ka viņi būs aizmirsuši tās sakravāt un tam būs izdevība atkal redzēt sievu un varbūt pat izdosies to pierunāt nākt atpakaļ pie viņa. Bet viņš atrada savas paunas sētnieces istabā, un sētniece tam pateica, ka Blanša izgājusi. Man liekas, viņš neatturējās pretim kārdinājumam izstāstīt sētniecei savas bēdas. Novēroju, ka viņš tās stāstija katram, ko vien pazina; viņš sagaidija līdzjūtību, bet kļuva tikai smieklīgs.

Viņš izturējās gluži neciešami. Zinādams, ap kādu laiku viņa sieva gāja iepirkties, viņš kādu dienu, nespēdams ilgāk izciest to neredzējis, viņai uzglūnēja ielā. Viņa nerunāja ar to, bet viņš tai uzmācās. Viņš gari un plaši atvainojās un taisnojās par visu, ko tas pēc paša domām bija nepareizi darijis; viņš teica, cik padevīgi viņš to mīlot, un lūdzās, lai viņa nākot atpakaļ. Viņa negribēja atbildēt; viņa ātri gāja tālāk, seju novērsusi. Varēju iedomāties, kā viņš tai skrēja līdzi savu īso, resno kāju sīkajiem solīšiem. Steigā aizkusis un elsdams, viņš tai stāstija, cik nelaimīgs jūtoties; viņš lūdzās, lai tā apžēlojoties par viņu; viņš solijās izpildīt visas viņas vēlēšanās, ja tā viņam piedotu. Viņš apsolija to ņemt līdzi ceļojumā. Viņš teica, ka viņa Striklendam drīz apnikšot. Biju sašutis, kad viņš man atstāstija šo muļķīgo scenu. Viņš bija pierādijis, ka tam nebija ne prāta, ne pašcieņas. Viņš bija darijis visu, lai modinātu sievas naidu un nicināšanu. Nav lielākas cietsirdības par sievietes cietsirdību pret vīrieti, kas to mīl un kuru tā nemīl; tad viņai trūkst katras laipnības un iecietības, viņa ir pilnīgi dusmu un naida va-

rā. Blanša Strūve pēkšņi apstājās un ar visu spēku cirta vīram pļauku. Izmantodama viņa apjukumu, tā aizbēga un uzskrēja pa kāpnēm darbnīcā. Viņa nebij izteikusi neviena vārda.

To atstāstīdams, viņš pielika roku pie vaiga, it kā vēl sajustu sitiena sāpes, un viņa acīs atspoguļojās sirdi plosošas mokas un smieklīga izbrīna. Viņš atgādināja iepļaukātu skolas puiku, un lai gan man bija viņa žēl, man tomēr bija grūti nesmieties.

Tad viņš sāka staigāt pa ielām, kur viņai bij jāiet uz veikaliem; viņš stāvēja ielas otrā pusē, stūrī, kad tā gāja garām. Viņš neiedrošinājās to uzrunāt, bet centās savās apaļajās acīs ielikt visas jūtas, kas bija viņas sirdī. Man liekas, viņš domāja, ka viņa nelaimīgais izskats Blanšu aizkustinās. Viņa nekad nepaskatijās uz viņa pusi. Viņa pat negāja pa citu ceļu un neizvēlējās iepirkumiem citu laiku. Man likās, ka viņas vienaldzībā bija sava daļa nežēlības. Varbūt viņa priecājās par vīra mokām. Nesapratu, kādēļ viņa to tik ļoti ienīda.

Lūdzu, lai Strūve izturas gudrāk. Viņa pašcieņas trūkums cilvēku varēja novest līdz izmisumam.

„Ar to jūs nekā laba nepanāksiet," es teicu. „Man liekas, gudrāk būtu, ja jūs ņemtu spieķi un viņu iepērtu. Tad viņa jūs tā nenicinātu, kā tagad."

Teicu, lai viņš uz kādu laiku brauc mājās. Viņš man bieži bija stāstijis par kluso pilsētu, kaut kur Holandes ziemeļos, kur vēl dzīvoja viņa vecāki. Tie bija nabadzīgi ļaudis. Viņa tēvs bija namdaris, un viņi dzīvoja mazā vecā sarkanu ķieģeļu namiņā, kas tik tīrs un glīts stāvēja gausa kanāla malā. Ielas bija platas un tukšas. Pilsēta mira jau divi simt gadus, bet nami vēl bija saglabājuši sava laika mājīgo staltumu. Bagāti tirgoņi, kas savas preces sūtija uz tālo Indiju, tur bija pavadijuši savu mierīgo un labklājības svētīto mūžu, un viņu nami pat sabrukuma laikā vēl glabāja savas slavenās pagātnes aromatu. Varēja iet gar kanālu līdz plašiem zaļiem laukiem ar vēja dzirnavām, kuŗu ēnā slinki ganijās melnraibi lopi. Domāju, ka šai apkārtnē, bērnības dienas atceroties,

Dērks Strūve varētu aizmirst savu nelaimi. Bet viņš negribēja braukt.

„Man jābūt šeit, kad viņai manis vajadzēs," viņš atkārtoja. „Būtu briesmīgi, ja kaut kas notiktu un manis nebūtu šeit."

„Kā jūs domājat, kas notiks?" es jautāju.

„Nezinu. Bet baidos."

Es paraustiju plecus.

Par spīti visām savām ciešanām, Dērks Strūve bija un palika smieklīgs tips. Viņš būtu modinājis līdzjūtību, ja tas būtu palicis vājš un kalsens. Bet nekas tamlīdzīgs nenotika. Viņš bija tikpat tukls un viņa apaļie, sarkanie vaigi spīdēja kā nogatavojušies āboli. Viņš bija radis ļoti glīti ģērbties un arī tagad valkāja glīto melno mēteli un apaļo cepuri, kas tam vienmēr likās drusku par mazu, un izskatijās ļoti smalks un dzīvespriecīgs. Viņš bija sācis pieņemties vēderā, un bēdas uz to neatstāja nekāda iespaida. Vairāk kā jelkad viņš atgādināja pārtikušu ceļotāju aģentu. Tiešām žēl, ka cilvēka āriene reizēm tik vāji saskan ar viņa dvēseli. Dērkam Strūvēm bija Romeo dvēsele un sera Tobija Belča miesa. Viņš bija jautras un labsirdīgas dabas un tomēr pastāvīgi kļūdijās; viņam bija patiesa daiļuma izjūta, bet viņš spēja radīt vienīgi banālas lietas; viņam piemita sevišķa smalkjūtība, bet viņa manieres bija rupjas un bērnišķīgas. Viņš bija ļoti smalkjūtīgs pret citiem, bet pilnīgi aizmirsa pieklājību, kad runāja par sevi. Kādu nežēlīgu joku dabas māte bij atļāvusies, samezdama kopā tik daudz pretrunīgu elementu un atdodama šo cilvēku pasaules briesmīgās nejūtības varā!

XXXII

Dažas nedēļas Striklendu nesatiku. Jutu riebumu pret viņu, un ja man būtu gadijusies izdevība, es viņam ar lielāko prieku to būtu pateicis. Bet tādēļ man negribējās viņu meklēt. Vienmēr esmu bijis par kautrīgu, lai uzņemtos morāla tiesneša pozu; tanī arvien ir sava daļa paštaisnības, kas liek justies neērti katram, kam ir humora

sajūta. Vajadzīga liela aizraušanās un dedzība, lai es nebaidītos kļūt smieklīgs. Striklendam piemita sardiniska vaļsirdība, kas man liedza pret viņu nostāties morāles aizstāvja pozā.

Bet kādu vakaru, kad gāju pa Kliši aveniju gar kafejnīcu, kur Striklends mēdza sēdēt, un no kuras tagad mēdzu izvairīties, es ieskrēju viņam tieši krūtīs. Blanša Strūve viņu pavadija un viņi gāja uz Striklenda iemīļoto stūri.

„Pie velna, kur jūs visu šo laiku bijāt?" viņš teica. „Domāju, ka esat aizbraukuši."

Viņa sirsnība liecināja: viņš ļoti labi zināja, ka man nebija ne mazākās vēlēšanās ar viņu runāt. Viņš nebija cilvēks, kura dēļ bija vērts kavēt laiku smalkjūtīgiem vārdiem.

„Nē," es teicu; „biju tepat."

„Kādēļ nekad neatnācāt šurp?"

„Parīzē ir arī citas kafejnīcas, kur var pavadīt dīkas stundas."

Blanša sniedza man roku un novēlēja labvakaru. Nezin kādēļ sagaidiju, ka viņa būs pārvērtusies; viņa valkāja to pašu pelēko ģērbu, glītu un piegulošu, kurā tik bieži biju to redzējis, un viņas seja bija tikpat skaidra, acis tikpat mierīgas kā toreiz, kad biju to redzējis darbnīcā pie mājsaimniecības darbiem.

„Nāciet, spēlēsim šachu," Striklends teica.

Nezinu, kādēļ tai mirklī nepratu aizbildināties. Diezgan īgni sekoju viņiem pie galda, kur Striklends arvien mēdza sēdēt; viņš lika atnest šacha dēli un figuras. Viņiem abiem stāvoklis likās tik pašsaprotams, ka arī man bija grūti citādi domāt un izturēties. Strūves kundze neizdibinamu seju noskatijās spēlē. Viņa bija klusa, bet viņa jau vienmēr bija klusa. Vēroju viņas lūpas, cerēdams ieraudzīt kādu vaibstu, kas man atklātu viņas jūtas; vēroju viņas acis, cerēdams tanīs ieraudzīt kādu nodevīgu atspīdumu, bailes vai sarūgtinājumu; pētiju viņas pieri, cerēdams ieraudzīt kādu līniju, kas man rādītu pārdzīvotu jūtu pēdas. Viņas seja bija maska, kas man nekā neiz-

teica. Viņas rokas nekustēdamās gulēja klēpī, vaļīgi saliktas. Pēc visa, ko biju dzirdējis, es zināju, ka viņa bija kaislīga rakstura sieviete; un apvainojošais pliķis, ko tā bija situsi Dērkam, kas viņu tik padevīgi mīlēja, man liecināja, ka viņa varēja ļauties pēkšņām dusmām un briesmīgai nežēlībai. Viņa bij atstājusi vīra aizsardzības drošo pajumti un labi apgādātas dzīves ērtības pilnīgi nenoteiktas nākotnes labā. Tas liecināja par dēku kāri, gatavību dzīvot no rokas mutē, kas mani pārsteidza tādēļ jo vairāk, ka labi zināju, ar kādu rūpību viņa bija kopusi savu māju un ar kādu mīlestību tā bija pildījusi namamātes pienākumus. Viņai vajadzēja būt komplicēta rakstura sievietei, un šā rakstura kontrastā ar viņas mierīgi nopietno izskatu bija kaut kas neparasts un dramatisks.

Sastapšanās mani bija satraukusi, un kamēr spēlēju, domās steidzīgi centos kaut cik koncentrēties. Dariju, ko varēju, lai uzvarētu Striklendu, jo viņš bija spēlētājs, kas nicināja pretnieku, ja tas zaudēja; viņa uzvaras prieks zaudējumu darija grūtāk panesamu. No otras puses, ja viņu uzvarēja, viņš zaudējumu uzņēma vislabākajā omā. Viņš bija slikts uzvarētājs un labs zaudētājs. Tie, kas domā, ka cilvēka raksturs nekur nav tik skaidri redzams kā spēlē, var no tā veidot attiecīgus slēdzienus.

Kad bijām beiguši, pasaucu viesmīli, lai samaksātu par dzērieniem, un gāju projām. Mūsu satikšanās bija pagājusi bez kādiem starpgadījumiem. Nebij izteikts ne vārds, par ko man būtu jādomā, un man nebija radusies neviena droša nojauta. Biju ieinteresēts. Nevarēju pateikt, kā viņi dzīvoja. Daudz ko būtu devis, lai kļūtu par garu bez miesas un varētu iezagties pie viņiem darbnīcā, lai dzirdētu, ko tie runāja. Man nebija ne mazākā norādījuma, kas ierosinātu manu fantaziju kādā noteiktā virzienā.

XXXIII

Pēc divām vai trim dienām Dērks Strūve ienāca pie manis.

„Dzirdēju, ka jūs esot redzējuši Blanšu," viņš teica.

„Pie joda, kā jūs to izzinājāt?“

„To man pateica kāds, kas jūs redzējis kopā sēžam kafejnīcā. Kādēļ jūs man nekā neteicāt?“

„Domāju, ka tas jūs tikai sāpinātu.“

„Kas par to? Jums jāzina, ka gribu par viņu zināt katru sīkumu.“

Sagaidiju, ka viņš man izteiks dažādus jautājumus.

„Kāda viņa izskatās?“ viņš vaicāja.

„Gluži tāda pati.“

„Vai viņa izskatas laimīga?“

Paraustiju plecus.

„Kā lai zinu? Bijām kafejnīcā; spēlējām šachu; man nebij izdevības ar viņu runāt.“

„Bet vai jūs to nevarējat redzēt no viņas sejas?“

Papurināju galvu. Varēju tikai atkārtot, ka viņa ne ar vārdu, ne ar kustību nebij atklājusi savas jūtas. Viņam pašam vajadzēja labāk zināt, cik liels bija viņas pašsavaldīšanās spēks. Viņš aizkustināts sasita rokas.

„Ak, man tādas bailes. Zinu, ka kaut kas notiks, kaut kas briesmīgs, un es nekā nevaru darīt, lai to novērstu.“

„Par ko jūs runājāt?“ es jautāju.

„Ak, es nezinu,“ viņš ievaidējās un saķēra galvu rokās. „Paredzu kādu briesmīgu nelaimi.“

Strūve vienmēr ļoti viegli uztraucās, bet tagad tas bija pilnīgi zaudējis varu pār sevi; viņš bija gluži kā apmāts. Man likās diezgan ticami, ka Blanša Strūve pie Striklenda neredzēs vieglas dienas, bet tā ir viena no melīgākām parunām, ka cilvēkam jāguļ tādā gultā, kādu tas taisijis. Dzīves pieredze rāda, ka ļaudis pastāvīgi dara tādas lietas, kurām jānoved pie katastrofas, un tomēr laimīgas nejaušības tiem palīdz izbēgt no sava neprāta sekām. Ja Blanša ar Striklendu saķildotos, nekas viņai neliedza to atstāt, un viņas vīrs to pazemīgi gaidija, lai piedotu un aizmirstu. Es gan nedomāju, ka varēšu pret viņu just lielas simpatijas.

„Redziet, jūs viņu nemīlat,“ Strūve teica.

„Galu galā, nekas neliecina, ka viņa nelaimīga. Mēs zinam tikai to, ka viņi dzīvo kā labs laulāts pāris.“

Strūve skumjām acīm paskatijās manī.

„Protams, jums nekas, bet man tā ir nopietna, bezgalīgi nopietna lieta.“

Nožēloju, ka biju izrādijis nepacietību vai izteicis kādu vārdu nevietā.

„Vai gribat kaut ko darīt manā labā?“ Strūve jautāja.

„Labprāt.“

„Vai jūs neaizrakstītu Blanšai manā uzdevumā?“

„Kādēļ nevarat rakstīt pats?“

„Esmu rakstijis neskaitamas reizes. Neceru, ka viņa atbildēs. Zinu, ka viņa manas vēstules nelasa.“

„Jūs aizmirstat sieviešu ziņkārību. Vai domājat, ka viņa spēj tai pretoties?“

„Jā — tur, kur runa par mani.“

Ātri paskatijos viņā. Viņš nodūra acis. Man likās, ar šo atbildi viņš ārkārtīgi pazemojās. Viņš zināja, ka bija tai tik vienaldzīgs, ka vēstule ar viņa rokrakstu Blanšā nemodināja ne mazākās ziņkārības.

„Vai jūs tiešām domājat, ka viņa nekad neatgriezīsies pie jums?“ es jautāju.

„Vēlos, lai viņa zina, ka var paļauties uz mani tai brīdī, kad pienāks visļaunākais. Gribu, lai jūs viņai to paziņojat.“

Paņēmu papīra lapu.

„Ko lai rakstu?“

Uzrakstiju sekošo:

Cienijamā Strūves kundze!

Dērks vēlas, lai Jums paziņoju, ka viņš priecātos par izdevību Jums palīdzēt, ja Jūs kādreiz vēlētos viņa palīdzību pieņemt. Viņš neļaunojas uz Jums par notikušo. Viņš Jūs mīl tāpat kā agrāk. Jūs viņu atradīsiet pēc šādas adreses.

XXXIV

Lai gan arī pats ne mazāk kā Strūve biju pārliecināts, ka Striklenda un Blanšas sakars beigsies ar nelaimi, taču nesagaidiju, ka iznākums būs tik traģisks. Pienāca vasara,

karsta un spiedīga, un pat naktīs nebija vēsuma, lai atpūtinātu nomocītos nervus. Saulē sakarsušās ielas izgaroja karstumu, ko tās dienā bij uzsūkušas, un garāmgājēji smagi vilka kājas. Vairākas nedēļas nebiju redzējis Striklendu. Ar citām lietām nodarbodamies biju aizmirsis viņu un viņa darīšanas. Dērks man bija sācis apnikt ar savām žēlabām un vaimanām, es vairījos no viņa, cik varēju. Tā bija muļķīga lieta, un es centos par to vairs nedomāt.

Kādu rītu pidžamā sēdēju pie galda un strādāju; manas domas klejoja, es domāju par Bretaņas saulainajiem krastiem un jūras vēja svaigumu. Man blakus bija tukšā krūze, kurā durvju sarga sieva man bij uznesusi kafeju, un radziņa gabals, ko man nebij izdevies apēst. Varēju dzirdēt, kā apkopēja blakus istabā skaloja manu vannu. Pēkšņi ieskanējās zvans, un viņa gāja atvērt durvis. Pēc mirkļa dzirdēju Strūves balsi, kas jautāja, vai esmu mājās. Nepieceldamies iesaucos, lai nāk iekšā. Viņš ātri ienāca istabā un pienāca pie galda, kur sēdēju.

„Viņa nogalinājusies," viņš aizsmacis teica.

„Ko jūs sakat?" es pārsteigts iesaucos.

Viņš kustināja lūpas, it kā runātu, bet pār tām nenāca neviena skaņa. Viņš stomijās kā idiots. Mana sirds strauji dauzijās krūtīs un nezin kādēļ mani pārņēma dusmas.

„Dieva dēļ, cilvēk, saņematies," es teicu. „Par ko jūs īsti runājat?"

Viņš izmisis mētājās rokām, bet vārdi vēl arvien nenāca pār viņa lūpām. Likās, ka viņš pēkšņi kļuvis mēms. Nezinu, kas ar mani notika; sagrābu viņu aiz pleciem un sāku purināt. To atceroties man pašam kauns, ka biju tik muļķīgi rīkojies; liekas, negulētās naktis bija vairāk skārušas manus nervus, nekā pats domāju.

„Ļaujiet man apsēsties," viņš beidzot izdvesa.

Ielēju glāzi vīna un devu viņam to izdzert. Turēju glāzi viņam pie mutes kā bērnam. Viņš norija malku un daļu izlēju uz virskrekla krūtīm.

„Kas nogalinājies?"

Nezinu, kādēļ tā jautāju, jo es taču zināju, par ko viņš runāja. Viņš mēģināja saņemties.

„Vakar viņi saķildojās. Viņš aizgāja."

„Vai viņa mirusi?"

„Nē; aizvesta uz slimnīcu."

„Ko tad jūs runājat?" es nepacietīgi iesaucos. „Kādēļ jūs sakat, ka viņa nogalinājusies?"

„Nedusmojieties uz mani. Es jums nekā nevaru pateikt, ja jūs tā runājat."

Saņēmu rokas, pūlēdamies valdīt dusmas; mēģināju smaidīt.

„Piedodiet, nesteidzieties, esiet tik labs."

Viņa zilajās, apaļajās acīs aiz brillēm atspoguļojās šausmas. Biezie stikli tās darija vēl spokainākas.

„Kad durvju sargu sievu šorīt uznesa viņiem vēstuli, viņas zvanam neviens neatbildēja. Viņa dzirdēja dzīvoklī vaidus. Durvis nebij aizslēgtas, un viņa gāja iekšā. Blanša gulēja gultā. Viņa bija briesmīgi vēmusi. Uz galda bija oksalskābes pudele."

Strūve paslēpa seju rokās un vaidēdams locijās šurp un turp.

„Vai viņa bija pie samaņas?"

„Jā. Ai, kaut jūs zinātu, kā viņa cieš! Nespēju to paciest. Nespēju to paciest."

Viņa balss ķērca.

„Pie joda, jums tas nav jācieš," nepacietīgi iesaucos. „Tas jācieš viņai."

„Kā jūs varat būt tik nežēlīgs?"

„Ko jūs darijāt?"

„Viņa sūtija pēc ārsta un manis, un ziņoja policijai. Biju iedevis durvju sarga sievai divdesmit frankus, lai viņa man paziņo, ja kas notiek."

Mirkli viņš klusēja, un es redzēju, ka viņam bija ļoti grūti izteikt to, ko tas gribēja man teikt.

„Kad ierados, viņa negribēja ar mani runāt. Viņa teica tiem, lai sūtot mani projām. Zvērēju, ka esmu viņai visu piedevis, bet viņa negribēja klausīties. Viņa mēģināja sist galvu pret sienu. Ārsts man teica, lai es labāk

ejot projām. Viņa pastāvīgi atkārtoja: Sūtiet viņu projām! Sūtiet viņu projām! — Izgāju ārā un gaidiju darbnīcā. Kad ieradās ātrā palīdzība un viņu uzlika uz nestuvēm, viņi man lika ieiet virtuvē, lai viņa neredzētu, ka vēl neesmu aizgājis."

Kamēr ģērbos — jo Strūve gribēja, lai tūliņ eju tam līdzi uz slimnīcu — viņš man pastāstija, ka tas sievai izgādājis atsevišķu istabu, lai viņai nebūtu jāguļ kopā ar citiem slimniekiem. Ceļā viņš man paskaidroja, kādēļ tas vēloties manu klātbūtni; ja viņa vēl arvien negribētu to redzēt, varbūt tā atļautu man ieiet pie viņas. Viņš lūdzās, lai es tai atkārtojot, ka viņš to vēl arvien mīlot; viņš tai nekā nepārmetīšot un gribot tai tikai palīdzēt; viņš to nenosodot, un kad tā izveseļošoties, viņš tai neliegšot atgriezties pie Striklenda. Viņa būšot pilnīgi brīva.

Kad sasniedzām slimnīcu, vienkāršu, drūmu ēku, kuru redzot vien jau sažņaudzās sirds, no viena kalpotāja pie otra izstaigājušies, pa gariem kailiem koridoriem un bezgalīgām kāpnēm izmaldijušies un beidzot atraduši attiecīgo ārstu, mēs dabūjām zināt, ka paciente tik slima, ka ar to nevar runāt. Ārsts bija bārdains, maza auguma vīrs ātrām kustībām. Acīmredzot viņam šis gadijums bija tāds pats kā citi, un noraizējušies piederīgie — traucētāji, pret kuriem jāizturas stingri. Vēl vairāk, šī lieta viņam bija gluži parasta un banala; kāda histeriska sieviete bija saķildojusies ar savu mīļāko un iedzērusi indi; tādas lietas gadijās pastāvīgi. Sākumā viņš domāja, ka Dērks bija nelaimes cēlonis, un izturējās pret to nevajadzīgi skarbi. Kad paskaidroju, ka viņš ir tās vīrs, kas viņai visu piedevis, ārsts pēkšņi paskatijās viņā ziņkārīgām, pētošām acīm. Likās, tanīs pazibēja zobgalīga dzirkstele; Strūve tiešām izskatijās pēc pievilta vīra. Ārsts viegli paraustija plecus.

Acumirklī briesmas nedraud," viņš teica, atbildēdams mūsu jautājumiem. „Nevar zināt, cik viņa iedzērusi. Varbūt viņa tiks cauri ar bailēm. Sievietes pastāvīgi mēģina nogalināties, bet parasti pašas parūpējas, lai pašnā-

vība neizdotos. Parasti tas ir tikai žests, ar kuru tās mēģina iebaidīt vai aizkustināt mīļāko."

Viņa balsī izskanēja salta nicināšana. Acīmredzot Blanša Strūve bija tikai atsevišķs gadījums, ko tas pieskaitija tai gadā Parīzē notikušo pašnāvības mēģinājumu sarakstam. Viņš bija ļoti aizņemts un nevarēja mums ziedot daudz laika. Viņš mums teica, lai atnākot nākamā dienā slimnieku apmeklējamā stundā, un ja Blanša jutīšoties labāk, viņš atļaušot vīram ar viņu runāt.

XXXV

Vairs nezinu, kā mēs pārcietām to dienu. Strūve nevarēja paciest vientulību un es dažādi izpūlējos viņu izklaidēt. Aizvedu viņu uz Luvru, viņš izlikās, ka skatijās gleznās, bet es redzēju, ka viņa domas pastāvīgi kavējās pie sievas. Spiedu viņu ēst un pēc pusdienas to apguldiju, bet viņš nevarēja gulēt. Viņš labprāt pieņēma manu uzaicinājumu dažas dienas palikt manā dzīvoklī. Devu tam grāmatas lasīt, bet jau pēc pāris lapas pusēm viņš nolika grāmatu un skumji raudzijās tukšumā. Vakarā neskaitamas reizes spēlējām piketu, un viņš varonīgi centās izrādīt interesi par spēli, lai nesagādātu man vilšanos. Beidzot devu viņam kaut ko iedzert, un viņš iegrima grūtā miegā.

Kad atkal aizgājām slimnīcā, mēs satikām nodaļas māsu. Tā mums teica, ka Blanša jūtoties drusku labāk, un iegāja pajautāt, vai viņa vēloties redzēt savu vīru. Mēs dzirdējām balsis tai istabā, kur gulēja Strūves kundze; tad māsa iznāca ārā un pateica, ka slimniece ne ar vienu nevēloties runāt. Mēs bijām teikuši, ja viņa atsacītos pieņemt Dērku, lai māsa pajautā, vai viņa nevēlas runāt ar mani, bet arī tad viņa atteicās. Dērka lūpas drebēja.

„Es neiedrošinājos viņu pierunāt," māsa teica. „Viņa vēl pārāk slima. Varbūt pēc pāris dienām viņa pati domās citādi."

„Vai viņa nevēlas kādu citu?" Dērks jautāja, un viņa balss bija tik klusa, ka to tikko varēja dzirdēt.

„Viņa teica, viņas vienīgā vēlēšanās esot — lai to netraucē."

Dērka rokas savādi sakustējās, it kā tām nebūtu nekāda sakara ar ķermeni, it kā tās dzīvotu pašas par sevi.

„Vai jūs viņai nepateiktu — ja ir kāds cilvēks, ko viņa vēlas redzēt, tad es to atvedīšu. Es tikai gribu viņu darīt laimīgu."

Māsa noskatijās viņā savām mierīgajām, laipnajām acīm, kas bija redzējušas visas pasaules šausmas un mokas, un tomēr palika skaidras un mierīgas, kavēdamās tādas pasaules vizijā, kur nebija grēka.

„Es viņai to pateikšu, kad tā drusku nomierināsies."

Līdzjūtībā iededzies, Dērks lūdzās, lai viņa to pasakot tūliņ.

„Varbūt tas viņu biedinās. Lūdzu jūs, pajautājiet viņai tūliņ."

Māsa ar vieglu līdzjūtīgu smaidu iegāja istabā. Dzirdējām viņas kluso balsi; tai atbildēja kāda sveša balss, ko nepazinu:

„Nē. Nē. Nē."

Māsa iznāca ārā un papurināja galvu.

„Vai tā bija viņa, kas runāja?" es jautāju. „Viņas balss man likās tik sveša."

„Liekas, skābe izplaucējusi viņas balss saites."

Dērks izmisumā klusi iekliedzās. Palūdzu viņu iziet ārā un pagaidīt mani priekšistabā, jo gribēju māsai vēl ko teikt. Viņš nejautāja, par ko gribu ar māsu runāt, bet paklausīgi izgāja ārā. Liekas, viņš bija pilnīgi zaudējis gribas spēku. Viņš bija paklausīgs kā bērns.

„Vai viņa jums neteica, kādēļ viņa to darijusi?" es jautāju.

„Nē. Viņa negrib runāt. Viņa nekustēdamās guļ uz muguras. Reizēm viņa stundām ilgi nepakustas. Viņa ir par vāju, lai paņemtu lakatiņu, un asaras tai rit pār seju."

Man pēkšņi sažņaudzās sirds. Šai brīdī es būtu varējis Striklendu nogalināt; jutu, ka mana balss drebēja, kad atvadijos no māsas.

Dērks mani gaidija uz kāpnēm. Likās, viņš nekā ne-

redzēja, pat nemanija manu klātbūtni, kamēr nebiju to satvēris aiz rokas. Klusēdami gājām blakus. Mēģināju iedomāties, kas nabaga būtnei bija licis spert šo briesmīgo soli. Man likās, Striklendam notikušais bija zināms, jo policijas ierēdņi to bija meklējuši un viņš bija nodevis liecību. Nezināju, kur viņš bija. Domāju, ka viņš aizgājis atpakaļ uz nabadzīgo bēniņu istabu, kas tam bija darbnīcas vietā. Savādi bija, ka Blanša nevēlējās viņu redzēt. Varbūt viņa negribēja to saukt, zinādama, ka viņš tā kā tā nenāks. Domās sev jautāju, kādā cietsirdības bezdibenī viņa bij ieskatijusies, ja tā pēc tam šausmās vairs negribēja dzīvot.

XXXVI

Nākamā nedēļa bija briesmīga. Strūve divreiz dienā gāja uz slimnīcu apjautāties par sievu, kas vēl arvien atsacijās viņu pieņemt; sākumā viņš pārnāca atvieglināts, ar jaunām cerībām, jo bija dzirdējis, ka viņai klājoties labāk, tad arvien vairāk izmisis, jo bija sākušās komplikācijas, no kurām ārsts bija baidijies, un izveseļošanās bija kļuvusi neiespējama. Nodaļas māsa juta līdzi viņa bēdām, bet maz ko varēja teikt, lai viņu mierinātu. Nabaga sieviete arvien vēl gulēja nekustēdamās, liedzās runāt un sastingušām acīm raudzijās tālumā, it kā gaidīdama nāves ierašanos. Bija vairs tikai pāris dienu jautājums; un kad Strūve kādreiz vēlu vakarā atnāca pie manis, es zināju, viņš bija nācis man pateikt, ka viņa mirusi. Viņš bija pilnīgi zaudējis spēkus. Parastā runība viņu beidzot bij atstājusi, un viņš smagi atkrita manā dīvānā. Jutu, ka šai brīdī nekādi līdzjūtības vārdi nevarēja līdzēt, un ļāva tam mierīgi gulēt. Baidijos, ka būtu cietsirdīgi, ja es lasītu, tādēļ sēdēju pie loga, smēķēju pīpi un gaidiju, kad viņš pats sāks runāt.

„Jūs bijāt ļoti laipni pret mani," viņš beidzot teica. „Visi bija ļoti laipni."

„Muļķības," es drusku samulsis atbildēju.

„Slimnīcā man lika gaidīt. Man pasniedza krēslu, un es apsēdos ārpusē pie durvīm. Kad viņa zaudēja samaņu, man teica, ka es varot ienākt. Viņas mute un zods bija skābes noplaucēti. Viņa mira ļoti mierīgi, es pat nezināju, ka viņa mirusi, kamēr māsa man to nepateica."

Viņš bija pārāk noguris, lai raudātu. Viņš gļēvi gulēja uz muguras, it kā viņa locekļi būtu zaudējuši pēdējo spēku, un pēc brīža es redzēju, ka viņš bij aizmidzis. Tā bija pirmā reize kopš nedēļas, kad viņš iemiga bez miega zālēm. Daba, kas reizēm tik cietsirdīga, reizēm mēdza būt arī žēlīga. Apsedzu viņu un nogriezu gaismu. Kad nākamā rītā pamodos, viņš vēl arvien gulēja. Viņš nebija pakustējies. Zelta brilles tam vēl arvien bij uz deguna.

XXXVII

Blanšas Strūves nāves apstākļi prasija daudzu formalitātu nokārtošanu, taču beidzot mums atļāva viņu apbedīt. Mēs ar Dērku vieni sekojām līķratiem uz kapsētu. Braucām soļos, bet atceļā rikšos, un mani pārņēma savāda, baiga sajūta redzot, ka līķratu kučieris ar pātagu skubināja zirgus. Likās, ka viņš nāvi atvairija plecus paraustīdams. Šad un tad varēju redzēt līķratus, kas brauca mums pa priekšu, un mūsu kučiers skubināja savu zirgu pāri, lai mēs tiem nepaliktu iepakaļ. Arī es jutu vēlēšanos, kaut visa šī lieta ātrāk beigtos un es to varētu aizmirst. Šī traģedija, ar kuru man īstenībā nebija nekāda tieša sakara, mani sāka nogurdināt, un klusībā taisnodamies, ka man tas jādara, lai izklaidētu Strūvi, es ar atvieglojumu centos runāt par citām lietām.

„Vai jums nederētu uz kādu laiku aizbraukt?" es teicu. „Jums tiešām nav nekādas vajadzības tagad palikt Parīzē."

Viņš neatbildēja, bet es nežēlīgi turpināju:

„Vai jums ir kādi nodomi par tuvāko nākotni?"

„Nē."

„Jums jāmēģina atkal sasiet atrisušos pavedienus. Kādēļ jūs nevarētu braukt uz Italiju un sākt strādāt?"

Viņš nekā neatbildēja, bet mūsu vedējs man nāca palīgā. Uz mirkli gausinādams soļus, tas pieliecās mums tuvāk un sāka runāt. Nevarēju dzirdēt, ko viņš teica, tādēļ izliecos pa logu; viņš vēlējās zināt, kur mēs izkāpšot. Liku viņam minūti pagaidīt.

„Labāk nāciet man līdzi pusdienā," es teicu Dērkam. „Teikšu viņam, lai tas mūs ved uz Pigalas laukumu."

„Labāk nē, gribu iet uz darbnīcu."

Es mirkli vilcinājos.

„Vai gribat, lai eju jums līdzi?" es tad jautāju.

„Nē; gribu būt viens."

„Labi."

Devu ormanim vajadzīgos norādījumus, un mēs atkal klusēdami braucām tālāk. Dērks nebija bijis darbnīcā kopš nelaimīgā rīta, kad viņi bija Blanšu aizveduši uz slimnīcu. Es priecājos, ka viņš negribēja, lai to pavadu, un kad pie durvīm šķīramies, es atvieglots gāju projām. Ar atjaunotu prieku vēroju Parīzes ielas un smaidošām acīm raudzijos ļaudīs, kas steidzās šurp un turp. Diena bij jauka un saulaina, un es jutu gaišu dzīves prieku. Es tur nekā nevarēju darīt; es vairs nedomāju par Strūvi un viņa dēkām. Gribēju priecāties.

XXXVIII

Nesatiku viņu gandrīz veselu nedēļu. Tad viņš kādu vakaru drīz pēc septiņiem atnāca pie manis un aicināja mani vakariņās. Viņš bija tērpies visdziļākajās sērās, ap cepuri tam bija plata melna lenta. Pat viņa kabatas lakatiņam bija melna mala. Pēc viņa sēru apģērba varēja spriest, ka tas kādā katastrofā zaudējis visus savus radniekus, pat visattālākos brālēnus. Viņa neveiklība un sarkanie, tuklie vaigi nemaz nesaderējās ar sēru ģērbu. Cietsirdīgi bija tā domāt, bet pat vislielākajā nelaimē viņš izskatijās drusku smieklīgs.

Viņš man pastāstija, ka esot nodomājis aizbraukt, gan ne uz Italiju, kā biju tam ieteicis, bet uz Holandi.

„Braukšu rīt. Varbūt mēs pēdējo reiz tiekamies."

Izteicu kādu piemērotu atbildi, un viņš bāli pasmaidīja.

„Piecus gadus neesmu bijis mājās. Jau biju tās aizmirsis; likās, biju tik tālu aizgājis no tēva mājām, ka pat neiedrošinājos tās apciemot; bet tagad jūtu, ka tur mans vienīgais patvērums."

Viņš bija nobēdājies un satriekts, un viņa domas tiecās atpakaļ pie mātes mīlestības. Smieklīgā loma, zobgalības, ko tas gadiem bija cietis, viņu sāka nospiest ar savu svaru, un Blanšas nodevības pēdējais sitiens tam bija laupījis atvairīšanas spējas, kas tam atļāva visu uzņemt jautrā prātā. Viņš vairs nespēja smieties līdzi tiem, kas smējās par viņu. Viņš bij izstumtais. Viņš man stāstija par savu bērnību tīrajā ķieģeļu namā un par mātes lielo kārtības mīlestību. Viņas virtuve bija tīrības un spodrības brīnums. Katrā lieta vienmēr bija savā vietā, un nekur neredzēja ne mazākā traipa. Spodrība tiešām bija viņas manija. Domās redzēju glītu, mazu vecenīti ar vaigiem kā āboliem, kas pūlējās no rīta līdz vakaram visu savu ilgo mūžu turēt māju tīru un glītu Viņa tēvs bija kalsens vecs vīrs, kam rokas bija kļuvušas cietas mūža darbā, bet kas vienmēr bija kluss un taisns; vakarā viņš skaļā balsī lasija avīzi, kamēr viņa sieva un meita (tagad precējusies ar zvejas kuģa kapteini), negribēdama ne mirkli dīkā sēdēt, noliecās pār šuvekli. Nekas nenotika šai mazajā pilsētā, kurai pasaules progress bij aizgājis garām, gads sekoja gadam, kamēr atnāca nāve, kā draugs, kas atnes mieru tiem, kas visu mūžu čakli strādājuši.

„Tēvs vēlējās, lai kļūstu par namdari, tāpat kā viņš. Mūsu dzimta piecās paaudzēs strādājusi šo amatu, tas pārgājis no tēva uz tēvu. Varbūt tā dzīves lielākā gudrība, iet tēva pēdās un neskatīties ne pa labi, ne pa kreisi. Kad biju mazs zēns, es teicu, ka precēšu podnieka meitu, kas dzīvoja kaimiņu mājā. Tā bija maza meitene zilām acīm un linu krāsas bizīti. Viņa manu māju būtu turējusi tikpat tīru, un man būtu dēls, kas pēc manis turpinātu manu darbu."

Strūve nopūtās un apklusa. Domās viņš iztēlojās, kā tad būtu bijis, un viņā modās ilgas pēc drošās dzīves, no kuras tas bija atteicies.

„Pasaule ir cietsirdīga un nežēlīga. Mēs nezinam, kādēļ esam šeit un ejam nezin kur. Mums jābūt ļoti pazemīgiem. Mums jācienī mierīgas dzīves skaistums. Mums jāiet caur dzīvi tik klusi, lai liktenis mūs neievēro. Un mums jāmeklē vienkāršu, neizglītotu cilvēku cieņa un mīlestība. Viņu nezināšana ir labāka nekā visa mūsu izglītība. Būsim klusi, apmierināti ar savu kaktiņu dzīvē, pazemīgi un godīgi kā viņi. Tā ir dzīves gudrība."

Es šais vārdos dzirdēju tikai viņa lauztās sirds padevību un iekšēji sacēlos pret viņa atteikšanos. Bet savas domas es paturēju sevī.

„Kā jūs iedomājaties kļūt par gleznotāju?" es jautāju.

Viņš paraustija plecus.

„Man bija nags uz zīmēšanu. Skolā par to saņēmu godalgas. Mana nabaga māte ļoti lepojās ar manām dāvanām, un iedāvināja man kārbu ar ūdenskrāsām. Viņa rādija manus zīmējumus mācītājam un ārstam un tiesnesim. Viņi mani sūtija uz Amsterdamu stipendijas sacensībā, un es to ieguvu. Nabaga dvēsele, viņa bija tik lepna; un kaut arī tai gandrīz lūza sirds, kad vajadzēja šķirties no manis, viņa smaidīja un negribēja man izrādīt savas bēdas. Viņa priecājās, ka viņas dēls būs mākslinieks. Viņi taupija cik varēdami, lai es varētu pilsētā dzīvot, un kad es izstādīju savu pirmo gleznu, viņi atbrauca Amsterdamā to skatīties, tēvs, māte un māsa, un māte raudāja skatīdamās." Viņa labsirdīgās acis mirdzēja. „Un tagad vecajā mājā pie katras sienas ir mana glezna skaistā zeltītā rāmī."

Viņš staroja laimīgā lepnumā. Domāju par viņa aukstajām ainām ar gleznainiem zemniekiem un cipresēm un olīvu kokiem. Dīvaini tām vajadzēja izskatīties savos greznajos rāmjos pie zemnieku mājas sienām.

„Nabaga dvēsele domāja, ka izdarijusi skaistu darbu, izskolodama mani par mākslinieku, bet galu galā varbūt

man būtu labāk, ja būtu noticis pēc tēva prāta un es tagad būtu tikai vienkāršs namdaris."

„Vai jūs tagad, zinādami, ko māksla var sniegt, mainītu savas dzīves veidu? Vai jūs atteiktos no prieka, ko māksla jums devusi?"

„Māksla ir diženākā lieta pasaulē," viņš atbildēja, brīdi klusējis.

Kādu minūti viņš domīgi raudzījās manī. Likās, viņš vilcinājās, tad viņš teica:

„Vai zinat, ka es biju pie Striklenda?"

„Jūs?"

Biju ārkārtīgi pārsteigts. Man likās, ka viņš uz to nevarēja ne paskatīties. Strūve vāji pasmaidīja.

„Jūs jau zinat, ka man nav pašlepnuma."

„Ko jūs gribat ar to teikt?"

Viņš man izstāstija dīvainu stāstu.

XXXIX

Kad bijām apbedījuši nabaga Blanšu un izšķīramies, Strūve ar grūtu sirdi iegāja mājā. Kaut kas viņu skubināja iet uz darbnīcu, kāda tumša pašmocības tieksme, un viņš pats baidījās no mokām, ko tas paredzēja. Viņš vilkās augšā pa kāpnēm; kājas to negribēja nest; pie durvīm viņš brīdi vilcinājās, krādams drosmi. Viņš jutās briesmīgi nelabi. Pēkšņi viņam gribējās skriet lejā pa kāpnēm, panākt mani un lūgt, lai eju tam līdzi. Viņam likās, ka kāds bija darbnīcā. Viņš atcerējās, cik bieži tas bija pāris minūtes gaidījis durvju priekšā, lai atvilktu elpu pēc kāpiena, un cik muļķīgi viņš bija uztraucies nepacietībā atkal redzēt Blanšu. Viņu redzēt tam bija prieks, kas nekad nemaiznājās, un pat tad, ja viņš tikai stundu bija bijis projām, viņš bija tik satraukts, kā kad tie veselu mēnesi būtu bijuši šķirti. Pēkšņi viņš vairs nespēja ticēt, ka viņa mirusi. Notikušais varēja būt tikai sapnis, briesmīgs murgs; un kad viņš apgrieza atslēgu un atvēra durvis, viņam likās, ka tā atkal sēdēs pie galda,

viegli pieliekusies, graciozā pozā, kā sieviete Šardena gleznā „Galda lūgšana", kas viņam vienmēr bija likusies tik brīnišķīga. Viņš steigšus atslēdza durvis un gāja iekšā.

Dzīvoklis nemaz neizskatījās atstāts. Sievas tīrība bija viena no raksturīgākajām īpašībām, kas viņam tik ļoti patikusi; viņš pats bija tā audzināts, ka juta simpatijas pret kārtības mīlestību; un redzot viņas instinktīvo tieksmi katru lietu nolikt savā vietā, viņam bij iesilusi sirds. Guļamistaba izskatījās gluži tāda, it kā viņa to tikai pirms mirkļa būtu atstājusi: sukas bija glīti noliktas uz tualetes galdiņa, abās pusēs skātei; kāds bija rūpīgi uzklājis gultu, kurā viņa bija pavadijusi savu pēdējo nakti darbnīcā; viņas nakts ģērbs mazā kārbiņā bija nolikts uz spilvena. Likās neticami, ka viņa nekad vairs neienāks šai istabā.

Bet viņam slāpa un viņš iegāja virtuvē pēc ūdens. Tur arī valdija kārtība. Plauktā stāvēja trauki, ko tā bija lietojusi tovakar, kad viņa bija saķildojusies ar Striklendu, un tie visi bija rūpīgi nomazgāti. Naži un dakšiņas bija novietoti atvilknē. Zem stikla kupola bija siera gabala atliekas un skārda kārbā maizes doniņa. Viņa ik dienas bija gājusi iepirkties, nesdama mājā tikai nepieciešamo, tā kā no vienas dienas nekas nepalika nākamai. No aptaujas policijā Strūve zināja, ka Striklends bij izgājis no mājas tūliņ pēc vakariņām, un novērojums, ka Blanša pēc tam bija nomazgājusi traukus kā ikvakarus, viņam lika nodrebēt baigās trīsās. Viņas metodiskā rīcība liecināja, ka pašnāvība bija labi apdomāta. Viņas pašsavaldīšanās bija gandrīz briesmīga. Pēkšņi viņu pārņēma skaudras sāpes un ceļi kļuva tik nespēcīgi, ka viņš gandrīz pakrita. Viņš iegāja atpakaļ guļamistabā un iekrita gultā. Viņš sauca tās vārdu:

„Blanša. Blanša."

Doma par viņas ciešanām bija nepanesama. Pēkšņi viņš garā redzēja, kā tā stāvēja virtuvē — tā nebija neko lielāka par prāvu skapi — mazgāja šķīvjus un glāzes, dakšiņas un karotes, spodrināja nažus uz nažu dēļa; tad

viņa visu nolika, izberza izlietni un izžāva trauku dvieli — tas vēl bija tur, pelēka, izdilusi lupata; tad viņa paskatījās apkārt, lai redzētu, ka viss bija tīrs un glīts. Viņš redzēja, ka tā norotija piedurknes un noņēma priekšautu — priekšauts karājās vadzī aiz durvīm —, tad paņēma oksalskābes pudeli un ar to iegāja guļamistabā.

Sāpes viņam lika piecelties no gultas un iziet no istabas. Viņš iegāja darbnīcā. Bija tumšs, jo lielajam logam bija nolaisti aizkari, un viņš tos ātri atvilka. Viņš ievaidējās, pārlaizdams ātru skatienu istabai, kur viņš kādreiz bij juties tik laimīgs. Arī šeit viss bija tāpat. Striklends bija vienaldzīgs pret apkārtni, viņš bija dzīvojis svešā darbnīcā, nedomādams nekā grozīt tās iekārtā. Istaba bija iekārtota mākslinieciski. Tā rādīja, kādai pēc Strūves domām vajadzēja būt mākslinieka tuvākai apkārtnei. Pie sienām karajās veca brokata gabali, klavieres bija pārklātas ar skaistu nespīdīgu zīda drēbi; vienā stūrī bija Milosas, otrā Mediči Veneras kopija. Šur un tur uz italiešu skapīšiem stāvēja Delftas porcelāns, šur tur karājās pa kādam bareljefam. Glītā zeltītā rāmī bija Velaskesa Inocenta X kopija, ko Strūve bija pagatavojis Romā, un vairākas Strūves gleznas, visas krāšņos rāmjos un tā novietotas, lai izskatītos pēc iespējas dekoratīvi. Strūve vienmēr bija ļoti lepojies ar savu gaumi. Viņš vienmēr augsti vērtēja darbnīcas romantisko atmosferu, un kaut arī tagad to redzot viņš juta kā dūrienu sirdī, viņš tomēr gluži neapzinīgi drusku pabīdija kādu Luija XV galdu, kas piederēja pie viņa dārgumiem. Pēkšņi viņš ieraudzija kādu gleznu ar priekšpusi pret sienu. Tā bija lielāka nekā viņa gleznas, un viņš brīnijās, kur tā bija gadijusies. Viņš piegāja tai klāt un pagrieza tā, lai varētu redzēt apgleznoto pusi. Tas bij akts. Viņa sirds sāka strauji pukstēt, jo viņš tūliņ noprata, ka tā bija kāda no Striklenda gleznām. Viņš nikni svieda to atpakaļ pret sienu — ko viņš gan domājis, to atstādams? — bet kustība bija tik strauja, ka glezna nokrita uz grīdas, ar priekšpusi uz leju. Lai glezna bija kā būdama, viņš to nevarēja atstāt putekļos; tādēļ viņš to pacēla; tad ziņkā-

rība guva virsroku. Viņam gribējās to apskatīt, viņš to aiznesa un nolika uz molberta. Tad viņš atkāpās, lai to labāk redzētu.

Viņš atvilka elpu. Gleznā bija redzama uz dīvāna guloša sieviete, ar vienu roku aiz galvas un otru gar sāniem; viens celis bija pacelts, otra kāja izstiepta. Poza bija klasiska. Strūvem apreiba galva. Tā bija Blanša. Viņu pārņēma dusmas, greizsirdība un niknums, un viņš aizsmakušā balsī iekliedzās; viņš bija gluži apmulsis; viņš savilka dūres un pacēla tās, draudēdams neredzamam ienaidniekam. Viņš ķērca smalkā, augstā balsī. Viņš nespēja valdīties, nespēja to paciest. Tas bija par daudz. Viņš paskatijās apkārt, meklēdams kādu rīku; viņš gribēja sacirst gleznu gabalos; tā nedrīkstēja palikt vesela ne mirkli. Viņš neredzēja nekā, kas derētu šim nolūkam; viņš rakņājās savos gleznošanas piederumos; bet nezin kādēļ viņš nevarēja nekā atrast; viņš bija kā ārprātīgs. Beidzot viņš atrada, ko meklēja, kādu neasu paletes nazi, un sagrāba to ar triumfa kliedzienu. Viņš satvēra to kā dunci un metās pie gleznas.

To stāstīdams, Strūve uztraucās gluži tāpat, kā tai brīdī, kad tas bija noticis, paķēra galda nazi no galda, pie kura sēdējām, un pacēla to gaisā. Viņš atvēzējās, lai cirstu, un tad, roku atlaizdams, ļāva tam ar troksni nokrist uz grīdas. Viņš raudzijās manī ar drebošu smaidu. Viņš nerunāja.

„Turpiniet," es teicu.

„Nezinu, kas ar mani notika. Biju pacēlis roku dūrienam, jau gribēju gleznā izdurt lielu caurumu, kad pēkšņi es to ieraudziju."

„Ko ieraudzijāt?"

„Gleznu. Tas bija mākslas darbs. Nevarēju tai pieskārties. Man bija bailes."

Strūve atkal klusēja un skatijās manī vaļēju muti un apaļām, zilām acīm, kas draudēja izsprāgt no pieres.

„Tā bija liela, brīnišķīga glezna. Es to godbijīgi satvēru. Gandrīz biju izdarijis briesmīgu noziegumu.

Drusku atkāpos, lai to labāk redzētu, un mana kāja atdūrās pret nomesto nazi. Es nodrebēju."

Es tiešām sajutu, ko viņš tai mirklī bija pārdzīvojis. Biju dīvaini aizkustināts. Likās, ka es pēkšņi būtu pārvietojies pasaulē, kur vērtībām bija cita nozīme. Samulsis stāvēju un brīnijos, kā svešnieks zemē, kur cilvēki uz visām lietām skatās citādi nekā viņa dzimtenē parasts. Strūve mēģināja man stāstīt par gleznu, bet viņš runāja nesakarīgi, un man bij jāuzmin, ko viņš gribēja teikt. Striklends bija sarāvis saites, kas to līdz šim bija saistijušas. Viņš bij atradis — ne sevi, kā mēdz teikt, bet jaunu dvēseli ar negaidītiem spēkiem. Tā nebija zīmējuma pārdrošā vienkāršība, kas parādija tik bagātu un īpatnēju personību; tās nebija krāsas, lai gan miesa bija gleznota ar kaislīgu izjūtu un izskatijās brīnišķīgi dzīva; tā nebija arī stingrība, kas skatītājam gandrīz lika sajust gleznotā ķermeņa svaru; tur bija kāds uztraucošs un jauns garīgums, kas fantaziju veda pa jauniem, necerētiem ceļiem un rādija tumšus, tukšus bezdibeņus mūžīgo zvaigžņu gaismā, kur kailā dvēsele bailīgi taustijās uz priekšu, jaunus noslēpumus meklēdama.

Rakstu tik retoriski tādēļ, ka Strūve tā runāja. (Vai nezinam, ka satraukuma un aizkustinājuma brīžos cilvēks gluži dabiski sāk runāt noveļu valodā?) Strūve mēģināja izteikt tādu sajūtu, ko tas agrāk nebija pazinis, un nezināja, kā to izteikt parastajos vārdos. Viņš bija kā mistiķis, kas mēģina aprakstīt vārdos neizteicamo. Bet vienu lietu viņš man noskaidroja: ļaudis pārāk viegli runā par daiļumu, un tā kā jūtu izteikšanai trūkst vārdu, viņi tos lieto nevērīgi, tā ka tie zaudē izteiksmes spēku un ja vārds apzīmē simt dažādas īpašības, vai priekšmetus, tad tas zaudē cienību. Ļaudis par skaistu sauc gan ģērbu, gan suni, gan spredikļi; un ja tie kādreiz sastopas ar īsto daiļumu, viņi to nepazīst. Neīstā jūsma, ar kuru tie mēģina pārklāt savas nevērtīgās domas, notrulina viņu jūtību. Līdzīgi šarlatanam, kas liekuļo garīgu spēku, ko tas kādreiz izjutis, viņi zaudē varu, ko tie lietojuši nevietā. Bet Strūvem, šim nelabojamam ākstam, bija tikpat godī-

ga un neliekuļota mīlestība un izpratne, cik godīga un neliekuļota bija viņa dvēsele. Daiļums viņam bija tas pats, kas ticīgajam Dievs, un to redzot viņu pārņēma svēta bijība.

„Ko jūs teicāt Striklendam, kad viņu satikāt?"

„Lūdzu, lai viņš brauc man līdzi uz Holandi."

Biju kā zibeņa ķerts. Varēju tikai muļķīgā apjukumā uzlūkot Strūvi.

„Mēs abi mīlējām Blanšu. Mātes mājā būtu diezgan vietas arī viņam. Domāju, ka vienkāršu nabadzīgu ļaužu sabiedrība viņa dvēselei darītu daudz laba. Man liekas, viņš no tiem varētu daudz ko mācīties, kas tam ļoti noderētu."

„Ko viņš teica?"

„Viņš pasmaidija. Liekas, viņš mani turēja par lielu muļķi. Viņš teica, ka tam esot citas zivis cepamas."

Man labāk būtu paticis, ja Striklends Strūves lūgumu būtu noraidījis citiem vārdiem.

„Viņš man atdeva Blanšas gleznu."

Nesapratu, kādēļ Striklends to bija darījis. Bet es nekā neteicu, un mēs brīdi klusējām.

„Ko jūs izdarījāt ar savām mantām?" es beidzot teicu.

„Atsaucu žīdu, un tas man samaksāja apaļu summu par visu. Savas gleznas vedīšu mājās. Vairāk man nekā nav, ja neskaitu kasti ar drēbēm un dažas grāmatas."

„Priecājos, ka brauksiet mājās," es teicu.

Jutu, ka viņam bij jābēg no pagātnes. Cerēju, ka sāpes, kas tagad likās neciešamas, ar laiku aprims, un žēlīga aizmirstība viņam palīdzēs atkal no jauna uzņemties dzīves nastu. Viņš vēl bij jauns un pēc dažiem gadiem viņš uz šo nelaimi atskatīsies ar skumjām, kas nebūs gluži nepatīkamas. Agri vai vēlu viņš apprecēs kādu godīgu Holandes jaunavu, un es biju pārliecināts, ka viņi dzīvos laimīgi. Man bij jāpasmaida, domājot par to lielo skaitu sliktu gleznu, kuras viņš līdz savai nāvei vēl uzgleznos.

Nākamā dienā redzēju viņu uz Amsterdamu aizbraucot.

XL

Nākamā mēnesī, pats savām lietām aizņemts, neredzēju neviena, kam bija kāds sakars ar šo nožēlojamo lietu, un par to vairs nedomāju. Bet kādu dienu, kad gāju darīšanās, nejauši satiku Čārlzu Striklendu. Viņu redzot atkal atcerējos visas šausmas, ko labprāt gribēju aizmirst, un pēkšņi sajutu riebumu pret viņu. Pamāju ar galvu, jo būtu bērnišķīgi izlikties, ka to nepazīstu, un ātri gāju tālāk. Bet pēc minūtes sajutu roku uz sava pleca.

„Jūs ļoti steidzaties," viņš sirsnīgi teica.

Bija raksturīgi, ka viņš izrādija sevišķu laipnību pret tiem, kas nevēlējās ar viņu satikties, un mans vēsais sveiciens viņam neļāva šaubīties par to, ka es nevēlējos ar viņu runāt.

„Tā ir," es vēsi atbildēju.

„Es jūs pavadīšu," viņš teica.

„Kādēļ?" es jautāju.

„Tādēļ, ka man patīk jūsu sabiedrība."

Es neatbildēju, un viņš klusēdams soļoja man blakus, Tā mēs gājām kādu puskilometru. Stāvoklis kļuva mazliet smieklīgs. Beidzot gājām garām kādam rakstāmlietu veikalam, un man ienāca prātā, ka man vajadzēja papīra. Izlietoju to kā ieganstu, lai tiktu no viņa vaļā.

„Man jāiet šai veikalā," es teicu. „Sveiki."

„Es jūs pagaidīšu."

Paraustiju plecus un iegāju veikalā. Apdomāju, ka franču papīrs slikts un ka īstenībā nebija nozīmes pirkt to, ko nevarēju izlietot. Tādēļ pajautāju kaut ko, kas veikalniekam nevarēja būt krājumā, un pēc mirkļa iznācu ārā.

„Vai dabūjāt, ko gribējāt?" viņš jautāja.

„Nē."

Mēs klusēdami gājām tālāk un nonācām mazā laukumā, kur krustojās vairākas ielas. Apstājos ielu stūrī.

„Uz kuru pusi iesiet?" es jautāju.

„Jums līdzi," viņš pasmaidija.

„Iešu mājās."

„Tad iešu pie jums izsmēķēt pīpi."

„Jūs varētu pagaidīt, kad jūs ielūgšu," es vēl atteicu.

„Labprāt to darītu, ja man būtu kāda cerība to sagaidīt."

„Vai redzat tur to sienu?" es teicu un rādiju tuvākā nama sienu.

„Jā."

„Tādā gadijumā, man liekas, jums vajadzētu redzēt arī to, ka nevēlos jūsu sabiedrību."

„Atzīstos, es to jau neskaidri nojautu."

Man negribot bij jāpasmejas. Tā ir viena no mana rakstura vājībām, ka man patīk cilvēki, kas prot mani iesmīdināt. Bet es saņēmos.

„Jūs esat riebīgs cilvēks. Jūs esat nekrietnākais kustonis, kādu man bijusi nelaime satikt. Kādēļ jūs meklējat tāda cilvēka sabiedrību, kas jūs ienīst un nicina?"

„Mīļais draugs, kāda man daļa gar to, ko jūs par mani domājat?"

„Pie velna," es teicu, vēl skarbākā balsī, jo man bija neskaidra nojauta, ka mani motīvi nebija visai ticami. „Es nevēlos jūs pazīt."

„Vai baidaties, ka es jūs samaitāšu?"

Viņa balss noskaņa man lika justies mazliet neērti. Zināju, ka viņš mani iesānis uzlūkoja ar sardonisku smīnu.

„Liekas, jums klājas grūti," es nekautrīgi noteicu.

„Es būtu nožēlojams nelga, ja cerētu, ka man izdosies no jums aizņemties naudu."

„Jūs esat pagrimuši, ja sākat glaimot."

Viņš pasmīnēja.

„Jūs mani nekad nespēsiet īsti ienīst, kamēr jums došu izdevību šad un tad par mani brīnīties."

Man vajadzēja iekost lūpā, lai valdītu smieklus. Viņa vārdos bija daļa nepatīkamas patiesības, un tas ir otrs mana rakstura defekts, ka man patīk cilvēki, kas mani prot pārsteigt. Sāku sajust, ka savu riebumu pret Striklendu varēju uzturēt tikai ar zināmām pūlēm no sa-

vas puses. Atzinu savu garīgo vājumu, bet redzēju, ka manā nosodījumā nu jau bija sava daļa pozas; un zināju arī to, ja tagad sāku to sajust, tad man to bij atklājis viņa asais instinkts. Droši vien, viņš par mani smējās bārdā. Atstāju viņam pēdējo vārdu un plecus paraustījis meklēju patvērumu klusēšanā.

XLI

Sasniedzām māju, kur dzīvoju. Negribēju viņu aicināt iekšā un ne vārda neteicis, devos augšā pa kāpnēm. Viņš man sekoja un man uz pēdām ienāca līdzi dzīvoklī. Viņš tur nekad nebija bijis, bet viņš pat nepaskatijās apkārt iestabā, ko es ar tādām pūlēm biju centies padarīt acij patīkamu. Uz galda bija tabakas kārba; viņš izvilka pīpi un to piebāza. Tad viņš apsēdās vienīgajā krēslā bez parocēm un sāka šūpoties uz krēsla kājām.

„Ja vēlaties justies kā mājās, kādēļ tad nesēžaties atzveltnes krēslā?“ es dusmīgi jautāju.

„Kādēļ jūs rūpējaties par manām ērtībām?“

„Es nerūpējos par jūsu, bet gan par savām ērtībām,“ es atteicu. „Man neērti redzēt, ka otrs sēd neērtā krēslā.“

Viņš iesmējās, bet nepakustējās. Viņš klusēdams smēķēja un nelikās mani redzot; likās, viņš bija nogrimis savās domās. Brīnijos, kādēļ viņš bija nācis pie manis.

Kamēr ieradums nav notrulinājis jūtību, rakstnieks reizēm ar bažām vēro inktinktu, kas tam liek sīki interesēties par cilvēka dabas dīvainībām, ka morālā izjūta tam nespēj pretoties. Viņš jūt mākslinieciskū gandarijumu vērojot ļaunumu, kas to mazliet uztrauc; bet patiesības mīlestība to spiež atzīties, ka nosodijums, ko tas jūt pret zināmiem darbiem, ne tuvu nav tik stiprs kā interese par šo darbu motiviem. Nelieša raksturs, loģisks un pilnīgs, valdzina radītāju garu kā izaicinājums likumībai un kārtībai. Varu iedomāties, ka Šekspirs izdomāja Jago ar prieku, kas tam bija gluži svešs, kad tas, mēness starus ar savu fantaziju kopā auzdams, tēloja Dezdemonu. Ie-

spējams, ka savos neliešu tēlos rakstnieks ļauj vaļu pats saviem dziļi slēptiem instiktiem, ko civilizētās pasaules formas un ierašas nospiedušas dziļi zemapziņas noslēpumainajā dzelmē. Dodams savam izdomātam raksturam miesu un asinis, tas sauc dzīvībā to savas būtnes daļu, kas neatrod citu izteiksmes līdzekļu. Viņa gandarijums ir atbrīvošanas sajūta.

Rakstniekam vairāk interesē zināt nekā tiesāt.

Manā dvēselē mita neliekuļots riebums pret Striklendu un tam līdzās auksta ziņkārība izdibināt viņa rīcības motivus. Viņš man bija mīkla, un es dedzīgi vēlējos zināt, kā viņš skatijās uz traģediju, ko tas bij ienesis to cilvēku dzīvē, kas pret viņu bija bijuši tik laipni. Es pārdroši ķēros pie ķirurga naža.

„Strūve man teica, ka glezna, kurā esat gleznojuši viņa sievu, esot jūsu labākais darbs."

Striklends izņēma pīpi no mutes un viņa acīs pazibēja smaids.

„Es to gleznoju ar lielu prieku."

„Kādēļ jūs to atdevāt viņam?"

„Biju to pabeidzis, man tā vairs nebija vajadzīga."

„Vai zinat, ka Strūve to gandrīz iznīcinājis?"

„Tā jau arī ņebija nekāda labā."

Dažus mirkļus viņš klusēja, tad atkal izņēma pīpi no mutes un pasmējās.

„Vai zinat, ka mazais vīrelis atnāca pie manis?"

„Vai tas, ko viņš jums teica, jūs neaizkustināja?"

„Nē; man viņš likās aušīgs un sentimentāls."

„Liekas, jums acumirklī piemirsies, ka jūs izpostijāt viņa dzīvi?" es iejautājos.

Viņš domīgi berzēja bārdaino zodu.

„Viņš ir ļoti slikts gleznotājs."

„Bet ļoti labs cilvēks."

„Un lielisks pavārs." Striklends ironiski piebilda.

Viņa nejūtība bija necilvēcīga, sašutumā man ne prātā nenāca izvēlēties vārdus.

„Aiz tīrās ziņkārības vēlētos dzirdēt, vai jūs nejūtat ne mazākās sirdsapziņas ēdas par Blanšas Strūves nāvi?"

Vēroju viņa seju, gaidīdams izteiksmes maiņu, bet tā palika tikpat vienaldzīga.

„Kādēļ man tās jājūt?" viņš jautāja.

„Atļaujiet atgādināt faktus. Jūs bijāt grūti slims, un Dērks Strūve jūs uzņēma savā mājā. Viņš jūs kopa kā māte. Viņš jums ziedoja savu laiku, ērtības un naudu. Viņš jūs izrāva nāvei no zobiem."

Striklends paraustija plecus.

„Šis mazais nelga priecājas, ja var ko darīt citu labā. Tā viņa dzīve."

„Pieņemot, ka jūs tam nebijāt pateicību parādā, vai tiešām jums vajadzēja novērsties no sava ceļa un atņemt tam sievu? Kamēr jūs nebijāt parādijušies, viņi bija laimīgi. Kādēļ jūs nevarējāt tos atstāt mierā?"

„Kādēļ jūs domājat, ka viņi bija laimīgi?"

„To taču varēja redzēt."

„Jūs esat prātīgs cilvēks. Vai domājat, ka viņa tam varēja piedot to, ko tas viņas dēļ bija darijis?"

„Ko jūs ar to gribat teikt?"

„Vai zinat, kādēļ viņš to apprecēja?"

Papurināju galvu.

„Viņa bij audzinātāja kādā romiešu augstmaņu ģimenē, un darba devēja dēls to paveda. Viņa domāja, ka tas viņu precēs. Viņi to izmeta uz ielas ar visu, kas tai bija. Viņa gaidija bērnu, un mēģināja izdarīt pašnāvību. Strūve viņu atrada un apprecēja."

„Tas gluži viņa dabā. Nezinu neviena cilvēka ar tik līdzjūtīgu sirdi."

Bieži biju domās sev jautājis, kādēļ šis nesaderīgais pāris bij apprecējies, bet tieši šis izskaidrojums man nekad nebij ienācis prātā. Varbūt tā bij izskaidrojama Dērka neparastā mīlestība. Biju tanī saskatijis kaut ko vairāk par kaislību. Tāpat atcerējos, vienmēr biju domājis, ka viņas atturība kaut ko slēpa; bet tagad zināju, ka tanī bija kaut kas vairāk par vēlēšanos glabāt kauna pilnu noslēpumu. Viņas miers atgādināja klusumu pār salu, ko izpostijis orkans. Viņas jautrība bij izmisuma jautrība.

Striklends pārtrauca manas pārdomas ar piezīmi, kuras dziļais cinisms mani atkal samulsināja.

„Sieviete var piedot vīrietim, kas tai darījis ļaunu," viņš teica. „Bet nekad viņa tam nepiedos uzupurēšanos viņas labā."

„Tādā gadījumā varat būt pārliecināti, ka neviena sieviete, ar ko jums darīšanas, pret jums nejutīs naida," es dzēlīgi atteicu.

Viņš viegli pasmaidīja.

„Labas atbildes dēļ jūs vienmēr esat ar mieru ziedot savus principus," viņš atbildēja.

„Kas notika ar bērnu?"

„Ak, tas piedzima nedzīvs, trīs vai četrus mēnešus pēc viņu salaulāšanās."

Tad izteicu jautājumu, kas man likās vismīklaināks.

„Vai jūs man nepateiktu, kādēļ jūs vispār interesējāties par Blanšu Strūvi?"

Viņš neatbildēja tik ilgi, ka jau gribēju atkārtot jautājumu.

„Vai es zinu?" viņš beidzot teica. „Viņa mani nevarēja ciest. Tas mani uzjautrināja."

„Saprotu."

Pēkšņi viņš iedegās dusmās.

„Pie joda, es viņu gribēju."

Bet viņš ātri pārvarēja dusmu uzliesmojumu un atkal ar smaidu raudzījās manī.

„Sākumā viņa juta tikai bailes un riebumu."

„Vai jūs viņai to teicāt?"

„Nebija nekādas vajadzības to darīt. Viņa zināja. Netiku teicis ne vārda. Viņa baidījās no manis. Beidzot es viņu paņēmu."

Nezinu, kas viņa runas veidā bija neparasts, bet tas man savādā kārtā atklāja viņa iekāres spēku; tas mani uztrauca un mulsināja. Viņa dzīve bija savādā kārtā atraisīta no materiālām lietām, un likās, ka viņa miesa reizēm briesmīgi atriebās garam. Satirs viņā pēkšņi guva virsroku, un viņš bija nevarīgs pret instinktu, kuram piemita pirmatnīgo dabas spēku vara. Tā bij tik pilnīga

apmātība, ka viņas dvēselē vairs neatlika vietas apdomībai vai pateicības jūtām.

„Bet kādēļ jūs gribējāt viņu vest sev līdzi?" es jautāju.

„Kad viņa teica, ka nākšot, biju gandrīz tikpat pārsteigts kā Strūve. Es viņai teicu, ka sūtīšu to projām, kad tā būs man apnikusi, un viņa tomēr nāca." Viņš brīdi klusēja. „Viņai bija brīnišķīgs ķermenis, un es gribēju gleznot aktu. Kad biju gleznu pabeidzis, viņa mani vairs neinteresēja."

„Un viņa jūs mīlēja ar visu sirdi."

Viņš uzleca kājās un sāka šurp turp staigāt pa mazo istabu.

„Es negribu mīlestību. Man nav laika tādām lietām. Tā ir vājība. Esmu vīrietis, un reizēm man vajag sievietes. Kad esmu remdējis kaislību, domāju par citām lietām. Nespēju pārvarēt iekāri, bet es to ienīstu; tā saindē manu garu; paredzu nākotnē laiku, kad būšu brīvs no katras iekāres un nekavēts varēšu atdoties darbam. Sievietes neprot nekā, atskaitot mīlestību, tādēļ viņas arī tai piešķirušas tik smieklīgi lielu nozīmi. Viņas grib mūs pārliecināt, ka mīlestībā ir visa dzīve. Īstenībā tā tikai nenozīmīga daļa. Es pazīstu baudu. Tas ir normali un veselīgi. Mīlestība ir slimība. Sievietes ir baudas priekšmeti; nevaru ciest, ka tās vēlas būt dzīves palīdzes, partneres, biedrenes."

Nekad nebiju dzirdējis Striklendu tik daudz runājam vienā paņēmienā. Viņš runāja ar sašutuma kaislību. Bet ne šeit, ne citur es viņa domas nevaru uzrakstīt viņa paša vārdiem; viņa vārdu krājums bija mazs, viņam trūka teikumu veidošanas dāvanu, tādēļ klausītājam viņa domas bij jāsavāc kopā no īsiem izsaucieniem, no sejas izteiksmes, žestiem un nodrāztām frazēm.

„Jums vajadzēja dzīvot tais laikos, kad sievietes bija prece un vīrieši vergu kungi," es teicu.

„Nē, lieta tā, ka esmu pilnīgi normals vīrietis."

Gribot negribot bij jāsmejas par šo piezīmi, ko viņš izteica visā nopietnībā; bet viņš turpināja, staigādams

pa istabu kā iesprostots zvērs, gribēdams izteikt, ko juta, bet neprazdams savas domas ielikt sakarīgos teikumos.

„Ja sieviete jūs mīl, tad tai nav miera, kamēr tā nav dabūjusi savā varā jūsu dvēseli. Vāja būdama, viņa grib valdīt, un nekas cits to neapmierina. Viņai ir šaurs prāts un tā ienīst abstraktās lietas, ko tā nespēj aptvert. Viņa nodarbojas ar materiālām lietām un ir grezsirdīga uz garīgajām. Vīrieša gars staigā vistālākos universa ceļus, un viņa to cenšas ieslodzīt savā rēķinu grāmatā. Vai atceraties manu sievu? Redzēju, ka Blanša pamazām sāka izlietot visus viņas viltīgos paņēmienus. Bezgalīgā pacietībā viņa gatavoja cilpas, lai mani sasietu. Viņa gribēja mani novilkt savā līmenī; viņa bija gluzi vienaldzīga pret mani, viņa tikai gribēja mani iegūt savā īpašumā. Viņa gribēja manā labā darīt visu, atskaitot vienīgo, ko es gribēju: lai mani liek mierā."

Es brīdi klusēju.

„Kā jūs domājāt, ko viņa varēja darīt, kad jūs to atstājāt?"

„Viņa varēja iet atpakaļ pie Strūves," viņš noskaities teica. „Viņš to būtu saņēmis atplestām rokām."

„Jūs esat necilvēcīgs," es atbildēju. „Runāt ar jums par tādām lietām tikpat veltīgi kā aprakstīt krāsas cilvēkam, kas akls piedzimis."

Viņš apstājās pret manu krēslu un raudzījās manī ar sejas izteiksmi, kurā lasiju nicinošu izbrīnu.

„Vai tiešām jums nav gluži vienalga, vai Blanša Strūve dzīva vai mirusi?"

Apdomāju viņa jautājumu, jo gribēju atbildēt patiesību, vismaz savai sirdsapziņai.

„Man trūkst līdzjūtības, ja man gandrīz vienalga, vai viņa dzīva, vai mirusi. Dzīve viņai vēl daudz ko varēja dot. Man liekas briesmīgi, ka tas viņai tik nežēlīgā kārtā laupīts, un man pašam kauns, ka man tas diezgan vienaldzīgi."

„Jums nav drosmes aizstāvēt savu pārliecību. Dzīvei nav vērtības. Blanša Strūve pašnāvību neizdarija tādēļ, ka es to atstāju, bet tādēļ, ka viņa bija aušīga un nelīdz-

svarota sieviete. Bet mēs jau esam diezgan runājuši par viņu; viņa bija gluži nenozīmīga persona. Nāciet, es jums parādīšu savas gleznas."

Viņš runāja tā, it kā es būtu bērns, kam jākavē laiks. Man bija žēl, bet netikdaudz viņa kā pašam sevis. Domāju par to, cik laimīgi šis pāris, Strūve un viņa sieva, bija dzīvojis mājīgajā Monmartras darbnīcā, atcerējos viņu vienkāršību, laipnību un viesmīlību; man likās nežēlīgi, ka cietsirdīgs liktenis šo dzīvi bija saplosijis; bet visbriesmīgākais bija tas, ka nebija nekādas lie as starpības. Dzīve ritēja tālāk, un viss šis posts nevienam nebija nodarijis nekādus zaudējumus. Man likās, ka Dērks, viegli aizkustinams cilvēks, bet bez dziļākām jūtām, drīz visu aizmirsīs; un Blanšas dzīve, diezin kādām spožām cerībām un sapņiem sākta, tikpat labi varēja būt nedzīvota. Viss likās veltīgs un tukšs.

Striklends bij atradis cepuri, viņš stāvēja un skatijās manī.

„Vai nāksiet?"

„Kādēļ nākat pie manis, kādēļ gribat ar mani draudzēties?" es viņam jautāju. „Jūs zinat, ka jūs ienīstu un nicinu."

Viņš labā omā pasmējās.

„Īstenībā jūs uz mani ļaunojaties tikai tādēļ, ka man gluži vienalga, ko jūs par mani domājat."

Jutu, ka mani vaigi piesarka pēkšņās dusmās. Viņam nevarēja ieskaidrot, ka tik nejūtīga pašmīlība varēja cilvēku apvainot. Ilgojos salauzt viņa pilnīgās vienaldzības bruņas. Tāpat zināju, ka tas, ko viņš teica, galu galā bija patiesība. Varbūt mēs neapzinīgi mīlam varu, kas mums ir pār ļaudīm, kas ievēro mūsu spriedumu par tiem, un ienīstam tos, kas nepadodas mūsu iespaidam. Man šķiet, tas visdziļāk aizvaino cilvēka lepnumu. Bet es negribēju viņam izrādīt, ka biju atstumts pie malas.

„Vai cilvēkam iespējams pilnīgi neievērot citus?" es teicu, vairāk pats sev nekā viņam. „Mēs esam atkarīgi no citiem katrā dzīves sīkumā. Veltīgs būtu mēģinājums dzīvot vienīgi sev. Agri vai vēlu jūs būsiet slims, paguris

un vecs, un tad jūs pazemīgi līdīsiet atpakaļ barā. Vai tad jums nebūs kauns just sirdī tieksmi pēc ērtībām un citu cilvēku simpatijām? Jūs gribat neiespējamo. Agri vai vēlu cilvēciskā būtne jūsu dvēselē ilgosies pēc parastajām cilvēciskajām saitēm."

„Nāciet un apskatiet manas gleznas."

„Vai esat kādreiz domājuši par nāvi?"

„Kādēļ? Tam nav nekādas nozīmes."

Pārsteigts skatijos viņā. Viņš nekustēdamies stāvēja manā priekšā, zobgalīgu smīnu acīs; un tomēr vienu mirkli es viņā nojautu lepnu, izmocītu garu, kas tiecās pēc kaut kā augstāka, ko miesa nespēja saprast. Vienu mirkli redzēju, ka viņš tiecās pēc neizteicamā. Raudzijos šai vīrā, kas stāvēja manā priekšā noplukušās drēbēs, lielu degunu un starojošām acīm, sarkanu bārdu un nekoptiem matiem; un man bija savāda sajūta, ka tā bija tikai ārēja čaula, un man priekšā īstenībā stāvēja gars bez miesas.

„Iesim apskatīt jūsu gleznas," es teicu.

XLII

Nezinu, kādēļ Striklends pēkšņi bija piedāvājies man tās parādīt. Es priecājos par izdevību. Labāko liecību par cilvēku dod viņa darbs. Sabiedriskā satiksmē cilvēks cenšas izlikties tāds, kāds citu acīs vēlas būt, un par viņa patieso dabu var spriest tikai no neapzinīgiem darbiem, nejaušiem izteicieniem, vaibstiem, kas slīd pāri viņa sejai pašam nezinot. Reizēm cilvēki tik virtuozi prot valkāt pieņemto masku, ka beidzot tiešām kļūst tādi, kādi izliekas. Bet grāmatā vai gleznā cilvēks neglābjami nodod sevi. Izlikšanās tikai vēl skaidrāk parāda tukšumu. Koks, kas krāsots dzelzs krāsā, pazinēja skatam tomēr ir un paliek tikai koks. Nekāda ar nolūku tēlota īpatnība nespēj slēpt parastu, banalu dvēseli. Uzmanīgam novērotājam pat vismazākais darbs atklāj darītāja dvēseles visdziļākos noslēpumus.

Atzīstos, ka biju drusku satraukts, kad kāpu augšā pa

nama bezgalīgajām kāpnēm, kur Striklends dzīvoja. Man bija tāda sajūta, ka es stāvētu uz kādas pārsteidzošas dēkas sliekšņa. Istabā ziņkārīgi skatijos apkārt. Tā bija vēl mazāka un kailāka, nekā to atcerējos. Domās sev jautāju, ko būtu teikuši mani draugi, kas prasija plašas darbnīcas un teica, ka nevarot strādāt, ja ap tiem viss neesot saskaņā ar viņu gaumi.

„Labāk stāviet tur," viņš teica, norādīdams kādu vietu, no kuras es pēc viņa domām vislabāk varēju redzēt to, ko viņš man gribēja rādīt.

„Jūs laikam negribēsiet, ka runāju," es teicu.

„Nē, pie velna; gribu, lai jūs turat muti."

Viņš nolika kādu gleznu uz molberta un ļāva man pāris minūtes to apskatīt; tad viņš to noņēma un nolika tās vietā kādu citu. Liekas, viņš man parādija kādus trīsdesmit audeklus. Tas bija sešu gadu darba rezultāts. Viņš nebija pārdevis nevienas gleznas. Audekli bija dažāda lieluma. Mazākās bija klusās dabas gleznas un lielākās — ainavas. Bij arī kāds pusducis ģīmetņu.

„Tas ir viss," viņš beidzot teica.

Vēlos, kaut es varētu teikt, ka tūliņ redzēju šo gleznu skaistumu un lielo īpatnību. Tagad, kad esmu daudzas no tām redzējis otrreiz un pārējās pazīstu pēc reprodukcijām, man pašam brīnums, kā pirmajā acu uzmetienā varēju justies rūgti vīlies. Nesajutu nekā līdzīga dīvainajam satraukumam, ko rada lieli mākslas darbi. Striklenda gleznas man atstāja nepatīkamu iespaidu; un fakts paliek, man par pārmetumu, ka es ne mirkli nevēlējos kādu no tām pirkt. Palaidu garām brīnišķīgu izdevību. Šo gleznu lielākā tiesa tagad atradušas ceļu uz muzejiem, un pārējās pieder bagātiem mākslas cienītājiem. Mēģinu kaut kā aizbildināties. Domāju, ka man laba gaume, bet apzinos, ka tai trūkst oriģinālitates. Ļoti maz zinu par gleznieciību un staigāju pa pēdām, ko citi pirms manis ieminuši. Tai laikā es visvairāk apbrīnoju impresionistus. Ilgojos iegūt kādu Sislija un Degà darbu un dievināju Manè. Viņa „Olimpija" man likās moderno laiku visievē-

rojamākā glezna, un „Azaids zālē" mani dziļi aizkustināja. Šie darbi man likās gleznieciības pēdējais vārds.

Negribu aprakstīt gleznas, ko Striklends man rādija. Gleznu apraksti vienmēr garlaicīgi, un bez tam tiem, kas interesējas par gleznieciību, visas šīs gleznas labi pazīstamas. Tagad, kad viņa ietekme tik ārkārtīgi aizrāvusi moderno gleznieciību, kad citi sīki uzzīmējuši tās zemes kartes, kur viņš pirmais spēra kāju, Striklenda gleznas, arī tās pirmo reiz redzot, skatītājam vairs neliksies tik neparastas; bet jāatceras, ka es nekā līdzīga nebiju redzējis. Vispirms mani pārsteidza un atbaidija tas, ko es noturēju par viņa teknikas neveiklību. Pieradis pie veco meistaru zīmējumu un pārliecināts, ka Engrs jaunāko laiku lielākais zīmētājs, es domāju, ka Striklends ļoti vāji zīmēja. Nekā nezināju par viņa nolūku zīmējumu vienkāršot. Atceros kādu kluso dabu, šķīvi ar apelsīniem; man nepatīkami dūrās acīs, ka šķīvis nebij apaļš un apelsīni likās plakani. Ģīmetnes bija drusku lielākas par dabisko lielumu, un šis apstāklis tās manās acīs darija neveiklas. Man viņa zīmētās sejas atgādināja karikaturas. Veids, kādā tās bija gleznotas, man bija pilnīgi jauns. Ainavas mani vēl vairāk pārsteidza. Tur bija divas vai trīs Fontenblo meža ainas un daži Parīzes ielu skati; pirmajā mirklī man likās, ka tās gleznojis piedzēries ormanis. Biju gluži apjucis. Krāsas man likās neparasti jēlas. Pēkšņi man ienāca prātā, vai tas viss nebija dīvains, nesaprotams farss. Tagad, atskatoties, mani sevišķi dziļi pārsteidz Strūves skaidrais spriedums. Viņš jau pirmajā acu uzmetienā redzēja, ka tā bija revolucija mākslā, un jau pašā sākumā pazina ģeniju, ko tagad atzīst visa pasaule.

Bet ja šīs gleznas mani arī pārsteidza un mulsināja, tās man tomēr darija iespaidu. Pat savā kolosalajā nezināšanā es skaidri sajutu, ka šeit patiess spēks meklēja izteiksmes veidu. Biju satraukts un ieinteresēts. Jutu, ka šīs gleznas man gribēja teikt kaut ko tādu, ko man bija ļoti svarīgi zināt, bet es vēl nesapratu, kas tas bija. Man tās likās neglītas, bet es skaidri sajutu, ka tanīs bija kāds ļoti svarīgs noslēpums. Tās mani savādi vilināja.

Tās man radija savādu jūtoņu, ko es nespēju analizēt. Tās pauda kaut ko tādu, ko vārdi nespēja izteikt. Man likās, ka Striklends materiālās lietās neskaidri redzēja kādu garīgu nozīmi, kas tam bija tik sveša, ka to varēja izteikt tikai simbolos. Bija tā, it kā viņš visuma haosā būtu atradis jaunas formas, un neveikli, ar dvēseles mokām censtos tās tēlot. Redzēju, kā mākslinieka gars mokās pūlējās atrast izteiksmes veidu.

Pagriezos pret viņu.

„Nezinu, vai neesat izraudzijušies nepareizus līdzekļus," es teicu.

„Pie velna, ko jūs ar to gribat teikt?"

„Man liekas, jūs mēģinat kaut ko izteikt; nezinu, kas tas ir, bet neesmu pārliecināts, vai to vislabāk var izteikt gleznie cības līdzekļiem."

Biju maldijies domādams, ka viņa gleznas redzot labāk sapratīšu viņa dīvaino raksturu. Tās tikai pavairoja izbrīnu, kādu viņa personība manī radija. Tagad biju vēl lielākā neskaidrībā. Vienīgais, ko skaidri redzēju — un varbūt arī tās bija tikai manas iedomas — bija tas, ka viņš kaislīgi centās atbrīvoties no kāda spēka, kas to turēja savā varā. Bet kas bija šis spēks, un kādā virzienā izpaudīsies atbrīvošanās, tas man palika nezinams. Mēs visi esam pasaulē vientuļi. Mēs esam vara tornī ieslēgti un ar saviem biedriem varam sazināties tikai zīmēm, un šīm zīmēm nav vispār pieņemtas vērtības, tā ka viņu nozīme paliek nenoteikta. Mēs nožēlojamā kārtā pūlamies citiem darīt zinamus savas sirds dārgumus, bet viņi nespēj tos uzņemt, un tā mēs ejam savu ceļu vientuļi, blakus, bet ne kopā, nespēdami pazīt savus biedrus un tiem nepazīstami. Mēs līdzinamies cilvēkiem, kas dzīvo zemē, kuras valodu tie tik vāji pārvalda, ka gribēdami izteikt visskaistākās un dziļākās domas, tomēr var pateikt tikai visbanalākās frazes. Viņu smadzenēs verd idejas, bet viņi jums var pateikt tikai to, ka dārznieka krustmātes lietussargs palicis mājā.

Galīgais iespaids bija tāds, ka redzēju brīnišķīgu gribu izteikt kādu dvēseles stāvokli, un šai gribā, man likās

bij jāmeklē izskaidrojums tam, kas mani tik ārkārtīgi mulsināja. Skaidri bija redzams, ka krāsām un formām Striklenda acīs bija sava, īpatnēja nozīme. Viņš juta neatvairamu vajadzību izteikt to, ko tas juta, un viņš savas gleznas radija vienīgi šai nolūkā. Viņš nevilcinājās vienkāršot un sagrozīt formas, ja ar to varēja tikt tuvāk nepazīstamajam, ko tas meklēja. Fakti viņam nebija nekas, jo nenozīmīgu gadījumu masā viņš meklēja tikai to, kam bija kāda nozīme viņa acīs. Likās, ka viņš ieraudzijis visuma dvēseli un grib to izteikt. Lai gan šīs gleznas mani mulsināja un atbaidija, mani tomēr dziļi aizkustināja izjūta, kas tanīs bij ielikta; un nezin kādēļ manī pret Striklendu modās kādas jūtas, kuras nekad nebiju sagaidijis. Tā bija liela, neatvairama līdzjūtība.

„Man liekas, tagad zinu, kādēļ jūs padevāties savām jūtām pret Blanšu Strūvi," es viņam teicu.

„Kādēļ?"

„Domāju, jums pietrūka drosmes. Jūsu miesas vājība pārgāja arī uz jūsu garu. Nezinu, kādas bezgalīgas ilgas jūs pārņēmušas, kas jūs trauc briesmu pilnā, vientuļā ceļā uz mērķi, kur jūs cerat atrast atpestīšanu no lietuvēna, kas jūs moca. Es jūs redzu kā mūžīgu svētceļnieku uz relikviju altari, kura var būt nemaz nav. Nezinu, uz kādu nirvanu jūs tiecaties. Vai jūs pats to zinat? Varbūt jūs meklējāt patiesību un brīvību, un kādu mirkli jums likās, ka jūs varētu atrast atpestīšanu mīlestībā. Man liekas, jūsu izmocītā dvēsele meklēja atpūtu sievietes rokās, un kad jūs arī tur neatradāt kāroto mieru, jūs šo sievieti ienīdāt. Jūs nejutāt žēlastību pret viņu, jo arī pret sevi nejūtat žēlastību. Un jūs viņu nogalinājāt aiz bailēm no tām briesmām, kurām tikko bijāt izbēguši."

Viņš sausi pasmaidija un plūkāja bārdu.

„Nabaga draugs, jūs esat briesmīgi sentimentals."

Pēc nedēļas nejauši dzirdēju, ka Striklends aizbraucis uz Marseļu. Es viņu nekad vairs neredzēju.

XLIII

Atskatoties pats redzu, ka tas, ko esmu uzrakstijis par Čārlzu Striklendu, lasītāju neapmierinās. Esmu atstāstijis novērotus vai dzirdētus atgadijumus, bet tie paliek neizprotami, nezinot to cēloņus. Visdīvainākais Striklenda lēmums, kļūt par gleznotāju, liekas patvaļīgs; un lai gan šim solim droši ir cēloņi viņa dzīves apstākļos, es par tiem nekā nezinu. Viņa paša izteicieni man nekā neatklāja. Ja es rakstītu romanu, tad tai vietā, kur tagad atstāstu, kā iepazinos ar savādu personību, man vajadzētu daudz ko izdomāt, lai izskaidrotu viņa uzskatu maiņu. Liekas, es būtu rādijis stipru aicinājumu, kas izpaužas jau bērnībā, un ko nomāc tēva griba vai dzīves nepiecieša-mība; būtu to tēlojis neapmierinātu ar dzīves žņaugiem; un cīņā starp mākslas mīlestību un ikdienas dzīves pienākumiem es būtu mēģinājis pret viņu modināt simpatijas. Tā es viņa tēlu būtu darijis impozantāku. Varbūt viņā varētu saskatīt jaunu Prometeju. Varbūt šeit bij izdevība modernā versijā rādīt varoni, kas līdzcilvēku labā uzņemas izstumtā mokas. Tāds temats vienmēr aizkustina.

No otras puses, es viņa rīcības motivus būtu varējis atrast laulības ietekmē. To varētu attēlot desmit dažādos veidos. Apslēptās dāvanas varētu pamosties satiksmē ar gleznotājiem un rakstniekiem, ar kuriem viņa sieva sagājās; vai arī ģimenes nesaskaņas viņu pamudinātu dziļāk ieskatīties sevī; mīlas dēka varētu iededzināt gaišās liesmās uguni, kas jau sen nemanot kvēlojusi viņa sirdī. Domāju, ka tad es Striklenda kundzi būtu zīmējis pavisam citādu. Būtu atmetis faktus un tēlojis viņu kā sīkumainu, īdzīgu sievieti, vai arī kā svētuli, kas nejūt nekādu simpatiju pret gara tieksmēm. Striklenda laulību es būtu tēlojis kā ilgu mocību, no kuras tam agri vai vēlu bij jābēg. Liekas, es būtu sevišķi uzsvēris viņa pacietīgo izturēšanos pret nepiemēroto dzīves biedreni, un viņa līdzjūtīgo dabu, kas tam ilgu laiku liedz nomest laulības jūgu. Bērnus es droši vien nemaz nebūtu pieminējis.

Es būtu varējis ievest arī iespaidīgu epizodi, kur viņš

satiekas ar kādu vecu gleznotāju, kas, vajadzības spiests vai komercialu panākumu vilināts, pārdevis savas jaunības ģeniju, un kas, redzēdams Striklendā iespējas, ko pats palaidis garām, viņu iespaido, lai tas atsakas no visa un seko mākslas aicinājumam. Liekas, es drusku ironiski tēlotu šo bagāto un cienijamo veco vīru, kam bija pietrūcis spēka dzīvot tā, kā viņa gars un talants bija likuši.

Fakti daudz neinteresantāki. Tikko skolu beidzis, Striklends iestājās maklera kantorī bez kādām riebuma jūtām. Kamēr tas nebija precējies, viņš dzīvoja gluzi tāpat kā viņa biedri, daudz neriskēdams spekulēja biržā, ar pāris mārciņām piedalijās Dārbijas vai Oksfordas un Kembridžas sacensību spēlēs. Domāju, ka brīvajā laikā viņš nodevās boksam. Uz kamīna dzegas viņam bija Langtrija kundzes un Merijas Andersones ģīmetnes. Viņš lasija humora un sporta laikrakstus. Viņš gāja uz Hempstidu dejot.

Nav liela nozīme tam, ka tik ilgi pazaudēju viņu no acīm. Tie gadi, kad viņš pūlējās, lai iegūtu prasmi grūtā mākslā, bija vienmuļīgi, un nezinu, vai bija kas interesants tais paņēmienos, kādiem tas centās nopelnīt tikdaudz naudas, lai varētu vilkt dzīvību. Stāstīt par šo laiku nozīmētu stāstīt par lietām, ko viņš vēroja pie citiem cilvēkiem. Nedomāju, ka tām bija kāds iespaids uz viņa raksturu. Viņš bija guvis piedzīvojumus, kas noderētu par materiālu modernās Parīzes dzīves romānam, bet viņš pats palika tālu no tās, un spriežot pēc viņa sarunām šais gados nekas viņam nebija darijis sevišķi dziļu iespaidu. Varbūt tad, kad tas ieradās Parīzē, viņš jau bija par vecu, lai padotos apkārtnes iespaidiem un vilinājumiem. Lai tas būtu cik savādi būdams, viņš man vienmēr likās nevien praktisks, bet arī ļoti prozaisks. Domāju, ka viņa dzīve šai periodā bija romantiska, bet viņš tanī neredzēja nekādas romantikas. Lai redzētu dzīves romantiku, jābūt savu tiesu aktierim; jāprot nostāties ārpus sevis, vērot savu rīcību ar reizē subjektivu un objektivu interesi. Bet Striklends bija ļoti viengabalains. Nezinu ne-

viena, kas tik maz domātu par sevi. Man tiešām žēl, ka nevaru sīki aprakstīt grūtos soļus, ar kādiem tas sasniedza tik lielu meistarību savā mākslā; ja es varētu viņu parādīt nelokamu neveiksmēs, nepagurstošu pūlēs, nepadevīgu šaubās, kas ir mākslinieka vislielākais lāsts, es varētu modināt zinamas simpatijas pret personību, kas tagad — to ļoti labi apzinos — liekas ļoti nepievilcīga. Bet man nav nekādu materialu. Nekad neesmu Striklendu redzējis darbā, tāpat nepazīstu neviena, kas to būtu redzējis. Savas cīņas viņš slēpa sevī. Ja viņš savas darbnīcas vientulībā izmisis cīnijās ar tā Kunga eņģeli, tad viņš nevienam neļāva savas mokas nojaust.

Kad nonācu līdz viņa sakaram ar Blanšu Strūvi, es ar izmisumu vēroju, cik maz faktu bija manā rīcībā un cik saraustītas bija manas ziņas. Lai darītu savu stāstu sakarīgu, man būtu jāapraksta viņu traģiskā sakara attīstība, bet es nekā nezināju par tiem trim mēnešiem, ko tie nodzīvoja kopā. Nezinu, kā tie satika, par ko tie runāja. Galu galā, dienā divdesmit četras stundas, un jūtu virsotnes var aizsniegt tikai retos mirkļos. Varu tikai iedomāties, kā viņi pavadija pārējo laiku. Kamēr bija gaišs un kamēr Blanša nepagura, Striklends gleznoja, un viņa droši vien pukojās, redzēdama to darbā iegrimušu. Viņa tam eksistēja vienīgi kā modelis; ilgas stundas viņi dzīvoja blakus klusēdami. Tas viņu droši vien aizskāra un kaitināja. Ieminēdamies, ka pie viņa aiziedama, tā jutusi triumfu pār Dērku Strūvi, tādēļ ka viņš to bija redzējis kaunā, Striklends atvēra durvis dažādām tumšām nojautām. Ceru tomēr, ka īstenībā tā nebija. Tas man liekas pārāk riebīgi. Bet kas gan var izdibināt cilvēka sirds slepenās jūtas? Taču ne tie, kas tanī redz tikai pieklājīgas jūtas un normālus pārdzīvojumus. Kad Blanša redzēja, ka par spīti kaislības mirkļiem Striklends viņai palika tāļš, viņa droši vien sajuta bailes un apjukumu, un man likās, pat šais mirkļos viņa nojauta, ka bija tam nevis individs, bet tikai baudas priekšmets; viņš tai joprojām bija svešnieks, un viņa to mēģināja saistīt visiem līdzekļiem, kas bija tās rīcībā. Viņa centās to valgot ar

ērtībām un nesaprata, ka tās viņam nekā nenozīmēja. Viņa pūlējās sagādāt ēdienus, kas tam garšoja, un nemanīja, ka barība tam bija gluži vienaldzīga. Viņa baidījās to atstāt vienu. Viņa to vajāja ar savu uzmanību un centās atmodināt Striklenda snaudošo kaislību, jo vismaz tad viņai bij iluzija, ka viņš tai piederēja. Varbūt viņas prāts nojauta, ka važas, ko tā kala, tikai modināja viņa postīšanas instinktu, tāpat kā pirksti niez pēc pusķieģeļa, redzot spoguļstikla logu; bet viņas sirds, neklausīdama prātam, joprojām gāja ceļu, kas tai bija liktenīgs. Droši vien viņa bija ļoti nelaimīga. Bet mīlestības aklums tai lika ticēt tam, ko tā vēlējās redzēt, un viņas mīlestība bija tik liela, ka pēc viņas domām Striklendam bija neiespējami nejust pret viņu tādu pašu mīlestību.

Bet manai Striklenda rakstura studijai ir vēl kāds lielāks trūkums nekā faktu nezināšana. Esmu rakstījis par viņa attiecībām ar sievietēm, jo tās bija acīm redzamas un neparastas; un tomēr tās bija tikai nenozīmīga viņa dzīves daļa. Tā ir savāda ironija, ka citiem tās atnesa tik daudz nelaimes. Viņa patiesā dzīve bija sapņi un briesmīgi grūts darbs.

Te slēpjas romanu neīstums. Vīriešiem mīlestība parasti ir tikai epizode, kurai sava vieta starp citām dienas darīšanām, un pārāk lielā uzmanība, ko tai veltī romānos, mīlestībai piešķir nozīmi, kādas tai dzīvē nav. Nav daudz vīriešu, kuriem mīlestība galvenā lieta pasaulē, un tie nav sevišķi interesanti: pat sievietes, kurām mīlestība taču ir galvenais, tos nicina. Tas viņām glaimo un tās satrauc, bet viņas neskaidri nojauž, ka tie nožēlojami radījumi. Bet pat īsajos laika sprīžos, kad tie mīl, vīrieši dara arī citu, kas tos izklaidē; viņu uzmanību saista darbs, ar ko tie pelna maizi; viņi interesējas par sportu; viņi var interesēties par mākslu. Lielāko tiesu viņi savas dažādās intereses tur dažādos plauktos un ar vienu lietu nodarbojoties var otru uz kādu laiku izslēgt. Viņi spēj koncentrēties uz to, kas viņus acumirklī nodarbina, un viņiem nepatīk, ja viens interešu loks sašaurina otru. Mīlestībā vī-

rieši atšķiras no sievietēm ar to, ka sievietes var mīlēt visu dienu, bet vīrieši tikai brīžiem.

Striklenda būtnē dzimuma dziņa aizņēma ļoti maz vietas. Tā bija nesvarīga, pat lieka. Viņa dvēsele traucās citur. Viņam piemita straujas kaislības, un reizēm viņa ķermeni pārņēma iekāre, tā ka viņš ļāvās baudas orģijai, bet viņš ienīda instinktus, kas tam laupija pašsavaldību. Man šķiet, viņš ienīda pat savas izdzīves neizbēgamo partneri. Atguvis varu pār sevi, viņš raustija plecus redzot sievieti, kas tam bija piederējusi. Tad viņa domas mierīgā skaidrībā lidoja pretī atziņām, un viņš pret šo sievieti juta tādu pašu riebumu, kādu raibais tauriņš pār puķēm lidodams varbūt jūt pret netīro kūniņu, no kuras tas triumfējot izkūņojies. Man liekas, ka māksla ir dzimuma instinkta izpausme. Tās pašas jūtas aizkustina cilvēka sirdi redzot skaistu sievieti, Neapoles līci dzeltena mēness gaismā un Ticiana „Apbedīšanu". Iespējams, ka Striklends nicināja dzimumdzīvi, jo tā viņam likās rupja, salīdzinot ar mākslinieciskās radīšanas baudu. Pat man liekas savādi pēc tam, kad esmu aprakstijis cilvēku, kas bija nežēlīgs, pašmīlīgs, brutāls un juteklisks, teikt, ka viņš bija liels idealists. Fakts tomēr paliek.

Viņš dzīvoja nabadzīgāk nekā vienkāršs amatnieks. Viņš strādāja grūtāk. Viņam bija vienaldzīgas lietas, kas cilvēku lielākai tiesai dzīvi dara patīkamu un skaistu. Nauda viņam bija vienaldzīga. Par slavu viņš neinteresējās. Viņu nevar slavēt par to, ka tas atturējies pretī kārdinājumam slēgt kompromisu ar pasauli, kā lielākā tiesa vēlas. Viņš nejuta tāda kārdinājuma. Nekad viņam neienāca prātā, ka tāds kompromiss iespējams. Viņš dzīvoja Parīzē vientuļāk nekā anahorets Tebu tuksnesī. No citiem viņš gribēja tikai — lai viņu atstāj mierā. Viņš bija nedalīts savos mērķos, un tiem sekodams viņš labprāt gribēja ziedot nevien pats sevi — to var daudzi — bet arī citus. Viņam bija sava vizija.

Striklends gan bija nicinams, bet man šķiet, viņš bij arī dižens cilvēks.

XLIV

Zināma nozīme ir arī mākslinieku uzskatiem par mākslu, un būtu gluži dabiski, ja es šai vietā paskaidrotu, ko Striklends domāja par pagātnes lielajiem māksliniekiem. Tikai baidos, ka zinu ļoti maz tāda, ko būtu vērts atzīmēt. Striklends nemīlēja sarunas un neprata teikt īpatnējus teikumus, ko klausītājs ilgi patur prātā. Viņš nebij atjautīgs. Viņa humors — kā lasītājs pats redzēs, ja man kautcik izdevies attēlot viņa runas veidu — bija sardonisks. Viņa atbildes bija rupjas. Reizēm viņš smīdināja cilvēkus, teikdams patiesību, bet šis humora veids atstāj iespaidu tikai tādēļ, ka tas neparasts; ja visi teiktu patiesību, tad neviens par to nesmietos.

Man jāsaka, Striklends nebija sevišķi inteliģents, un viņa uzskati mākslā maz ko atšķīrās no caurmēra uzskatiem. Nekad nedzirdēju viņu runājam par tiem māksliniekiem, kas zināmā mērā līdzinājās viņam pašam — piemēram, par Sezanu vai par Van Gogu; es pat šaubos, vai viņš kādreiz bija redzējis viņu gleznas. Viņš daudz neinteresējās par impresionistiem. Viņu teknika to interesēja, bet man liekas, viņu nostādne tam likās pārāk parasta. Kad Strūve gari un plaši cildināja Monè, viņš teica: „Man labāk patīk Vinterhalters." Bet man liekas, viņš to teica tikai mūs kaitinādams, un ne bez panākumiem.

Man ļoti žēl, ka neatceros nekā neparasta viņa uzskatos par vecajiem meistariem. Viņa raksturā tik daudz īpatnību, ka man liekas, būtu tikai dabiski, ja arī viņa uzskati būtu neparasti. Jūtu gandrīz vajadzību viņam pierakstīt fantastiskas teorijas par saviem priekštečiem, un ar lielām nožēlām man jāatzīst, ka viņš par tiem domāja gluži tāpat, kā visi citi. Nedomāju, ka viņš pazina El Greko. Viņš ļoti apbrīnoja Velaskesu, bet šai apbrīnošanā bija sava tiesa neiecietības. Šardens viņu sajūsmināja un Rembrants iededzināja ekstazē. Iespaidu, kādu tam darija Rembrants, viņš attēloja tik rupjiem vārdiem, ka nevaru tos atkārtot. Neparasti bija tas, ka viņš interesējās par Brigeli vecāko. Es toreiz par viņu ļoti maz

zināju, un Striklends neprata pienācīgi izteikt savas domas. Viņa izteicieni par šo mākslinieku, cik no tiem atceros, bija gaužam nepietiekoši.

„Viņš ir vīrs," Striklends teica. „Ellīgs gleznotājs."

Kad vēlāk Vinē redzēju dažas Pētera Brigeļa gleznas, es sāku saprast, kādēļ tas bija saistījis Striklenda uzmanību. Tas arī bija vīrs ar īpatnējiem pasaules uzskatiem. Toreiz krāju dažādas piezīmes, gribēdams par to rakstīt, bet esmu tās pazaudējis un varu atcerēties tikai vispārēju noskaņu. Liekas, viņš cilvēkus redzēja groteskus un dusmojās uz tiem šā groteskā izskata dēļ; dzīve bija smieklīgu, riebīgu notikumu virkne, kā radīta, lai par to smietos, un tomēr viņš par to varēja tikai skumji smīnēt. Brigels man atgādināja cilvēku, kas pūlas izteikt savas sajūtas nepareizi izvēlētiem līdzekļiem, un iespējams, ka to neskaidri nojauzdams, Striklends pret viņu juta simpatijas. Varbūt viņi abi centās gleznieciībā izteikt idejas, kas bija vairāk piemērotas rakstniecībai.

Striklendam tai laikā varēja būt četrdesmit septiņi gadi.

XLV

Kādā vietā jau teicu, ja man nebūtu gadijies ceļot uz Tahiti salu, es nekad nebūtu uzrakstijis šo grāmatu. Tā ir vieta, kur Striklends nokļuva pēc dažādiem klejojumiem, un tur viņš radija savs gleznas, uz kurām balstās viņa slava. Man šķiet, neviens mākslinieks nav pilnīgi realizējis sapni, kas to vilinājis, un Striklends, nemitīgi cīnīdamies ar teknikas grūtībām, varbūt vēl mazāk varēja parādīt no tās vizijas, ko skatija gara acīm; bet Tahiti salā apstākļi bija viņam labvēlīgi; te viņš savā apkārtnē atrada visu, kas varēja piešķirt viņa iedvesmai spēku, un viņa pēdējās gleznas beidzot ļauj noprast, ko viņš meklēja. Tās iztēlei atklāj ko jaunu un neparastu. Liekas, ka šai tālajā zemē viņa gars, kas bez miesas klīda pa pasauli, beidzot atrada iemiesojumu. Lietojot nodrāzto frazi, viņš te atrada sevi.

Liktos dabiski, ja mana ierašanās šai tālajā salā tūliņ manī būtu atdzīvinājusi interesi par Striklendu, bet es toreiz visu uzmanību veltiju kādam savam darbam un izvairijos no visa, kam nebij ar to sakara, tādēļ tikai dažas dienas tur nodzīvojis atcerējos, kāds šai salai bija sakars ar Striklendu. Galu galā es viņu piecpadsmit gadus nebiju redzējis, un bija pagājuši jau deviņi gadi kopš viņa nāves. Bet man likās, ierašanās Tahiti salā man būtu likusi aizmirst vēl daudz svarīgākas lietas, un pat pēc nedēļas man vēl bija diezgan grūti sakārtot domas. Atceros, ka pirmajā rītā agri pamodos, un kad izgāju viesnīcas terasē, tur neviena vēl nemanija. Devos uz virtuvi, bet tā bij aizsegta un ārpusē uz sola gulēja iedzimto zēns. Likās, man nebija nekādas cerības drīz dabūt azaidu, tādēļ pastaigādamies gāju uz piekrasti. Ķīnieši jau darbojās savos veikalos. Debesīs vēl bālēja ausma, un pār lagunu dusēja spokains klusums. Desmit jūdzes tālāk Mureas sala kā svēta Grāla cietoksnis glabāja savu noslēpumu.

Es neticēju savām acīm. Dienas, kas bija pagājušas kopš atstāju Velingtonu, man likās dīvainas un neparastas. Velingtona ir tīra, glīta un angliska; tā atgādina kādu ostas pilsētu Anglijas dienvidu piekrastē. Trīs dienas pēc tam jūra bija vētraina. Debesīs pelēki mākoņi trenkāja cits citu. Tad vējš norima un jūra bija mierīga un zila. Klusais okeans ir vientuļāks par citām jūrām; tā telpa liekas plašāka un pat visvienkāršākais ceļojums pār to rada dēkas izjūtu. Gaiss, ko tur elpo, ir eleksirs, kas ceļotāju sagatavo neparedzētiem notikumiem. Nekas cilvēkam tā neliek nojaust zelta sapņu valsts tuvumu kā tuvošanās Tahiti salai. Viņas māsa Murea parādas savā klinšainajā krāšņumā, noslēpumaini, kā uz burvju zižļa mājienu paceldamās no vientuļās jūras. Ar savām robainajām konturām tā atgādina Klusā okeana Monseratu, un liekas, ka polineziešu bruņinieki tur ar dīvainu ritualu sargā noslēpumus, ko svešniekiem bīstami zināt. Attālumam mazinoties atklājas salas skaistums un skaidrāk var redzēt jaukās virsotnes, bet ja brauc tai garām, sala patur savu noslēpumu un it kā sabožas nepieejamu klinšu bar-

gumā. Nebūtu brīnums, ka kuģim rifā iebraucot tā pēkšņi pazustu un skatiens atkal redzētu tikai Klusā okeana zilo vientulību.

Tahiti ir gaiši zaļa sala ar tumšāka zaļuma svītrām, kurās var nojaust klusas ielejas; viņu tumšajās dzīlēs mīt noslēpums, tur čalo vēsas upes, un ceļotājs jūt, ka šajās ēnainajās ielejās dzīve kopš neminamiem laikiem rit neminamus ceļus. Arī šeit ir kaut kas skumjš un baigs. Bet šis iespaids ir pārejošs un tikai palīdz skaidrāk izjust acumirkļa gaišo prieku. Tās ir kā skumjas, ko redz jokdara acīs, kad jautra sabiedrība smejas par viņa asprātībām; viņa lūpas smaida un viņa joki liekas vēl jautrāki tādēļ, ka smieklus dzirdot viņš skaudrāk sajūt savu vientulību. Jo Tahiti ir smaidoša un jautra; tā atgādina skaistu sievieti, kas graciozi izdāvā savu burvību; un nekas cilvēku nevar tā samierināt ar pasauli, kā iebraukšana Papētes ostā. Šoneri pie krasta ir tīri un glīti, mazā pilsēta jomas malā balta un viesmīlīga, un ziedošie koki, sarkani pret zilām debesīm, izkliedz savas krāsas kā kaislības kliedzienus. Tie ir tik nekautrīgi jutekliski, ka aizraujas elpa. Un pūlis, kas drūzmējas ostā, kad tvaikonis piestāj malā, ir jautrs un izlaidīgs; tas ir trokšņains, priecīgs, rosīgs pūlis. Brūnu seju jūra. Ceļinieks redz krāsainas kustības pret debess liesmaino zilumu. Bagāžas izkraušana, muitas pārbaude, viss notiek ar lielu troksni; un visi smaida ceļiniekam pretī. Ir ļoti karsts. Krāsas žilbina acis.

XLVI

Vēl nebiju necik ilgi nodzīvojis Tahiti salā, kad iepazinos ar kapteini Nikolzu. Viņš atnāca kādu rītu, kad viesnīcas terasē ēdu azaidu, un pats stādijās priekšā. Viņš bija dzirdējis, ka interesējos par Čārlzu Striklendu, un teica, ka esot nācis par to parunāties. Tahiti salā tenkas cienī tāpat kā Anglijas ciemos, un man tikai pāris reizes vajadzēja apjautāties par Striklenda gleznām, kad tas jau visiem bija zināms. Jautāju svešniekam, vai viņš jau pabēdis azaidu.

„Jā; es agri dzēru kafeju," viņš atbildēja, „bet labprāt dzertu malku viskija."

Pasaucu ķīniešu zēnu.

„Vai jums neliekas, ka par agru sāku dzert?" kapteinis teica.

„Tā jūsu un jūsu aknu darīšana," es atbildēju.

„Īstenībā es esmu atturībnieks," viņš teica, izdzēris krietnu alus glāzi Kanādas Kluba viskija.

Smaidīdams viņš rādija aplūzušus un melnus zobus. Viņš bija ļoti vājš vīrs, vidējā svarā, pelēkiem īsi apgrieztiem matiem un tādām pašām ūsām. Pāris dienas viņš nebija skuvies. Viņa seja bija grumbaina, dienvidu saulē tumši brūna iedegusi, un viņa mazās zilās acis bij ārkārtīgi kustīgas. Tās ātri grozijās, sekodamas katrai manai kustībai, un piešķīra viņu īpašniekam rūdīta blēža izskatu. Bet acumirklī viņš bija pati sirsnība un laipnība. Viņš bija ģērbies netīrā haki uzvalkā un viņa rokas bija tik netīras, ka katrs cits būtu steidzies tās mazgāt.

„Es labi pazinu Striklendu," viņš teica, atlaizdamies krēslā un aizkūpinādams cigāru, ko tam piedāvāju. „Es viņam palīdzēju atbraukt šais salās."

„Kur jūs ar viņu iepazināties?" es jautāju.

„Marseļā."

„Ko jūs tur darijāt?"

Viņš glaimīgi pasmaidija.

„Nu, es tur kādu laiku pavadiju krastā."

Mana jaunā drauga izskats liecināja, ka tagad viņš bija tai pašā stāvoklī, un es sagatavojos nodibināt patīkamu draudzību.

Bičkomeru*) sabiedrība vienmēr bagātīgi atalgo mazās neērtības, ko tā sagādā. Viņiem viegli tuvoties un tie labprāt daudz runā. Viņi reti kad izliekas, un ja tiem piedāvā glāzi viskija, tad ceļš uz viņu sirdi vaļā. Nav nemaz jāpūlas iegūt viņu draudzību un uzticību, pietiek

*) Bach-comber — ostas klaidonis, jūrnieks bez darba. Tulk. piez.

ar to, ka uzmanīgi klausaties viņu stāstos, lai izpelnītos nevien viņu uzticību, bet arī pateicību. Tērzēšanu viņi uzskata par vienu no lielākiem dzīves priekiem, tā pierādīdami savu augsto inteliģenci, un lielāko tiesu viņi ir interesanti stāstītāji. Viņu patiesos piedzīvojumus patīkamā kārtā papildina viņu dzīvā fantazija. Nevaru teikt, ka tie būtu gluži bez viltus, bet viņi jūt iecietību, cienību pret likumu, ja to atbalsta vara. Nav visai droši ar viņiem spēlēt pokeru, bet viņu asprātīgie paņēmieni šai pasaules labākajai spēlei piešķir īpatnēju valdzinājumu. Pirms aizbraukšanas no Tahiti salas paguvu ļoti labi iepazīties ar kapteini Nikolzu un šī iepazīšanās mani darīja bagātāku. Pēc manām domām tie cigāri un viskijs, ko viņš patērēja uz mana rēķina (no kokteiliem viņš vienmēr atteicās, jo īstenībā bij atturībnieks), un tie nedaudzie dolari, ko viņš no manis aizņēmās, mani pagodinādams, pārvietojot tos no manas kabatas savā, nekādā ziņā neatsver viņa sabiedrībā patīkami pavadīto laiku. Es palieku viņa parādnieks. Sirdsapziņa man neatļauj turēties cieši pie temata un nepiegriezt viņam pienācīgo uzmanību, tādēļ atļaujos īsumā raksturot savu draugu.

Nezinu, kādēļ kapteinis Nikolzs bij atstājis Angliju. Par šo lietu viņš labprāt negribēja runāt, un viņa sugas ļaudīm nav labi izteikt tiešus jautājumus. Viņš lika nojaust kādu nepelnītu likstu, un nav šaubu, ka pats viņš sevi uzskatija par netaisnības upuri. Mana fantazija iztēlojās dažādus krāpšanas un varas darbu veidus, un es viņam pilnīgi piekritu, kad tas aizrādija, ka iestādes mūsu vecajā valstī sasodīti birokratiskas. Patīkami tomēr bija vērot, ka visas nepatikšanas, ko tas bija cietis dzimtajā zemē, nespēja mazināt viņa dedzīgo patriotismu. Viņš bieži apliecināja, ka Anglija ir visjaukākā zeme pasaulē, ser, un viņš skaidri izjuta savu pārākumu pār amerikāņiem, kolonistiem, holandiešiem un kanakiem.

Bet man liekas, viņš nebija laimīgs cilvēks. Viņu mocija vēdergraizes, un es bieži redzēju, ka viņš sūkāja pepsina tableti; rītos viņam bija vāja ēstgriba; bet tas vien vēl nebūtu nomācis viņa labo omu. Viņam bija kāds

nopietnāks iemesls būt ar dzīvi neapmierinātam. Priekš astoņiem gadiem viņš bija pārsteidzīgā kārtā apprecējies. Ir vīrieši, kuriem žēlīgais liktenis neapšaubami nolēmis dzīvot vientulībā, bet kas aiz patvaļības vai apstākļu spiesti nav varējuši pildīt likteņa lēmumu. Nekas tā nepelna līdzjūtību un nožēlošanu kā precējies vecpuisis. Viens no tādiem bija kapteinis Nikolzs. Esmu redzējis viņa sievu. Man likās, viņai varēja būt divdesmit astoņi gadi. Bet viņa bija tā tipa sieviete, kuru vecumu nevar skaidri noteikt; tāda pati viņa droši vien bij izskatijusies divdesmit gadu vecumā, un arī četrdesmit gados neizskatīsies vecāka. Viņa man atstāja ārkārtīgas stingrības iespaidu. Viņas platā seja ar plānajām lūpām bija stingra, āda bija stingri uzstiepta pār kauliem, smaids bija ciets, mati asi, drēbes cietas, un baltais trinīša ģērbs, ko tā valkāja, atgādināja buru audeklu. Nevarēju iedomāties, kādēļ kapteinis Nikolzs viņu bija precējis un kādēļ viņš pēc apprecēšanas nebija to atstājis. Varbūt viņš to jau bieži bija mēģinājis un viņa melankolijas iemesls bija tas, ka viņam nekad neizdevās. Lai viņš brauca cik tālu braukdams un slēpās cik labi slēpdamies, es biju pārliecināts, ka Nikolza kundze, nepielūdzama kā liktenis un nežēlīga kā sirdsapziņa, viņu tūliņ atradīs. Viņš no tās nevarēja izbēgt tāpat kā cēlonis nevar izbēgt no sekām.

Klaidonis, tāpat kā mākslinieks un varbūt džentlmenis nepieder nevienai šķirai. Viņu nesamulsina ne padibeņu rupjības, ne prinču etikete. Bet Nikolza kundze piederēja pie tās skaidri noteiktās, nesen izveidojušās šķiras, ko mēdz saukt par zemāko vidus šķiru. Tiešām, viņas tēvs bija policists. Esmu pārliecināts, ka viņš bija spējīgs policists. Nezinu, kāda vara viņai bija pār kapteini, bet nedomāju, ka tā bija mīlestības vara. Nekad neesmu dzirdējis viņu runājam, bet iespējams, ka privātā dzīvē viņa bija ļoti runīga. Lai nu kā, kapteinis Nikolzs no viņas baidijās kā no nāves. Reizēm, sēdēdams pie manis viesnīcas terasē, viņš pēkšņi manija, ka tā staigāja ārā pa ielu. Viņa to nesauca; viņa tam nemaz nepiegrieza vērību; viņa tikai mierīgi pastaigājās. Tad kap-

teini pārņēma savāda neomulība; viņš paskatijās pulkstenī un nopūtās.

„Nu man jāiet," viņš teica.

Tad viņu nevarēja aizturēt ne ar jokiem, ne ar viskiju. Un viņš taču bija vīrs, kas bez bailēm grieza krūtis pretī orkanam un taifunam un ar revolveri rokā būtu bijis ar mieru stāties pretī divpadsmit neapbruņotiem nēģeriem. Reizēm Nikolza kundze atsūtīja meiteni, bālu, pūcīgu septiņi gadi vecu bērnu.

„Māte tevi sauc," viņa teica raudulīgā balsī.

„Labi, mīļā," kapteinis Nikolzs atbildēja.

Viņš tūliņ piecēlās un meitai līdzi aizgāja pa ceļu. Man šķiet, šis piemērs skaidri rāda gara uzvaru pār vielu, un tā mana novirzīšanās kļūst vismaz moraliski attaisnojama.

XLVII

Esmu mēģinājis kaut kā saskaņot dažādās epizodes, ko kapteinis Nikolzs man stāstija par Striklendu, un centies tās pēc iespējas sakārtot. Viņi bij iepazinušies tās ziemas beigās, kad pēdējo reiz biju Striklendu Parīzē redzējis. Nezinu, kā viņš bija pavadijis nākamos mēnešus, bet laikam viņam bija klājies ļoti grūti, jo kapteinis Nikolzs viņu pirmo reiz bija saticis nakts patversmē. Toreiz Marseļā strādnieki streikoja, un Striklends, izlietojis visus līdzekļus, laikam vairs nebija varējis ne tikdaudz nopelnīt, lai izvilktu kailu dzīvību.

Marseļas nakts patversme ir liela mūra ēka, kur nabagi un klaidoņi var uz nedēļu dabūt gultas vietu, ja tiem papīri kārtībā un tiem izdodas patversmes uzraugus — mūkus pārliecināt, ka tie darbu zaudējuši strādnieki. Kapteinis Nikolzs Striklendu ievēroja pūlī, kas gaidija, kad atvērs patversmes durvis; laikam viņam bija dūries acīs tā lielais augums un neparastais izskats; viņi pacietīgi gaidija, daži šurp un turp staigādami, daži pie sienas atspiedušies un citi ielas notekā sēdēdami; un kad tie iegāja kantorī, viņš dzirdēja, ka mūks, kas lasija do-

kumentus, to uzrunāja angliski. Bet viņam nebij izdevības ar to runāt, jo kad tas iegāja kopējā telpā, ienāca kāds mūks ar lielu bībeli rokā, uzkāpa zāles galā katedrā un sāka dievkalpojumu, kas nelaimīgajiem klaidoņiem bij jāpacież, ar to samaksājot par uzturēšanos patversmē. Viņi ar Striklendu bij iedalīti atsevišķās istabās un kad nākamā rītā piecos kāds spēcīgs mūks to izsvieda no gultas un viņš uzklāja guļas vietu un nomazgājās, Striklends jau bija nozudis. Kapteinis Nikolzs kādu stundu salā pastaigājās ielās, tad devās uz Viktora Želī laukumu, kur jūrnieki parasti mēdza sapulcēties. Tur viņš ieraudzija Striklendu, kas snauda, pie kādas statujas pamatakmens atspiedies. Viņš tam iegrūda dunku sānos, lai to pamodinātu.

„Nāc azaidā, draugs," viņš teica.

„Ej ellē," Striklends atbildēja.

Tūliņ pazinu sava drauga ierobežoto vārdu krājumu un sāku ticēt kapteiņa Nikolza stāsta patiesībai.

„Gribas ēst?" kapteinis jautāja.

„Vācies pie joda," Striklends atbildēja.

„Nāc man līdzi. Izgādāšu tev azaidu."

Mirkli apdomājies, Striklends uzslējās kājās un viņi kopā gāja uz „Maizes kumosu", kur izsalkušajiem izsniedza maizes riecienu, kas tiem turpat uz vietas bij jāapēd, jo projām nest bij aizliegts; tad viņi devās uz „Zupas karoti", kur katrs klaidonis vienu nedēļu ikdienas vienpadsmitos un četros varēja dabūt plānas, sālītas viras bļodu. Abas šīs ēkas atradās tik tālu viena no otras, ka tās apmeklēt varēja rasties patika tikai īstiem bada cietējiem. Tā viņi paēda azaidu, un tā sākās Čārlza Striklenda un kapteiņa Nikolza savādā draudzība.

Marseļā viņi laikam bija kopā pavadijuši kādus četrus mēnešus. Viņu dzīvē nebija nekādu neparastu dēku, ja par dēkām sauc negaidītus un interesantus notikumus, jo viņu dienas pagāja rūpēs sagādāt tikdaudz naudas, lai samaksātu par gultu nakts patversmē un nopirktu tikdaudz ēdiena, lai nejustu izsalkuma sāpes. Vēlos, kaut es te varētu sniegt krāsainās un spilgtās ainas, kādām kap-

teinis Nikolzs ilustrēja savu saistošo stāstījumu. Stāsts par viņu atklājumiem ostas pilsētas padibeņu dzīvē varētu noderēt par materiālu interesantai grāmatai, un pēc sarunām ar dažādajiem tipiem, ko tie satika, pētnieks viegli varētu sastādīt pilnīgu klaidoņu žargona vārdnīcu. Bet man jāapmierinas ar nedaudziem paragrafiem. Man radās tikai neskaidrs jēdziens par spraigu un rupju, mežonīgu, daudzkrāsainu un strauju dzīvi. Tā bija Marseļa, ko es pazinu, rosīga un saulaina, ar savām ērtajām viesnīcām un restoraniem, kur drūzmējās turīgu, seklu un banalu ļaužu pulks. Apskaudu cilvēkus, kas savām acīm bija redzējuši kapteiņa Nikolza tēlotās ainas.

Kad nakts patversmes durvis tiem bija slēgtas, Striklends ar kapteini Nikolzu izmantoja Sīkstā Bila viesmīlību. Tas bija kādas jūrnieku „bordiņmājas" saimnieks, liela auguma mulats ar smagu dūri, kas strandējušiem jūrniekiem deva uzturu un pajumti, kamēr tiem atrada darbu. Viņi dzīvoja pie viņa kādu mēnesi, gulēja kopā ar duci citu, starp kuriem bija zviedri, nēģeri, brazilieši, uz grīdas mazā istabā, kas bija nodota viņu rīcībā; un ik dienas viņi visi gāja uz Viktora Želī laukumu, kur kuģu kapteiņi mēdza meklēt vīrus. Sīkstais Bils bija precējies ar resnu un nevīžīgu amerikānieti, kas nezin kādā pagrimšanas ceļā bija nokļuvusi līdz viņam, un kurai visi pansionāri bija spiesti palīdzēt saimniecības darbos. Kapteinim Nikolzam tā likās sevišķa veiklība, ka Striklends bija pratis tikt vaļā no šiem darbiem, gleznodams Sīkstā Bila ģīmetni. Bils viņam nevien samaksāja par audeklu, krāsām un sarenēm, bet piedevām vēl iedeva mārciņu labas tabakas. Cik man zināms, šī glezna laikam vēl tagad grezno mazā nameļa dzīvojamo istabu kaut kur Žolietas krastmalas tuvumā, un man šķiet, to tagad varētu pārdot par tūkstoš pieci simt mārciņām. Striklends ilgojās salīgt uz kāda kuģa, kas brauktu uz Australiju vai Jaunzēlandi, un no turienes kaut kā nokļūt uz Samoas vai Tahiti salu. Nezinu, kā viņam bija radusies ideja braukt uz Dienvidjūras salām, lai gan atceros, ka viņš jau sen bija sapņojis par tādu zaļu un saulainu salu jūrā, kas būtu zilāka nekā

ziemeļu puslodes jūras. Man šķiet, tieši tādēļ viņš piekērās kapteinim Nikolzam, ka tas pazina šīs salas, un kapteinis Nikolzs bija tas, kas viņu pārliecināja, ka tam visvairāk piemērota Tahiti sala.

„Redziet, Tahiti ir franču sala," viņš man paskaidroja, „un franči nav tik sasodīti birokrati."

Šai ziņā es viņam piekritu.

Striklendam nebija dokumentu, bet Sīkstais Bils par to neuztraucās, ja bija paredzama peļņa (viņš ņēma pirmā mēneša algu no katra jūrnieka, kam atrada darbu); viņš iedeva Striklendam kādu angļa kurinātāja papīrus, kas liktenīgā kārtā bija pie viņa miris. Taču iznāca tā, ka kapteinis Nikolzs un Striklends gribēja doties uz austrumiem, bet vietas gadijās vienīgi uz kuģiem, kas brauca rietumu virzienā. Divas reizes Striklends atteicās no darba uz trampiem*), kas brauca uz Savienotām Valstīm, un vienreiz uz ogļu kuģa, kas gāja uz Ņukāslu. Sīkstajam Bilam pietrūka pacietības pret šādu stūrgalvību, kas tam varēja sagādāt tikai zaudējumus, un izdevīgā gadījumā viņš daudz nerunādams izsvieda Striklendu un kapteini Nikolzu no mājas. Viņi atkal bij uz ielas.

Sīkstā Bila galds nekad nebija bagāts, ēdēji no tā arvien piecēlās gandrīz ar tādu pašu izsalkumu, ar kādu bij apsēdušies, bet dažas dienas viņiem tomēr bij iemesls to nožēlot. Viņi iepazinās ar badu. „Zupas karote" un nakts patversme tiem bija slēgtas, un viņu vienīgais uzturs bija maizes rieciens, ko izsniedza „Maizes kumosā". Viņi gulēja kur pagadijās, reizēm tukšā vagonā, stacijā uz blakus sliedēm, reizēm tukšos ratos aiz kādas noliktavas; bija ļoti auksts, un pāris stundas snauduši, tie atkal gāja klejot pa ielām, lai sasildītos. Vissāpīgāk viņi sajuta tabakas trūkumu, kapteinis Nikolzs bez tās nemaz nevarēja dzīvot; viņš staigāja pa Kanebjēru**), lasīdams cigarešu galus, ko staigātāji tur bija nometuši.

„Esmu garšojis arī sliktāku tabakas maisijumu," viņš

*) Preču kuģi, kas neapkalpo noteiktas kuģniecības līnijas.
**) Iela Marseļā.

teica un filozofiski paraustija plecus, paņemdams divus cigārus no kārbas, ko tam piedāvāju; vienu viņš iesprauda zobos un otru iebāza kabatā.

Šad un tad viņi nopelnija drusku naudas. Reizēm ienāca kāds pasta tvaikonis, un kapteinis Nikolzs, kas pazina kontroles ierēdni, reizēm dabūja darbu pie preču iekraušanas. Ja tas bij angļu kuģis, viņi iezagās telpās un dabūja no matrožiem kārtīgu azaidu. Viņi riskēja satikties ar kādu kuģa virsnieku, kas to tādā gadijumā nolaida lejā pa kuģa trapu, ar kājas spērienu paskubinādams.

„Ja vēders pilns, tad kājas spēriens muguras galā neko nekait," kapteinis Nikolzs teica, „un es personīgi to nekad neņemu ļaunā. Virsniekam jāgādā par disciplinu."

Viegli varēju iedomāties, kā kapteinis Nikolzs par galvu par kaklu nāca lejā pa šauro laipu, nikna stūrmaņa kājas spēriena pamudināts, un kā viņš, īsts anglis būdams, ar to aukstasinīgi prata samierināties.

Reizēm varēja dabūt darbu arī zivju tirgū. Kādreiz viņi nopelnija katrs pa frankam, iekraudami neskaitamas apelsīnu kastes, kas bij izliktas krastmalā. Kādu dienu viņiem gadijās laime; viens no pansiju saimniekiem bija noslēdzis līgumu par kāda kuģa pārkrāsošanu, kas bija nācis no Madagaskaras ap Labās Cerības ragu, un viņi vairākas dienas sēdēja uz šaura, pie kuģa sāniem pakārta dēļa, pārklādami ar krāsu kuģa aprūsējošo ķermeni. Šis stāvoklis droši vien labi saderējās ar Striklenda sardonisko humoru. Jautāju kapteinim Nikolzam, kā viņš izturējies šai grūtajā laikā.

„Nekad no viņa nedzirdēju ļauna vārda," atbildēja kapteinis. „Reizēm viņš bija drusku saīdzis, bet kad visu dienu nebijām nekā ēduši un nevarējām ne tikdaudz nopelnīt, lai varētu samaksāt par guļas vietu pie Ķīnieša, viņš tomēr bija dzīvs kā kriketa bumba."

Tas mani nepārsteidza. Striklends bij īstais vīrs, lai paceltos pāri apstākļiem, kas citiem būtu laupijuši drosmi; bet vai tas bij aiz vienaldzības, vai aiz spītības, to bija grūti pateikt.

Par Ķīnieša Galvu bīčkomeri bij iesaukuši kādu netīru pansiju Buterijas ielā, ko turēja vienacis ķīnietis, un kur par sešiem sù varēja gulēt uz lāviņas un par trim uz grīdas. Te viņi iepazinās ar citiem tādiem pašiem nelaimes putniem, un kad nebija naudas un nakts bij auksta, viņi labprāt aizņēma dažus sù no kāda paziņas, kam bija palaimējies nopelnīt lieku franku, lai samaksātu par vienas nakts pajumti. Viņi nebija skopi, šie klaidoņi, un kam bija nauda, tas labprāt dalijās ar citiem. Viņi bija nākuši no dažādām pasaules malām, bet tas netraucēja viņu draudzīgās attiecības; jo viņi visi jutās vienas lielas valsts — Klaidoņu valsts brīvie pilsoņi.

„Bet ja Striklendu aizkaitināja, viņš bija bīstams puisis," kapteinis Nikolzs domīgi teica. „Kādu dienu mēs laukumā satikām Sīksto Bilu, un tas prasīja, lai Čarlijs atdodot papīrus, ko tas viņam iedevis."

„Nāciet un paņemiet, ja varat," Čarlijs atbildēja.

Sīkstais Bils bija spēcīgs vīrs, bet pret Čarliju tas juta cienību, tādēļ viņš to sāka lādēt. Viņš to sauca visos vārdos, kas tam ienāca prātā, un ja Sīkstais Bils sāka lamāties, tad bija vērts klausīties. Nu, Čarlijs brīdi paklausijās, tad paspēra soli uz priekšu un teica: „Ārā, nolādētais cūka." Nebija nozīme tam, ko viņš teica, bet gan kā viņš to pateica. Sīkstais Bils vairs nerunāja ne vārda; viņš kļuva dzeltens un aizsteidzās, it kā pēkšņi būtu atcerējies kādu norunu."

Spriežot pēc kapteiņa Nikolza stāsta, Striklends nebija lietojis tieši tos vārdus, ko te minu, bet tā kā šī grāmata domāta lasīšanai ģimenēs, es drusku atkāpos no patiesības un liku viņa mutē tādus izteicienus, kas ģimenēs parasti.

Nu, Sīkstais Bils nebija vīrs, kas klusēdams pacieta pazemojumus no vienkāršu matrožu puses. Viņa vara atkarājās no viņa prestiža, un sākumā viens, tad arī citi no jūrniekiem, kas dzīvoja viņa mājā, tiem pastāstija, ka viņš zvērējis Striklendam atriebties.

Kādu vakaru kapteinis Nikolzs ar Striklendu sēdēja vienā no Buterijas ielas krodziņiem. Buterija ir šaura

ieliņa ar vienstāva namiem, kuros katrā tikai viena istaba; tie atgādina tirgus būdas vai zvēru krātiņus cirkū. Pie katrām durvīm redzama sieviete. Dažas slinki atspiedušās pret stenderi un klusi dungo kādu dziesmiņu vai aizsmakušā balsī uzrunā garāmgājējus, citas nevainīgi lasa. Tur ir francietes, italietes, spānietes, japanietes, nēģerietes; citas resnas, citas tievas; un zem biezā seju smiņķa, zem rupjā uzacu un lūpu krāsojuma var redzēt vecuma grumbas un izlaidīgas dzīves pēdas. Dažas valkā melnus kreklus un miesas krāsas zeķes; citas, ar sprogainiem, bāli dzelteniem matiem, ģērbušās kā mazas meitenes īsos muslina svārciņos. Pa durvīm var redzēt sarkanu ķieģeļu grīdu, lielu koka gultu, dēļu galdu un mazgājamo bļodu ar kannu. Pa ielu klejo raibs pūlis — laskari, gaišmataini ziemeļnieki no kāda zviedru kuģa, japāņi no kāda kara kuģa, angļu matroži, spānieši, patīkama izskata zēni no kāda franču kreisera, un nēģeri no kāda amerikāņu trampa. Dienā viss izskatās stipri netīrs, bet naktī, mazo namiņu spuldžu gaismā, ielai piemīt savāds, drūms skaistums. Riebīgā iekāre, kas piesātina gaisu, ir nospiedoša un atbaidoša, un tomēr šai skatā ir kaut kas noslēpumains, kas vajā un satrauc skatītāju. Var just kādu primitivu spēku, kas reizē atbaida un pievelk. Te vairs nav ne vēsts no civilizētās pasaules pieklājības, un ļaudis te raugas sejā visdrūmākai dzīves īstenībai. Te valda reizē spraiga un traģiska atmosfera.

Krodziņā, kur bij iegriezušies Striklends ar Nikolzu, automatiskas klavieres skaļi spēlēja dejas muziku. Zālē pie galdiem sēdēja viesi, kāds pusducis piedzērušu matrožu, kāds kareivju pulciņš; vidū, šaurā laukumā, daži pāri dejoja. Bārdaini matroži brūnām sejām un lielām, cietām rokām turēja savas partneres ciešās skaujās. Sievietes bija tikai kreklos ģērbušās. Šad un tad piecēlās kāds matrožu pāris un dejoja citiem līdzi. Troksnis bija briesmīgs. Ļaudis dziedāja, kliedza, smējās; un ja kāds vīrietis noskūpstīja meiču, kas tam sēdēja uz ceļiem, angļu matrožu svilpieni troksni darija vēl lielāku. Gaisu pildija putekļi, ko sacēla vīriešu smagie zābaki, un biezi,

pēlēki dūmi. Bija ļoti karsts. Aiz letes sēdēja sieviete ar zīdaini klēpī. Viesmīlis, pamazs jauneklis ar zobgalīgu seju, skraidija šurp un turp, nesdams alus glāzēm apkrautu paplāksni.

Pēc maza brīža ienāca Sīkstais Bils divu lielu augumē nēģeru pavadībā, un tūliņ varēja redzēt, ka viņš bija par septiņdesmit pieciem procentiem pilnā. Viņš gribēja kauties. Viņš grīļodamies uzgrūdās galdam, pie kura sēdēja trīs kareivji, un apgāza alus glāzi. Sākās ķilda; bāra īpašnieks piegāja klāt un raidija Sīksto Bilu projām. Tas bija spēcīgs vīrs, kas prata savus viesus valdīt, un Sīkstais Bils vilcinājā. Ar īpašnieku viņš negribēja sākt ķildu, jo policija arvien bija tā pusē, tādēļ viņš ar lāstu pagriezās uz papēžiem. Pēkšņi viņš ieraudzīja Striklendu. Viņš drāzās tam klāt. Viņš nerunāja. Viņš savāca mutē siekalas un iespļāva Striklendam sejā. Striklends paķēra glāzi un svieda ar to viņam. Dejotāji pēkšņi apstājās. Vienu mirkli valdija pilnīgs klusums, bet kad Sīkstais Bils metās Striklendam virsū, visus pārņēma cīņas prieks un pēc mirkļa zālē sākās vispārējs kautiņš. Galdi gāzās, glāzes krita un plīsa. Sākās elles troksnis. Sievietes skrēja uz durvīm un slēpās aiz bufetes. Garāmgājēji nāca iekšā no ielas. Varēja dzirdēt lāstus visās valodās, sitienu troksni, kliedzienus; istabas vidū kāds ducis vīru kāvās uz dzīvību un nāvi. Tad pēkšņi ieskrēja policija un visi, kas varēja, metās ārā pa durvīm. Kad bārā palika klajāks, Sīkstais Bils nesamaņā gulēja uz grīdas ar lielu brūci galvā. Kapteinis Nikolzs steigšus aizvilka Striklendu, kam asiņoja roka un drēbes bija saplosītas. Nikolzam pašam no sitiena asiņoja deguns.

„Domāju, tev vajadzētu pazust no Marseļas, kamēr Sīkstais Bils slimnīcā," viņš teica Striklendam, kad tie bija pārnākuši Ķīnieša Galvā un mazgājās.

„Īsta gaiļu kauja," Striklends teica.

Es varēju redzēt viņa sardonisko smīnu.

Kapteinis Nikolzs bija norūpējies. Viņš pazina Sīkstā Bila atriebīgo dabu. Striklends mulatu bija divas reizes pazemojis, un skaidrā prātā mulats bija vīrs, ar

ko jārēķinas. Viņš pacietīgi nogaidīs savu laiku. Viņš nesteigsies, bet kādu nakti Striklends dabūs nazi mugurā, un pēc pāris dienām no ostas netīrā ūdens izzvejos nezinama bīčkomera līķi. Nākamā vakarā Nikolzs aizgāja Sīkstā Bila mājā apjautāties. Bils vēl bija slimnīcā, bet sieva, kas to bij apmeklējusi, Nikolzam teica, ka tas zvērējis Striklendu nogalināt, kad būšot ārā.

Pagāja nedēļa.

„Vienmēr esmu teicis," kapteinis Nikolzs piebilda, „ja tu kādam sit, tad sit pamatīgi; tad tev būs laiks paskatīties apkārt un apdomāties, ko turpmāk darīt."

Tad Striklendam uzsmaidija laime. Kāds kuģis, kas gāja uz Australiju, bij atsūtījis uz jūrnieku namu pēc kurinātāja; vieta bij atbrīvojusies tādēļ, ka vecais kurinātājs Gibraltarā dzēruma ārprātā bij ielecis jūrā.

„Skrej uz ostu, draugs," kapteinis teica Striklendam, „un tūliņ pieraksties. Dokumenti tev ir."

Striklends tūliņ aizgāja, un tā bija pēdējā reize, kad kapteinis Nikolzs to redzēja. Kuģis ostā bija piestājis tikai uz sešām stundām, un vakarā kapteinis Nikolzs redzēja viņa dūmus izgaistam miglainās jūras austrumu pamalē.

Centos to visu atstāstīt cik labi varēdams, jo man patīk šo epizodu kontrasts ar to dzīvi, kādu Striklends bija dzīvojis Ašlej-Gārdensā, kad tas vēl bija nodarbojies ar akcijām un vērtspapīriem; bet labi zinu, ka kapteinis Nikolzs bija liels melis, un domāju, ka viņa stāstā nav ne vārda patiesības. Nebūtu pārsteigts, ja dabūtu zināt, ka viņš Striklenda nekad nav pazinis un Marseļas dzīvi pazīst tikai no aprakstiem žurnalos.

XLVIII

Šai vietā gribēju beigt savu grāmatu. Mans pirmais plāns bija sākt ar Striklenda pēdējiem gadiem Tahiti salā un ar viņa briesmīgo nāvi, un tad iet atpakaļ un pastāstīt, ko zināju par viņa agrāko dzīvi. To es negribēju

darīt patvaļīgi, bet ar nolūku rādīt Striklendu, kā tas, nezin kādiem sapņiem savā vientuļajā dvēselē, dodas uz nezināmajām salām, kas valdzina viņa fantaziju. Gribēju viņu tēlot, kā tas četrdesmit septiņu gadu vecumā, kad cilvēku lielākā tiesa jau ērti iekļāvušies kādā dzīves šablonā, pamet visu un dodas meklēt jaunu pasauli. Domās redzēju, kā tas, kuģim pelēkā, mistrālā kultā jūrā aizbraucot, noskatijās izgaistošā Francijas krastā, kuru tam nekad vairs nebija lemts redzēt; man likās, viņa rīcība bija drošsirdīga, un viņa gars varonīgs. Tā es gribēju grāmatu nobeigt cerības noskaņā. Tad tā būtu cildinājusi cilvēka neuzvaramo garu. Bet man tas neizdevās. Nezin kādēļ nevarēju iedzīvoties savā stāstā, un pāris reizes pamēģinājis, atmetu šo nodomu; sāku no gala parastajā veidā un nolēmu rakstīt tikai to, ko zināju par Striklenda dzīvi, turklāt tādā kārtībā, kādā iepazinos ar faktiem.

Fakti, kas manā rīcībā, ļoti saraustīti. Esmu apmēram tādā stāvoklī kā biologs, kam pēc atsevišķiem izmiruša dzīvnieka kauliem jākonstruē nevien tā izskats, bet jāattēlo arī viņa ierašas. Striklends nebij atstājis nekāda sevišķa iespaida tiem ļaudīm, ar kuriem tas Tahiti salā bija saticies. Viņš tiem bija tikai vienkāršs bīčkomers, kam nekad nebija naudas, ievērojams vienīgi ar to, ka viņš gleznoja gleznas, kas tiem likās nemākulīgas; un tikai dažus gadus pēc viņa nāves, kad Parīzes un Berlīnes gleznu tirgotāju aģenti atbrauca apjautāties, vai salā nav palikušas viņa gleznas, tie sāka noprast, ka viņu vidū bija dzīvojis ievērojams vīrs. Viņi atcerējās, ka par sviestmaizi būtu varējuši nopirkt gleznas, par kurām tagad deva lielu naudu, un viņi nevarēja sev piedot, ka bija palaiduši garām tādu izdevību. Tur bija kāds žīdu tirgotājs vārdā Koins, kas savādā kārtā bija ticis pie vienas Striklenda gleznas. Tas bija mazs, vecs vīrelis, no Francijas, maigām acīm un laipnu smaidu, pusē tirgonis un pusē jūrnieks; viņam piederēja kuteris, kurā tas drošsirdīgi ceļoja pa Pomotām un Markīzām, izvadādams dažādas preces un uzpirkdams kopru, gliemežvākus un pērles.

Aizgāju pie viņa, jo biju dzirdējis, ka tam esot liela melna pērle, ko tas gribot lēti pārdot, un kad redzēju, ka tā tomēr bija man par dārgu, sākām runāt par Striklendu. Viņš to bija labi pazinis.

„Ziniet, es par viņu interesējos tādēļ, ka viņš bija gleznotājs," viņš man teica. „Šeit salās mums nav daudz mākslinieku, un man tiešām bija žēl, ka viņš nebija no labākajiem. Es viņam devu pirmo darbu. Pussalā man bija plantacija, un man vajadzēja baltā uzrauga. Iedzimtie nekad nestrādā, ja nav baltā uzrauga, kas tos dzen. Teicu viņam: ‚Jums būs laika diezgan gleznot, un jūs nopelnīsiet drusku naudas.' Zināju, ka viņš bija lielā trūkumā, bet es viņam piedāvāju labu algu."

„Nevaru viņu iedomāties laba uzrauga lomā," es smaidīdams teicu.

„Biju iecietīgs. Vienmēr esmu jutis simpatijas pret māksliniekiem. Ziniet, tas mums asinīs. Bet viņš palika pie manis tikai dažus mēnešus. Kad tam bija diezgan naudas, lai nopirktu krāsas un audeklu, viņš mani atstāja. Sala viņu bija savaldzinājusi; un viņš gribēja iet dziļāk mežā. Bet es viņu tomēr šad tad satiku. Pēc katriem pāris mēnešiem viņš ieradās Papētē un palika tur dažas dienas; viņš dabūja no kāda naudu un tad atkal nozuda. Tā viņš kādreiz ieradās pie manis un lūdza, lai es tam aizdodot divi simt frankus. Viņš izskatījās tik panīcis, it kā nedēļu nebūtu ēdis, un es nespēju viņa lūgumu noraidīt. Protams, necerēju, ka viņš man kādreiz atdos šo naudu. Bet pēc gada viņš atkal atnāca un atnesa kādu gleznu. Viņš nemaz nepieminēja naudu, ko tas man bija parādā, bet teica: ‚Te es jums atnesu gleznu, jūsu plantacijas ainavu.' — Paskatijos gleznā. Nezināju ko teikt, bet protams, es viņam pateicos, un kad tas bij aizgājis, parādiju gleznu sievai."

„Kāda tā bija?" es jautāju.

„Labāk nejautājiet. Es tur nekā nevarēju saprast. Tādas gleznas savā mūžā vēl nekad nebiju redzējis. ‚Ko mēs ar to darīsim?' jautāju sievai. ‚Pie sienas mēs to nevaram kārt,' viņa teica, ‚ļaudis par mums smiesies.' —

Viņa to uznesa bēniņos un nolika pie citiem sīkumiem, jo mana sieva nekā nemet projām. Tā viņas manija. Un tad, iedomājaties, priekš kara brālis man atrakstija no Parīzes un teica: ‚Vai esi ko dzirdējis par kādu angļu gleznotāju, kas dzīvojis Tahiti salā? Liekas, viņš bijis ģenijs, un par viņa gleznām maksā lielu naudu. Ja vari kādu dabūt, atsūti to man. Ceru dabūt labu naudu.' — Tādēļ teicu sievai: ‚Kur palika tā glezna, ko Striklends man iedeva? Vai tā vēl glabājas bēniņos?' — ‚Bez šaubām,' viņa atbildēja, ‚tu taču zini, es nekā neaizmetu. Tā mana manija.' — Uzkāpām bēniņos, un tur, starp dažādām grabažām, kas bija sakrājušās trīsdesmit gados, kamēr dzīvojām mājā, bij arī glezna. Atkal paskatijos viņā un teicu: ‚Kas to varēja domāt, ka manas plantacijas uzraugs, kuram aizdevu divisimt franku, bijis ģeniāls gleznotājs? Vai tu šai gleznā kaut ko redzi?' — ‚Nē,' viņa teica, ‚tā nelīdzinas plantacijai, un es nekad neesmu redzējusi kokosa riekstus ar zilām lapām; bet parīzieši ir traki, un varbūt tavs brālis šo gleznu varēs pārdot par divisimt frankiem un tu dabūsi atpakaļ parādu.' — Nu, mēs to iesaiņojām un aizsūtijām manam brālim. Beidzot saņēmu no viņa vēstuli. ‚Saņēmu gleznu,' viņš rakstija, ‚un atzīstos, sākumā domāju, ka tu esi mani piemuļķojis. Es par šo gleznu nebūtu devis ne tik, cik maksāja pasta sūtijums. Gandrīz baidijos to rādīt kungam, kas ar mani bija par to runājis. Vari iedomāties, cik pārsteigts biju, kad viņš teica, ka tas esot meistardarbs, un piedāvāja man trīsdesmit tūkstošus franku. Liekas, viņš būtu maksājis vēl vairāk, bet vaļsirdīgi sakot, biju tik pārsteigts, ka gluži apstulbu; pieņēmu viņa piedāvājumu, iekām biju atguvis atjēgties'."

Tad Koina kungs izteica brīnišķīgus vārdus.

„Kaut nabaga Striklends vēl dzīvotu. Diezin ko viņš teiktu, ja es tam par viņa gleznu iedotu divdesmit deviņi tūkstoši astoņi simti frankus."

XLIX

Dzīvoju Ziedu viesnīcā, un tās īpašniece Džonsona kundze mēdza stāstīt skumju stāstu par garām palaistu izdevību. Pēc Striklenda nāves dažas viņu mantas pārdotas izsolē Papētes tirgus laukumā, un viņa arī aizgājusi turp, jo starp citām grabažām tur bijusi amerikāņu krāsns, kādas tai vajadzējis. Viņa par to samaksājusi divdesmit septiņus frankus.

„Tur bij arī kāds ducis gleznu," viņa man teica, „bet tās nebij ierāmētas un neviens tās negribēja. Dažas pārdeva par desmit frankiem, bet lielākā tiesa aizgāja par pieci vai seši. Iedomājaties, ja es tās būtu nopirkusi, es tagad būtu bagāta."

Bet Tiarè Džonsona nekad nebūtu bijusi bagāta. Viņa neprata saturēt naudu. Viņa bija iedzimtās un angļu jūras kapteiņa meita, kas bija apmeties uz dzīvi Tahiti salā; kad es ar to iepazinos, viņai bija piecdesmit gadi, bet viņa izskatījās vecāka, un viņas apmēri bija milzīgi. Liela un ārkārtīgi spēcīga, viņa būtu izskatijusies impozanta; taču viņas seja bija tik labsirdīga, ka tā nekādas citas jūtas nespēja izteikt. Viņas rokas bija kā auna gurni un krūtis kā milzīgas kāpostu galvas; viņas seja, plata un gaļīga, izskatijās gandrīz nepieklājīga kaila, un platie zodi rindojās viens aiz otra. Nemaz nezinu, cik to pavisam bija. Tie platos viļņos krita uz viņas vēl platākajām krūtīm. Parasti viņa bija ģērbusies sārtā Habarda mātes ģērbā un visu dienu valkāja platu salmu cepuri. Bet kad viņa atlaida matus vaļā — un to viņa šad tad darija, jo ļoti lepojās ar tiem —, varēja redzēt, ka tie bija gari, tumši un cirtaini; un viņas acis vēl arvien bij jaunas un dzīvas. Viņas smiekli bija valdzinošākie, kādus esmu dzirdējis; tie sākās kā klusa skaņa dziļi viņas kaklā, tad kļuva arvien skaļāki un beidzot drebināja visu viņas ķermeni. Viņa mīlēja trīs lietas — labu joku, glāzi vīna un glītu vīru. Viņu pazīt bija privileģija.

Viņa bija labākā pavāre salā, un viņa dievināja labus ēdienus. No rīta līdz vakaram to varēja redzēt sēdot

virtuvē uz zema krēsla starp ķīniešu pavāru un divām vai trim iedzimto meitenēm; viņa rīkoja savus ļaudis, laipni tērzēja ar katru un visiem un nogaršoja savus gardos ēdienus. Ja viņa gribēja pagodināt kādu draugu, tā pati gatavoja pusdienu. Viesmīlība bija viņas kaisība, un salā nevienam nebij jāpaliek neēdušam, ja Ziedu viesnīcā vēl kas bija virtuvē. Neviena viņa nemeta ārā tādēļ vien, ka tas nevarēja samaksāt. Viņa vienmēr cerēja, ka viesi samaksās, kad varēs. Tur bija kāds vīrs, kam dzīvē nebija veicies, un viņa tam vairākus mēnešus bija devusi uzturu un pajumti. Kad ķīniešu veļas mazgātāja atteicās tam par velti mazgāt veļu, viņa šā vīra veļu sūtija uz mazgātavu kopā ar savu. Viņa nevarot ļaut nabaga puisim staigāt netīrā kreklā, tā viņa teica, un tā kā viņš bija vīrietis un vīriešiem jāsmēķē, viņa tam deva franku dienā, lai tas varētu nopirkt cigaretes. Viņa to apkalpoja tikpat laipni kā citus viesus, kas kārtīgi reizi nedēļā maksāja tēriņu.

Vecuma un tukluma dēļ viņa pati bija kļuvusi mīlestībai nederīga, bet viņa ļoti interesējās par jauniešu mīlestības lietām. Mīlestība viņai likās vīriešu un sieviešu dabiskā nodarbošanās, un viņa labprāt bija gatava tiem pakalpot ar saviem plašajiem piedzīvojumiem.

„Man vēl nebija piecpadsmit gadu, kad mans tēvs pamanija, ka man mīļākais," viņa teica. „Viņš bija ‚Tropu Putna' otrais stūrmanis. Glīts puisis."

Viņa viegli nopūtās. Saka, ka sieviete vienmēr atceroties savu pirmo mīļāko ar maigām jūtām; bet iespējams, ka viņa to ikreiz neatceras.

„Mans tēvs bija prātīgs cilvēks."

„Ko viņš darija?" es jautāju.

„Viņš mani pamatīgi nopēra, un tad apprecināja ar kapteini Džonsonu. Es neļaunojos. Viņš gan bija vecāks, bet arī glīts vīrietis."

Tiarè — tēvs viņu bija nosaucis šīs baltās, smaržīgās puķes vārdā, par kuru stāsta, ka neviens, kas kādreiz jutis tās smaržu, nespējot aizmirst Tahiti salu, un ja

kādreiz to atstājot, tad drīz braucot atpakaļ, lai cik tālu būtu aizklīdis — Tiarè ļoti labi atcerējās Striklendu.

„Viņš mēdza nākt šurp, un reizēm es to redzēju Papētē staigājot. Man bija viņa žēl, viņš bija tik vājš, un viņam nekad nebija naudas. Kad dzirdēju, ka viņš pilsētā, sūtīju zēnu un aicināju to pie sevis pusdienā. Pāris reizes devu viņam darbu, bet viņš ilgi nepalika. Jau pēc dažām dienām viņš gribēja iet atpakaļ mežā, un kādu rītu pazuda."

Striklends sasniedza Tahiti pusgadu pēc tam, kad bij atstājis Marseļu. Šai laikā viņš strādāja uz kāda burinieka, kas brauca no Oklendas uz Sanfrancisku, un nokļuva tur ar krāsu kasti, molbertu un audeklu kādām divpadsmit gleznām. Viņam bija dažas mārciņas kabatā, jo Sidnejā tas bij atradis darbu, un viņš noīrēja mazu istabu kādā iedzimto mājā ārpus pilsētas. Man šķiet, viņš te jau pirmā mirklī jutās kā mājās. Tiarè pastāstija, ka viņš tai kādreiz teicis:

„Mazgāju kuģa klāju, kad kāds matrozis man teica: ‚Lūk, esam klāt.' Paskatijos un ieraudziju salas kontūras. Tūliņ zināju, ka tā bija vieta, ko visu mūžu biju meklējis. Piebraucām tuvāk, un man likās, ka es to pazinu. Reizēm, kad pa to staigāju, sala man liekas pazīstama. Būtu varējis zvērēt, ka jau kādreiz esmu te dzīvojis."

„Dažkārt ar viņiem tā gadās," Tiarè teica. „Pazīstu vīrus, kas tikai uz dažām stundām izkāpa krastā, kamēr viņu kuģis ņēma kravu, un palika šeit uz visiem laikiem. Zinu cilvēkus, kas uz gadu bija komandēti šurp darbā; viņi lādēja šo vietu un aizbraukuši zvērēja, ka labāk miršot nekā vēlreiz braukšot šurp, un pēc sešiem mēnešiem tie atkal bija šeit un teica, ka tie nekur citur nevarot dzīvot."

L

Man liekas, ka daži cilvēki nepiedzimst savā īstajā dzimtenē. Nejaušība tos iemet kādā apvidū, bet viņi vien-

mēr ilgojas pēc īstās dzimtenes, ko tie nepazīst. Savā dzimtajā zemē viņi ir kā svešnieki, un zaļās alejas, ko tie pazīst no bērnības, vai dzīvās ielas, kur tie rotaļājušies, viņiem ir tikai vietas, kur tie kādu laiku bijuši, bet pie kurām tos nekas nesaista. Viņi var kā svešinieki pavadīt visu mūžu starp saviem tuviniekiem un tomēr sirdī justies tāļi no tiem, ko tie visu mūžu pazinuši. Varbūt šī svešuma sajūta ir tā, kas ļaudis mudina doties tālos ceļojumos, meklējot ko pastāvīgu, kam varētu pieķerties. Varbūt kāds dziļi slēpts atavisms tādu ceļinieku ved atpakaļ uz zemi, kur viņa senči dzīvojuši vēstures pirmsākumu laikā. Gadas, kad cilvēks nejauši ierauga vietu, kur tas noslēpumainā kārtā jūtas piederīgs. Te ir viņa meklētās mājas, viņš apmetas apvidū, ko tas nekad nav redzējis, starp cilvēkiem, ko tas nepazīst; un viņš jūtas tā, it kā to visu pazītu jau kopš dzimšanas. Te viņš beidzot atrod mieru.

Pastāstīju Džonsona kundzei par kādu vīru, ko biju pazinis Sv. Tomasa slimnīcā. Tas bija žīds, vārdā Abrahams, gaišmatains, diezgan spēcīga auguma jauneklis, kautrīgs un ļoti pieticīgs; bet viņš bija ļoti apdāvināts. Viņš iestājās slimnīcā ar stipendiju un piecu gadu laikā izpelnijās visas iespējamās godalgas. Viņš bija dzimis ārsts un ķirurgs. Viņa spīdošās spējas parādijās visur. Beidzot viņu ievēlēja štata vietā, un viņa karjera bija nodrošināta. Ja cilvēka dzīvē vispār var ko paredzēt, tad droši var teikt, ka viņš sasniegs augstākās virsotnes savā arodā. Viņu gaidīja gods un bagātība. Pirms stāšanās jaunajā vietā viņš gribēja izmantot atvaļinājumu, un tā kā tam nebija privātu līdzekļu, viņš iestājās par ārstu uz kāda kuģa, kas brauca uz Tuvajiem Austrumiem. Parasti šis kuģis neturēja ārstu, bet viens no slimnīcas vecākajiem ārstiem pazina kuģniecības sabiedrības direktoru, un Abrahamu pieņēma izņēmuma kārtā.

Pēc dažām nedēļām iestādes saņēma rakstu, ar kuru viņš atteicās no kārotās štata vietas. Tas bij ārkārtīgs pārsteigums, sāka klīst dažādas baumas. Ja kāds izdara ko negaidītu, paziņas tam tūliņ pieraksta nosodamus mo-

tivus. Bet bija cits, kas tūliņ stājās Abrahama vietā, un tā Abrahamu aizmirsa. Par viņu vairs nekā nedzirdēja. Viņš bija pazudis.

Pēc desmit gadiem, kādu rītu, kad kuģis, ar kuru braucu, gatavojās piestāties Aleksandrijā, mani lūdza nostāties rindā kopā ar citiem pasažieriem, ārsta apskatei. Ārsts bija spēcīga auguma vīrs apnēsātās drēbēs, un kad tas noņēma cepuri, es ievēroju, ka tam bija gluži kaila galva. Man likās, ka esmu to kaut kur redzējis. Pēkšņi atcerējos.

„Abraham," es teicu.

Viņš pagriezās un pārsteigts paskatijās manī, tad viņš mani pazina un sniedza man roku. Kad abi bijām izteikuši savu pārsteigumu un viņš dzirdēja, ka vakaru pavadīšu Aleksandrijā, Abrahams mani ielūdza angļu klubā vakariņās. Kad atkal satikāmies, izteicu izbrīnu par to, ka biju viņu šeit sastapis. Viņa vieta bija neievērojama, vāji atalgota, un varēja redzēt, ka viņš dzīvoja šauros apstākļos. Tad viņš man visu izstāstija.

Vidusjūras ceļojumā aizbraucot viņš, protams, gribēja drīz atgriezties Londonā un stāties jaunajā vietā Sv. Tomasa slimnīcā. Kādu rītu tvaikonis piectāja Aleksandrijā, un viņš no klāja noraudzijās pilsētā, kas balta mirdzēja saules gaismā, un uz pūli ostmalā; viņš redzēja iedzimtos noplukušās drēbēs, melnos no Sudanas, grieķu un italiešu trokšņaino pūli, nopietnos turkus savos tarbušos, sauli un zilās debesis; un viņā kaut kas notika. Viņš nevarēja to attēlot. Tas bijis kā zibeņa spēriens, viņš teica, un tad, ar šiem vārdiem neapmierināts, viņš izlaboja, tā bijusi it kā atklāsme. Kaut kas salūza viņa sirdī, un pēkšņi viņu pārņēma brīnišķīga brīvības sajūta. Viņš jutās kā mājās un tūliņ zināja, ka tam visu mūžu jāpaliek uz dzīvi Aleksandrijā. Kuģi atstāt viņam nebija grūti, un pēc divdesmit četrām stundām tas ar visām mantām jau atradās krastā.

„Kapteinis droši vien domāja, ka esat prātu zaudējuši," es smaidiju.

„Es neinteresējos, ko citi par mani domāja. Es ne-

rīkojos pēc sava prāta, mani vadija kāds spēks, kas bija stiprāks par mani. Domāju, man jāiet uz kādu mazu grieķu viesnīcu, paskatijos apkārt un jutu, kur to atradīšu. Gāju taisni turp, un ziniet, kad to ieraudziju, es to tūliņ pazinu."

„Vai kādreiz jau bijāt Aleksandrijā bijuši?"

„Nē; nekad vēl nebiju atstājis Angliju."

Tad viņš iestājās valdības dienestā un strādāja šai vietā līdz pat šim laikam.

„Vai nekad neesat to nožēlojuši?"

„Nekad, ne mirkli. Nopelnu diezgan, lai varētu dzīvot, un esmu apmierināts. Vairāk nekā nevēlos kā palikt šeit, kamēr miršu. Mana dzīve ir brīnišķīga."

Nākamā dienā atstāju Aleksandriju un vairs nedomāju par Abrahamu, kamēr pēc kāda laika man gadijās ēst pusdienas ar vecu draugu un kolēgu, Aliku Kārmaikelu, kas Anglijā pavadija īsu atvaļinājumu. Satiku viņu ielā un apsveicu par iecelšanu muižnieku kārtā, ar ko tas bij atalgots par ievērojamiem nopelniem kara laikā. Norunājām kopā pavadīt vakaru, lai atcerētos senos laikus, un kad apsolijos aiziet pie viņa vakariņās, viņš dzīrās neviena cita neielūgt, lai mēs varētu netraucēti parunāties. Viņam bija skaists vecs nams Karalienes Annas ielā, un tā kā viņam bija laba gaume, viņš to bija ļoti jauki iekārtojis. Ēdamistabā pie sienas redzēju brīnišķīgu Beloto un pāris Zofaniju, kuru dēļ es viņu apskaudu. Kad viņa sieva, jauka, liela auguma dāma zelta krāsas ģērbā, bija mūs atstājusi vienus, es smiedamies aizrādiju, cik ļoti viņa apstākļi bija pārvērtušies kopš tiem laikiem, kad abi bijām medicinas studenti. Toreiz viņam tā bija likusies liela izšķērdība, ēst vakariņas kādā italiešu restoranā Vestminsteras Tilta ielā. Tagad Aliks Kārmaikels skaitijās kādu divpadsmit slimnīcu štatā. Varēju iedomāties, ka viņš pelnija droši savus desmit tūkstošus gadā, un muižnieku kārta viņam bija tikai pirmais pagodinājums, kam neizbēgami sekos daudzi citi.

„Man klājas gluži labi," viņš teica, „bet savādi, ka par to visu man jāpateicas laimīgam gadijumam."

„Ko tu ar to gribi teikt?“

„Nu, vai tu vēl atceries Abrahamu? Tas bija cilvēks ar nākotni. Kad bijām studenti, viņš mani pārspēja uz visas līnijas. Viņš dabūja godalgas, stipendijas, pēc kurām ilgojos. Es vienmēr spēlēju tikai otro vijoli. Ja viņš būtu tā turpinājis, viņš tagad būtu manā vietā. Viņš bija ļoti apdāvināts ķirurgs. Neviens ar viņu nevarēja sacensties. Kad viņu pieņēma par reģistratoru Tomasa slimnīcā, man nebija nekādu izredžu tikt štatā. Es būtu kļuvis par praktisku ārstu, un tu zini, cik grūti praktiskam ārstam kādreiz tikt uz augšu. Bet Abrahams atteicās, un vietu dabūju es. Tā bija mana laime.“

„Man liekas, tev taisnība.“

„Tā bija mana laime. Man liekas, ar Abrahamu kaut kas nav kārtībā. Nabaga vīrs, viņš galīgi noklīdis no ceļa. Viņš pieņēmis bada vietu Aleksandrijas dienestā — viņš tur ir sanitārais uzraugs, vai kaut kas tamlīdzīgs. Esmu dzirdējis, ka viņš dzīvojot ar kādu vecu, neglītu grieķieti un tam esot pusducis skrofulozu bērnu. Man liekas, ar to vēl nepietiek, ka cilvēkam laba galva. Vajadzīgs arī raksturs. Abrahamam nebija rakstura.“

Raksturs? Man liekas, vajadzīgs diezgan stingrs raksturs, lai pēc pusstundas pārdomām atteiktos no spīdošas karjēras citas, vērtīgākas dzīves labā. Tāpat bija vajadzīgs raksturs, lai šo pēkšņo soli nekad nenožēlotu. Bet es nekā neteicu, un Alīks Kārmaikels domīgi turpināja:

„Protams, tā būtu liekulība, ja es nožēlotu Abrahama rīcību. Es taču no tā tikai ieguvu.“

Viņš laiski pakratija garo Koronas cigaru, ko tas smēķēja. „Bet ja es nebūtu personīgi ieinteresēts, man būtu viņa žēl. Tiešām bēdīgi, ka cilvēks tā sabojā savu dzīvi.“

Es gan nezināju, vai Abrahams tiešām bija sabojājis savu dzīvi. Ja cilvēks dara, ko vēlas, dzīvo apstākļos, kas tam patīk, apmierināts ar savi un pasauli, — vai tas nozīmē, ka viņš sabojājis savu dzīvi? Un vai slavena ārsta vieta ar desmit tūkstoš mārciņu ienākumu gadā un skai-

sta sieva jau ir panākumi? Man šķiet, viss atkarājas no tā, kādu nozīmi piešķir dzīvei, sabiedrībai un individuālām tieksmēm. Bet es nekā neteicu, jo kas es esmu, lai strīdētos ar dižciltīgo?

LI

Kad biju to izstāstijis, Tiarè uzslavēja manu gudrību, un dažas minūtes mēs strādājām klusēdami; jo mēs tobrīd lobijām zirņus. Tad viņas acis, kas vienmēr modri vēroja virtuvi, pamanija ķīniešu pavāra rīcību, kas izpelnijās viņas nosodijumu. Viņa piegriezās tam un sāka to lamāt. Ķīnietis prata aizstāvēties, un sākās ļoti spraiga ķilda. Viņi runāja iedzimto valodā, no kuras sapratu tikai dažus vārdus; izklausijās tā, it kā būtu pienācis pasaules gals; bet tad atkal iestājās miers un Tiarè pasniedza ķīnietim cigareti. Tiarè un ķīnietis omulīgi sāka smēķēt.

„Vai zinat, ka es viņam apgādāju sievu?“ Tiarè pēkšņi teica ar smaidu pār visu milzīgo seju.

„Kam, pavāram?“

„Nē, Striklendam.“

„Bet viņam viena jau bija.“

„Tā viņš arī teica, bet es viņam sacīju, ka tā ir Anglijā un Anglija — otrā pasaules galā.“

„Tas tiesa,“ es atbildēju.

„Viņš ieradās Papētē pēc katriem diviem vai trim mēnešiem, kad tam vajadzēja krāsu, tabakas vai naudas, un tad viņš klejoja apkārt kā suns bez saimnieka. Man bija viņa žēl. Man bij apkopēja meitene, vārdā Ata. Tā man bij attāla radiniece, tēvs un māte viņai bija miruši, tādēļ biju to ņēmusi pie sevis. Striklends mēdza šad un tad nākt šurp pusdienā vai spēlēt šachu ar kādu no zēniem. Ievēroju, ka viņa bieži uz to skatijās, un jautāju, vai Striklends tai patīk. Viņa teica, ka patīkot diezgan labi. Jūs zinat, kādas ir šīs meitenes; viņas vienmēr labprāt iet ar baltajiem vīriešiem.“

„Vai viņa bij iedzimtā?“ es jautāju.

„Jā; viņai nebija ne piliena balto asiņu. Kad bijām

izrunājušās, liku atsaukt Striklendu un teicu tam: ‚Striklend, tev nu laiks iekārtot dzīvi. Vīrietis tavā vecumā nevar rotaļāties ar meitenēm, kas klejo gar piekrasti. Tās ir sliktas sievietes, nav labi, ka tu ar tām saejies. Tev nav naudas, un nevienā darbā tu nepaliec ilgāk kā pāris mēnešus. Neviens tevi vairs neņems. Tu saki, ka vari dzīvot mežā ar vienu vai otru iedzimto, un tās tevi labprāt pieņem, jo tu esi baltais, bet tas nav baltā vīra cienīgi. Klausies, ko tev teikšu. Striklend.“

Tiarè runājot jauca franču un angļu valodas, kuras tā runāja vienlīdzīgi veikli. Viņa runāja ar dziedošu akcentu, kas nebija nepatīkams. Likās, putns runātu tādā balsī, ja varētu runāt angliski.

„Vai negribi Atu? Viņa ir laba meitene, un viņai tikai septiņpadsmit gadu. Viņa nekad nav bijusi izlaidīga kā citas — kapteinis vai stūrmanis, jā, bet neviens iedzimtais tai nav pieskāries. Elle se respecte, vois-tu*) Oahu kasieris man vēl nesen teica, ka visās salās neesot redzējis otras tik glītas meitenes. Viņai arī laiks precēties, un bez tam kapteiņi un stūrmaņi vēlas pārmaiņu. Es savas kalpones nekad neturu pārāk ilgi. Viņai ir mazs īpašums Taravao tuvumā. To viņa ieguva pirms tavas ierašanās salā, un pie tagadējām kopras cenām jūs gluži labi varētu dzīvot. Tur ir māja, un tu varētu gleznot cik vien tev patīk. Ko tu par to saki?“

Tiarè brīdi apklusa, lai atvilktu elpu.

„Tad viņš man pastāstija par savu sievu Anglijā. ‚Nabaga Striklend,‘ es viņam teicu, ‚visiem, kas te atbrauc, kaut kur ir sievas; bieži vien viņi tikai tādēļ brauc šurp. Ata prātīga meitene, viņa nevēlēsies nekādas oficialas ceremonijas. Viņa ir protestante un tu zini, ka tie uz šīm lietām neskatas tik stingri kā katoļi.‘ Tad viņš teica: ‚Bet ko Ata par to saka?‘ ‚Liekas, viņa metusi uz tevi acis,‘ es teicu. ‚Ja tu gribi, viņa grib. Vai vēliet, lai to pasaucu?‘ Viņš iesmējās, jocīgi, sausi, kā tas mēdza smieties, un es pasaucu Atu. Mazā nerātne, viņa zināja, par

*) Viņa sevi cienī.

ko runāju, es ar vienu aci redzēju, ka viņa visu laiku uzmanīgi klausījās, izlikdamās, ka gludina manu blūzi, ko tai biju iedevusi izmazgāt. Viņa atnāca. Viņa smējās, bet redzēju, ka tā bija drusku samulsusi, un Striklends nekā neteikdams skatījās viņā."

„Vai viņa bija glīta?" es jautāju.

„Nekā nevarēja teikt. Bet jums vajadzētu redzēt viņas ģīmetnes. Viņš to gleznoja neskaitamas reizes, reizēm ar pareo, reizēm gluži kailu. Jā, viņa bija diezgan glīta. Un viņa prata vārīt ēdienus. To es patī viņai biju iemācijusi. Redzēju, ka Striklends kļuva domīgs, tādēļ teicu: „Es viņai maksāju labu algu un viņa to ir iekrājusi, bez tam arī kapteiņi un stūrmaņi tai reizēm kādu nieku iedeva. Viņai ir vairāki simti franku.'

Viņš plūkāja kuplo sarkano bārdu un smaidija.

‚Nu, Ata,' viņš teica, ‚vai vēlies mani par vīru?'

Viņa nekā neteica, tikai klusi smējās.

‚Bet es tev saku, nabaga Striklend, viņa jau sen met uz tevi acis,' es teicu.

‚Es tevi sitīšu,' viņš teica, viņā skatīdamies.

‚Kā citādi zināšu, ka tu mani mīli?' viņa atbildēja.

Tiarè pārtrauca stāstu un domīgi griezās pie manis.

„Mans pirmais vīrs, kapteinis Džonsons, bieži mēdza mani sist. Viņš bij īsts vīrietis. Viņš bija glīts, sešas pēdas, trīs collas garš, un kad tas bija piedzēries, viņš nebija valdams. Tad es dienām ilgi staigāju vienos zilumos. Ai, kā es raudāju, kad viņš nomira. Domāju, ka nekad to nepārcietīšu. Bet tikai tad, kad biju apprecējusies ar Džordžu Reiniju, es sapratu, ko biju zaudējusi. Kamēr ar vīrieti dzīvo, nekad nevar viņu pareizi novērtēt. Neviens vīrietis tā nav pievīlis manas cerības kā Džordžs Reinijs. Viņš arī bija glīts, stalts puisis. Viņš bija gandrīz tikpat liels kā kapteinis Džonsons un izskatījās diezgan stiprs. Bet tā bija tikai āriene. Viņš nekad nedzēra. Viņš nekad nepacēla pret mani roku. Īsts misionārs. Es viņu pievīlu ar visu kuģu virsniekiem, kas atbrauca salā, un Džordžs Reinijs nekā neteica. Beidzot viņš man tā apriebās, ka es šķīros no viņa. Kāds labums no

tāda vīra? Briesmīgi, kā daži vīrieši izturas pret sievietēm."

Izteicu viņai līdzjūtību un izjusti piebildu, ka vīrieši nekad neattaisno uz viņiem liktās cerības. Tad lūdzu, lai viņa stāsta tālāk par Striklendu.

„ ‚Nu,' es viņam teicu, ‚nekur nav jāsteidzas. Vari mierīgi apdomāties. Atai ir glīta istaba piebūvē. Padzīvo ar viņu kādu mēnesi, tad redzēsi, kā viņa tev patīks. Ēst vari šeit. Mēneša beigās, ja gribēsi viņu precēt, varēsi iet uz viņas māju.'

Tam viņš piekrita. Ata joprojām strādāja mājas darbus, un es devu Striklendam ēst, kā biju solījusi. Pamāciju Atai, kā pagatavot dažus ēdienus, kas viņam sevišķi labi garšoja. Viņš daudz negleznoja. Viņš staigāja pa kalniem un peldējās upē. Viņš sēdēja krastā un noskatijās lagunā, un saulei rietot nokāpa lejā, lai redzētu Mureas salu. Bieži viņš rifā zvējoja. Viņam patika klejot pa ostu un tērzēt ar iedzimtajiem. Viņš bij jauks, mierīgs cilvēks. Katru vakaru pēc vakariņām viņš gāja piebūvē pie Atas. Redzēju, ka viņš ilgojas pēc meža, un mēneša beigās jautāju tam, ko viņš nodomājis darīt. Viņš teica, ja Ata gribot iet, viņš iešot tai līdzi. Tad es viņiem sarīkoju kāzu mielastu. Pagatavoju to pati savām rokām. Es viņiem devu zirņu zupu, omarus à la portugaise, rīsu ragū un kokosriekstu salātus — vai jūs nekad neesat ēduši manus kokosriekstu salātus? vajadzēs jūs pacienāt, kamēr neesat aizbraukuši, — un tad es viņiem pagatavoju saldējumu. Šampanieti dzērām, cik gribējām, un tam sekoja liķieri. Ai, es gribēju viņiem rīkot īstus svētkus. Pēc tam zālē dejojām. Toreiz vēl nebiju tik resna, un vienmēr esmu labprāt dejojusi."

Ziedu viesnīcas zāle bija neliela istaba ar lauku klavierēm un ar spiestu samtu pārvilktām mahagoni mēbelēm glītā kārtībā gar sienām. Uz apaļiem galdiem bija fotografiju albumi un pie sienām Tiarè un viņas pirmā vīra kapteiņa Džonsona palielinātas fotografijas. Kaut arī Tiarè tagad bija veca un resna, reizēm mēs saritinājām Briseles paklāju, pasaucām meitenes un dažus saim-

nieces draugus un dejojām, kaut arī tikai pie ķērcoša gramofona muzikas. Verandā gaiss bija piesātināts ar Tiarè puķes stipro smaržu, un mums virs galvas skaidrās debesīs mirdzēja Dienvidu krusts.

Tiarè iecietīgi smaidīja, sen pagājušo laiku priekus atcerēdamās.

„Mēs dzīvojām līdz trim, un kad gājām gulēt, mums visiem bija skaidras galvas. Es viņiem teicu, ka došu tiem savus ratus, cik tālu iet ceļš, jo arī no ceļa gala viņiem vēl bija tāļš gājiens. Atas īpašums atradās tālu ielejā starp kalniem. Viņi izgāja ausmā un zēns, ko tiem sūtīju līdzi, pārnāca tikai nākamā dienā.

Jā, tā Striklends apprecējās."

XLII

Man šķiet, nākamie trīs gadi bija laimīgākie Striklenda mūžā. Atas māja atradās kādus astoņus kilometrus no ceļa, kas apjož salu, un to varēja sasniegt pa līču loču teku, ko apēnoja krāšņi tropu koki. Tā bija nekrāsota koka ēka ar divām istabām; ārpusē bija maza nojume, kas izpildija virtuves vietu. Mēbeļu nebij, ja neskaitija mašu paklājus, uz kuriem viņi gulēja, un atpūtas krēslu, kas stāvēja lievenī. Turpat pie mājas auga bananas; ar savām lielajām, robainajām lapām tās atgādināja nabadzībā kritušas ķēniņienes noplīsušo ģērbu. Tūliņ aiz tām bij augļu koks, kas nesa aligatoru bumbierus, un visur bija kokosa palmas, kas zemei deva ienākumus. Atas tēvs bij iestādijis krotonu krūmus visapkārt savam īpašumam, un tie auga krāsainā kuplumā, jautri un mirdzoši; tie ieslēdza zemi kā liesmu lokā. Mājas priekšā auga mango koks, un klajuma malā bija divi flambojani, dvīņu koki, kas centās pārspēt kokosa riekstu koku zeltu ar saviem sarkanajiem ziediem.

Te Striklends dzīvoja, iztikdams ar zemes augļiem un reti ierazdamies Papētē. Netālu tecēja maza upīte, kur tas peldējās, un pa to reizēm atpeldēja zivju bari. Tad

iedzimtie sapulcējās ar asiem durkļiem un skali kliegdami dūra lielās, izbiedētās zivis, kas traucās lejup uz jūru. Reizēm Striklends gāja uz rifu un pārnāca ar mazu, krāsainu zivju lomu, kuras Ata cepa kokosriekstu eļļā, vai ar omariem; un reizēm viņa pagatavoja garšīgu ēdienu no zemes krabjiem, kas mežā ložņāja gar kājām. Kalnā auga meža apelsīnu koki, un Ata šad un tad ar dažām ciema sievām devās turp un pārnāca zaļiem, saldiem augļiem apkrāvusies. Tad nogatavojās kokosrieksti, un viņas brālēni (kā visiem iedzimtajiem, Atai bija liels pulks radu) rāpās kokos un meta zemē lielos, gatavos riekstus. Viņi tos pāršķēla un lika saulē kaltēt. Tad viņi izgrieza kopru un sabēra to maisos, un sievietes tos aiznesa tirgonim ciemā pie lagunas, un tas deva pretī rīsus, ziepes, konservētu gaļu un drusku naudas. Dažreiz kaimiņos bija kādi svētki un tur kāva cūku. Tad viņi gāja un piedēdās līdz kaklam, dejoja un dziedāja dziesmas.

Bet māja bija tālu no ciema, un tahitieši ir slinki. Tie mīl ceļot un tenkot, bet labprāt negrib tālu iet, un Striklends ar Atu reizēm nedēļām ilgi dzīvoja vieni. Viņš gleznoja un lasija, un vakaros, kad palika tumšs, viņi abi sēdēja lievenī, smēķēja un raudzijās naktī. Tad Atai bija bērns, un vecā sieva, kas bija atnākusi tai palīdzēt, palika pie viņiem. Tad ieradās vecās sievas mazmeita un arī palika, un tad parādījās kāds jauneklis — neviens skaidri nezināja, no kurienes tas bij ieradies un kur piederēja —, bet viņš bezrūpīgi apmetās pie tiem, un viņi visi dzīvoja kopā.

LIII

„Paskat', kapteinis Brino," Tiarè teica kādu dienu, kad es to atkal iztaujāju par Striklendu. „Viņš labi pazina Striklendu; viņš to reizēm apciemoja mājā."

Redzēju pusmūža francūzi ar lielu melnu, vietām iesirmu bārdu, saulē iedegušu seju un platām, mirdzošām acīm. Viņš bija tērpies jaunā buru audekla uzvalkā. Biju

viņu ievērojis jau azaidā, un Ā-Lins, ķīniešu zēns, man pastāstija, ka tas atbraucis no Pomotām ar kuģi, kas šodien bija pienācis. Tiarè mūs iepazīstināja, un viņš man pasniedza lielu vizitkarti, uz kuras bija iespiests „Renè Brino“ un zemāk „Tāļbraucējs kapteinis“. Sēdējām mazā lievenī virtuves priekšā, un Tiarè izgrieza ģērbu, ko tā gribēja šūt vienai no savām kalponēm — iedzimto meitenēm. Viņš apsēdās pie mums.

„Jā; es labi pazinu Striklendu,“ viņš teica. „Esmu liels šacha draugs, un viņš vienmēr bij ar mieru spēlēt. Trīs vai četras reizes gadā ierados Tahiti salā kārtot darīšanas, un kad biju Papētē, viņš arī atnāca šurp un mēs spēlējām. Kad viņš apprecējās“ — kapteinis Brino pasmaidija un paraustija plecus — „nu, kad viņš aizgāja dzīvot pie tās meitenes, ko Tiarè viņam deva, Striklends mani ielūdza pie sevis ciemā. Es biju viens no viņa kāzu viesiem.“ Viņš paskatijās uz Tiarè, un viņi abi iesmējās. „Pēc tam viņš reti nāca uz Papēti, bet gadu vēlāk man gadijās, vairs nezinu kādas darīšanas tai salas daļā, un es nodomāju: ‚Pag', kādēļ es nevarētu apciemot nabaga Striklendu?' Apjautājos dažiem iedzimtajiem un dabūju zināt, ka viņš dzīvoja kādus piecus kilometrus no tās vietas, kur man bija darīšanas. Tā es aizgāju. Nekad neaizmirsīšu iespaidu, ko man atstāja šis apciemojums. Dzīvoju atolā, zemā salā, īstenībā zemes strēmelē, kas apjož lagunu, un tās skaistums ir jūras un debess skaistums un lagunas mainīgās krāsas un kokosa palmu gracija; bet tā vieta, kur Striklends dzīvoja, bija skaista kā paradīzes dārzs. Ai, kaut es jums varētu attēlot šīs vietas burvību, šo stūrīti tālu no visas pasaules, ar zilajām debesīm virs galvas un krāšņajiem kokiem visapkārt! Tie bija krāsu svētki. Gaiss bija smaržīgs un vēss. Vārdiem šo paradīzi nevar aprakstīt. Un tur viņš dzīvoja, aizmirsis pasauli un pasaules aizmirsts. Man šķiet, eiropieša acis tur būtu redzējušas tikai pārsteidzošu netīrību. Māja bija pussakritusi un ne visai tīra. Tuvāk piegājis, redzēju trīs vai četrus iedzimtos lievenī guļam. Jūs zinat, kā iedzimtie mīl līst barā. Kāds jauns vīrietis visā ga-

rumā izstiepies smēķēja cigareti; viņš bija gluži kails, ja neskaitija pareo."

Pareo ir gara, šaura kokvilnas lenta, sarkana vai zila, ar baltiem iespiestiem rakstiem. Ap vidu apsieta, tā nokarājas līdz ceļiem.

„Meitene piecpadsmit gadu vecumā pina cepuri no pandanus lapām, un kāda veca sieva tupēja pie sienas un smēķēja pīpi. Tad ieraudziju Atu. Viņa zīdija jaundzimušu bērnu, otrs bērns, gluži kails, rotaļājās tai pie kājām. Mani ieraudzijusi, tā sauca Striklendu, un viņš iznāca pie durvīm. Arī viņš valkāja tikai pareo. Dīvains viņš izskatijās ar savu sarkano bārdu, sapītajiem matiem un platajām, spalvainajām krūtīm. Viņa kājas bija cietas un rētainas, tūliņ redzēju, ka viņš vienmēr staigājis kailām kājām. Viņš bija kļuvis par īstu iedzimto. Viņš priecājās par manu apciemojumu un pusdienā lika Atai kaut cāli. Viņš mani ieveda istabā un parādija gleznu, pie kuras bija strādājis, kad ierados. Istabas kaktā bija gulta un vidū molberts ar audeklu. Tā kā man bija viņa žēl, es par nieka naudu no viņa nopirku pāris gleznas, un citas aizsūtiju saviem draugiem Francijā. Un lai gan biju tās pircis aiz līdzjūtības, kādu laiku ar tām padzīvojis sāku tās iemīlēt. Tiešām, tanīs bija savāds skaistums. Visi domāja, ka esmu traks, bet izrādas, ka man bijusi taisnība. Es biju viņa pirmais cienītājs šais salās."

Viņš viltīgi pasmaidija un paskatijās uz Tiarè, un tā ar žēlabām mums atkal sāka stāstīt par Striklenda mantu izsoli, kur tā pametusi neievērotas Striklenda gleznas un nopirkusi amerikāņu krāsni par divdesmit septiņiem frankiem.

„Vai jums vēl ir tās gleznas?" es jautāju.

„Jā; glabāšu tās, kamēr mana meita būs precību gados, un tad tās pārdošu. Tā viņai būs pūra nauda."

Tad viņš turpināja stāstu, kā tas apciemojis Striklendu.

„Nekad neaizmirsīšu vakaru, ko pavadiju pie viņa. Nebiju domājis palikt ilgāk par stundu, bet viņš mani pierunāja palikt līdz rītam. Sākumā vilcinājos, jāatzīstas,

nebiju sevišķi sajūsmināts par mašu paklājiem, kur tas man dzīrās pagatavot guļas vietu; bet tad paraustiju plecus. Kad cēlu savu māju Pomotās, es nedēļām ilgi biju gulējis vēl cietākā gultā, zem klajas debess vai zem krūmiem; un kas attiecas uz kukaiņiem, tad mana āda diezgan cieta, lai nebūtu no tiem jābaidas.

Kamēr Ata gatavoja vakariņas, gājām uz upi mazgāties, un kad bijām paēduši, apsēdāmies lievenī. Smēķējām un tērzējām. Jauneklim bija koncertina, un viņš spēlēja melodijas, kādas priekš desmit gadiem mēdza spēlēt restoranos. Savādi tās skanēja tropu naktī tūkstošiem jūdžu no civilizacijas. Jautāju Striklendam, vai tam neapnīk dzīvot starp iedzimtajiem. Nē, viņš teica; viņam patīkot, ka modeļi esot turpat pie rokas. Tad iedzimtie skaļi nožāvājās un aizgāja gulēt, un mēs ar Striklendu palikām vieni. Nevaru jums attēlot spraigo nakts klusumu. Manā salā Pomotās nakts nekad nav tik pilnīgi klusa kā tai vietā, kur dzīvoja Striklends. Krastā dūc sīku dzīvnieku miriadi, mazie gliemezīši, kas nemitīgi rāpo pa smiltīm un zemes krabji skraida pa zāli. Lagunā šad un tad lec zivis, un reizēm skaļi nošļakst ūdens, kad brūna haizivs liek visiem citiem ūdens dzīvniekiem bēgt savu dzīvību glābjot. Un pāri tam visam, bezgalīga kā laiks, vienmuļi skan plīstošo viļņu rūkoņa rifā. Bet šeit nedzirdēja ne skaņas, un gaiss bija piesātināts baltu nakts puķu smaržām. Tā bija tik skaista nakts, ka likās, dvēsele tikko vairs spēja izciest miesas cietumā. Varēja just, ka tā gatava ikbrīdi aizlidot rēnajā gaisā, un nāve likās kā mīļš draugs."

Tiarè nopūtās.

„Ai, kaut man vēl būtu piecpadsmit gadi."

Tad viņa ieraudzija kaķi, kas zagās pie zivju bļodas virtuvē, svieda tam ar grāmatu, pavadīdama veiklo kustību ar lāstu birumu.

„Jautāju Striklendam, vai viņš laimīgs ar Atu.

‚Viņa mani liek mierā,' viņš teica. ‚Viņa man vāra ēdienus un kopj bērnus. Viņa dara, ko es tai lieku. Viņa man dod visu, ko no sievietes vēlos.'

‚Un vai jums nekad nav žēl Eiropas? Vai kādreiz neilgojaties pēc Parīzes vai Londonas ielu ugunīm, savu draugu un kolēģu tuvuma, pēc teatriem un laikrakstiem un autobusu riteņu trokšņa uz akmeņu bruģa?'

Viņš ilgu brīdi klusēja. Tad viņš teica:

‚Palikšu šeit, kamēr miršu.'

‚Vai jums nekad nav garlaicīgi, un vai nekad nejūtaties vientuļš?' es jautāju.

Viņš pasmējās.

‚Nabaga draugs,' viņš teica. ‚Jūs nezinat, ko nozīmē mākslinieka būt'."

Kapteinis Brino ar laipnu smaidu pagriezās pret mani un viņa tumšajās, labsirdīgajās acīs atvizēja brīnišķīgs skatiens.

„Viņš bija netaisns pret mani, jo es arī zinu, kas ir sapņi. Man arī ir savas vizijas. Arī es savā ziņā esmu mākslinieks."

Brīdi mēs klusējām un Tiarè izzvejoja no savām lielajām kabatām cigarešu sauju. Viņa pasniedza mums katram pa vienai, un mēs visi trīs smēķējām. Beidzot viņa teica:

„Ja šis kungs interesējas par Striklendu, kādēļ jūs nevarētu to aizvest pie doktora Kutrà? Tas viņam varēs kaut ko pastāstīt par Striklenda slimību un nāvi."

„Labprāt," kapteinis teica un paskatijās manī.

Es viņam pateicos, un viņš paskatijās pulkstenī.

„Jau pāri sešiem. Ja vēlaties tūliņ nākt, mēs viņu sastapsim mājā."

Es tūliņ piecēlos un mēs sākām iet pa ceļu, kas veda uz ārsta māju. Viņš dzīvoja ārpus pilsētas, bet arī Ziedu viesnīca bija tās malā, un mēs drīz iznācām laukos. Plato ceļu apēnoja piparu koki, un tam abās pusēs bija kokosa palmas un vaniļas plantacijas. Plēsīgi putni ķērca palmu lapās. Mēs sasniedzām akmens tiltu pār kādu seklu upi un dažas minūtes apstājāmies noskatīties, kā iedzimto zēni peldējās. Viņi skaļi kliegdami un smiedamies dzenāja cits citu, un viņu brūnie, mitrie ķermeņi spīdēja saulē.

LIV

Iedams domāju par kādu apstākli, kas saistija manu uzmanību pie visa tā, ko pēdējā laikā par Striklendu biju dzirdējis. Šeit, vientuļajā salā, viņš ļaudīs nebija modinājis riebumu un naidu, ar kādu Eiropā uz to skatijās, bet drīzāk līdzjūtību; un viņa dīvainības te visi uzņēma ar iecietību. Šiem ļaudīm, iedzimtajiem un eiropiešiem, viņš bija dīvains putns, un nebrīnijās par to; pasaule bija pilna dīvainiem ļaudīm, kas darija dīvainus darbus; un varbūt viņi zināja, ka cilvēks nav tāds, kāds grib būt, bet kādam tam jābūt. Anglijā un Francijā viņš bija kā četrstūraina tapa apaļā caurumā, bet šeit caurumi bija dažāda veida, un katra tapa atrada savu vietu. Nedomāju, ka viņš te bija pieklājīgāks, mazāk pašmīlīgs, mazāk rupjš, bet apstākļi te bija labvēlīgāki. Ja viņš visu mūžu būtu pavadijis šeit, viņš nevienam nebūtu licies ļaunāks par citiem. Šeit viņš iemantoja to, ko tas no tautiešiem un eiropiešiem nesagaidija un nevēlējās — simpatijas.

Mēģināju kapteinim Brino izteikt izbrīnu, ko šīs pārdomas manī radija; viņš kādu brīdi neatbildēja.

„Nav brīnums, ka vismaz es pret viņu jutu simpatijas," viņš beidzot teica, „mums abiem bija viens mērķis, kaut arī mēs to varbūt ne viens, ne otrs neapzinājāmies."

„Kāds kopīgs mērķis gan var būt diviem tik dažādiem cilvēkiem kā jums un Striklendam?" es smaidīdams jautāju.

„Daiļums."

„Plašs jēdziens," es nomurmināju.

„Vai zinat, ka mīlestība cilvēkus var tā apmāt, ka tie kļūst kurli un akli pret visu citu pasaulē? Viņi tikpat maz valda pār sevi kā vergi, kas piekalti pie galeru soliem. Kaislība, kas Striklendu turēja savā varā, bija tikpat tiraniska kā mīlestība."

„Cik savādi, ka jūs to saprotat!" es saciju. „Kādreiz priekš daudziem gadiem, man likās, ka Striklends velna apsēsts."

„Un kaislība, kas Striklendu turēja savā varā, bija

dziņa radīt daiļumu. Tā viņam neļāva miera. Tā viņu dzina gan šurp, gan turp. Viņš bija mūžīgs svētceļnieks, ko dzen dievišķas ilgas, un demons viņā bija nežēlīgs. Ir cilvēki, kuru patiesības mīlestība tik liela, ka tie gatavi sagraut visu pasaules ēku. Tāds bij arī Striklends, tikai viņam patiesības vietā bija daiļums. Es pret viņu varēju just tikai dziļu līdzjūtību."

„Tas arī savādi. Kāds cilvēks, ko tas bija aizvainojis, man reiz teica, ka jūtot pret viņu dziļu līdzjūtību." Brīdi klusēju. „Liekas, jūs te esat atraduši izskaidrojumu raksturam, kas man vienmēr likās neizprotams. Kā jums tas ienāca prātā?"

Viņš ar smaidu pagriezās pret mani.

„Vai es jums neteicu, ka es arī savā ziņā esmu mākslinieks? Jutu sevī to pašu tieksmi, kas apgaroja viņu. Bet kamēr viņa līdzeklis bija gleznicība, man tai vietā bija dzīve."

Tad kapteinis Brino man izstāstija stāstu, kas man šeit jāatkārto, jo tas, kaut arī tikai kontrasta dēļ, papildina manus iespaidus ar Striklendu. Bez tam, pēc manām domām tam ir savs skaistums.

Kapteinis Brino bija bretanietis un bija kalpojis franču flotē. Apprecējies, viņš atstāja vietu un apmetās uz dzīvi mazā īpašumā netālu no Kemperas, lai mūža otru daļu pavadītu lauku klusumā un mierā; bet kāda advokata bankrots viņu pēkšņi atstāja bez santima, un ne viņš, ne viņa sieva negribēja dzīvot kā nabagi tur, kur tie agrāk bija baudijuši cieņu. Savos jūrnieku gados viņš bij izbraukājis Dienvidjūru un tagad nolēma meklēt tur laimi. Dažus mēnešus viņš pavadija Papētē, kaldams plānus un krādams piedzīvojumus; tad viņš par naudu, ko tas bij aizņēmies no kāda drauga Francijā, nopirka mazu salu Pomotās. Tas bija zemes loks ap dziļu lagūnu; sala bija neapdzīvota un uz tās auga tikai krūmi un guava. Kopā ar bezbailīgo sievieti, kāda bija viņa sieva, un dažiem iedzimtajiem viņš apmetās šai salā un sāka celt māju un rāt krūmus, lai varētu stādīt kokosa palmas. Tas bija priekš

divdesmit gadiem, un kādreiz neauglīgā sala tagad atgādināja brīnišķīgu dārzu.

„Sākumā darbs bija grūts, un mēs abi strādājām visiem spēkiem. Ik dienas cēlos ar rīta gaismu, cirtu krūmus, dēstiju stādus, strādāju mājā, un kad vakarā iekritu gultā, gulēju līdz rītam kā bluķis. Mana sieva strādāja tikpat grūti kā es. Tad mums piedzima bērni, vispirms dēls, tad meita. Mēs ar sievu paši tiem iemācijām visu, ko tie zina. Bijām izrakstijuši no Francijas klavieres, un viņa tiem mācija spēlēt un runāt angliski; es tiem māciju latiņu valodu un matematiku. Mēs kopā lasijām vēsturi. Viņi prot zēģelēt. Viņi prot peldēt tikpat labi kā iedzimtie. Šeit nav nekā, ko tie nezinātu. Mūsu koki auga labi, un uz mana rifa ir gliemeži. Tagad atbraucu šurp pirkt šoneri. Man ir diezgan gliemežu, lai atmaksātos tos zvejot, un — kas zina? — varbūt atradīšu pērles. Esmu radijis kaut ko no nekā. Es arī esmu radijis daiļumu. Ai, jūs nezinat, ko es jūtu, kad raugos šajos lielajos spēcīgajos kokos un domāju, ka tie visi manis stādīti."

„Ļaujiet man jautāt jums to pašu, ko jūs jautājāt Striklendam. Vai jums nekad neuzmācas ilgas pēc Francijas un dzimtās mājas Bretaņā?"

„Kādreiz, kad mana meita būs apprecējusies, kad manam dēlam būs sieva un tas varēs stāties manā vietā, mēs brauksim atpakaļ un mūža beigas pavadīsim vecajā mājā, kur esmu dzimis."

„Jūs varēsiet atskatīties uz laimīgu mūžu," es teicu.

„Protams, manā salā nav nekā interesanta, un mēs esam ļoti tālu no pasaules — iedomājaties, līdz Tahiti salai man jābrauc četras dienas —, bet mēs tur esam laimīgi. Retiem cilvēkiem lemts ķerties pie tāda darba un izvest to galā. Mūsu dzīve vienkārša un nevainīga. Mums nav godkārības, un ja mēs ar kaut ko lepojamies, tad vienīgi ar savu roku darbu. Ļaunprātība mums netiek klāt, tāpat skaudībai nav varas pār mums. Ai, cienījamais kungs, ļaudis runā par darba svētību un viņiem tā ir tukša frāze, bet man šie vārdi ir dziļi nozīmīgi. Esmu laimīgs cilvēks."

„Esmu pārliecināts, ka jūs to esat pelnijuši," es pasmaidiju.

„Vēlos, kaut es varētu tā domāt. Nezinu, ar ko esmu izpelnijies tādu sievu, kas bija īsta draudzene un dzīves biedrene, nevainojama saimniece un nevainojama māte."

Brīdi domāju par dzīvi, ko kapteinis man bij attēlojis.

„Skaidrs, ka jums abiem bija vajadzīga stipra griba un noteikts raksturs, lai tā dzīvotu un gūtu tādus panākumus."

„Varbūt; bet ir vēl tāds faktors, bez kā mēs nekā nebūtu panākuši."

„Kas tas ir?"

Viņš dramatiski apstājās un izstiepa roku.

„Ticība Dievam. Bez tās mēs būtu pazuduši."

Tad mēs bijām pie Dr. Kutrà mājas.

LV

Dr. Kutrà bija vecs francūzis, vīrs ar varenu stāvu un milzīgiem apmēriem. Viņa ķermenis atgādināja milzīgu pīļu olu; un viņa asās, zilās, labsirdīgās acis šad tad ar gandarijumu pakavējās pie viņa milzīgā vēdera. Viņa sejas krāsa bija ziedoša un mati sirmi. Viņš bija vīrs, kas tūliņ modināja simpatijas. Viņš mūs pieņēma istabā, kas atgādināja istabas Francijas provinces pilsētu namos, un nedaudzās polineziešu lietas izskatijās gluži neparastas šai apkārtnē. Abām savām milzīgajām rokām viņš satvēra manu roku un uzmeta man sirsnīgu skatienu, kurā tomēr bija sava tiesa viltīgas gudrības. Ar kapteini Brino sasveicinādamies, viņš laipni apjautājās par kundzi un bērniem. Dažas minūtes viņi apmainijās laipnībām un patērzēja par salas jaunākajiem notikumiem, par kopras un vaniļas ražas izredzēm; tad pienāca kārta mana apmeklējuma iemeslam.

Dr. Kutrà stāstu es neatstāstīšu viņa, bet saviem vār-

diem, jo neceru atkārtojumā sniegt viņa dzīvo priekšnesuma iespaidu. Viņam bija dobja, skanīga balss, kas labi piederējās masivajam ķermenim, un laba dramatiska izjūta. Viņš runāja kā aktieris; pat labāk par daudziem aktieriem.

Liekas, Dr. Kutrà kādu dienu bija devies uz Taravao pie kāda iedzimto virsaiša sievas, kas bija saslimusi; spilgtās krāsās viņš attēloja veco, resno dāmu, kas gulēja milzīgā gultā, smēķēja cigaretes un rīkoja tumšādaino galminieku pulku, kas drūzmējās ap viņas gultu. Kad viņš to bij izmeklējis, viņu ieveda citā istabā un pacienāja ar vakariņām — tur bija jēla zivs, ceptas bananas un cāļi, tipiskas iedzimto vakariņas — un ēdot viņš redzēja kādu jaunu, raudošu meiteni, ko citi grūda projām no durvīm. Viņš tai nepiegrieza vērību, bet kad izgāja ārā, lai sēstos ratos un brauktu mājā, viņš to atkal ieraudzija netālu stāvam; tā skumji noraudzijās viņā un asaras tai ritēja pār vaigiem. Viņš jautāja, kas tai kait, un viņam pateica, ka viņa atnākusi no kalniem lūgt viņu pie kāda baltā, kas esot slims. Iedzimtie viņai teikuši, ka ārstu nedrīkst traucēt. Viņš to pasauca un pats jautāja, ko tā vēlas. Viņa teica, ka to sūtijusi Ata, kas agrāk kalpojusi Ziedu viesnīcā; Sarkanais esot slims. Viņa tam iespieda rokā avīžu papīra vīstoklīti, un to atlocijis, viņš atrada simts franku zīmi.

„Kāds Sarkanais," viņš jautāja kādam no klātesošajiem.

Viņam pateica, ka tā saucot angli, gleznotāju, kas dzīvojot pie Atas ielejā, septiņus kilometrus no tās vietas, kur viņi bija. Pēc apraksta viņš pazina Striklendu. Bet tur bij jāiet kājām. Viņš nevarēja tik tālu aiziet; tādēļ viņi bija sūtijuši šo meiteni projām.

„Atzīstos, ka es brīdi vilcinājos," ārsts teica, pagriezies pret mani. „Man nebija nekāda prieka soļot četrpadsmit kilometrus pa sliktu teku; nebija nekādu izredžu tovakar vēl tikt atpakaļ Papētē. Bez tam, Striklends man nebijā simpatisks. Viņš bija slinks, sabiedrībai nederīgs

cilvēks, kas labāk dzīvoja ar iedzimto sievieti, nekā pats pelnija maizi, kā mēs visi. Ak Dievs, vai es varēju zināt, ka pasaule kādu dienu viņu atzīs par ģenialu mākslinieku? Jautāju meitenei, vai viņš pats nevar atnākt pie manis; jautāju, kas viņam kait. Viņa neatbildēja. Es noskaitos, bet viņa nodūra acis un sāka raudāt. Tad es paraustiju plecus; galu galā, mans pienākums bij iet, un es ļoti sapīcīs liku tai rādīt ceļu."

Droši vien viņa oma nebija labāka, kad tas, nosvīdis un izslāpis, sasniedza Atas māju. Ata viņu gaidija un jau nāca pa teku tam pretī.

„Pirms apmeklēju slimnieku, dodiet man dzert, citādi nomiršu aiz slāpēm," viņš kliedza. „Dieva dēļ, dodiet man kokosa riekstu."

Viņa pasauca kādu zēnu. Tas uzrāpās kokā un nometa gatavu riekstu. Ata tam izdūra caurumu un ārsts dzēra atspirdzinošo sulu. Tad viņš satina cigareti un jutās drusku labākā omā.

„Nu, kur Sarkanais?" viņš jautāja.

„Viņš istabā glezno. Neesmu viņam teikusi, ka jūs nāksiet. Ejiet iekšā, tur jūs viņu atradīsiet."

„Bet par ko viņš sūdzas? Ja viņš var gleznot, tad viņš varēja pats atnākt uz Taravao un aiztaupīt man šo nejēdzīgo gājienu. Man liekas, man laiks dārgāks nekā viņam."

Ata nekā neteica, bet reizē ar zēnu gāja tam līdzi mājā. Meitene, kas viņu bij atvedusi, tamēr sēdēja lievenī, kur kāda veca sieviete pie sienas atspiedusies gatavoja iedzimto cigaretes. Ata rādija uz durvīm. Brīnīdamies par viņu dīvaino izturēšanos un atkal noskaities, ārsts gāja iekšā un atrada Striklendu paleti tīrot. Uz molberta bija kāda glezna. Striklends, pareo ap gurniem, stāvēja ar muguru pret durvīm, bet soļu troksni dzirdot pagriezās. Viņš uzmeta ārstam īgnu skatienu. Viņš bija pārsteigts par ārsta ierašanos un pukojās par traucējumu. Bet ārsts dziļi atvilka elpu un acis ieplētis raudzijās Striklendā; viņš stāvēja kā zemē iegrimis. To viņš nebija sagaidijis. Viņu pārņēma šausmas.

„Varat ienākt bez ceremonijām," Striklends teica. „Ar ko varu jums pakalpot?"

Ārsts attapās, bet pagāja brīdis, kamēr tas atguva balsi. Visas viņa dusmas bij izgaisušas un viņš juta — nu ja, šai mirklī viņš juta tikai dziļu žēlumu.

„Esmu doktors Kutrà. Biju Taravao pie virsaiša sievas, un Ata bij atsūtijusi meiteni pēc manis."

„Viņa ir muļķe. Man drusku sāpēja galva un bija neliels drudzis, bet tas nav nekas; gan pāries. Tiklīdz kāds ies uz Papēti, likšu atnest hininu."

„Paskatieties spogulī."

Striklends uzmeta viņam skatienu, pasmīnēja un piegāja pie lēta spoguļa šaurā koka rāmī, kas karājās pie sienas.

„Nu?"

„Vai neredzat savādo pārmaiņu savā sejā? Vai neredzat vaibstu uztūkumu un šo skatienu — kā lai to apraksta? — ko grāmatās sauc par lauvas seju. Nabaga draugs, vai man jums jāsaka, ka slimojiet ar briesmīgu slimību?"

„Es?"

„Spogulī skatoties jūs redzat tipiskas spitalības pazīmes."

„Jūs jokojat," Striklends teica.

„Es vēlētos, kaut tā būtu."

„Vai gribat teikt, ka esmu spitalīgs?"

Dr. Kutrà jau daudziem cilvēkiem bij izteicis nāves spriedumu, taču viņš nekad nevarēja pārvarēt šausmas šādos brīžos. Vienmēr viņš izjuta naidu, kādam vajadzēja pārņemt notiesāto, kad tas sevi salīdzināja ar spirgto un veselo ārstu, kuram bija neaprēķināmā dzīvības privileģija. Striklends klusēdams noskatijās viņā. Viņa briesmīgās slimības izķēmotajā sejā nebija redzamas nekādu jūtu pēdas.

„Vai viņi zina?" viņš beidzot jautāja, rādīdams uz cilvēkiem lievenī, kur valdija neparasts, dīvains klusums.

„Iedzimtie ļoti labi pazīst slimības pazīmes," ārsts teica. „Viņi tikai baidas jums to teikt."

Striklends piegāja pie durvīm un paskatijās ārā. Viņa sejas izteiksme laikam bija briesmīga, jo tie pēkšņi sāka skaļi brēkt un vaimanāt. Viņi pacēla balsis un raudāja. Striklends nerunāja. Brīdi noskatijies viņos, tas ienāca atpakaļ istabā.

„Kā jūs domājat, cik ilgi es vēl dzīvošu?"

„Kas zina? Slimība reizēm ilgst divdesmit gadus. Dieva žēlastība, ja tā norit ātri."

Striklends piegāja pie molberta un domīgi noskatijās gleznā.

„Jūs esat tālu nākuši. Svarīgu ziņu nesējam pienākas atalgojums. Ņemiet šo gleznu. Tagad tai nav nekādas vērtības, bet varbūt kādreiz priecāsieties, ka jums tā būs."

Dr. Kutrà protestēja un teica, ka tam nekādas maksas nevajagot; viņš jau bij atdevis Atai simts franku zīmi. Bet Striklends nelikās mierā, kamēr tas nebija gleznu paņēmis. Tad viņi abi izgāja lievenī. Iedzimtie gauži raudāja.

„Esi mierīga, sieva. Noslauki asaras," Striklends griezās pie Atas. „Nelaime nav liela. Es tevi ļoti drīz atstāšu."

„Viņi taču nevedīs tevi projām?" viņa šņukstēja.

Tais laikos salās nepastāvēja stingri noteikumi par lepras slimnieku izolaciju, un tie varēja brīvi staigāt, ja gribēja.

„Es iešu kalnos," Striklends teica.

Tad Ata piecēlās un ieskatijās tam sejā.

„Lai citi iet, ja grib, bet es tevi neatstāšu. Tu esi mans vīrs un es esmu tava sieva. Ja tu mani atstāsi, es pakāršos kokā aiz mājas. To es zvēru Dieva priekšā."

Viņas vārdos izskanēja ārkārtīgs pārliecības spēks. Viņa vairs nebija pazemīgā, maigā iedzimto meitene, bet stingra rakstura sieviete. Viņa bij ārkārtīgi pārvērtusies.

„Kādēļ tu gribi palikt pie manis? Tu vari iet atpakaļ uz Papēti, tu drīz atradīsi citu balto vīru. Vecā var rūpēties par taviem bērniem, un Tiarè tevi labprāt pieņems atkal darbā."

„Tu esi mans vīrs un es esmu tava sieva. Kur tu iesi, tur es arī iešu."

Uz mirkli Striklenda drosme bija satricināta. Viņam pār vaigiem noritēja divas asaras. Tad viņš atkal sardoniski pasmīnēja.

„Sievietes ir savādi radījumi," viņš teica doktoram Kutrà. „Tu vari tās turēt kā suņus, vari tās sist kamēr roka sāp, un tomēr tās tevi mīl." Viņš paraustija plecus. „Protams, tā tikai muļķīga kristietības iluzija, ka tām esot dvēsele."

„Ko tu saki ārsta kungam?" Ata aizdomīgi jautāja. „Ka tu neiesi?"

„Nabaga bērns, ja tu tā vēlies, es palikšu."

Ata nokrita ceļos viņa priekšā, apķērās tam ap kājām un skūpstija tās. Striklends ar vieglu smaidu uzlūkoja Dr. Kutrà.

„Galu galā, viņas mūs tomēr dabū, un mēs esam nevarīgi viņu rokās. Baltas vai brūnas, viņas visas vienādas."

Doktoram Kutrà likās, ka būtu muļķīgi tik briesmīgā nelaimē izteikt līdzjūtību, un viņš atvadijās. Striklends lika zēnam Tanè viņu aizvest uz ciemu.

Dr. Kutrà brīdi klusēja, tad viņš griezās pie manis.

„Man viņš nepatika, es jums jau teicu, viņš nebija man simpatisks, bet kad lēni gāju lejup uz Taravao, man pret savu gribu bij jāapbrīno stoiskā drosme, ar kādu tas panesa šo varbūt visbiesmīgāko nelaimi, kāda cilvēkam var notikt. Kad Tanè gāja atpakaļ, es tam teicu, ka aizsūtīšu zāles; bet es necerēju, ka Striklends tās lietos, un vēl mazāk man bija cerību, ka tās viņam palīdzēs. Liku, lai zēns paziņo Atai, ka ieradīšos pie Striklenda, tiklīdz viņa pēc manis sūtīs. Dzīve ir grūta un daba dažkārt ar

ļaunu prieku moca savus bērnus. Ar grūtu sirdi braucu atpakaļ uz savu ērto māju Papētē."

Ilgu brīdi mēs neviens nerunājām.

„Bet Ata nesūtija pēc manis," ārsts beidzot turpināja, „un gadijās tā, ka es ilgu laiku neiegriezos tai salas daļā. Man nebija nekādu ziņu par Striklendu. Pāris reizes dzirdēju, ka Ata bijusi Papētē un pirkusi gleznošanas piederumus, bet man negadijās to satikt. Pagāja vairāk kā divi gadi, kamēr atkal ierados Taravao, tāpat kā toreiz, pie vecās virsaiša sievas. Jautāju iedzimtajiem, vai tie ko dzirdējuši par Striklendu. Tagad visi zināja, ka viņš spitalīgs. Zēns Tanè pirmais bij atstājis māju, drusku vēlāk vecā sieva ar mazbērnu. Striklends un Ata palika vieni ar saviem bērniem. Neviens nenāca plantacijas tuvumā, jūs zinat, iedzimtie ārkārtīgi baidas no šīs slimības, un senākos laikos tie pat mēdza nogalināt visus, kas ar to bija saslimuši. Viņi šausmās bēga. Ata reizēm naktī ieradās ciemā un pamodināja tirgoni, lai nopirktu dažādas lietas, kuru tai vajadzēja. Viņa zināja, ka iedzimtie pret to juta tādu pašu riebumu kā pret Striklendu, un grieza tiem ceļu. Kādreiz dažas sievas, kas bija pienākušas plantacijai tuvāk nekā parasti, ieraudzija viņu strautā drēbes mazgājam, un apmētāja to akmeņiem. Tad viņai ar tirgotāja starpniecību paziņoja, ka iedzimtie nodedzināšot viņas māju, ja tā vēl kādreiz strautā mazgāšot veļu."

„Mežoņi," es teicu.

„Nē, cienijamais kungs, visi cilvēki vienādi. Bailes tos dara cietsirdīgus... Nolēmu apciemot Striklendu, un kad biju izmeklējis virsaiša sievu, palūdzu kādu zēnu, kas man parādītu ceļu. Bet neviens negribēja mani pavadīt, un tā man bij jāiet vienam."

Plantacijā ieejot, Dr. Kutrà pārņēma savāda neomulības sajūta. Lai gan ceļā sakarsis, viņš juta saltas trīsas. Gaisā bija kaut kas naidīgs, kas tam lika vilcināties, un viņš juta, ka neredzami spēki tam šķērsoja ceļu. Likās, ka neredzamas rokas to vilka atpakaļ. Neviens vairs

nenāca ievākt kokosa riekstus, un tie puva zemē. Visur valdija drūmas vientulības noskaņa. Mežs bij pienācis tuvāk, likās, ka mūža mežs drīz aprīs šauro zemes strēmeli, ko cilvēki ar tādām pūlēm bija tam atkarojuši. Ārstam likās, ka tas ieietu moku un bēdu mītnē. Mājai tuvojoties viņu pārsteidza dīvainais klusums, un pirmajā brīdī viņš nodomāja, ka tā pamesta. Tad viņš ieraudzija Atu. Viņa tupēja paspārnē, kas tai bija virtuves vietā, un vēroja ēdienu, kas katlā vārijās. Blakus viņai mazs zēns klusi rušinājās smiltīs. Viņu ieraudzijusi, tā nepasmaidija.

„Nācu apraudzīt Striklendu," viņš teica.

„Es viņam to pateikšu."

Viņa piegāja pie mājas, uzkāpa pa kāpnēm lievenī un iegāja iekšā. Dr. Kutrà tai sekoja, bet viņas mājienam paklausīdams palika ārpusē gaidot. Durvīm paveroties viņš saoda riebīgo, salkano smaku, kas spitalīgo klātbūtni dara neciešamu. Viņš dzirdēja to runājam, tad viņš dzirdēja Striklenda atbildi, bet nepazina viņa balsi. Tā bija kļuvusi skarba un neskaidra. Dr. Kutrà savilka uzacis. Viņš noprata, ka slimība jau bija skārusi balss saites. Tad Ata iznāca ārā.

„Viņš negrib jūs redzēt. Jums jāiet projām."

Dr. Kutrà uzstāja, bet viņa to nelaida iekšā. Ārsts paraustija plecus un brīdi apdomājies pagriezās, lai ietu projām. Viņa nāca tam līdzi. Viņš juta, ka arī Ata gribēja ātrāk no tā atbrīvoties.

„Vai es jums varu kaut ko palīdzēt?" viņš jautāja.

„Varat viņam atsūtīt krāsas," tā teica. „Vairāk viņš nekā nevēlas."

„Vai viņš vēl var gleznot."

„Viņš glezno uz istabas sienām."

„Nabaga bērns, jums ļoti grūta dzīve."

Tad viņa beidzot pasmaidija, un viņas acīs atspoguļojās pārcilvēciska mīlestība. Dr. Kutrà bija pārsteigts un izbrīnijies. Viņš juta godbijību. Viņš nezināja ko teikt.

„Viņš ir mans vīrs," viņa sacīja.

„Kur jūsu otrs bērns?“ viņš jautāja. „Kad pagājušo reiz biju šeit, jums bija divi.“

„Jā; tas nomira. Mēs to aprakām zem mango koka.“

Brīdi viņu pavadījusi, Ata dzīrās iet atpakaļ. Dr. Kutrà noprata, ka viņa baidījās iet tālāk, lai nesatiktu kādu no ciema ļaudīm. Viņš tai solija tūliņ ierasties, ja viņa tam paziņošot.

LVI

Pagāja vēl divi vai varbūt trīs gadi, jo laiks Tahiti salā paiet nemanot un ir grūti skaitīt dienas un mēnešus; taču beidzot Dr. Kutrà saņēma ziņu, ka Striklends mirstot. Ata bija pagaidījusi ratus, kas veda pastu uz Papēti, un lūgusi braucēju iegriezties pie ārsta. Bet kad aicinājums pienāca, ārsts bij izbraucis, un viņš to saņēma tikai vakarā. Tik vēlu braukt nebij iespējams, tādēļ viņš devās ceļā tikai nākamā rītā gaismai austot. Viņš aizbrauca līdz Taravao un pēdējo reiz kājām gāja septiņus kilometrus līdz Atas mājai. Teka bij aizaugusi un varēja redzēt, ka pa to gadiem ilgi nebija staigāts. Nebija viegli atrast ceļu. Reizēm viņam bij jābrien pa upes gultni, reizēm jālaužas caur bieziem un ērkšķainiem krūmiem; bieži viņam bij jārāpjas pār klintīm, lai izvairītos no lapseņu perekļiem, kas karājās kokos tam virs galvas. Mežā valdija baigs klusums.

Atviegloti nopūzdamies, viņš beidzot sasniedza mazo nekrāsoto māju, kas tagad izskatijās ārkārtīgi netīra un noplukusi; bet tur bija tas pats neciešamais klusums. Viņš gāja tuvāk, un mazs puisēns, kas bija bezrūpīgi rotaļājies saulē, viņam tuvojoties uztrūkās kājās un ātri aizbēga: katrs svešnieks tam bij ienaidnieks. Dr. Kutrà nojauta, ka zēns, aiz koka paslēpies, viņu novēroja. Durvis bija līdz galam vaļā. Viņš iesaucās, bet neviens neatbildēja. Tad viņš gāja iekšā. Viņš pieklauvēja, bet neviens neatsaucās. Viņš pārkāpa pār slieksni. Pretī sitās tik riebīga smaka, ka viņam palika nelabi. Viņš piespieda

kabatas laktiņu pie deguna un gāja dziļāk. Telpā valdīja krēsla, un pēc spilgtās saules gaismas viņš nekā nevarēja redzēt. Tad viņš izbijās. Viņš nesaprata, kur tas atradās. Likās, ka viņš pēkšņi bij iegājis burvju mežā. Viņš redzēja mūža mežu un kailus cilvēkus, kas pastaigājās zem kokiem. Tad viņš atskārta, ka tie bija gleznojumi uz sienām.

„Ak Dievs, ceru, ka saule mani nav apžilbinājusi," viņš nomurmināja.

Viņa uzmanību saistija viegla kustība, un tas ieraudzija Atu, kas gulēja uz grīdas un klusi raudāja.

„Ata," viņš sauca. „Ata!"

Viņa neklausijās. Viņš atkal gandrīz paģība briesmīgajā smakā. Pamazām viņa acis aprada ar tumsu un sienās raugoties viņu pārņēma dīvaina sajūta. Viņš nekā nesaprata no gleznām, bet šais sienu gleznojumos bija kaut kas tāds, kas viņu ārkārtīgi satrauca. Sienas un grīdas līdz griestiem bija klātas dīvainām un rūpīgi izstrādātām kompozicijām. Iespaids bija neaprakstami brīnišķīgs un noslēpumains. Viņam aizrāvās elpa. Viņu pārņēma sajūta, ko tas nesaprata un neprata analizēt. Viņš izjuta godbijību un prieku, kādu cilvēks būtu sajutis pasaules radīšanu redzot. Ainas bija briesmīgas, jutekliskas, dīvainu kaislību piesātinātas; un tanīs bij arī kaut kas baigi riebīgs, kas viņu biedēja. Šo darbu bija radijis cilvēks, kas bija nokāpis dabas apslēptajos dziļumos un atklājis noslēpumus, kas bija reizē skaisti un bīstami. Cilvēks, kas tā varēja gleznot, zināja lietas, ko cilvēkiem bīstami zināt. Tur bija kaut kas pirmatnīgs un briesmīgs, necilvēcisks. Tas neskaidri atgādināja melno maģiju. Gleznas bija skaistas un neķītras.

„Ak Dievs, tas ir ģenijs."

Šie vārdi izlauzās pār viņa lūpām, bet viņš nezināja, ka bija tos izteicis.

Tad viņš ieraudzija guļas vietu kaktā, piegāja tuvāk un ieraudzija briesmīgo, kroplo, spokaino ķermeni, kas kādreiz bija bijis Striklends. Viņš bija miris. Visus gri-

bas spēkus saņēmis, Dr. Kutrà noliecās pār briesmīgo masu. Tad viņš strauji atrāvās, šausmas uzliesmoja viņa sirdī, viņš juta, ka kāds stāvēja tam aiz muguras. Tā bij Ata. Viņš nebija dzirdējis to pieceļamies. Viņa nostājās tam blakus un skatijās viņa skatiena virzienā.

„Žēlīgā debess, kas maniem nerviem noticis," viņš teica, „jūs mani gandrīz izbiedējāt."

Viņš atkal paskatijās nožēlojamajā masā, kurai vairs nebija cilvēka veida, tad bailēs atkāpās.

„Bet viņš taču bija akls."

„Jā; pēdējo gadu viņš bij akls."

LVII

Šai mirklī mūs iztraucēja Kutrà kundzes ierašanās; viņa bija pārnākusi no ciemiem. Viņa ienāca kā kuģis ar pilnām burām, impozanta auguma, liela un spēcīga, pilnīgām krūtīm un cietās korsetes iežņaugtu vidu. Viņai bija drosmīgs, līks deguns un trīs zodi. Viņa turējās ļoti taisni. Viņa ne mirkli nebij ilgojusies pēc tropu burvībām, un tomēr viņa bij aktivāka, enerģiskāka nekā šai klimatā no eiropietes varēja sagaidīt. Acīmredzot viņa bija liela runātāja, un tūliņ laida vaļā veselu anekdotu un komentaru straumi. Viņai ierodoties mūsu iepriekšējā saruna pēkšņi likās tāļa un nereala.

Tad doktors Kutrà pagriezās pret mani.

„Darbistabā man vēl ir glezna, ko Striklends man iedeva," viņš teica. „Vai vēlaties to apskatīt?"

„Labprāt."

Mēs piecēlāmies un viņš mani izveda lievenī, kas bija celts visapkārt viņa mājai. Mēs apklusām un skatijāmies puķēs, kas krāšņi ziedēja viņa dārzā.

„Ilgu laiku nevarēju aizmirst dīvainās freskas, ar kurām Striklends bija pārklājis savas mājas sienas," viņš domīgi teica.

Es arī domāju par tām. Likās, ka šais gleznojumos Striklends beidzot bij pilnīgi sevi izteicis. Man li-

kās, ka tur, klusi strādādams, zinot, ka tā viņa pēdējā izdevība, viņš bij izteicis visu, ko tas dzīvē un sapņos bija redzējis. Nojautu, ka varbūt tur viņš beidzot bij atradis mieru. Demons, kas to bij apsēdis, beidzot bij izdzīts, un nobeidzot darbu, kuram tas ar tādām mokām visu mūžu bija gatavojies, pār viņa pamesto un izmocīto dvēseli bija nolaidies miers. Viņš labprāt gribēja mirt, jo bij izpildījis savu uzdevumu.

„Kas tur bij attēlots?" es jautāju.

„Lāgā nezinu. Viss bija tik dīvains un fantastisks. Tā bija pasaules sākotnes vizija, Edenes dārzs ar Ādamu un Ievu — vai es zinu? — tā bija himna daiļumam cilvēku, vīriešu un sieviešu veidā, cēlās, vienaldzīgās, laipnās un nežēlīgās dabas cildinājums. Gleznā radija briesmīgu telpas bezgalības un laika mūžības izjūtu. Viņš bija gleznojis kokus, ko ik dienas redzu, kokosa palmas, bananas, flambojanus, aligatoru bumbieres, bet man tie likās gluži sveši, it kā tanīs būtu iegājis kāds gars, kāds noslēpums, ko vienmēr esmu centies tvert un kas man vienmēr izbēdzis. Krāsas bija tās pašas man pazīstamās krāsas, un tomēr citādas. Tās bija ieguvušas gluži īpatnēju nozīmi. Un šie kailie vīrieši un sievietes. Tie piederēja pie zemes un tomēr bij atraisijušies no tās. Viņos bija māls, no kura tie bija radīti, un tai pašā laikā arī kaut kas dievišķīgs. Es redzēju pirmatnīgo instinktu kailumu un man bija bailes, jo es redzēju pats sevi."

Dr. Kutrà paraustija plecus un pasmaidija.

„Jūs smiesieties par mani. Esmu materialists, esmu liels, resns vīrs — Falstafs, vai nē? — liriska jūsmošana man nepiederas. Kļūstu smieklīgs. Bet es nekad nebiju redzējis gleznu, kas man būtu darijusi tik dziļu iespaidu. Tieši tāda pati sajūta man bija, kad iegāju Siksta kapelē Romā. Arī tur es jutu godbijību pret vīru, kas gleznojis šos griestus. Tas bija ģeniali, pārsteidzoši un grandiozi. Jutos sīks un nenozīmīgs. Bet mēs esam sagatavoti redzēt Makel-Andželo diženumu. Nekas mani nebija sagatavojis milzīgajam pārsteigumam, ko izjutu redzot šīs gleznas iedzimto būdā, tālu no civilizētās pasaules, kalnu

aizā aiz Taravao. Un Mikel-Andželo bija vesels cilvēks. Viņa lielajos darbos ir cēls miers; bet šeit bez daiļuma bija kaut kas uztraucošs. Nezinu, kas tas bija. Tas man lika justies neomulīgi. Tā jūs jūtaties, kad sēdat istabā, kurai blakus tukša telpa; jūs labi zinat, ka tur neviena nav, un tomēr jums uzmācas dīvainas bailes, ka tur kāds slēpjas. Jūs lamājat sevi; jūs zinat, ka tie tikai jūsu nervi — un tomēr, tomēr... Jau pēc brīža jūs nespējat atvairīt bailes, kas jūs pārņem, jūs esat nevarīgs neredzamo šausmu skaujās. Jā; atzīstos, es sevišķi neskumu, kad dzirdēju, ka šis dīvainais meistardarbs iznīcināts."

„Iznīcināts?" es iesaucos.

„Jā; vai jūs nezinājāt?"

„Kā es to varēju zināt? Nekad nebiju dzirdējis par šo darbu; bet domāju, ka tas varbūt kāda privāta kolekcionāra rokās. Striklenda darbu saraksts pat tagad vēl nav pilnīgs."

„Akls palicis, viņš stundām ilgi sēdēja divās istabās, kuras tas bij izgleznojis, aklām acīm raudzīdamies savos darbos un varbūt redzēdams vairāk nekā visā savā mūžā bija redzējis. Ata man teica, ka viņš nekad neesot žēlojies par savu likteni, nekad neesot zaudējis drosmi. Līdz pat pēdējai stundai viņš bijis gluži mierīgs. Bet viņš tai licis apsolīt, ka pēc tam, kad viņa to būs aprakusi — vai es jums neteicu, ka pats savām rokām izraku viņam kapu, jo neviens iedzimtais negribēja tuvoties nešķīstajai mājai, un mēs ar Atu to trijos kopā sašūtos pareo ietītu aprakām zem maingo koka — viņa pieliks mājai uguni un neaizies ātrāk, kamēr tā nebūs līdz pamatam nodegusi."

Es brīdi klusēju, domās iegrimis. Tad es teicu:

„Tā tad viņš līdz galam palicis tas pats vecais."

„Vai jūs saprotat? Jāsaka, es uzskatiju par savu pienākumu viņu atrunāt."

„Pat pēc tā, ko nupat teicāt?"

„Jā; jo zināju, ka tas bija ģenija darbs un domāju, ka mums nebija tiesības pasaulei to laupīt. Bet Ata neklausijās manī. Viņa bija devusi solijumu. Negribēju

noskatīties barbariskajā darbā un tikai vēlāk dzirdēju, ko viņa bij izdarijusi. Viņa bij izlējusi parafinu uz sausās grīdas uz pandanus paklājiem un tad pielikusi uguni. Pēc maza brīža no mājas bij atlikuši tikai kūpoši pelni, un lielā meistardarba vairs nebija."

„Man liekas, Striklends zināja, ka tas bija meistardarbs. Viņš bija piepildijis savu sapni, Viņa dzīve bija pilnīga. Viņš bija radijis pasauli un redzēja, ka tā bija laba. Tad viņš lepnumā un nicināšanā to iznīcināja."

„Bet man jums jāparāda glezna," Dr. Kutrà turpināja un sakustējās.

„Kas notika ar Atu un bērnu?"

„Viņi aizbrauca uz Markizu salām. Tur viņai bija radi. Esmu dzirdējis, ka zēns strādājot uz kāda šonera. Stāsta, ka viņš esot izskatā ļoti līdzīgs tēvam."

Pie durvīm, kas veda no verandas ārsta pieņemamā istabā, viņš apstājās un pasmaidija.

„Tie ir augļi. Jūs domāsiet, ka glezna ar augļiem nav īsti piemērota ārsta pieņemamai istabai, bet sieva man to neatļāva pakārt dzīvojamā istabā. Viņa saka, ka glezna esot neķītra."

„Augļu glezna?!" es pārsteigts iesaucos.

Iegājām istabā un mans skatiens tūliņ krita uz gleznu. Ilgi noskatijos tanī.

Tur bija kaudzē sakrauti mango, banani, apelsini un diezin kas vēl; pirmajā acu uzmetienā tā likās gluži nevainīga glezna. Kādā pēcimpresionistu izstādē nevērīgs skatītājs to būtu noturējis par lielisku, bet ne sevišķi ievērojamu šīs skolas darbu paraugu; bet vēlāk tā viņam bieži ienāktu prātā, un viņš nezinātu, kādēļ. Man liekas, viņš to nekad pilnīgi neaizmirstu.

Krāsas bija tik dīvainas, ka vārdos nemaz nevar izteikt izjūtas, ko tās radija. Tur bija tumši zils, kas atgādināja smalku augļu vāzi, un tomēr šai zilumā bija trīcoša kaislība, kas atgādināja noslēpumainas dzīvības pukstus; tur bija purpurs, riebīgs kā jēla gaļa, un tomēr pilns ar kvēlošu jūteklību, kas nenoteikti atgādināja Helioga-

bala Romas valsts atmiņas; tur bija sarkans, kas atgādināja adatu palmas ogas — prātā nāca Ziemas svētki Anglijā, sniegs, gardie ēdieni, bērnu prieki — un tomēr kāda burvīga vara to darija maigu kā dūjas krūtis; tur bija spilgti dzeltens, kas ar nedabīgu kaislību pārgāja zaļā vizmā, kura smaržoja kā pavasaris un bija tik dzidra kā kalnu strauta ūdens. Kas būtu varējis pateikt, kāda dīvaina fantazija radijusi šos augļus? Tie bija plūkti Polinēzijas Hesperidu dārzā. Viņos bija savāda dzīvība, it kā tie būtu radīti tai tumšajā zemes vēstures posmā, kad lietas vēl nebij ieguvušas savu galīgo formu. Tie bij neparasti krāšņi. Tie bija tropu smaržām piesūkušies. Likās, ka viņos mita kāda tumša kaislība. Tie bija apburti augļi, un cilvēkam, kas tos baudija, varēja atvērties vārti uz diezin kādiem dvēseles noslēpumiem un mistiskām fantazijas pilīm. Tie bija pilni negaidītām briesmām, un kas tos ēda, tas varēja pārvērsties zvērā vai dievā. Viss, veselīgais un dabiskais, viss, kam bija laimīgas attiecības ar cilvēkiem un kas varēja priecāties par vienkāršiem priekiem, tos redzot bailēs atkāpās; un tomēr šais augļos bija kāds bīstams valdzinājums un līdzīgi laba un ļauna atzīšanas koka augļiem tie biedēja ar savām nezinamajām iespējām.

Beidzot es novērsos. Jutu, ka Striklends savu noslēpumu bija glabājis līdz kapam.

„Klau, Renè, mans draugs," atskanēja Kutrà kundzes skaļā, jautrā balss, „ko jūs tur tik ilgi darat? Aperitivi gaida. Pajautā kungam vai viņš nevēlas glāzīti Quinquina Dubonnet."

„Labprāt, kundze," es teicu, iziedams verandā.

Burvība bija lauzta.

LVIII

Pienāca laiks, kad man bij jāšķiras no Tahiti salas. Saskaņā ar salinieku jauko ieradumu, saņēmu dāvanas no cilvēkiem, ar kuriem biju iepazinies — no kokosa palmu

lapām pītus groziņus, pandanus pinumus, vēdekļus; un Tiarè man iedeva trīs mazas pērles un trīs podiņus guavu želejas, ko tā bija pagatavojusi pati savām neveiklajām rokām. Kad pasta tvaikonis, kas te uz divdesmit četrām stundām apstājās ceļā no Velingtonas uz Sanfrancisku, ar svilpienu aicināja pasažierus klājā, Tiarè mani pieglauda pie savām platajām krūtīm, kur es iegrimu kā viļņainā jūrā, un uzspieda savas sārtās lūpas uz manām. Viņai acīs mirdzēja asaras. Un kad mēs lēni izbraucām lagūnā un gausi tuvojāmies rifa vārtiem, lai izietu vaļējā jūrā, mani pārņēma savādas skumjas. Vējš vēl atnesa zemes tīkamās smaržas. Tahiti ir ļoti tālu, un es zināju, ka to nekad vairs neredzēšu. Viena nodaļa manā dzīvē bija noslēgusies, un es jutu drusku tuvāk neatvairamo nāvi.

Apmēram pēc mēneša biju Londonā; un kad biju nokārtojis steidzamākās darīšanas, aizrakstiju Striklenda kundzei, jo domāju, ka viņa vēlēsies kaut ko zināt par sava vīra pēdējiem gadiem. Pēdējo reiz biju viņu saticis priekš kara, tādēļ man viņas adrese bij jāmeklē telefona grāmatā. Viņa mani ielūdza pie sevis, un es ierados glītajā namiņā Kemden-Hilā, kur tā dzīvoja. Tagad viņai bija sešdesmit gadi, bet viņa bij labi uzturējusies un neviens tai nebūtu devis vairāk par piecdesmit. Viņas vājā seja ar retām grumbām piederēja pie tām sejām, kas novecojot kļūst glītākas; varēja nodomāt, ka viņa jaunībā bijusi skaistāka nekā īstenībā bija. Viņas mati, ne pārāk sirmi, bija glīti sasukāti un melnais ģērbs moderns. Biju dzirdējis, ka viņas māsa, Makendrju kundze, kas nodzīvoja pāris gadus ilgāk par savu vīru, bija Striklenda kundzei atstājusi naudu; un redzot māju un glīto kalponi, kas atvēra durvis, es spriedu, ka šī summa bija pietiekoša, lai atraitne varētu ērti dzīvot. Kad mani lūdza salonā, es redzēju, ka Striklenda kundzei bija viesis, un kad dabūju zināt, kas tas bija, man radās aizdomas, ka esmu ar nolūku ielūgts taisni šai laikā. Viesis bija kāds amerikānietis, misters Van Buše Teilors, un Striklenda kundze ar jauku

smaidu aizbildinādamās man sniedza par viņu tuvākas ziņas.

„Ak, mēs angļi tik maz zinam. Piedodiet, ka man jāpaskaidro." Tad viņa pagriezās pret mani. „Misters Van Buše Teilors ir ievērojamais amerikāņu kritiķis. Ja vēl neesat lasijuši viņa grāmatu, tad jūsu izglītība bijusi ļoti nepilnīga, un jums tūliņ jānovērš šis kauna pilnais trūkums. Viņš grib rakstīt par mīļo Čarliju un lūdz mani, lai tam palīdzu ar dažām ziņām."

Misters Van Buše Teilors bija ļoti vājš vīrs ar lielu, kailu, kaulainu un spīdīgu galvu; zem viņa milzīgās pieres dzeltenā seja ar dziļām grumbām izskatījās ļoti maza. Viņš bija lēns un ārkārtīgi pieklājīgs. Viņš runāja Jaunanglijas izloksnē un visa viņa būtne pauda savādu bālasinīgu vēsumu, kas man lika brīnīties, kā viņam ienācis prātā interesēties par Čārlzu Striklendu. Mani drusku pārsteidza laipnība, ar kādu Striklenda kundze pieminēja sava vīra vārdu, un kamēr viņi sarunājās, es apskatiju istabu, kur sēdējām. Pazudušas bija Morisa tapetes, pazuduši Arunlevas spiedumi, kas bija greznojuši viņas salona sienas Ašlej-Gārdensā; telpa mirdzēja fantastiskās krāsās, un es domās sev jautāju, vai viņa zināja, ka šīs nokrāsas bija dzimušas kāda nabaga gleznotāja sapņos vientuļā Dienvidjūras salā. Viņa pati man deva atbildi.

„Cik jums brīnišķīgi spilveni," misters Van Buše Teilors teica.

„Jums patīk?" viņa smaidīdama atteica. „Tas ir Baksts."

Pie sienām bija dažu Striklenda labāko gleznu krāsainas reprodukcijas, kuras bij apgādājis kāds Berlīnes izdevējs.

„Jūs skatāties manās gleznās," viņa teica, sekodama manam skatienam. „Protams, oriģināli man neaizsniedzami, bet es priecājos arī par šīm reprodukcijām. Izdevējs man tās pats piesūtija. Man tās liels mierinājums."

„Droši vien ir ļoti patīkami dzīvot kopā ar tām," misters Van Buše Teilors teica.

„Jā; tās ir tik dekorativas."

„Tā arī mana dziļākā pārliecība," sacija misters Van Buše Teilors. „Liela māksla vienmēr ir dekorativa."

Viņi skatijās uz kādu kailu sievieti, kas zīdija bērnu, kamēr meitene, ceļos nometusies tiem blakus, vienaldzīgajam bērnam sniedza puķi. No augšas uz tiem noraudzījās grumbaina, vāja vecene. Tā bija Svētā ģimene Striklenda versijā. Varēju iedomāties, kā viņam bija pozējuši Taravao mājinieki, un sieviete ar bērnu bij Ata ar viņa pirmo dēlu. Domās sev jautāju, vai Striklenda kundzei par to bija kāda jausma.

Saruna turpinājās, un es apbrīnoju smalkjūtību, ar kādu misters Van Buše Teilors izvairījās no visa, kas varēja traucēt patīkamo noskaņu, un to gudro apdomību, ar kādu Striklenda kundze, neviena nepatiesa vārda neteikdama, lika noprast, ka viņas attiecības ar vīru vienmēr bijušas vislabākajā kārtībā. Beidzot amerikanietis piecēlās. Namamātes roku satvēris, viņš laipnos, varbūt pārāk izmeklētos vārdos pateicās un aizgāja.

„Ceru, ka jums ar viņu nebija garlaicīgi," viņa teica, kad durvis aiz viņa bij aizvērušās. „Protams, reizēm tas ļoti neērti, bet es jūtu pienākumu sniegt ļaudīm ziņas par Čarliju. Ģenija sievai ir zināma atbildība."

Viņa mani uzlūkoja savām maigajām acīm, kas vēl arvien bija tikpat laipnas un simpatiskas kā priekš divdesmit gadiem. Nesapratu, vai viņa mani turēja par muļķi.

„Liekas, jūs esat atmetusi darbu?" es teicu.

„Ak, jā," viņa nevērīgi atbildēja. „Man jau tas bija tikai tāds patīkams laika kavēklis, un bērni mani pierunāja uzņēmumu pārdot. Viņi baidijās, ka es nepārpūlos."

Redzēju, ka Striklenda kundze nevēlējās atcerēties, ka tā kādreiz bija nodarbojusies ar tādu kauna lietu kā maizes pelnīšanu. Viņai bija skaistas sievietes pareizais instinkts, ka pieklājīgi ir tikai dzīvot uz citu rēķina."

„Viņi ir šeit," Striklenda kundze teica. „Domāju, viņi vēlēsies dzirdēt, ko varat pastāstīt par viņu tēvu. Jūs taču atceraties Robertu? Ar prieku varu paziņot, ka viņš izraudzīts apbalvošanai ar Kara krustu."

Viņa piegāja pie durvīm un tos pasauca. Ienāca liela auguma vīrietis haki uzvalkā ar armijas mācītāja apkakli, glīts, drusku pasmags, bet ar tām pašām vaļsirdīgajām acīm, kuras tam atcerējos no zēna gadiem. Māsa viņam sekoja. Viņa bija apmēram tai vecumā kā viņas māte, kad ar to iepazinos, un tai ļoti līdzīga. Arī viņa atstāja tādu iespaidu, ka tā meitenes gados bijusi skaistāka, nekā īstenībā bija.

„Man liekas, jūs viņus vairs neatceraties," Striklenda kundze lepni smaidīdama teica. „Mana meita tagad ir Ronaldsona kundze. Viņas vīrs ir strēlnieku majors."

„Viņš ir īsts karavīrs," Ronaldsona kundze jautri teica. „Tādēļ viņš ir tikai majors."

Atcerējos, jau sen biju paredzējis, ka viņa apprecēsies ar karavīru. Tas bija neizbēgami. Viņa bija laipna un sabiedriska, bet vāji prata slēpt savu pārliecību, ka viņa nebija tāda kā citas. Roberts sāka runāt.

„Laime, ka pašlaik esmu Londonā," viņš teica. „Man tikai triju dienu atvaļinājums."

„Viņš nevar vien sagaidīt, kad varēs braukt atpakaļ," viņa māte teica.

„Jā, negribu noliegt, ka frontē man klājas ļoti labi. Man tur daudz labu draugu. Pirmās šķiras dzīve. Protams, karš ir briesmīgs, un tā tālāk; bet nevar noliegt, ka tas vīriešos attīsta vislabākās īpašības."

Tad es viņiem pastāstiju, ko Tahiti salā biju dzirdējis par Čārlzu Striklendu. Neredzēju vajadzības minēt kautko par Atu un viņas dēlu, bet visā pārējā pūlējos cik vien iespējams turēties pie patiesības. Kad biju attēlojis viņa nožēlojamo nāvi, es apklusu. Pāris minūtes klusējām. Tad Roberts Striklends uzvilka sērkociņu un aizkūpināja cigareti.

„Dieva dzirnavas maļ lēni, bet ļoti smalki," viņš ar cienību noteica.

Striklenda un Ronaldsona kundzes dievbijīgi nolaida acis; viņas to laikam noturēja par Svēto rakstu citatu. Un man likās, ka laikam arī Roberts Striklends bija tais domās. Nezin kādēļ man pēkšņi bij jādomā par Strik-

lenda un Atas dēlu. Biju dzirdējis, ka tas esot jautrs, dzīves priecīgs jauneklis. Gara acīm to redzēju šonerī, uz kura tas strādāja, vienkāršā matroža ģērbā. Naktī, kad kuģis dzestrajā vējā viegli slīdēja uz priekšu un matroži bija sapulcējušies augšklājā, kamēr kapteinis ar preču uzraugu sēdēja klāja krēslos un smēķēja pīpes, es garā redzēju, kā tas dejoja ar kādu biedru; tā bija mežonīga deja ķērcošas koncertinas pavadījumā. Virs viņiem bija zila debess un zvaigznes un visapkārt Klusā okeana tuksnesis.

Man bij uz lūpām kāds bībeles citats, bet es savaldiju mēli, jo zināju, ka mācītājs jutīsies aizskarts, ja mēģināšu ielauzties viņa teritorijā. Mans tēvocis Henrijs, kas priekš divdesmit septiņiem gadiem bija Vaitsteblas vikars, šādos gadijumos mēdza teikt, ka arī velns varot vienmēr citēt svētos rakstus savos nolūkos. Viņš atcerējās laikus, kad par šiliņu varēja pirkt trīspadsmit karaļvalsts iedzimtos.

Beigas.

Tulkotāja piezīme

Šā romāna varoņa prototips ir franču gleznotājs Pols Gogens (1848.—1903. g.). Salīdzinājumam daži fakti no Gogena biografijas. Agrā bērnībā G. nonāca Perū, kur pavadija 4 gadus, tā uzņemdams sevī eksotiskās dabas un primitīvo tautu mākslas iespaidus. Gleznot Gogens sāka vīra gados, mākslas labā upurēdams ģimenes laimi un ierēdņa karjeru. Viņa eksotiskās, fantastiskām freskām līdzīgās gleznas sākumā neizpelnījās atzinību, bet vēlāk Gogena darbs kļuva par paraugu veselai gleznotāju skolai, t. s. „kluazonistiem". Mākslinieka dzīve bija dēkaina un nemiera pilna. Liekulīgo un konvencionālo Eiropu apnicis, Gogens mūža pēdējos gadus pavadija Tahiti un Martinikas salās.

V. K.

Grāmatu Drauga

i z d e v u m i

(Turpinājums no pirmā atloka)

Mariss Vētra	Div' dūjiņas, atmiņas par atbrīvošanas cīņām
Vald. Kārkliņš	Teika par septiņiem kuģiem, romāns
F. E. Sillanpē	Cilvēki vasaras naktī. romāns.
Henriks Ibsens	Pers Gints, illustrēts luksus izdevums (izpārdots)
S. Salminene	Ilgais pavasaris, romāns (izpārdots)
M. Vētra	Karaļa viesi (izpārdots)
K. Miķelsone	Ēdenes rapsodija, romāns (izpārdots)
I. Grebzde	Rudens negaiss, romāns
L. Pērļupe	Priekšpilsētas noslēpums, bērnu grām.
Aīda Niedra	Anna Dzilna romāns
Sigrida Undsete	Dortejas kundze romāns
V. Mobergs	Emigranti, romāns
A. Gailits	Pēdējais romantiķis
M. Vētra	Mans Baltais Nams (izpārdots)
I. Grebzde	Pelēkā māja, romāns (izpārdots)
E. Linkleters	Žuans Amerikā, romāns
K. Hamsuns	Augusts pasaules apbraucējs, romāns
Z. Mauriņa	Dzives vilcienā
Z. Lagerlefa	Portugales ķeizars, romāns
K. Hamsuns	Pāns
J. Janševskis	Mežvidus ļaudis,romāns
K. Ieviņš	Putras Dauķis, romāns
Z. Undseta	Kristīne Lavrana meita romāns
S. Hols	Oktobra diena, romāns
V. Mobergs	Likteņigā ļiecība, romāns
P. Baka	Labā zeme, romāns
A. Gailits	Toms Nipernadijs, romāns
E. Ķezbere	Dziesma par dzērvi, dzejoļi
	Dziesmu krājums
	Lai atskan dziesmas

Vāku zīmējis
EGILS HERMANOVSKIS